ספר

חק לישראל

פרשת מטות

מן

חמשה חומשי תורה

עם מ"ב פירושים. מגדולי המפרשים ראשונים ואחרונים.

א) תורה נדפסה בשלמות עם הפטורות וחמש מגלות עם הטעמים

ב) תרגום על התורה

ג) פי' רש"י בשלמות ועם פי' רש"י ישן.

ד) פי' שפתי חכמים הנודע ללומדי תורה.

ה) פי' הרשב"ם ז"ל נכד רש"י ז"ל.

ו) פי' בעל הטורים מרבינו בעל ארבעה טורים.

ז) פי' דעת זקנים מבעלי התוספות ז"ל.

ח) תולדות אהרן מראה מקום כל פסוק בש"ס.

ט) מנין המצות למהר"ם חאגיז ז"ל נדפסו בפנים החומש ע"ס הפסוקים.

י) טעמי הקרבנות כרוך חדש ונפלא נאספו מגדולי המפרשים ז"ל.

יא) דיני הקרבנות בקצרה

יב) ההפטרות עם לקוטים ומשלים.

יג) עניני הסדרה פירוש על מקומו אשר גם הוא נאסף מגדולי המפרשים בטוב טעם ודעת.

יד) ענין הסדרה על ע"ט לפני כל סדרה.

טו) הפי' ע"ט על התורה הוא כמעט העתקה חדשה בטוב טעם ובן בההפטרת.

טז) ליקוטים יקרים ע"ט מהספרים הנקובים בשמותם לספח (יותר מחמשים במספר).

יז) משלי חכמים נעימים המושכים לב הקורא למוסר ולירא[ת] ה'. על התורה וההפטרות.

יח) ספר פדר"א עם ספר הישר יחדו נעתק על ע"ט (יעדער זאל וויסען וואס עס איז געוועזן פון וועלט בעשאפונג ביז היינט.

יט) מצות השם על תרי"ג מצות (אויף ע"ט) יעדער מענטש זאל וויסען די מצות וואס גאט האט געבאטען.

כ) חמש מגלות עם פירש"י (בסוף כל כרך מהחומש נדפסה המגלה השייכה לכרך ההוא). וזולת זה

נוספו על חמש מגלות עוד פירושים חדשים להפליא אשר לא בא עוד כבושם הזה מלוקט מגדולי מפרשים והקורא בו יתענג מאד. ולפי פי' העברי העתקנו גם פי' ע"ט (יעדער וואס וועט לייענען וועט גרויס פערגעניגען האבען).

כא) על ספר שיר השירים נקוב בשם שירי שלמה.

כב) על ספר רות נקוב בשם יחום דוד.

כג) על ספר איכה נקוב בשם קינות ירמיה.

כד) על ספר קהלת נקוב בשם הבלי העולם

כה) על ספר אסתר נקוב בשם מור והדס.

כו) לקוטים יקרים על ת"מ מגדולים אנשי שם.

כז) משלים ערבים ונעימים על כל הח"מ

כח) תרגום שני על מגלת אסתר

כט) פתשגן הכתב על תרגום שני בתקון נפלא.

ל) העתק ע"ט מתרגום שני בהוספות ותקונים.

לא) נדפס בסוף כל כרך סדר התפלה וכו'.

לב) גם הוספנו קצורי הדינים הנצרכים לתפלה.

לג) נביאים עם פרש"י ומצודת דוד

לד) כתובים עם פרש"י ומצודת דוד.

לה) המשניות עם ברטנורא ועיקר תוי"ט בנדפס מכבר עם הוספות ותקונים.

לו) גמרא עם פרש"י והעתקה ע"ט ועם איזה דבורי תוספות.

לז) ההלכה פסוקה עם העתקה ע"ט.

לח) המוסר עם ההעתקה ע"ט.

לט) לטהרים ללמוד בכל יום התרי"ג מצות כאשר תקנו הקדמונים.

מ) ארחות חיים מהרא"ש ז"ל.

מא) הארחות חיים הנ"ל נעתק גם ללשון ע"ט.

מב) אגרת הרמב"ן ז"ל לבנו ז"ל נעתק גם הוא לע"ט.

מיט אלע מפרשים אויף עברי טייטש, תנ"ך, משניות, גמרא, מוסר, הלכה, איבערזעצט אויף א לייכטע אידישע שפראך, מיט שיינע ליכטיגע אותיות און קלארען דרוק.

הוצאת אמונה — 388-8812

אלשיך: אלא לתקנת ישראל עשה אמר מוטב שאהיה חייב ואל יהיו כל ישראל חייבין וכיון שעשה אשר לשם שמים הסכים עמו הקב"ה ואמר לו יישר כחך ששברת:

אלא לתקנת ישראל עשה וואָרום וויא אזוי האט משה גיקענט צו ברעכין די לוחות וואס גאט האט זייא געשריבען מיט זיין פינגער, נאר ער האט דאס גיטאן ווייל ער האט גיוואוסט אז עס וועט זיין אטובה פאר די יודין אז ער וועט די לוחות צו־ברעכין אמר מוטב שאהיה חייב ואל יהיו כל ישראל חייבין משה האט גיזאגט איך וויל בעסער זיין זינדיג נאר די יודין זאלין ניט זיין זינדיג, אונ ווייל ער איז גי־וועהן מיט כעס פון גאטס וועגין הסכים עמו הקב"ה ואמר לו יישר כחך ששברת האט גאט איינגעשטימט [מסכים גיוועהן] צו דער זאך וואס ער האט גיטאן, וואס ער האט צו בראכין די לוחות, אונ גאט האט גיזאגט צו איהם זאל גישטארקט ווערין דיין כח ווייל דו האסט צו בראכין די לוחות:

מוסר מען זאל ניט טאהן נדרים אונ שבועות, אונ אויב מען האט גיטאהן אנדר אדער אשבועה זאל מען באלד בצאהלין דעם נדר. אונ מען זאל ווייניג ריידין

איש כי ידור נדר לה' וגו' ככל היוצא מפיו יעשה, דער מדרש זאגט דאס מיינט דער פסוק ימיו כצל עובר די טעג פון דעם מענטש זענען אזויא וויא אשאטען וואס גייט דורך, ניט וויא דער שאטין פון אוואנט וואס ער האט זיין אויסגיצעטע צייט ווי לאנג ער זאל זיין אין מזרח זייט אונ ווי לאנג ער זאל זיין אין מערב זייט, ביז האלבין טאג וואס דיא זונן איז אין מזרח איז דער שאטין אין מערב, נאך האלבין טאג איז דיא זונן אין מערב איז דער שאטען צו מזרח, אונ ניט וויא דער שאטען פון אבוים וואס עס טרעפט בייא איהם קיין זיבערונג צו זיין שאטען, דהיינו ווען דיא זונן איז אין מזרח דארף דער שאטען זיין אין מערב, אז עס קומט אבער אווינט אונ ער בייגט איין דיא צווייגען אין מזרח זייט איז שוין ניטא דער שאטען אין מערב זייט, אבער נאך ניט אזוי איז דער מענטש, זיין לעבין האט קיין זיכערקייט ווי דער שאטין פון דיא וואנט, אונ אפילו ניט וויא דער שאטין פון אבוים, ער איז וויא דער שאטען פון אפייגעלע, איצט איז איהר שאטען אויף דעם ארט אונ אין איין רגע איז זיא אוועק געפלויגין פון דעם ארט אויף איין אנדער ארט, איז שוין איהר שאטען אויף איין אנדער ארט, בייא דעם מענטש איז אויך אזויא, אין איין רגע קען דער מענטש איבערגיין פון איין ארט צום אנדערין ארט, איצט איז זיין נשמה אויף די וועלט, אין איין רגע שפעטער קען זיין די נשמה אין הימעל, דריבער וואנדערט זיך דער מדרש איש כי ידור נדר, אמענטש וואס זיין לעבין איז ניט זיכער זאל ער טאהן אנדר? ער זאל זאגין איצט וואס ער וועט טאהן שפעטער, פון וואנען ווייס ער אז ביז שפעטער וועט ער נאך זיין אויף דער וועלט אונ וועט קענען טאהן וואס ער האט צו גיזאגט, עס איז דאך ימיו כצל עובר, זיינע טעג זענען דאך וויא אשאטען פון אזויא אזאך וואס שטייט ניט אויף איין ארט נאר עס גייט דורך פון איין ארט צום אנדערין, דריבער איז דאס בעסטע ככל היוצא מפיו יעשה, אזויא וויא עס גייט ארויס פון זייל מויל, דער נדר, זאל ער באלד טאהן, ער זאל דעם נדר באלד בצאהלין דריבער זאגט די גמרא דער מענטש וואס טוהט אנדר ווערט נאך געזוכט זיין בוך, דאס מיינט מען דער מענטש זאגט צו זיין חבר אדער צו זיך אליין מארגין וועל איך אזויא טאהן, גייט מען זעהן דעם בוך, אויב ער האט נאך צייט צו זיין אויף דער וועלט ביז מארגין, דער חובת הלבבות אין שער הפרישות פרק ה' שרייבט דאס ערשטע פון אלע זאכין איז דער מענטש זאל איין האלטן דעם צונג פון ריידין, דאס בעוועגונג פון אלע גלידער זאל ביי איהם זיין גרינגער פון צו בעוועגין דעם צונג צום ריידין, למשל יעדער מענטש וואס האט אוואהנונג אלץ וואס ער האט ברייננט ער אריין אין זיין וואהנונג, אין זיין קליידער שאנק, אין די קאמארע, עס זאל דארט געהיט ווערין, ווען איז דאס אלץ געהיט אז דיא טיר פון שטוב איז פארשלאסין. אבער אז דיא טיר פון שטוב איז אפין זענען אלע זאכין ניט געהיט, בייא דעם מענטש איז אויך אזויא, אזויא לאנג וויא דיא מויל זיינע איז פארמאכט, זענען געהיט אין איהם אלץ וואס ער טראכט, ווייסט קיינער ניט וואס אין איהם איז, אבער אז ער עפינט די מויל אונ רעט ווייסין שוין אלע מענטשין וואס אין זיין הארץ אונ אין זיין מוח איז גע־טראכט גיווארין, דריבער דארף דער מענטש פריער איידער ער רעט גוט בעטראכטין וואס ער זאל ריידין, אונ אויב ער זאל ריידין, ווארום דער תנא זאגט איך האב ניט געפונען פאר דעם גוף קיין בעסערע זאך וויא דאס שווייגין. ווארום דאס מערסטע שלעכטס וואס דער מענש ברייננט אויף זיך, איז נאר פון זיין ריידין, דריבער זאגט דיא גמרא וואס זאל דער מענטש טאן אויף דיא וועלט ווער זאל גירעטעט ווערין פון שלעכטס) ער זאל זיך מאכין ווי שטום, ער זאל נאר ריידין

וואס גיהער צו דיא נשמה, תורה תפלה ברכות אונ נאך אזעלכע זאכין וואס זענען מצות צום ביידין, דער עיקר זאל אמענטש איין האלטין דאס מויל פון ביידין לשון הרע, רכילות, ליצנות אונ זאל ניט פארשעמען אמענטשין מיט זיינע בייד, אונ זאל ניט שווערין אפילו אויף אמת, די גמרא זאגט דער מלך ינאי האט געהאט טויזענד שטעט אונ אלע זענען חרב גיווארין ווייל דיא מענטשין פלעגין שווערין, זייא האבין אפילו ניט גישווארין פאלש, יעדערער האט זיין שבועה מקיים גיוועזן, פון דעסטוועגין איז דאס גיוועזן גירעכינט ביים גאט פאר אגרויסע זינד אז דיא אלע שטעט זענען חרב גיווארין וועגין די איינע עבירה, דאס זעלביגע איז ביים נדרים מען זאל זיך היטען פון צו טאהן אנדר, וואס איינער וויל געבין אדער זאגין, זאל דאס זיין אן אשבועה אונ אן אנדר, מיר זעהן פון אלע עבירות וואס דער מענטש וויל מען זאל איהם מוחל זיין יום כפור איז דאס ערשטע הייבט מען אן מיט נדרים, מען זאגט כל נדרי, ערב ראש השנה הייבט מען שוין אן מבטל זיין דיא נדרים, אונ אמענטש זאל ניט מיינען אז נאר דאס וואס ער האט גירעדט מיט אנדר אדער מיט אשבועה מוז ער מקיים זיין, נאר אפילו וואס ער האט גירעט אן אנדר אונ אן אשבועה, זיין מויל האט נאר די זאך ארויס גירעט מוז ער שוין מקיים זיין, וויא עס שטייט אין פסוק מוצא שפתיך תשמור כאשר נדרת לה' אלהיך וואס דיין מויל האט ארויס גירעט זאלסטו היטען צו מקיים זיין גלייך וויא דוא וואלסט די זאך גיטאהן אנדר צו גאט, אונ אפילו צו מקיים זיין אמצוה אדער זיך אפ היטען פון אעבירה, איז אויך בעסער דאס זאל זיין אן אשבועה אונ אן אנדר, אונ אפילו ער האט אדין תורה אונ ער קען זיך פטרין מיט אשבועה ער זאל ניט דארפין בצאהלין, אויב ער קען בצאהלין, זאל ער בעסער בצאהלין אונ זאל ניט שווערין, אפילו ער ווייסט ער וועט שווערין אמת:

אונקלוס

מטות יום א תורה

להמשיך מת"ת דו"א יהוה נפש י יה יהו יהוה רוח יוד הא ואו הא נשמה יהוה חיה יחידה ו דמלוי יו"ד אל שם ב"ן שבעשיה בניקוד חולם:

ב ומליל משה עם רישי שבטיא לבני ישראל

ב וידבר משה אל־ראשי המטות

ת"א לראשי המטות. נדרים עה כתרא קכ:

בעל הטורים

(ב) לראשי המטות. סמך לראשי המטות לנדרים ונדבות דכתיב לעיל מנדריכם ונדבותיכם, לומר לך שבראשי המטות כופין להביא הנדרים והנדבות, כדאמרינן אוסרה לב"ד שימשוך. ועוד רגלים ע"פ לראשי המטות נקבעים ועוד כשישראל גלרה לאשיהם נודרין כמו ביפתח. כן שרי האלפים ונקרב את קרבן ה': נדרים. בגימ' כולה, שהנודר מטוב כולה את אינו עושה, דכתון נדרים

רשב"ם

(ב) וידבר משה אל ראשי המטות. נשאלתי בווגיוב בברך לושדון לפי הפשט היכן מצינו שום פרשה שמתחלת כן שלא נאמר למעלה וידבר ה' אל משה לאמר איש כי ידור וגו', והיאך מתחלת הפרשה בדבורו של משה שאין מפורש לו מפי הגבורה, וזה תשובתי, למעלה כתיב אלה תעשו לה' במועדיכם לבד מנדריכם ונדבותיכם שאתם צריכין להביא באחד משלש רגלים משום בל תאחר כמפורש במסכת ר"ה הלך משה ודבר אל ראשי המטות שהם שופטים להורות לישראל הל' נדרים ואמר להם הקב"ה צוה לי שיקרבו נדריהם ונדבותם ברגל פן יאחרו נדריהם לפיכך איש כי ידור נדר לה' קרבן, או השבע שבועה, לענות נפשו:

רש"י

(ב) ראשי המטות. חלק כבוד לנשיאים ללמדם תחלה ואח"כ לכל א ישראל. ומנין שאף שאר הדברות כן, ת"ל (שמות לד) וישובו אליו אהרן וכל הנשיאים בעדה וידבר משה אליהם ואחרי כן נגשו כל בני ישראל, ומה ראה

שפתי חכמים

א ר"ל נמה כתיב אל ראשי המטות וא"ל דלא אמר פרשה זו אלא לראשי המטות בלבד ולא לכל ישראל דהא נאמר כאן זה הדבר וג"ש כדפרש"י בסמוך דפרשה זו לכל ישראל נאמרה וא"כ נ"ל לראשי המטות, ומתרץ חלק כבוד כו' וא"כ לפ"ז יהיה פי' אל ראשי המטות לבני ישראל כמו ולבני ישראל (רא"ם). וא"ל

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ב) וידבר משה אל ראשי המטות וגו' זה הדבר אשר צוה ה'. נשאל הרשב"ם היכן מצינו שנאמר משה על פרשת נדרים. והשיב דכתיב לעיל מיני' אלה תעשו לה' במועדיכם לבד מנדריכם כלומר מנדרים ונדבות שאדם נודר ונודב מדעתו ויש נדרים אחרים שיש להן דין אחר ואותו פסוק קאי אמאי דכתיב הרים קרבנות וידבר ה' אל משה לאמר:

ענין סמיכת פ' נדרים לשלמעלה

(ב) וידבר משה אל ראשי המטות וגו'. סמיכת פרשה זו לפרשה שלפניה כי הנה בהיות משה הי לא אמר דיני הפרת נדרים לשום אדם, רק כל אחד שהיה לו איזה נדר והיה מתחרט על נדרו בא לפני משה להתירו, והוא כהיותו סיחיד מומחה שבדור היה מתיר הנדרים והשבועות ומבאר אליהם כל ספק שהיה בדבר, אבל כשאמר לו ה' עלה אל הר העברים והאסף אל עמך ולוה על הקרבנות שיקריבו אחר מותו, כיון שהיה קרוב ליום מיתתו, ולא פיו נדרים הרבה לבני ישראל, כמ"ש לבד מנדריכם ונדבותיכם, ראה ללמד דיני הפרת נדרים אל ראשי המטות לבני ישראל,

פירוש לתורת אלהים

(ב) וידבר משה אונ משה האט גירעט צו די הערין פון די שבטים לבני ישראל צו די קינדער ישראל כלומר משה האט גיגעבין כבוד צו די נשיאים אונ האט מיט זייא פריער גילערנט אונ

לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה: ג אִישׁ כִּי־יִדֹּר נֶדֶר לַיהוָה אוֹ־הִשָּׁבַע שְׁבֻעָה לֶאְסֹר אִסָּר עַל־נַפְשׁוֹ לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ

לְמֵימַר דֵּין פִּתְגָמָא דִּי פַקִּיד יְיָ: ג גְּבַר אֲרֵי יִדַּר נְדַר קֳדָם יְיָ אוֹ יְקַיֵּים קְיָם לְמֵיסַר אֱסָר עַל נַפְשֵׁיהּ לָא יְבַטֵּל פִּתְגָמֵיהּ

ת"א זה הדבר. נדה מו: כי ידר. נדרים יב עז שבועות כ: לה'. נזיר ד: או השבע. נדרים טז: לאסר אסר. נדרים יד נזיר סא סב: לא יחל דברו. ברכות לב חגיגה י נדרים יד טו טז סא ל נזיר לח שבועות כ כא נדה מו:

רשב"ם

(ג) לאסור אסר לא יחל דברו. מוסב על הנדר כלו' לא יאחר את נדרו עד לאחר הרגלים כמו שצום הקב"ה שכך פי' לא יחל כמו ויחל עד בוש. ויחל עוד שבעת ימים. יחל ישראל אל ה'. ימתין ויחכה לו. והמפרש

שפתי חכמים

דלמא פירושו של קרא הוא הכי אל ראשי המטות של בני ישראל א"כ בני ישראל דכתיב דקרא ל"ל לא הל"ל רק אל ראשי המטות לאמר וגו', אלא ע"כ סדר הלימוד הוא בא לאשמעינן וכמו שפי' הרא"ם וכמו שמפרש בסמוך. א"כ דק"ל למה כתב קרא ראשי המטות לבני ישראל הל"ל אל ראשי מטות בני ישראל אלא ע"כ כיון דכתב קרא הכי ל"ל דראשי המטות הוא דבוק כלומר מלת מטות דבוק למלת ראשי ואז יהיה מלת ישראל מוכרת ואינו דבוק למלת מטות והוי מלתא בפני עצמה וע"כ פירש הכא מתחלה אמר משה לראשי המטות ואח"כ לבני ישראל וכאלו כתיב ולבני ישראל והיינו כחילוק כבוד ללמדם תחלה ואח"כ לבני ישראל וק"ל. וכזה ניחא נמי למה לא כתיב וידבר ה' אל משה לאמר דבר אל בני ישראל איש כי ידור כו' אע"כ סדר הלימוד היא בא לאשמעינן לכן כתיב וידבר משה כלומר שיהא הדבור של משה לישראל, ודו"ק. וכ"ל כ"ה הלשון דברי רש"י ע"ש ת"כ, אבל בגמרא נדרים יש ילפותא אחריתא: ב כלומר הואיל וכבר החזרה כולה חלק כבוד לנשיאים כדכתיב וישובו אליו אהרן וגו' למה חזר ולמדה כאן: ג כשהחכם בא להתיר הנדר או עוקר הנדר מעיקרו כאלו לא היה נדר כאן מעולם וכאותם התרם מופר הנדר כאלו לא היה נדר כאן מעולם ולכן תפס רש"י ל' הפרה, מלאתי: ד דראשי מטות משמע כאם אחד יכול לפתר הנדר דהיינו יחיד מומחה. וא"ת הכי כתיב ראשי ל' רבים, וי"ל דס"ק ראשי דעלמא ואכל ראשי המטות קאי, והואיל שצריך יחיד מומחה צריך ג' הדיוטות דסברא הוא שצריך יותר הדיוטות ממומחים ושנים אי אפשר שאין ב"ד שקול מוסיפין עליהם עוד אחד הרי כאן שלשה. וסין להקשות דלמא יותר מג' א"כ אין לדבר סוף: ה ופירש לבני ישראל בעבור ישראל שלמד לנשיאים כדי שילמדו לישראל אבל משה עצמו לא למד לכלם משום שמשה לא הולרך לזה מאחר שלהתרת נדריו לריכים ממונים על ישראל להורות איזה מהן אין יכולים להתיר ואיזה מהן יכולים להתיר ולזה היה די ג"כ בנשיאי' שיהיו המורים להם, ומתרן נאמר כאן כו': ו וא"ת הא אצטריך זה הדבר לג"ש דלעיל כדפרש"י, וי"ל דג"ש דהכא אין להשיב עליה אינה לריכה להיות מופנה: ז וזה מעלה יתירה דזה הדבר משמע שדבר עלמו וכבור שמשמע מהקב"ה ונקרא אספקלריא המאירה מה"כ בשאר נביאים דלא היה מדבר להם אלא בחידות או ע"י חלומות ונקרא אספקלריא שאינה מאירה אבל למשה היה מדבר הדבר עלמו שיאמר לבני ישראל כענין שנאמר פה אל פה אדבר בו במראה ולא בחידות ומה שנתנבא משה בכה אמר ה' כדכתיב כה' ואמ' וכה' כו, וי"ל דקודם עמידתו בהר סיני היה מתנבא בכה אבל אחר מתן תורה היה מתנבא בזה הדבר או אמר קירן עור פניו: ח דלפי פי' הרא"ם קשה למה לא אמר בכל המלות כן ל"ם זה הדבר כו' וא"ל דלמא מפני טעם זה לבד נא' א"כ למה נאמר זה הדבר אשר לוה ה' למעט כו' היה לו לומר בהדיא מאי ממעט, לכן לריך גם לטעם ראשון: ט לפי שהחכם אינו מתיר אלא בחרטה לריכה ל' התרה אבל הבעל מיפר בלא חרטה ובלא נתינת טעם שייך ביה ל' הפרה: י דגם כאן כתיב איש כי ידור נדר וגו' לאסור איסר על נפשו לא יחל דברו דמשמע הוא לא יחל דברו אבל אחר יחל לו וכתיב לאסור איסר דמשמע שאסר עליו דבר פלוני ואחר יבא ויתיר לו הדבר שאסר עליו דעל איסור נופל ל' מתיר כי איסור הוא של' קשר וגבי קשר שייך ל' התרה שמתיר הקשר ש"מ דבחכם כתיב ל' התרה: כ ר"ל שאמר דבר זה יהא עלי קונם שלא אוכל כו': ל אף ע"ם שלא אוכל שייך גבי שבועה ולא גבי נדר וכמו שהקשה הרמב"ן ז"ל ככר פירן הרא"ם ע"ש: מ וזהו מבעלי הכפל ולולא הה"א שאינו מקבל דגוש היתה נדגשת לתשלום אות הכפל ופי' לא יזלזל

רש"י

לאומרה כאן למד ב שהפרת ג נדרים ביחיד מומחה, ואם אין יחיד מומחה מפר בשלשה הדיוטות. (ב"ב קכ) ד או יכול שלא אמר משה פרשה זו אלא לנשיאים בלבד ה נאמר כאן זה הדבר ונאמר בשחוטי חוץ (ויקרא יז) זה הדבר מה להלן נאמרה לאהרן ולבניו ולכל בני ישראל שנא' דבר אל אהרן וגו' אף זו נאמרה לכולן: זה הדבר. (ספרי) משה נתנבא (שמות יא) בכה אמר ה' כחצות הלילה, והנביאים נתנבאו בכה אמר ה' מוסיף עליהם משה שנתנבא בלשון זה ו הדבר (ספרי, נדרים עז) ז ד"א זה הדבר מיעוט ח הוא לומר שהחכם בל' התרה ט ובעל (וחב) בל' הפרה כלשון הכתוב כאן י ואם חלפו אין מותר ואין מופר: (ג) נדר. האומר הרי עלי קונם כ שלא אוכל ל או שלא אעשה דבר פלוני. יכול אפי' נשבע שיאכל נבלות אני קורא עליו ככל היוצא מפיו יעשה ת"ל לאסור אסר לאסור את המותר ולא להתיר את האסור: לא יחל דברו. כמו לא יחלל מ דברו

עניני נדרים והתרתם

ולזה נכתבה פרשה זו סמוך למיתת משה: (ג) איש כי ידור נדר לה' וגו'. איתא במדרש אמר להם הקב"ה לישראל הוו זהירים

ליקוטים על התורה

(ג) אִישׁ כִּי יִדּוֹר נֶדֶר לַה' וגו' לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ וגו'. דֶער עַרְבִי נַחַל שְׁרַייבְּט יֶעדֶער ווָארְט ווָאס גֵייט אַרוֹים פוּן דֶעם מֶענְטְשֶׁענְס מוֹיל, גֵייט אַרוֹים אַחְיוּת (אַלְעבְּהַאפְּט) פוּן

פירוש לתורת אלהים

דֶער נָאךְ הָאט עֶר גִילֶערִינְט מִיט אַלֶע יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר עֶר הָאט זֵייא אַזוֹי גִיזָאגְט זֶה הַדָּבָר ווָאס אִיךְ ווֶעל אַייךְ זָאגִין אִיז דִי זַאךְ ווָאס גָאט הָאט גִיבָּאטִין:

(ג) אִישׁ ווֶען אַמֶענְטְשׁ ווֶעט אַנֶדֶר טְאהְן צוּ גָאט דְהַיְינוּ עֶר ווֶעט זָאגִין מִיט אַלְשׁוֹן נֶדֶר אִיךְ טוּא אַנֶדֶר אִיךְ זָאל נִיט עֶסִין אָדֶער אִיךְ זָאל נִיט טְרִינְקֶען או הִשָּׁבַע אָדֶער עֶר ווֶעט שְׁווֶערֶען דְהַיְינוּ

מצות השם

(ג) [סו] (עשה קסט) לדון כדין הפרת נדרים שנאמר איש כי ידור נדר לה' וגו':

אִישׁ כִּי יִדּוֹר נֶדֶר לַה' וגו'. דָאס אִיז אַמִצְוָה עֲשֵׂה, דֶער דִין אִיז מֶען מֶעג מַתִּיר זַיין אַנֶדֶר אָדֶער אַשְׁבוּעָה, אוּנ דֶער מֶענְטְשׁ ווָאס הָאט חֲרָטָה אוֹיף זַיין נֶדֶר אָדֶער אוֹיף זַיין שְׁבוּעָה זָאל עֶר גֵיין צוּ אַתַּלְמִיד חָכָם אָדֶער צוּ דְרַייא פְּרָאסְטֶע מֶענְטְשִׁין אוּנ עֶר זָאגְט פָאר זֵייא אִיךְ הָאב גִישְׁאהְן אַנֶדֶר אוּנ אִיךְ הָאב חֲרָטָה, אוּנ אוֹיב עֶר הָאט גֶעשְׁווָארִין זָאל עֶר זָאגִין "אִיךְ הָאב גֶעשְׁווָארִין אוּנ הָאב חֲרָטָה" אוּנ דֶער תַּלְמִיד חָכָם אָדֶער דִי דְרַייא פְּרָאסְטֶע מֶענְטְשִׁין זָאלִין צוּ אִים זָאגִין דְרַייא מָאהל מוּתָּר לָךְ:

כְּכָל־הַיֹּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה: ד וְאִשָּׁה כִּי־תִדֹּר נֶדֶר לַיהוָה וְאָסְרָה אִסָּר

כְּכָל דִּי יִפּוֹק מִפּוּמֵיהּ יַעֲבֵיד: ד וְאִתְּתָא אֲרֵי תִדַּר נְדַר קֳדָם יְיָ וְתֵיסַר

ת״א ככל סילא. נדרים ג׳:

רשב״ם

לא יחל לפי הפשט טעות הוא בידו: ככל היוצא מפיו יעשה. סובב על השבע שבועה כענין שפירש בשעת שבועתו יעשה. ולפי הזמן שפירש הן קרוב הן רחוק. וראיה לדבר בענין ב׳ דברים הללו פירש משה במשנת תורה. כי תדור נדר לה׳ אלהיך לא תאחר לשלמו. מוצא שפתיך תשמור ועשית. השבע שבועה וגו׳:

עניני נדרים והתרתם

בנודרים ואל תפרלו בהם, בכל הפוקן בהם סופו למעול בשבועות, וכל המועל בשבועות אין לו מחילה לעולם הזה שנא׳ כי לא ינקה ה׳ וכתיב אחד אומר ונשבעת חי ה׳ באמת במשפט ובצדקה אמר להם הקב״ה לישראל לא תהיו סבורין שהותר לכם להשבע בשמי לא הותר כלל אלא א״כ יש בכם כל המדות הללו את ה׳ אלהיך תירא אותו תעבוד ובו תדבק ובשמו תשבע אם יש בכלל המדות הללו אתם רשאי להשבע בשמי ואם לאו אי אתם רשאי להשבע בשמי, ע״כ:

פירוש לתורת אלהים

ער וועט זאגען מיט אַלשון שְׁבוּעָה איך שווער איך זאל ניט עסין לֶאֱסוֹר ער זאל אַסְרִין איין איסור אויף זיך כְּלוֹמַר אַזוי אַזאך וואס איז מוּתָּר צו איהם וועט ער עס אויף זיך מאכין פאר איין איסור לא יַחֵל זאל ער ניט פראסט האלטין זיינע רייד כְּכָל הַיּוֹצֵא נאר ווי עס גייט ארויס פון זיין מויל אזוי זאל ער מְקַיֵּים זיין: (ד) וְאִשָּׁה אונ ווען איין אִשָּׁה וועט טאן אַנֶּדֶר צו גאט וְאָסְרָה אונ וועט אויף זיך אַסְרִין אזוי אַזאך וואס איז צו איר מוּתָּר וועט זיא עס אויף זיך מאכין

ליקוטים על התורה

דעם מענטש, אונ אויב דיא ווערטער וואס ער רעט זענען הייליגע גייען זיי שוין אַריין אין גַן עֵדֶן אונ ווארטען ביז דער מענטש שטארבט אונ בהעפטען זיך מיט זיין נְשָׁמָה, אונ אויב דער מענטש רעדט אַזעלכע רייד וואס מען טאר ניט ריידען, גייען די ווערטער גְלייך אַריין אין גֵיהִנֹּם, אונ דיא ווערטער וואס זענען ניט אַמִצְוָה אונ ניט אַעֲבֵירָה, דהיינו דאס זענען ווערטער פון פַּרְנָסָה, אז דער מענטש וויל קענען דיא ווערטער אויך זיין מִצְוֹת, אויב דער מענטש איז גֶעהִיט ער זאל האנדלען עהרליך אונ זאל קיין ליגען זאגען, אונ ער וויל האבען פַּרְנָסָה ער זאל ניט דארפען גַנְבֶנֶן אונ ניט גַזְלֶנֶן ער זאל קענען געבען צְדָקָה לערנען תּוֹרָה. דיא ווערטער

משלי חכמים

(ג) איש כִּי יִדּוֹר נֶדֶר לַה׳ וגו׳ לא יַחֵל דְּבָרוֹ כְּכָל הַיּוֹצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה. הקב״ה האט שטארק פאר באטין אויף דעם מענטש. וואס טוהט אַנֶּדֶר אדער ער שווערט ער זאל מְקַיֵּים זיין זיינע נְדָרִים אונ זיינע שְׁבוּעוֹת אונ אויף אַלע מִצְוֹת עֲשֵׂה אונ מִצְוֹת לא תַעֲשֶׂה האט הקב״ה ניט אַזוי שטארק פאר זאגט מען זאל זיי מְקַיֵּים זיין, דארפין מיר וויסען פאר וואס זענען נְדָרִים אונ שְׁבוּעוֹת אַזוי אַגְרוֹיסע עֲבֵירָה אז מען איז זייא ניט מְקַיֵּים, לְמָשָׁל איינער איז אַמאהל געקומען אין אַשְׁטאט וואס דארטין ווערין גֶמִשְׁפָּט גַנָּבִים גַזְלָנִים רוֹצְחִים אונ נאך אַזעלכע מענטשין, דער פרעמדער איז אַמאהל געגאנגען שפאצירען מיט אַמענטש פון די שטאט ער זאל בזעהן די גאסין, דערנוייל זענען זיי פארביי געגאנגען געבין אַגעפיינקעניס ואסטראג) האט דער שטאט מענטש געוויזען דעם פרעמדין וויא אַזוי יעדער פארשולדיגטער זיצט אין דעם געפיינקעניס יעדער נאך זיין זינד וואס ער האט גיטאהן, אונ ער האט גיזעהן צווישען זיי איז דא אַמענטש וואס זיצט פרייא אין אַשְׁטיבעלע אונ מען האט איהם געברייננט עסין אונ טרינקען גלייך ווי ער וואלט גיוועהן ביי זיך אין שטוב, דער פרעמדער האט געפרעגט ביי דעם שטאט מענטש פאר וואס זיצט דער מענטש אַזוי פרייא ער עסט אונ טרינקט אַזוי וויא ער וואלט גיוועהן ביי זיך אין שטוב, האט דער שטאט מענטש גיזאגט צו דעם פרעמדין דער מענטש האט ניט געגנבת ניט גֶעגַזְלְת ער זיצט נאר אין געפיינקעניס ווייל ער איז גיוועהן אַסוֹחֵר אונ האט געבארגט געלט אונ צאהלט ניט ווייל ער זאגט ער האט ניט צו צאהלין אונ ער וועט דא זיצען אַזוי לאנג ביז ער וועט אויפווייזין אז עס איז אֱמֶת ער האט ניט צוא בעצאהלין וועט ער ארויס גיין פרייא, וואס קען מען טאהן אז ער האט ניט מען וועט דאך ביי איהם ניט נעמען דאס לעבין, ווי דער פרעמדר האט געהערט אז מען בארגט אונ מען בצאהלט ניט ווערט מען אַזוי גרינג בשטראפט האט ער ביי זיך געטראכט וועל איך אויך אַזוי טאהן, ער איז געקומען אין זיין נאסט הויז אונ האט גע־הייסען מען זאל איהם געבין גוט עסין אונ גוט טרינקען אונ האט גילעבט מיט פערגעניגען אין דעם נאסט הויז עטליכע וואכען, דער נאסט הייזער האט אָנגעהויבין ביי איהם מאנען געלט האט ער צוא זאמען געפאקט זיינע אַלע זאכין אונ וויל אַוועק גיין, זאגט דער נאסט הייזער פאר וואס צאהלסטו מיר ניט פאר דעם עסין אונ טרינקען אונ סטאנציע זאגט דר פרעמ־דער איך שווער דיר איך האב ניט אפילו איין קאפעקע דיר צו געבין, דער נאסט הייזער איז שטארק בייז געווארען אונ האט דעם פרעמדין גישלאגין אונ האט איהם איינגיזעצט אין געפיינקעניס מען זאל איהם דארט שטארק בעשטראפין, אַמאהל האט דער פרעמדער גיפרעגט דעם שר פון געפיינ־קעניס פאר וואס ווער איך ערגער בעשטראפט פון אַלע בַעֲלֵי חובות וואס זענען שולדיג געלד אונ צאהלין ניט, זייא זיצען פריי מיט פערגעניגען ביז זיי וועלין אויפווייזין אז זיי האבין ניט צו בעצאהלין וועט מען זיי ארויס לאזין פריי, איך שווער דיר ביא אַלע היילינקייט אז איך האב ניט איין גראשין צו בצאלין. פאר וואס פייניגט מען מיך אַזוי שטארק. האט דער שר געזאגט צום פרעמדין מען פייניגט דיך ניט ווייל דו האסט ניט צו בצאהלין, מען פייניגט דיך נאר אז דו האסט געוואוסט דו האסט ניט צוא בצאהלין פאר וואס האסטו דיר געהייסען געבין טייערע עפיזעניג אונ טייערע משקה, אז מען האט קיין געלט עסט מען אַשְׁטיקיל ברויט אונ מען טרינקט וואסער ניט ניבראטענע פלייש מיט וויין. דאס זעלביגע איז ביא דיא

מצוות השם

(פס) [תו] (לאו כלם) שלא לעבור על הנדר שנא׳ לא יחל דברו: לא יַחֵל דְּבָרוֹ (דאס איז אַמִצְוַת לא תַעֲשֶׂה) דער מענטש וואס זאגט אַנֶּדֶר אדער אַשְׁבוּעָה מוז ער זיא מְקַיֵּים זיין אונ ער טאר ניט טאהן אַנדערש פון זיין נֶדֶר אונ ניט אַנדערש פון זיין שְׁבוּעָה נדער מענטש וואס וויל זיין געהיט אין נְדָרִים אונ אין שְׁבוּעוֹת מוז ער לערנען דיא דינים פון נְדָרִים אונ שְׁבוּעוֹת אין שֻׁלְחָן עָרוּךְ:

בְּבֵית אָבִיהָ בִּנְעֻרֶיהָ: ה וְשָׁמַע אָבִיהָ אֶת־נִדְרָהּ וֶאֱסָרָהּ אֲשֶׁר אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ וְהֶחֱרִישׁ לָהּ אָבִיהָ וְקָמוּ כָּל־נְדָרֶיהָ וְכָל־אִסָּר אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם: ו וְאִם־הֵנִיא אָבִיהָ אֹתָהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ כָּל־

אונקלוס: אֱסָר בְּבֵית אֲבוּהָא בְּרַבְיוּתַהָא: ה וְיִשְׁמַע אֲבוּהָא יָת נִדְרַהּ וְאֶסָרַהּ דִּי אֲסַרַת עַל נַפְשַׁהּ וְיִשְׁתּוֹק לַהּ אֲבוּהָא וִיקוּמוּן כָּל נִדְרָהָא וְכָל אֱסָרֵי דִּי אֲסַרַת עַל נַפְשַׁהּ יְקוּמוּן: ו וְאִם אַעְדֵּי אֲבוּהָא יָתַהּ בְּיוֹמָא דִשְׁמַע כָּל

בעל הטורים

הנים מאים: (ה) והחריש לה. ב' במס', דין, ואידך בפרשה עלמה ושמע אישה ביום שמעו והחריש לה וקמו כל נדריה. היינו דאיתא בנדרים ושמע אישה פרט אם סוף חרש שהוא מדבר ואינו שומע שאינו מיפר וילפינן אב מבעל:

שפתי חכמים

דבריו כזלזול החולין שאינו חושש בשמירתן מטומאה רק ישמרנה בקדש: ג מדכתיב בסוף פרשה זו בנעוריה בית אביה דקרא יתירא הוא דהא כתיב כאן בבית אביה בנעוריה אלא בא ללמדך כל שבת נעוריה לאביה ואפי' אינה בביתו דלאו דוקא כתיב בבית אביה אף בבית אביה דלעיל מיניה פי' ברשותו ולא בביתו ממש, רא"ם: ה ר"ל אין נדרה נדר ודאי אלא יש שנדרה צריך בדיקה ויש שאינו נדר כלל כמו שמפרש: ע וא"ת והא בלאו קרא זה נמי ידע רש"י פירושו של הניא כמו שמביא אח"כ פסוק ולמה תניאון אל יניא ראשי ועוד האריך בקושיות. וי"ל דה"א בתחלה מפרש רש"י אם מנע אותה מן הנדר כמו שפי' אח"כ והשותו כו' והואיל ופי' אם מנע אותה ה"א כדיבור בעלמא יכול לבטל הנדר

רש"י

לא יעשה דבריו חולין: (ד) בבית אביה. (ספרי) ברשות אביה ג ואפי' אינה בביתו: בנעוריה. ולא קטנה ולא בוגרת שהקטנה אין נדרה נדר ה והבוגרת אינה ברשותו של אביה להפר נדרה. ואי זו היא קטנה אמרו רבותינו בת י"א שנה ויום א' נדריה נבדקין, אם ידעה לשם מי נדרה ולשם מי הקדישה נדרה נדר, בת י"ב שנה ויום א' אינה צריכה להבדק: (ו) ואם הניא אביה אותה. אם מנע אותה מן הנדר כלו' שהפר לה. הנאה זו איני יודע מה היא כשהוא אומר ע ואם ביום שמוע אישה יניא אותה והפר הוי

ליקוטים על התורה

גייען אויך אריין באלד אין גן עדן, עס זענען אבער דא ווערטער ווען דער מענטש רעדט דיא ווערטער קען מען ניט וויסען אויב עס איז א מצוה אדער אעבירה, דהיינו דער בעגמש טוהט אנדר ער זאל געבען אויף צדקה, אויב ער וועט מקיים זיין דעם נדר זענען די ווערטער א מצוה, אונ אויב ער וועט ניט מקיים זיין דעם נדר זענען דיא ווערטער אעבירה, דיא ווערטער פליהען אין דיא לופטין זיי זענען ניט אין גיהנם ניט אין גן עדן. ביז מען וועט זעהן וואס מיט די ווערטער וועט ווערין, דריבער האט דא דיא תורה געזאגט לא יחל דברו, דער מענטש וואס רעדט אנדר זאל ער זעהן זיינע ווערטער זאלען ניט זיין פראסטע ווערטער, אונ וועיל אמענטש איז ניט זיכער ביז זיין לעבען, עס קען זיין ער זאל שטארבען איידער ער וועט מקיים זיין דעם נדר, אדער עס וועט איהם טרעפין אזו אזאך וואס ער וועט ניט קענען מקיים זיין דעם נדר, וועלין דאך די ווערטער וואס זענען חלקים פון זיין נשמה ניט קענען בהעפט ווערען מיט זיין נשמה, דריבער האט די תורה געזאגט בכל היוצא מפיו יעשה, אזוי ווי דיא ווערטער פון דעם נדר גייען ארויס פון זיין מויל, זאל ער שוין דעם נדר בצאהלין, וועלען די ווערטער ווערען הייליג אונ זיי וועלען אריין גיין אין גן עדן. אונ אויב ער קען ניט מקיים זיין באלד דעם נדר, אונ ער האט מורא מאמער וועט ער איהם ניט קענען מקיים זיין, דריבער זאגט דיא תורה עס איז בעסער כ"ן זאל איהם מתיר זיין דעם נדר וועט זיין גלייך ווי ער וואלט גאר קיין נדר ניט געטאהן, אונ די דבורים וואלטין גאר ניט געטראגן געווארען:

פירוש לתורת אלהים

פאר איין איסור בבית אביה אונ זיא איז נאך אין פאטערס רשות בנעריה אין איר יוגענד. רש"י שרייבט דער פסוק מיינט נאר אזוי איין נערה וואס זיא איז אלט פון צוועלף יאהר מיט אטאג ביז צוועלף יאהר מיט זעקס חדשים אבער אז זיא איז נאר אלט עלף יאהר מיט אטאג אונ זיא טוהט אנדר בדארף מען זיא פרעגין אויב זיא ווייסט אז זיא האט גיטאן דעם נדר פון נאמס וועגין אויב גיין אונ אז זיא איז שוין אלט מער פון צוועלף יאהר מיט זעקס חדשים איז זיא שוין ניט אין פאטערס רשות קען איר שוין דער פאטער ניט שטערין דעם נדר אונ דער פסוק שמועסט נאר אז זיא איז אנערה: (ה) ושמע אונ איר פאטער וועט הערין איר נדר ואסרה אונ איר איסור וואס זיא האט אויף זיך גיאסרת והחריש לה אונ איר פאטער וועט איר שווייגען ער וועט ניט זאגין צו איר דיין נדר זאל פאר שטערט ווערין כלומר ער זאל גאר קיין נדר ניט זיין, איז דער דין וקמו זאל בלייבין שטיין אלע אירע נדרים וכל איסר אונ אלע איסורים וואס זיא האט אויף זיך גיאסרת זאל אלץ בלייבען שטיין כלומר דער נדר איז אגוטער נדר אונ זיא מוז אים מקיים זיין: (ו) ואם הניא אבער ווען איר פאטער האט איר פאר ווערט דעם נדר אין דעם טאג וואס ער האט געהערט פון דעם אז זיא

משלי חכמים

נדרים, אויף אלע עבירות האט דער מענטש אתירוץ חקב"ה האט אין איהם אריין געגעבן אוצר הבא דריבער זינדיגט ער.

היא

כלי אשלטי דחסד דמלכות דילירה אלף למד אלף למד

הפיגם והירבוזין השוטים והחלגלוגות כוסבר שבהרים והכרפס שבנהרות והגרגר של אפר. פטורין מן המעשרות. ונלקחין מכל אדם בשביעית שאין כיוצא בהם נשמר. רבי יהודה אומר ספיחי חרדל מותרין שלא נחשדו עליהן עוברי עבירה רש"א כל הספיחין מותרין חוץ מספיחי כרוב שאין כיוצא בהם בירקות שדה וחכ"א כל הספיחין אסורין: ב ג' ארצות לביעור יהודה ועבר הירדן והגליל. וג' ארצות לכל אחת

הפיגם. עשב שקורין רוט"א בלע"ז: והירבוזין. אספרג"י בלע"ז: השוטים. הם אספרג"י של שדות אותן שאינן של גנות: והחלגלוגות. בערבי רגל"א ובלע"ז וירדולאג"ש: וכוסבר. קוליא"נדר בלע"ז ודוקא של הרים אבל של גינה חשוב הוא וכן כרפס של נהרות דוקא אבל לא של גינה: כרפס. אפי"ו בלע"ז: גרגיר. אורוג"א בלע"ז: שבאפר. הגדל באחו אבל של גינה חשוב הוא: פטורים מן המעשר. בכל השנים כדמפרש טעמא שאין כיולא בהן נשמר שאין נחשבין בעיני בעליהן ומפקירין אותן והפקר פטור מן המעשר כדכתיב (דברים יד) ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך כדבר שאין לו חלק ונחלה עמך יטול מעשרותיו יצא הפקר לקט שכחה ופאה שיש לו חלק עמך: ונלקחים מכל אדם בשביעית. לפי שאין דרך לשמרן דכל דבר שדרך לשמרו אסור לקנות אותו מעם הארץ בשביעית שהוא חשוד לשמור הפירות ושלא להפקירן והלוקח מן המשומר אפי' בחצי איסר (א) אסור וכל הנך דמתני' שחזקתן שאין משמרין אותן מותר ליקח מהן מעם הארץ כדי מזון ג' סעודות בלבד ולא יותר (ב) שאין מוסרין דמי פירות שביעית לעם הארץ אע"ס שהפירות הן מן ההפקר יותר ממזון ג' סעודות מפני שהוא חשוד לאכול הדמים ואינו נוהג בהם קדושת שביעית: שלא נחשדו עליהם עוברי עבירה. להביאם מן המשומר, ואין הלכה כרבי יהודה: כל הספיחין מותרין. לקחת מכל אדם דמחזקינן להו שאינם מן השמור: חוץ מספיחי כרוב. שחזקתן מן השמור לפי שאין כיוצא בהם בירקות שדה שאין גדילים כמותן במדבר (ג), ואין הלכה כר"ש: ב שלש ארצות. כא"י חלוקות זו מזו לענין ביעור וביעור

(א) כסיכס (דף לס) ולא ידעינן טעם דנקיין בכאלי איסר וסלי ספרוססס סיא ספאותס שנמשכמות וכ"ל נהכ:כ"ל, תוי"ס: (ב) וספירו לו כדי מזונו כדאיתא במס' סנוכל וג' סעודות הן מזון יום שבת (וסיעורו כן אף כמו: אולי כדי שידעו מקדושת שביעי' שנ"כ נקרא שבת וע' רע"י שם) ת"ח: (ג) ל"ל שדס דמתני' ודיקס סר"כ כרישא מדבר קליין ניס:

פרק ט א והפיגם), פיגם אונ ווילדע הירבוזין אונ חלגלוגות אונ כסבר וואס וואקסט אויף בערג, אונ כרפס וואס וואקסט נעבין טייך והגרגר של אפר אונ גרגר וואס וואקסט אויף די גראז פון דיא אלע זאכין דארף מען ניט געבין מעשר ונלקחים מכל אדם בשביעית אונ מען מעג זייא קויפין פון אלע מענטשין אום שביעית שאין כיוצא בהן נשמר ווארום דיא אלע זאכין איז מען מפקיר אפילו ניט אום שביעית אויך, אונ פון הפקר דארף מען ניט געבין מעשר, רבי יהודה זאגט ספיחי חרדל מותרין די ווידער וואקסונג פון חרדל (זענעפט) מעג מען אויך קויפין פון אלע מענטשין שלא נחשדו עליהן עוברי עבירה ווארום אפילו די מענטשין וואס האלטין ניט די דינים פון שביעית זענען אויך ניט אין חשד זיי זאלין דאס בעהאלטען פאר זיך, טייל דאס איז אוואלוועלע זאך זענען דאס אלע מפקיר. רבי שמעון זאגט כל הספיחים מותרין אלע ווידער וואקסונג מעג מען קויפין פון אלע מענטשין אום שביעית, ווארום מען איז זיי מפקיר חוץ מספיחי כרוב נאר די ווידער וואקסונג פון כרוב איז מען ניט מפקיר שאין כיוצא בהם בירקות שדה ווייל זיי וואקסין ניט אין דער מדבר זענען זייא טייער, דריבער טאר מען זייא אנדערש ניט קויפין אום שביעית נאר פון דעם מענטש וואס מען ווייס אז ער האט זיי מפקיר גיוועזן אום שביעית חכמים אומרים כל הספיחים אסורים אונ דיא חכמים זאגין אלע ווידער וואקסונג טאר מען ניט קויפין נאר פון דעם מענטש וואס מען ווייס געוויס אז ער האט זייא מפקיר גיוועזן אין שביעית: ב שלש ארצות לביעור דער דין איז באיי שביעית אזוי לאנג ווי עס איז דא אין פעלד תבואה, פירות, ירקות, מעג דער בעל הבית עסין פון די עסינוואַרג וואס ער האט אין שטוב, אבער באלד ווייא עס איז ניטא אין פעלד אפילו נאר איין מין פעלט טאר ניט דער בעל הבית האלטין דעם מין אין שטוב, אדער ער עסט דאס אליין אויף אין גאנצין מיט איין מאל, אדער ער טראגט דאס ארויס אין פעלד, דאס ווערט גירופין ביעור ער ראמט אויס פון שטוב. זאגט די משנה ארץ ישראל איז צו טיילט אין דרייא טייל (דריי לענדער) יהודה אונ עבר הירדן אונ גליל ושלש שלש ארצות לכל אחד ואחד אונ יעדער לאנד איז אויך צוא טיילט אויף דרייא טייל, אונ אויב עס איז ניטא קיין פירות אין אלע פעלדער פון יהודה אפילו אין דיא פעלדער וואס זענען אין עבר הירדן אדער אין גליל איז דא פירות

פירוש עי"ט

צו דיר, דריבער ווארט איך מיט דיא האפענונג אז דוא וועסט האבין אנגענומען דיא תפלה: (ה) כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע ווייל דוא ביזט אגאט וואס דוא ווילסט ניט דאס שלעכטע דריבער דארף זיין אז דער שלעכטער (דער רשע) זאל ניט וואהנען ביי דיר אויף דיין וועלט: (ו) לא יתיצבו הוללים לנגד עיניך דיא שוטים (דיא רשעים) זאלין ניט שטיין נעגין דיינע אויגין שנאת כל פועלי און ווייל דוא האסט פיינט דיא אלע מענטשין וואס טוהען אומרעכט:

ואחת. גליל העליון. וגליל התחתון והעמק. מכפר חנניא ולמעלן כל שאינו מגדל שקמין גליל העליון. ומכפר חנניא ולמטן כל שהוא מגדל שקמין גליל התחתון. ותחום טבריא העמק. וביהודה ההר השפלה והעמק. ושפלת לוד כשפלת הדרום וההר שלה כהר המלך מבית חורון ועד הים מדינה אחת: ג ולמה אמרו ג' ארצות שיהו אוכלין בכל אחת ואחת עד שיכלה האחרון שבה ר"ש אומר [א] לא אמרו ג' ארצות אלא ביהודה. ושאר כל הארצות כהר המלך. [ב] וכל

האמור בכ"מ בשביעית היא שכ"ז שאינו כמלא בשדה מאותו המין שאסף אליו בבית חייב לבער אותו המין מן הבית מיד כגון אם לקט תאנים ועשה מהן גרוגרות אינו יכול לאכול מאותם גרוגרות אפילו בשנה השביעית אלא כ"ז שנמצאים תאנים מחוברות לאילן וכשכלו התאנים מן האילנות (ד)חייב לבער(ה) הגרוגרות שבביתו או לאכלן כולן מיד או להפקירן עד שלא ישאר מהם בביתו דכתיב (ויקרא כה) ולבהמתך ולחיה כ"ז שחיה אוכלת בשדה האכל לבהמתך מן הבית כלה לחיה מן השדה כלה לבהמתך מן הבית והשתא קאמר שארץ ישראל כולה נחלקת לשלשה חלקים לענין ביעור וכל חלק וחלק ממנה נחלק לשלשה חלקים: כל שאינו מגדל שקמים גליל העליון. שהשקמים אין גדלים אלא בשפלה וסימן לדבר (מלכים א י) כשקמים אשר בשפלה: ותחום טבריא. הוא העמק אלו הג' הם מהגליל: ההר והשפלה והעמק. הם ג' חלקים של ארץ יהודה: שפלת לוד וההר שלה. (לוד) ומבית חורון עד הים הם שלשה חלוקות של עבר הירדן: ושפלת לוד כשפלת הדרום. דכ"ז שאוכל בשפלת הדרום אוכל בשפלת לוד: וההר. של שפלת לוד אוכלים בו כ"ז שאוכלים בהר המלך: מבית חורון ועד הים מדינה אחת. וכל זמן שלא כלה לחיה מאחת מן המקומות שביניהם יכולים כל אנשי הגבול ההוא לאכול ע"י המקום האחד שלא כלה בו לחיה מן השדה: ג ולמה אמרו ג' ארצות. הואיל ושלשה ארצות לכל אחד הרי כאן תשעה ארצות למאי הלכתא אמרו שלשה ארצות לביעור ותו לא: שיהיו אוכלים כו'. אוכלין ביהודה עד שיכלה האחרון שבג' ארצותיה (ו) וכן בגליל וכן בעבר הירדן אבל אין אוכלים ביהודה ע"י אותן שבגליל ולא בגליל ע"י אותן שביהודה דגמירי דלאו חיה שביהודה מתרחקת לנאת מיהודה לגליל ומגליל ליהודה אבל יוצאה היא מגליל לגליל ומיהודה ליהודה: ושאר כל הארצות כהר המלך. שאר כל הארצות שבא"י אוכלים ע"י הפירות הנמצאים בהר

(ד) ע"ל מ"ד, אבל ל' סר"מ כפי' באילנות או בארן ובהבירו כתב שמלוי בשדה, תוי"ע: (ה) אין רלונו לומר שישרפם או יזרקם לים שמלא כדעת כמה רבוותא אלא שדעתו כדעת התוס' כו' דאין פירו' שביעית לא בכלל שנשרפים ולא בכלל הנקברי' אלא כשהגיע זמן ביעור דהיינו כשכלה בכל ארן ואין כדתנן מחלק כו' ומוליא על פתח ביתו ומפקיר כמ"ב הר"ב, מ"מ: (ו) יאשבאיכן רבותא אף דלמגי' בכ"מ איירא דשר קטלה או איסורא נאכין ביעור הקילו ועשאום כמ' ומ' תוס' פסחים (דף נב), מ"מ: [א] לא אמרו כו'. ר"ש פליג את"ק דס"ל דדין ג' ארצות מן יהודה כו' ובכלל הכן מהן ג' אלא דלמנין שביעית כל ארן אחת היא ואמר ר"ש דאדרבא לא אמרו ג"מ אלא בארן אחת אבל זאת שארן היא יהודה בלבד אמנם שאר ארצות כו': [ב] וכל כו'. סובר ר"ש דלזו"ת מתרחקים דשם אין

פון דעסטוועגן מוזדר בעל הבית פון יהודה ארום טראגין זיינע פירות פון שטוב אין פעלד, ווייל דיא חיה פון יהודה וועט ניט גיין אין גליל זוכען פירות צום עסין, אדער עס האט פאר פעלט פירות אין די פעלדער וואס זענען אין עבר הירדן אפילו אין יהודה אונ אין גליל איז נאך דא פירות אין די פעלדער אדער עס האט פאר פעלט פירות אין די פעלדער וואס אין גליל אפילו אין יהודה אונ אין עבר הירדן איז נאך דא פירות אין די פעלדער דארף דער בעל הבית וואס אין זיין לאנד פעלט פירות אין פעלד ארויס טראגין זיינע פירות פון שטוב אין פעלד אפילו אין אנדערע לענדער איז נאך דא פירות אין די פעלדער. ווארום פון איין מדינה אין דער אנדערער מדינה גייט ניט א חיה עסין, איצט רעכענט די משנה די לענדער, אין גליל איז דא דרייא לענדער גליל העליון וגליל התחתון דער אויבערשטער גליל אונ דער אונטערשטער גליל והעמק אונ דער טאל מכפר חנניה ולמעלן כל שאינו מגדל שקמין גליל העליון פון דארף חנניה אונ העכער וואו עס וואקסט קיין שקמין (ווילדע פייגין), הייסט דער אויבערשטער גליל ומכפר חנניה ולמטן כל שהוא מגדל שקמין גליל התחתון אונ פון דארף חנניה אונטען וואו עס וואקסט שקמין דאס הייסט דער אונטערשטער גליל ותחום טבריא העמק אונ דער גרענעץ פון טבריא הייסט דער טאל וביהודה דאס זענען דריא לענדער פון יהודה ההר דער בארג השפלה דער נידריגער ארט העמק

אונ דער טאל ושפלת לוד כשפלת הדרום אונ דער נידריגער ארט אין לוד האט דעם דין וויא דער נידריגער ארט אין דרום, כל זמן מען עסט אין דעם נידריגען ארט אין דרום (פון שטוב) מעג מען עסין אין דעם נידריגען ארט אין לוד אויך אין שטוב וההר שלה כהר המלך אונ דער בארג אין לוד האט דעם דין וויא דער הר המלך, כל זמן מען עסט אויף דעם הר המלך פון שטוב מעג מען עסין אויף דעם בארג פון לוד אויך פון שטוב מבית חורון ועד הים מדינה אחת דיא אלע ערטער וואס זענען פון בית חורון ביז צום ים ווערין גירעכינט ווי איין מדינה אין עבר הירדן, כל זמן עס איז דא תבואה פירות ירקות אין דיא פעלדער אין איין ארט מעג מען עסין פון שטוב אין אלע ערטער: ג ולמה אמרו שלש ארצות פאר וואס האט מען גיזאגט עס איז נאר דא דרייא לענדער אין ארץ ישראל עס איז דאך דא נײן, דרייא אין יהודה דרייא אין גליל דרייא אין עבר הירדן, זאגט די משנה נעגען שביעית ווערט גירעכינט גאנץ יהודה איין לאנד, אונ גאנץ גליל איין לאנד, אונ גאנץ עבר הירדן איין לאנד שיהיו אוכלין בכל אחת ואחת עד שיכלה האחרון שבה מען מעג עסין פון שטוב אין איין מדינה פון יהודה כל זמן עס איז דא אין פעלד אין דער אנדערער אדער אין דער דריטער מדינה פון יהודה, אונ אין גליל איז אויך אזוי, אונ אין עבר הירדן איז אויך אזוי רבי שמעון אומר לא אמרו שלש ארצות אלא ביהודה, ושאר

המלך והוא היה רב הפירות והאחרון מכל שאר הארצות שבארץ ישראל: וכל הארצות כאחת לזיתים ולתמרים. כל הארצות שבא"י אוכלים זיתים ותמרים ע"י ארץ אחת שלא כלו בה הזיתים והתמרים לחיה מן השדה בין שתהיה הארץ ההיא ביהודה או בעבר הירדן או בגליל, ואין הלכה כר"ש: ד אוכלים על המופקר. אוכלים ממה שבבית ע"י שמצוי מאותו המין במקום המופקר אבל אם פסק וכלה אותו המין ממקום המופקר אף ע"פ שנמצא ממנו במקום

הארצות כאחת לזתים ולתמרים: ד אוכלין על המופקר אבל לא על [ג] השמור רבי יוסי מתיר אף על השמור. אוכלין על הטפיחין ועל הדופרא אבל לא על הסתווניות. ר' יהודה מתיר כ"ז שבכרו עד שלא יכלה הקיץ: ה הכובש ג' כבשי' בחבית אחת. ר"א אומר אוכלין על הראשון. רבי יהושע אומר אף על האחרון. [ד] ר"ג אומר כל

השמור בבתים או בגנות חייב לבער כדאמרן כלה לחיה מן השדה כלה לבהמתך מן הבית: ר"י מתיר אף על השמור. ואין הלכה כרבי יוסי: אוכלי' על הטפיחי'. על מה שמשימים העופות בטפיחים שהם כלי חרס הבנויים בכותל אשר שם צפרים יקננו ואוכלים ממה שבבית כ"ז שמצוי מאותו המין בטפיחים: ועל הדופרא. אילן שעושה פירות שני פעמים בשנה אוכלים בראשון עד שיכלה האחרון שבמינים: אבל לא על הסתווניות. אין אוכלין בענבים ע"י הענבים הגדלים בימות הסתיו: ר' יהודה מתיר. לאכול בענבים ע"י הסתווניות כל זמן שבכרו קודם שיכלה הקיץ, ואין הלכה כרבי יהודה: ה הכובש ג' כבשים. שלשה מיני ירקות: בחבית אחת. של חומץ או של ציר כדי שיתקיימו שלשה מיני הירק יחד: רבי אליעזר אומר אוכלים על הראשון. וכיון דכלה מין אחד מהן מן השדה נאסרו כולם ואפי' אותן שלא כלו שאותו מין שכלה נותן טעם באותן שלא כלו ואסרן דתנן לעיל בפ' ז' שביעית אוסרת במינה במשהו שלא במינה בנ"ט: רבי יהושע אומר אף על האחרון. על סמך מין הכלה האחרון יאכל

מתרחקים גמירי כו' וכסוי גדילים ולפיכך מתרחקים (ופי' בת"ח שהשיג ע"ז הספ' ומסיק קים נהו לרבנן דפי' שלנו כלים בכ"מ כשים) ומדהר"מ נראה דזאת הככא דוכל שארצות דבכי בכל היא: [ג] השמור. ופירש דלת"ק שמור היינו מה שבבתים ומה שבגנות ואי אמרת אף על השמור א"כ זמן שביעור איתמי כו' וכ"ל שזה שאמר ר"י ס"ק לא כדברי ת"ק שאוסר על כל שמור אלא שמלינו שרשאי לאכול אף על השמור ומפסח מופסט כו' דהיינו כגון מחובר באילן והאילן במקום שמור הוא עומד ע"מ הואיל והפירות עדיין כמחובר אוכלים עליהם, פוי"מ: [ד] ר"ג אומר כו'. ל' התוס' דר"ג סבר מעשות של כל אחד שכלם מן השדה אסור אבל שעטם הוא כמבוער וכ"ל דאתיא

כל הארצות כאחת המלך רבי שמעון קריגט אויף דעם ערשטען תנא אונ ער זאגט וואס עס שטייט אין דער ערשטער משנה שלש ארצות, דאס מיינט מען נאר אין יהודה זענען דא דרייא לענדער צו שביעית, אונ אויב עס פעלט אין פעלד אין איין לאנד אפילו אין די אנדערע לענדער איז נאך דא אין פעלד מוז דער בעל הבית פון דער לאנד וואס עס פעלט אין פעלד אוים ראמען פון שטוב, אונ אלע אנדערע לענדער פון ארץ ישראל האבין דעם דין וויא דער הר המלך. אויב אין הר המלך איז נאך דא אין פעלד מעג מען אין אלע לענדער עסין פון שטוב, ווייל אין הר המלך איז געוועזן פיל פירות אונ דס איז דם לעצטע ארט פון ארץ ישראל דריבער רעכינט מען צום הר המלך וכל הארצות כאחת לזיתים ולתמרים אונ גאנץ ארץ ישראל ווערט גירעכינט וויא איין לאנד צו זיתים (אייל בירטען) אונ צו טייטלען, כל זמן עס איז דא אין פעלד אין איין ארט אין א"י זיתים אונ תמרים מעג מען עסין זיתים אונ תמרים פון שטוב אין גאנץ א"י: ד אוכלין על המופקר אבל לא על השמור מען מעג עסין פירות פון שביעית אין שטוב אויב עס איז דא פירות הפקר אין פעלד, אבער אז פון הפקר איז ניטא פירות אין פעלד, אפילו באיי אלע בעלי בתים אין די הייזער אדער אין די גערטנער איז דא דער מין פירות נאר מען האט דאס ניט מפקיר געוועזן אין פעלד עס ווערט געהיט טאר ניט אבעל הבית עסין פון דעם מין אין שטוב נאר ער מוז דאס באלד אוים ראמען פון שטוב רבי יוסי מתיר אף על השמור רבי יוסי איז מתיר צוא עסין אין שטוב אויב עס איז דא פון דעם מין אין דיא גערטנער אפילו זיי זענען געהיט אוכלין על הטפיחין מען מעג עסין פון שטוב דעם מין פירות וואס איז דא אין די נעסטין אין די פייגעלאך וואס ביי דער שטוב ועל הדופרא אונ אבוים וואס וואקסט צוויי מאל אין יאהר פירות מעג מען עסין די פירות פון שטוב וואס מען האט אראפ גינומען פון בוים דעם ערשטין מאל כל זמן עס איז דא אויף דעם בוים דיא פירות וואס וואקסין דעם אנדערין מאל אבל לא על הסתווניות אבער מען טאר ניט עסין ווינטרויבין פון שטוב ווייל עס איז דא ווינטער ווינטרויבין אין פעלד רבי יהודה מתיר כל זמן שבכרו רבי יהודה זאגט אויב די ווינטער ווינטרויבען זענען צייטיג גיווארין עד שלא יכלה הקיץ איידער עס האט זיך גיענדיגט דער זומער מעג מען עסין פון דיא זומער ווינטרויבען וואס זענען אין שטוב ווייל עס איז דא דיא ווינטער ווינטרויבען אין פעלד: ה הכובש שלשה כבשים בחבית אחת ווען איינער פרעסט איין (ער לייגט איין) דריי מינים ירק אין איין פאס מיט עסיג, די דריי מינים זאלין קענען לאנג שטיין רבי אליעזר אומר אוכלין על הראשון זאגט רבי אליעזר אוכלין על הראשון כל זמן די אלע דרייא מינים זענען דא אין פעלד מעג מען פון זייא עסין אין שטוב אונ אויב איין מין פון די דריי מינים איז ניטא אין פעלד הפקר, אזוי וויא מען מוז מבער זיין דעם מין פון שטוב אזוי דארף מען דיא אנדערע צוויא מינים אויך מבער זיין אפילו פון זייא איז נאך דא אין פעלד, ווייל דער מין גיט אריין אטעם אין יענע צוויא מינים אסרת דאס בנותן טעם (אזוי ווי עס שטייט אין פרק ז' משנה ז') רבי יהושע זאגט אף על האחרון אפילו פון צווייא מינים וואס זענען אין פאס איז

שכלה מינו מן השדה יבער מינו מן החבית (והלכה כדבריו) ר"ש אומר כל ירק אחד לביעור [ה] אוכלין ברגילה עד שיכלו סגריות מבקעת בית נטופה: ו המלקט עשבים לחים עד שייבש המתוק [ו] והמגבב ביבש עד שתרד רביעה שניה. עלי קנים ועלי גפנים [ז] עד שישרו מאביהן והמגבב ביבש עד שתרד רביעה שניה. ר"ע אומר בכולן עד שתרד רביעה שניה: ז כיוצא בו

משלשתן אע"פ שככר כלו השנים לחיה שבשדה וטעמא דרבי יהושע הואיל ואלו שכלו בלועים מטעם אותו שלא כלה דאמר קרא (ויקרא כה) מן השדה תאכלו את תבואתה כל זמן שאתה אוכל מן השדה אתה אוכל מן הבית והאי קרא יתירה הוא דהא דרשינן לה מן ולבהמתך ולחיה אשר בארצך כ"ז שחיה אוכלת בשדה האכל לבהמתך מן הבית וכו' אלא קרא לכבושים הוא דאתי וה"ק מן השדה תאכלו את תבואתה אם יש בשדה מקלת מן הדבר הנכבש בבית שהטעם הבלוע בדבר הנכבש יש במינו עדיין בשדה שעדיין לא כלה אע"פ שעיקר הפרי כלה אע"פ כן תאכלו את תבואתה ואינו זקוק לבער (ז): כל ירק אחד הוא. לא נתנו חכמים שיעור לכל ירק וירק בפני עצמו אלא אע"פ שכלשתן כלו מן השדה הואיל ואיכא שאר ירקות שלא כלו אוכל ע"י שאר ירקות ולא יבערם מן החבית עד שיכלו כל הירקות כלם מן השדה, והלכה כר"ג דכל שכלה מינו מן השדה יבער מינו מן החבית ואוכל את השאר: ו המלקט עשבים לחים. אוכלן בלא ביעור: עד שייבש. לחלוחית הארץ הממתק את הפירות ומשם ואילך חייב לבער: המגבב ביבש. המלקט עשבים יבשים אוכלן בלא ביעור: עד שתרד רביעה שניה. שהיא בשנה בינונית בכ"ג במרחשון ומשם ואילך חייב לבער: מגבב. תרגום לקושש קש לגבבא: רביעה. ע"ש שהמטר רובע את הארץ ומולידה כזכר זה שרובע את הנקבה. פ"א שמרבין העפר ומשכיבו תרגום רובץ רביע: ועלי גפנים. לחים אוכלים בהם כל זמן שמגלאים באביהן כלומר במחובר לאילן: שישרו. שיפלו: והמגבב ביבש. בעלי קנים וגפנים יבשים אוכל: עד שתרד רביעה שניה. ואח"כ יבער: בכולן. בין עשבים בין קנים וגפנים (ח) בין לחים בין

ליה נמי מקרא דרבים ר"י וס"ל דאי לאו האי קרא ה"א דאף שטעם אוסר וככל יבער ושוה לשאר איסורים לאסור כשטעם קמ"ל הך קרא מן השדה תאכלו שכל זמן שהמין בשדה אע"פ שיש בו בלוע מן שאיסור לית לן בה ואתה אוכל מן הבית, תוי"ט: (ז) וכ"ה דוחק לסברתו מהאי קרא ופירושו דסובר דאי לאו האי קרא ה"א דאותו המינדוקא יבטל ולא יותר אע"פ שטעם שאיסור מעורב בהן דלא דמי איסור דביעור לשאר איסורים דהא שרי לעניים וס"א דנחשבי' כמבוער כיון שאין כאן אלא טעם ור"י סובר דודאי הטעם חשוב כמבוער והאי קרא אתי להתיר אף גוף איתו שכלה הואיל ומעורב בהן טעם מן המותרין וה"ק כו': [ה] אוכלין ברגילה כו'. רגילה מפורש בכס"ז וז"ל הר"ש רגילה היא עשב הלגלוגית ויש בו ליחה הרבה ובשביל זה תעמוד ימים רבים ואם פסקה ממקום אחד תמלאת במקום אחר שיהיה יותר לח ממנו ונסתרה מן הארץ וכשהם רואים שיבש (עשב כל"ל וכ"ה בפי' הר"ש והיא מתקיימת יותר מהרגילה ולפי שהרגילה דרכה להיות במקום נמוך א"א לבער כם כ"ד) בבקעת בית נטופה יודע שככר יבשה בכ"מ ולא נשאר ממנו כלום מפני שזו הארץ לחה מאד ובשביל זה נקראת בית נטופה שהיא ארץ רבת הליחות ומשב הסוא עומד ימים רבים של הארץ והיא הסגריות: [ו] והמגבב. אוסף העשבים הלחים נקרא מלקט והיבשים נקרא מגבב לקושש קש תרגומו לגבבא גילי, הר"ש: (ח) כלומר בין עלי קנים בין עלי גפנים: [ז] עד כו'. ואין בעס"כ מוחה וטעמא דכה"י לא קתה דריהם הרגל לזרעים עד אותו זמן כדאיתא בערוכה, הר"ש. ול"ד לדריש פ"ח דפאה

שוין ניט דא אין פעלד, נאר אויב פון דעם דריי־טען מין איז נאך דא אין פעלד, מעג מען עסין אלע דריי מינים, ווארום אין די צוויי מינים איז דא אטעם פון דעם דריטען מין אונ פון דעם מין איז דאך דא אין פעלד, איז גלייך ווי עס וואלט געוועזן אלע דריי מינים אין פעלד, רבן גמליאל זאגט כל שכלה מינו מן השדה וועלכער מין עס איז ניטא אין פעלד יבער מינו מן החבית דעם מין טאר מען ניט עסין פון פאס, אונ די איבעריגע מעג מען, אונ עס ווערט ניט גירעכינט איין מין צום אנדערין והלכה כדבריו אונ דער דין איז ווי רבן גמליאל, ר' שמעון זאגט כל ירק אחד לביעור אלע מינים ירק זענען גלייך ווי איינס צום דין פון ביעור, אונ כל זמן איין מין ירק איז דא אין פעלד מעג מען עסין אלע מינים ירק אין שטוב, סיידין עס איז אין פעלד גאר ניטא פון ירק דא טאר מען ניט עסין די ירקות וואס זע־נען אין שטוב אוכלין ברגילה עד שיכלו סגריות מבקעת בית נטופה מען מעג עסין דעם ירק וואס הייסט רגילה כל זמן עס איז דא אין פעלד דער ירק סגריות פון דעם טאל בית נטופה, ווארום די ביידע זענען איין מין: ו המלקט עשבים לחים ווען איינער קלויבט ירק (גראז) ווען זיי זענען נאך פייכט (עס הייסט זייא וואקסין נאך) עד שייבש המתוק מעג ער זיי עסין פון שטוב ביז עס ווערט אויס געטריקענט די זאפט פון דער ערד, ווייל כל זמן דיא ערד איז פייכט וואקסט פאר דיא חיות אנדערע גראז, אונ ווי דיא ערד ווערט טרוקען אונ עס וועט שוין ניט מער וואקסין גראז מוז מען שוין אוים ראמען פון שטוב והמגבב ביבש אונ אז ער קלויבט צו זאמען טרוקענע גראז (אפ געריסענע גראז) וואס ליגט אויף דער ערד מעג ער עסין די גראז פון שטוב עד שתרד רביעה שניה ביז עס גייט דער צווייטער רעגין דאס איז דרייא אונ צוואנציג טעג אין חשון, אזוי לאנג געפינט נאך די חיה גראז אין פעלד, אונ דער נאך ווערט שוין דיא גראז פארפוילט, מוז ער שוין אוים ראמען פון שטוב עלי קנים ועלי גפנים בלעטער פון קנים אונ בלעטער פון ווייך שטאקין וואס ער האט אפ געריסען פון בוים מעג מען עסין פון דיא וואס ער האט אין שטוב עד שישרו מאביהן ביז עס וועט פאלען דיא בלעטער פון דיא בוימער והמגבב ביבש אונ אז ער האט אויף געקליבען טרוקענע בלעטער פון דער ערד מעג ער עסין פון דיא וואס ער האט אין שטוב עד שתרד רביעה שניה ביז עס גייט דער צווייטער רעגין, אונ דער נאך ווערין שוין דיא בלעטער פאר פוילט געפינט שוין ניט דיא חיה אין פעלד מוז מען אוים ראמען פון שטוב. רבי

יבשים, ואין הלכה כר"ע: ז עניים נכנסין לפרדסאות, בשאר שני שבוע ליטול לקט שכחה ופאה וכן נכנסים לגנות במולאי שביעית: עד שתרד רביעה שניה. מפני מותרות פירות שביעית שנשארו בה: בתבן ובקש של שביעית. דסתם תבן וקש חזי למאכל בהמה ויש בו קדושת שביעית ואסור לשרפו וליהנות בו הנאה של (אבוד) משום דדרשינן לאכלה ולא להפסד אבל כשנתבטל מה שבשדה ממאכל חיה פקעה קדושת שביעית ממה שבבית (ט): ח והגיע שעת הביעור. זמן ביעור הפירות לפי מקומם כדתנן לעיל שלא ארצות לביעור. ובברייתא שנינו אוכלים בענבים עד הפסח בזיתים עד העצרת בגרוגרות עד החנוכה בתמרים עד הפורים וכולן של שנה השמינית וזמנים הללו בסתם שאין ידוע אם כלה לחיה מן השדה אם לאו אבל בידוע הכל לפי מה שכלו: מחלק מזון שלש סעודות לכל אחד ואחד. מאנשי ביתו ואחר כך מחלק לשכניו ולקרוביו ומיודעיו ומוליא ומניח על פתח ביתו ואומר אחינו בני ישראל מי שצריך ליטול יטול: ועניים אוכלים

המשכיר בית לחבירו עד הגשמים עד שתרד רביעה שניה. המודר הנאה מחבירו עד הגשמים עד שתרד רביעה שניה. עד אימתי עניים נכנסין לפרדסאות עד שתרד רביעה שניה. מאימתי נהנין ושורפין בתבן ובקש של שביעית משתרד רביעה שניה: ח מי שהיו לו פירות שביעית והגיע שעת הביעור. מחלק מזון ג' סעודות לכל אחד ואחד ועניים אוכלים אחר הביעור. אבל לא עשירים ד"ר יהודה ר' יוסי אומר [ח] א' עניים וא' עשירים אוכלין אחר הביעור: ט מי שהיו לו פירות שביעית שנפלו לו בירושה או שנתנו לו

דהכא לענין היתר כל אדם במתנות עניים, תוי"ט: (ט) ירוש' וטעמא משום דל"ל כלה לבהמתך מן הבית אלא אם היה זה הענין מכוון בשדה לחיה היה לה שתאכל ממנו אבל הואיל וזה הענין נתבטל בכר ונחסר ממנו בשדה א"כ אלו היה זה הענין ג"כ בשדה בכר היה הכר ובטל מן העולם ולא היה לה לחיה שתאכל ממנו שוב אין לו לכלות מן הבית כיון שלא הפסד לחיה כלום במה שהכניס זה לביתו: [ח] אחד עניים. עניים כל מה שלקטו הפירות בשדות אסרים מן ההפקר עשירים היינו בעלי השדות לאכול שלקטו אותם מן השדות שלהם כשהפקרם כ"ע בהם הרמב"ן והא דאסור לאכול אחר הביעור היינו כשמחזיק בהם שלו אבל אחר שהפקיר והוציאם מרשותו אם חזר וזכה בהם

אחר הביעור אבל לא עשירים. דכתיב (שמות כג) ואכלו אביוני עמך ויתרם תאכל חית השדה, אביוני עמך ולא עמך: אחד עניים ואחד עשירים. קרי ביה ואכלו אביוני וגם עמך, והלכה כרבי יוסי:

עֲקִיבָא זָאגְט בְּטֵלִין עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה בִּייא אַלֶע זָאכֶען וואס דָא אִיז גִישְׁטַאנֶען אִיז דִיא צַייט צוּ עֶסִין פוּן שְׁטוּבּ בִּיז עֶס גֵייט דֶער צְוַויישֶער רֶעגֶען: ז כֵּיוֹצֵא בּוֹ הַמַּשְׂכִּיר בַּיִת לַחֲבֵירוֹ עַד הַגְּשָׁמִים דֶעסְגְלַייכִין וָועֶן אײנֶער פַאר דִינְגְט דֶעם אַנְדֶערִין אַשְׁטוּבּ אוּנ עֶר זָאגְט אִיךְ פַארְדִינְג דִיר דִיא שְׁטוּבּ בִּיז רֶעגִינְצַייט הָאט עֶר גִימֵיינְט עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה בִּיז דֶעם צְוַוייטִין רֶעגִין הַמּוּדָר הֲנָאָה מֵחֲבֵרוֹ עַד הַגְּשָׁמִים וָועֶן אײנֶער טוּהט אַנֶדֶר עֶר זָאל נִיט הֲנָאָה הָאבִּין פוּן זַיין חָבֵר בִּיז רֶעגִין צַייט עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה אִיז דֶער נֶדֶר בִּיז דֶעם צְוַוייטִין רֶעגִין עַד אֵימָתַי עֲנִיִּים נִכְנָסִים לַפַּרְדֵּסָאוֹת בִּיז וַואנֶען מֶעגִין דִי אָרֶעמֶע לֵייט גֵיין אִין דִיא פֶעלְדֶער אוּנ אִין דִיא וַויינְגֶערְטְנֶער נֶעמֶען לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה אַלֶע יָאהר עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה בִּיז עֶס גֵייט דֶער צְוַוייטֶער רֶעגִין דֶער נָאךְ טָארִין זַייא שׁוֹין נִיט גֵיין וָוארוּם זַייא וָועלִין צוּ טְרֶעטִין דִיא תְּבוּאָה וָואס וָואקְסְט אִין פֶעלְד מֵאֵימָתַי נֶהֱנִין וְשׂוֹרְפִין בְּתֶבֶן וּבְקַשׁ שֶׁל שְׁבִיעִית וָוען מֶעג מֶען הֲנָאָה הָאבִּין אוּנ פַאר בְּרֶענֶען דִיא שְׁטְרוֹי פוּן שְׁבִיעִית, וָוארוּם שְׁטְרוֹי אִיז אַיין עֶסִין צוּ בְּהֵמוֹת אִיז בִּייא דִיא שְׁטְרוֹי אוֹיךְ דָא דֶער דִין שְׁבִיעִית, אוּנ מֶען טָאר זַייא נִיט פַאר בְּרֶענֶען מִשֶּׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה אָבֶּער וִוי עֶס גֵייט דֶער צְוַוייטֶער רֶעגֶען אוּנ אַלֶץ וָואס אִין פֶעלְד וֶוערְט פַאר פוֹילְט אוּנ אַז עֶר וֶועט דִיא שְׁטְרוֹיא אַרוֹים טְרָאגִין אִין פֶעלְד וֶועט דָאס דִיא חַיָּה נִיט קֶענֶען עֶסִין, דְרִיבֶּער אִיז שׁוֹין פוּן דִיא שְׁטְרוֹי אַוֶועק גִינָאנְגֶען דִיא הֵיילִיגְקַייט פוּן שְׁבִיעִית מֶעג מֶען שׁוֹין טָאהן הַיים דִיא שְׁטְרוֹי וָואס מֶען וִויל אֲפִילוּ פַארְבְּרֶענֶען

אוֹיךְ: ח מִי שֶׁהָיוּ לוֹ פֵּירוֹת שְׁבִיעִית וָוער עֶס הָאט פֵּירוֹת שְׁבִיעִית וְהִגִּיעַ שְׁעַת הַבִּיעוּר אוּנ עֶס אִיז גִיקוּמֶען דִיא צַייט מֶען זָאל אוֹיס רָאמֶען פוּן שְׁטוּבּ וַוייל דִיא חַיָּה הָאט נִיט אִין פֶעלְד מְחַלֵּק מָזוֹן שָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד גִיט עֶר צוּ יֶעדִין מֶענְטְשִׁין פוּן שְׁטוּבּ אוּנ צוּ דִי שְׁכֵנִים אוּנ צוּ דִיא קְרוֹבִים עֶסִין אוֹיף דְרַיי סְעוּדוֹת, אוּנ דִי אִיבֶּערִיגֶע לֵייגְט עֶר בִּייא דֶער טִיר פוּן שְׁטוּבּ אוּנ זָאגְט וָוער עֶס וִויל נֶעמֶען זָאל נֶעמֶען וַעֲנִיִּים אוֹכְלִין אַחַר הַבִּיעוּר אוּנ עֲנִיִּים וָואס הָאבִּין צוּ זַאמֶען גֶעקְלִיבֶּען פֵּירוֹת פוּן פְרֶעמְדֶע פֶעלְדֶער פוּן הֶפְקֵר, דַארְפִין נִיט מְבַעֵר זַיין פוּן שְׁטוּבּ אֲפִילוּ עֶס אִיז נִיטָא אִין פֶעלְד פַאר דִיא חַיּוֹת אָבֶּער עֲשִׁירִים דְהַיְינוּ דֶער בַּעַל הַבַּיִת וָואס הָאט מַפְקִיר גִיוֶועֶן זַיינֶע תְּבוּאָה אוּנ דֶער נָאךְ הָאט עֶר זוֹכֶה גִיוֶועֶן צוּרִיק פוּן הֶפְקֵר, אַז עֶס אִיז נִיטָא פַאר דֶער חַיָּה אִין פֶעלְד דַארְף עֶר נָאךְ אַמָאהל מַפְקִיר זַיין דִיא תְּבוּאָה דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה אַזוֹי זָאגְט רַבִּי יְהוּדָה אוּנ רַבִּי יוֹסִי זָאגְט אֶחָד עֲנִיִּים וְאֶחָד עֲשִׁירִים אוֹכְלִים אַחַר הַבִּיעוּר סַייא עֲנִיִּים וָואס הָאבִּין צוּ זַאמֶען גֶעקְלִיבִּין פוּן פְרֶעמְדֶע פֶעלְדֶער אוּנ סַייא עֲשִׁירִים וִויא בַּאלְד זַייא הָאבִּין זַייעֶרֶע תְּבוּאָה מַפְקִיר גִיוֶועֶן אוּנ דֶער נָאךְ הָאבִּין זַייא צוּרִיק זוֹכֶה גִיוֶועֶן פוּן הֶפְקֵר, אֲפִילוּ עֶס אִיז נִיטָא פַאר דֶער חַיָּה אִין פֶעלְד דַארְף מֶען נִיט מַפְקִיר זַיין נָאךְ אַמָאהל: ט מִי שֶׁהָיוּ לוֹ פֵּירוֹת שְׁבִיעִית וָוער עֶס הָאט פֵּירוֹת שְׁבִיעִית שֶׁנָּפְלוּ לוֹ בִּירוּשָּׁה אוֹ שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ בְּמַתָּנָה וָואס אִיז אִיהם גִיפַאלִין אִירוּשָּׁה אָדֶער מֶען הָאט אִיהם גִינֶעבִּין אַמַתָּנָה, רַבִּי

אליעזר

ט רא"א ינתנו לאוכליהן. אע"פ שפירות הללו בהיתר נלקטו לאכלן בקדושת שביעית מ"מ סבר ר"א דאסור לזה שנתנו לו פירות הללו לאכלן לבדו אלא יתנו לו שיאכלם הוא עם אחרים דר"א לטעמיה דסבר כב"ש דאמרי (לעיל מ"ב פ"ד) אסור לאכול פירות שביעית בטובה כלומר להחזיק טובה למי שנותן לו פירות שביעית דרחמנא אפקרינהו הלכך זה שנתנו לו פירות שביעית במתנה או נפל לו בירושה אסור שיאכלם לבדו שלא יחזיק טובה למי שהורישם לו או שנתנם לו במתנה אלא יאכל אותם עם אחרים כדי שלא יהא אוכל פירות שביעית בטובה: **וחכמים אומרים אין החוטא נשכר.** חכמים לדבריו דרבי אליעזר קאמרי ליה לדידן מותר לאכול פירות שביעית בין בטובה בין שלא בטובה אלא לדידך דאמרת אס"ר לאכול פירות שביעית בטובה היכי קאמרת ינתנו לאוכליהן ושרית למי שנתנו לו פירות שביעית במתנה לאוכלן עם אחרים והלא מצינו חוטא נשכר שאוכל אותן עם כל בני אדם והדין נותן לפי דבריך שימכרו לאוכליהן שיפרעו אותם מה שהן שוין כדי שלא יהא חוטא נשכר והדמים יתחלקו לכל אדם, ואין הלכה כרבי אליעזר: **האוכל מעיסת שביעית עד שלא הורמה חלתה חייב מיתה.** דלא תימא אין חלה בשביעית משום דכתיב לאכלה ולא לשרפה וחלה אם נטמאת טעונה שרפה קמ"ל (י) דראשית עריסותיכם אמרה תורה מאיזו עיסה שתהיה חלה תרימו:

במתנה ר"א אומר ינתנו לאוכליהן וחכ"א אין החוטא נשכר אלא ימכרו לאוכליהן ודמיהם יתחלקו לכל אדם. האוכל מעיסת שביעית עד שלא הורמה חלתה חייב מיתה:

לסכנים לתוך ביתו אוכל וסוגך עד שיכלו, ירושלמי: (י) כן פי' סר"מ, וכר"ש מסמיה דגמרא פ"ק דבכורות כתב מלדורותיכם דגבי חלה יפרש"י לדורותיכם כתיב בהלה משמע אפי' בשביעית וכתיב מראשית עריסותיכם וגו':

אליעזר זאגט יתנו לאוכליהן ווייל פאר פירות שביעית טאר מען ניט דאנקען צו דעם ווס האט איהם גיגעבין, אונ ער וועט דאך דאנקען צו דעם וואס האט איהם גימאכט ירשנן די פירות אדער צו דעם וואס האט איהם גישיינקט דיא פירות, דריבער זאל ער דיא פירות צו טיילין צו נאך מענטשין אונ ער עסט אויך מיט זייא וחכמים אומרים אין חוטא נשכר דיא חכמים זאגין צו רבי אליעזר אויב ער אליין טאר ניט עסין דיא פירות כדי ער זאל ניט דאנקען צו דעם וואס האט אים די פירות גימאכט ירשנן אדער גישיינקט אז ער גיט דיא פירות צו אנדערע מענטשין זייא זאלין מיט איהם עסין וועלין זיי דאך איהם דאנקען, וועט דאך דער וואס האט גינומען דיא מתנה אדער דיא ירושה וואס ער איז אחוטא (ווייל ער דאנקט פאר פירות שביעית אונ מען טאר ניט דאנקען צו אמענטשין פאר דיא פירות ווייל גאט האט איהם גישיינקט דיא פירות דורך הפקר) פאר דינען מען וועט איהם דאנקען פאר דיא פירות אלא ימכרו לאוכליהן ודמיהם יתחלקו לכל אדם נאר מען זאל די פירות פאר קויפין אונ די געלט זאל מען געבין צו בית דין אונ בית דין זאלין צו טיילען, וועט מען דאך איהם ניט דאנקען. ווייל ער ניט דאך קיינעם ניט נאר בית דין ניט (שנ"א) האוכל מעיסת שביעית עד שלא הורמה חלתה דער וואס עסט די טייג פון שביעית אונ מען האט ניט גינומען חלה איז ער חייב מיתה. וואורום פון שביעית דארף מען אויך געבין חלה:

רש"י מצות יום א גמרא ברכות דף מו ע"א תוספות

קטינא וכו'. כך היו קורין לרבי זירא וטעמא מפרש בבבא מציעא בהשוכר את הפועלים: **כי מטא למשרי.** ליטנא דשירותא כלומר לפרוס ברכת המוציא

שלכם ס' כלס כלי הסילון דחסד דמלכות דכריסס אלף למד

רבי זירא חלש על לגביה ר' אבהו קבל עליה אי מתפח קטינא חריך שקי עבידנא יומא טבא לרבנן אתפח עבד סעודתא לכולהו רבנן כי מטא למשרי א"ל לר' זירא לישרי לן מר א"ל לא סבר לה מר להא דר' יוחנן דאמר בעל הבית בוצע שרא להו כי מטא לברוכי א"ל נבריך לן מר א"ל לא

לא סבר לט מר להא דאמר רב סונא דמן בבל כו'. פיסו יש לייסב סני חרי נ:שני דרבי יוחנן כשבעל סבית מסב פמסס ודאי סוא בולע ופורס מברך כו' אבל כשאין בעס"ב מסב עמסס סגדול שבסס ימסס ספו:יא ינם סוא יברך ברכת סמזון:

רבי זירא חלש על לגביה רבי אבהו רבי זירא איז קראנק גיווארין איז רבי אבהו אריין גיגאנגען צו איהם מבקר חולה זיין קבל עליה אי מתפח קטינא חריך שקי עבידנא יומא טבא לרבנן; רבי אבהו האט אויף זיך גענומען אנדר אז רבי זירא וועט געזונט ווערין וועל איך מאכין איום טוב (אסעודה) פאר די רבנן (רבי זירא האט מען גערופין קטינא חריך שקי דער קליינער מיט די אפגעזענקטע פיס, ווייל ער איז גיווען קליין אונ האט געהאט אפגעזענקטע פיס, דיא פיס זיינע זענען גיוועזן אביסעל פארברענט) אתפח רבי זירא אי: געזונט גיווארין עבד סעודתא לכולהו רבנן אונ רבי אבהו האט געמאכט אסעודה פאר אלע רבנן כי מטא למשרי אז מען האט גערפט דארפט זאגין די ברכה המוציא אמר ליה לרבי זירא האט רבי אבהו גיזאגט צו רבי זירא לישרי לן מר זאל דער רבי זאגין פון אונזערטוועגין דיא ברכה המוציא אמר ליה האט רבי זירא גיזאגט צוא רבי אבהו לא סבר לה מר להא דרבי יוחנן האלט דען ניט דער רבי וואס רבי יוחנן האט גיזאגט דאמר בעל הבית בוצע וואס רבי יוחנן האט גיזאגט דער בעל הבית דארף זאגין די ברכה המוציא שרא להו האט רבי אבהו גיזאגט די ברכה המוציא כי מטא לברוכי אז עס איז געקומען צום בענטשין אמר ליה האט

ולאכול: רב הונא דמן בבל. היינו רב הונא שהמתא ולפי שעכשיו היה רבי זירא בא"י במקום רבי אבהו והיה עולה מבבל קאמר הכי: קרובים לעיר. שיכול לראותן בעה"ב תמיד ולדעת מה הן צריכים: נכסיו. קרקעותיו:

סבר לה מר להא דרב הונא דמן בבל דאמר בוצע מברך ואיהו כמאן ס"ל כי הא דא"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יוחאי בעל הבית בוצע ואורח מברך בעל הבית בוצע כדי שיבצע בעין יפה ואורח מברך כדי שיברך לבעל הבית מאי מברך יה"ר שלא יבוש בעל הבית בעה"ז ולא יכלם לעוה"ב ורבי מוסיף בה דברים ויצלח מאד בכל נכסיו ויהיו נכסיו ונכסינו מוצלחים וקרובים לעיר ואל ישלוט שטן לא במעשה ידיו ולא במעשה ידינו ולא יזדקר לא לפניו ולא לפנינו שום דבר הרהור חטא ועבירה ועון מעתה ועד עולם:

רַבִּי אַבָּהוּ גִיזָאגְט צוּ רַבִּי זֵירָא נִבָרֵיךְ לָן מַר זָאל דֶער רַבִּי בֶּענְטְשִׁין פוּן אוּנְזֶערְטְוֶועגִין אָמַר לֵיהּ הָאט רַבִּי זֵירָא גִיזָאגְט צוּ רַבִּי אַבָּהוּ לֹא סָבַר לָהּ מַר לְהָא דְרַב הוּנָא דְמִן בָּבֶל הָאלְט דֶען נִיט דֶער רַבִּי וָואס רַב הוּנָא פוּן בָּבֶל הָאט גִיזָאגְט דְאָמַר בּוֹצֵעַ מְבָרֵךְ רַב הוּנָא הָאט גִיזָאגְט דֶער וָואס זָאגְט דִיא בְּרָכָה הַמּוֹצִיא דֶער דַארְף בֶּענְטְשִׁין וְאִיהוּ כְּמַאן סְבִירָא לֵיהּ אוּן רַבִּי אַבָּהוּ וָואס עֶר הָאט גִיוָואלְט רַבִּי זֵירָא זָאל בֶּענְטְשִׁין וִויא וֶוער הַאלְט עֶר כִּי הָא דְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאִי עֶר הַאלְט וִויא רַבִּי יוֹחָנָן הָאט גִיזָאגְט פוּן רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאִי'ס וֶועגִין בַּעַל הַבַּיִת בּוֹצֵעַ וְאוֹרֵחַ מְבָרֵךְ דֶער בַּעַל הַבַּיִת זָאגְט דִיא בְּרָכָה הַמּוֹצִיא אוּן דֶער אוֹרֵחַ בֶּענְטְשְׁט בַּעַל הַבַּיִת בּוֹצֵעַ כְּדֵי שֶׁיִבְצַע בְּעַיִן יָפָה דֶער בַּעַל הַבַּיִת זָאגְט דִיא בְּרָכָה הַמּוֹצִיא עֶר זָאל גֶעבִּין צוּ יֶעדֶערִין מֶענְטְשׁ אַגְרוֹיסֶע שְׁטִיקֶעל בְּרוֹיט וָוארוּם דֶער וָואס הָאט גִיזָאגְט דִי בְּרָכָה הַמּוֹצִיא פְּלֶעגְט צוּ שְׁנַיידִין דֶעם בְּרוֹיט אוּן גֶעבִּין צוּ יֶעדֶערִין אַשְׁטִיקֶעל, אוּן אַז אֵיינֶער פוּן דִי גֶעסְט וֶועט זָאגִין דִי בְּרָכָה הַמּוֹצִיא אוּן עֶר וֶועט דַארְפִין צוּ שְׁנַיידִין דֶעם בְּרוֹיט אוּן גֶעבִּין צוּ יֶעדֶערִין אַשְׁטִיקֶעל וֶועט עֶר גֶעבִּין קְלֵיינֶע שְׁטִיקְלַאךְ, וַוייל עֶר וֶועט מוֹרָא הָאבִּין פַאר דֶעם בַּעַל הַבַּיִת טָאמֶער וִויל נִיט דֶער בַּעַל הַבַּיִת גֶעבִּין גְרֶעסֶערֶע שְׁטִיקְלַאךְ בְּרוֹיט אָבֶּער אַז דֶער בַּעַל הַבַּיִת אַלֵיין טֵיילְט דֶעם בְּרוֹיט וֶועט עֶר גֶעבִּין גְרֶעסֶערֶע שְׁטִיקְלַאךְ וָוארוּם עֶר וֶועט זִיךְ שֶׁעמֶען צוּ גֶעבִּין קְלֵיינֶע שְׁטִיקְלַאךְ בְּרוֹיט) וְאוֹרֵחַ מְבָרֵךְ אוּן אֵיינֶער פוּן דִי גֶעסְט זָאל בֶּענְטְשִׁין כְּדֵי שֶׁיְבָרֵךְ לְבַעַל הַבַּיִת עֶר זָאל בֶּענְטְשִׁין דֶעם בַּעַל הַבַּיִת מַאי מְבָרֵךְ וָואס זָאל עֶר אִים בֶּענְטְשִׁין, עֶר זָאל זָאגִין יְהִי רָצוֹן שֶׁלֹּא יֵבוֹשׁ בַּעַל הַבַּיִת בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא יִכָּלֵם לָעוֹלָם הַבָּא עֶס זָאל זַיין דֶער ווילֶען פוּן גָאט דֶער בַּעַל הַבַּיִת זָאל זִיךְ נִיט שֶׁעמֶען אוֹיף דִי וֶועלְט אוּן זָאל זִיךְ נִיט שֶׁעמֶען אוֹיף עוֹלָם הַבָּא וְרַבִּי מוֹסִיף בָּהּ דְבָרִים רַבִּי הָאט צוּ גִיגֶעבִּין נָאךְ בְּרָכוֹת וְיִצְלַח מְאֹד בְּכָל נְכָסָיו עֶר זָאל שְׁטַארְק בֶּעגְלִיקֶען אִין זַיין פַארְמֶעגִין וְיִהְיוּ נְכָסָיו וּנְכָסֵינוּ מוּצְלָחִים וּקְרוֹבִים לָעִיר זַיין פַארְמֶעגִין אוּן אוּנְזֶער פַארְמֶעגִין זָאלִין זַיין גְלִיקְלִיךְ אוּן דָאס פַארְמֶעגִין זָאל זַיין נָאהֶענְט צוּם שְׁטָאט וְאַל יִשְׁלוֹט שָׂטָן לֹא בְּמַעֲשֵׂה יָדָיו וְלֹא בְּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ אוּן דֶער שָׂטָן זָאל נִיט גִיוֶועלְטִיגֶען נִיט אוֹיף דִי זַאכִין וָואס עֶר וֶועט טָאן אוּן נִיט אוֹיף דִי זַאכִין וָואס מִיר וֶועלִין טָאן וְלֹא יִזְדַקֵּר לֹא לְפָנָיו וְלֹא לְפָנֵינוּ שׁוּם דְבַר הִרְהוּר חֵטְא וַעֲבֵירָה וְעָוֹן מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם אוּן עֶס זָאל נִיט קוּמֶען נִיט פַאר אִים אוּן נִיט פַאר אוּנְז קֵיין שׁוּם טְרַאכְטוּנְג פוּן אַעֲבֵירָה פוּן אִיצְט בִּיז אֵייבִּיג:

זוהר (תרומה דף ק ב ע"ב) ת"ת דאצילות יוד הא ואו הא

רבי יצחק פתח ואכלת ושבעת וברכת את יי' אלהיך וגו'. כמה זכאין אינון ישראל דקב"ה אתרעי בהו וקריב לון לגביה מכל עמין ובגיניהון דישראל יהיב מזונא ושבעא לכל עלמא ואלמלא ישראל לא יהיב קב"ה מזונא לעלמא והשתא דישראל אינון בגלותא על אחת כמה וכמה דנטלי מזונא על חד תרין. בזמנא דהוו ישראל בארעא קדישא הוה נחית לון מזונא מאתר עלאה ואינון יהבי חולק תמצית לעמין עכו"ם ועמין כלהו לא אתזנו אלא מתמצית והשתא דישראל אינון בגלותא אתהפיך בגוונא אחרא. מתל למלכא דאתקין סעודתא לבני ביתיה כל זמנא דאינון עבדי רעותיה אכלי סעודתא עם מלכא ויהבי לכלבא הולק גרמין למגרר. בשעתא דבני ביתיה לא עבדי רעותא דמלכא מלכא יהיב כל סעודתא לכלבי וסליק לון גרמי. כגוונא דא כל זמנא דישראל עבדי רעותא דמאריהון הא על פתורא דמלכא אינון אכלי וכל סעודתא אתתקן להון ואינון מההוא חדוה דלהון יהבי גרמי דאיהו תמצית לאו"ה וכל זמנא דישראל לא עבדי רעותא דמאריהון אזלי בגלותא והא סעודתא לכלבי ואסתלק לון תמצית ככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא בגוים דהא תמצית דגעוליהון אכלי. ווי לברא דמלכא דיתיב ומצפה לפתורא דעבדא מה דאשתאר מגו פתורא איהו אכיל. דוד מלכא אמר (תהלים כג) תערוך לפני שלחן נגד צוררי דשנת בשמן ראשי כוסי רויה. תערוך לפני שלחן דא סעודתא דמלכא. נגד צוררי אינון כלבי דיתבי קמי פתורא מצפאן לחולק גרמין ואיהו יתיב עם מלכא בענוגא דסעודתא בפתורא. דשנת בשמן ראשי דא רישא דסעודתא דכל משחא ושמנונא ותקון סעודתא אתיהיב בקדמיתא לרחימא דמלכא מה דאשתאר לבתר אתייהיב לכלבי ולאינון פלחי פתורא. כוסי רויה מליא כסא קמי רחימא דמלכא תדיר דלא יצטרך למשאל ועל רזא דא הוו ישראל תדיר עם שאר עמין:

הר"מ הל' תפלה פרק יא

(א) בני הכפר שרצו למכור ביהכ"נ שלהן או לבנות בדמיה בה"כ אחר או לקנות בדמיה תיבה או ס"ת צריכין להתנות על הלוקח שלא לעשות אותו לא מרחץ ולא בורסקי . והוא המקום שמעבדין בו את העורות ולא בית הטבילה ולא בית המים ואם התנו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר בשעת מכירה שיהא הלוקח מותר לעשות בו כל אלו מותר : (ב) וכן אם התנו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר על מותר הדמים שיהיו חולין הרי הם חולין וכשלוקחין הדמים בונין בהם

מספר חסידים סי' קלט קמ קמא

אם שמעת איש אחד מלמד טעות לתלמידו לא תאמר טעות אתה אומר אלא הודיעהו לאחד מקרוביו או לאוהבו ואל תשפוך דמו . לא יאמר אדם לחבירו בקש איש פלוני כתי לבנו מפני שמתבייש הא' וזה מתגאה ונהנה לבו : מי שעוצר רוחו ומשפיל עיניו ורוחו מהביט אל נשים ואינו דובר דברים בטלים וסובל כעסו ואינו מתגאה ועוסק בתורה ובמעשים טובים לעתיד יהיה לפנים ממלאכי השרת עליהם נאמר כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל :

מי שאבד קונטרס או חומש או כתובים או נביאים והתחיל לכתוב אחר וכשנכתב אליו נמצא הראשון אסור לכתיב

(א) בני כפר שרצו למכור בית הכנסת שלהן דארף מענטשין וואס ווילען פאר קויפין זייער שוהל או לבנות בדמיה בית הכנסת אחר אדער ווייל זייא ווילען באהען פאר דעם געלט איין אנדער שוהל או לקנות בדמיה תיבה אדער ווייל זיי ווילען קויפין פאר דעם געלט אטיש צו לייגען אויף אים אין די ספר תורה או ספר תורה אדער ווייל זיי ווילען קויפין פאר דעם געלט אספר תורה צריכין להתנות על הלוקח שלא לעשות אותו לא מרחץ ולא בורסקי דארפין זיי זאגין דעם מענטש וואס קויפט די שוהל אז זיי פארקויפין אים די שוהל מיט דעם תנאי [בעדינגונג] ער זאל ניט מאכין פון די שוהל אבאר און ניט אגארבארניע והוא המקום שמעבדין בו את העורות אגארבארניע איז אשטוב וואס מען ארבעט אין איר פעל ולא בית הטבילה און מען טאר ניט מאכין פון די שוהל אמקוה מען זאל זיך אין איהר טובל זיין ולא בית המים און מען טאר ניט מאכין פון דיא שוהל א ארט צו וואשין אינוועיניג וועש ואם התנו שבעת טובי העיר במעמד אנשי העיר בשעת מכירה שיהא הלוקח מותר לעשות בו כל אלו מותר אויב די זיבען גרעסטע מענטשין פון שטאט האבין גיזאגט צו דעם מענטש וואס האט גיקויפט די שוהל מיר פארקויפין דיר די שוהל דו זאלסט מעגין אין איר טאן אלין וואס דו וועסט וועלין, און די מענטשין פון שטאט זענען אויך גיוועזן ביי דעם פארקויפין און האבין אויך מסכים גיוועזן [מיט געשטימט] צו די רייד. מעג דער קויפער טאן אין די שוהל אלין וואס ער וויל: (ב) וכן אם התנו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר על מותר הדמים שיהיו חולין הרי הם חולין און אויב די זיבען גרעסטע מענטשין פון שטאט האבין אויס גינומען אתנאי [ווען זיי האבין פארקויפט די שוהל] זיי זאלין פאר דעם געלט קויפין איין אנדער הייליגע זאך און וואס עס וועט בלייבין געלט נאכדעם ווי מען וועט שוין האבין די הייליגע זאך גיקויפט. זאל די איבעריגע געלט ניט זיין הייליג. און די מענטשין פון שטאט זענען אויך גיוועזן ביי דעם פארקויפין און האבין גיהערט דעם תנאי. זענען דיא איבעריגע געלט ניט הייליג ובשלוקחין הדמים בונין מהם בית הכנסת אחר און ווען זייא נעמען

אם שמעת איש אחד מלמד טעות לתלמידו אויב דוא האסט גיהערט ווי אמענטש לערונט מיט זיין תלמיד אפאלשין פשט לא תאמר טעות אתה אומר זאלסטו ניט זאגין צו איהם דוא האסט אטעוה גיזאגט אלא תודיעהו לאחד מקרוביו או לאוהבו נאר דוא זאלסט דאס זאגין צו איינעם פון זיינע קרובים אדער צו איינעם פון זיינע גוטע פריינד זיי זאלין איהם זאגין דעם טעות וואס ער האט גילערינט מיט זיין תלמיד ואל תשפוך דמו און דוא זאלסט ניט פארגיסען זיין בלוט, און זאלסט איהם ניט פארשעמען צו זאגין אים אז ער האט געהאט אטעות לא יאמר אדם לחברו בקש איש פלוני כתי לבנו אמענטש זאל ניט זאגין צו זיין חבר אויף אמענטש ולמשל ראובן זאל ניט זאגין צו שמעון] לוי האט בייא מיר גיבעטין איך זאל געבין מיין טאכטער צו זיין זוהן פאר אנווייב מפני שמתבייש הא' וזה מתגאה ונהנה לבו ווייל לוי וועט ווערין פארשעמט [ער האט זיך גיבעטין בייא ראובן ער זאל זיך מיט איהם משדך זיין] און ראובן וועט ביי זיך גרויס ווערין און וועט האבין פערגעניגען אין הארצין מי שעוצר רוחו ומשפיל עיניו ורודו מהביט אל נשים דער מענטש וואס האלט איין זיין ווילען וזיין תאווה] און ער לאזט אראפ זיינע אויגין און זיין גייסט און ער וויל ניט קוקען אויף ווייבער ואינו דובר דברים בטלים און ער רעט ניט ליידיגע רייד וסובל כעסו און ער האלט איין זיין כעס ואינו מתגאה און ער איז ניט גרויס בייא זיך ועוסק בתורה ובמעשים טובים און ער בשעפטיגט זיך מיט תורה לערנען און מיט מעשים טובים לעתיד יהיה לפנים ממלאכי השרת ווען משיח וועט קומען [אדער ווען ער וועט שטארבין] וועט ער אדער זיין נשמה נענטער זיין צו גאט ווי די מלאכים עליהם נאמר כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל אויף זיי זאגט דער פסוק עס וועט קומען אצייט וואס מען וועט פרעגין בייא דיא יודין וואס טוהט גאט , ווייל זייא וועלין זיין נאנט צו גאט , נענטער ווי דיא מלאכים דריבער אפילו די מלאכים וועלין פרעגין בייא דיא יודין וואס טוהט גאט מי שאבד קונטרס או חומש או כתובים או נביאים ווען איינער האט פארלארין עטליכע בלעטער פון אחומש אדער פון כתובים אדער פון נביאים והתחיל לכתוב אחר און ער האט אנ־געהויבן

בחלק הנשאר דברים האסורים גם מדברי סופרים לפי שאז יהיה עיקר החדש והחומש טפל וכן אל ישים ספרי תלמוד על ספרי מקרא וכן אל יכסה את ספרו בקלפים הכתובים בהם לשון לעז או יוני ומעשה באחד שכיסה חומש שלו בעור והיה כתוב בו לועזים של דברי ההאי תגרי מלחמי האומות ובא צדיק וקרעו והסירו:

בה"כ אחר או שיקנו מהם תיבה או מטפחות ותיק או חומשין או ס"ת והשאר יהא חולין כמו שהתנו ויעשו בהן מה שירצו: (ג) וכן אם קבלו עליהן כל אנשי העיר או רובם אדם אחד כל מה שעשה עשוי והוא מוכר ונותן לבדו כפי מה שיראה ויתנה כפי מה שיראה:

נעהויבן שרייבן אויף פאפיר דיא עטליכע בלעטער וואס אים פעלט וכשנכתב חציו נמצא הראשון אונ אז ער האט שוין אפ געשריבען העלפט (אדער ווייניגער אדער מער) זענען דיא פארלארענע בלעטער געפונען געווארין אונ ער דארף שוין ניט שרייבן אסור לכתוב בחלק הנשאר דברים אסורים גם מדברי סופרים טאר מען ניט שרייבן אויף די געבליבענע פאפיר אזעלכע זאכין וואס אפילו נאר די רבנן האבין דאס גיאסרת לפי שאז יהיה עיקר החדש והחומש טפל ווייל איצט וועט דאך ביי דעם מענטש זיין דער עיקר דאס נייע געשריבענע, אונ די חומש דארף ער דאך שוין ניט, איז דאס ניט שיין פאר דעם חומש ער זאל זיין געשריבען צו זאמען מיט אפראסטע זאך אונ דער עיקר זאל זיין די פראסטע זאך וכן אל ישים ספרי תלמוד על ספרי מקרא מען טאר ניט לייגן די ספרים וואס די רבנן האבין גימאכט (דהיינו גמרא, משניות, מדרשים, אונ נאך אזעלכע ספרים) אויף תורה נביאים כתובים וכן אל יכסה את ספרו בקלפים הכתובים בהם לשון לעז או יוני אונ מען טאר ניט באדעקין אספר מיט פאפירען וואס אויף זיי איז געשריבען דייטש אדער גריכיש אדער אנדערע שפראכין ומעשה באחד שכיסה חומש שלו בעור עס האט גיטרא'פין איינער האט באדעקט זיין חומש מיט אפעל והיה כתוב בו לועזים של דברי הבאי תגרי מלחמי האומות אונ אויף די פעל איז גיוועזן געשריבען דייטשעשע ווערטער מיט נארעשקייט פון די פעלקער זאכין אונ פון זייערע מלחמות ובא צדיק וקרעו והסירו איז גיקומען אצדיק אונ האט אראפ־געריסען די פעל אונ אראפ גינומען פון די ספרים:

דאס געלט פאר דיא שוהל, באהען זייא מיט דעם געלט איין אנדער שוהל או שיקנו מהם תיבה אדער זיי קויפין פון דעם געלט אטיש צו לייגען אויף אים אין די ספר תורה או מטפחות ותיק אדער זיי קויפין פאר דעם געלט אמענטעלע אדער אשייד צו די ספר תורה או חומשין או ספר תורה אדער זיי קויפין פאר דעם געלט חומשים אדער אספר תורה והשאר יהא חולין כמו שהתנו ויעשו בהן מה שירצו דאס איבעריגע געלט איז ניט הייליג אונ זיי מעגין טאן מיט דעם געלט וואס זיי ווילען: (ג) וכן אם קבלו עליהם כל אנשי העיר או רובם אדם אחד אונ אויב דיא מענטשין פון שטאט האבין אויף זיך גינומען איין מענטש ער זאל זיין דער פירער פון שטאט, ביי אלע שטאט מענטשין האבין איינגעווילגט אויף דעם מענטש אונ אפילו אויב נאר דאס מערסטע מענטשין פון שטאט האבין איין געווילגט אויף דעם מענטש כל מה שעשה עשוי ארץ וואס דער מענטש טוהט איז גיטאן והוא מוכר ונותן לבדו כפי מה שיראה אונ ער אליין מעג פארקויפין אונ שיינקען ווי אים גיפעלט ויתנה כפי מה שיראה אונ ער קען אויסנעמען אתנאי מיט דעם קויפער וויא ער וויל אונ קיינער קען איהם ניט שטערין:

אונקלוס   מטות יום ב תורה

להמשיך מת"ת דז"א יהוה נפש י יה יהו יהוה. רוח יוד הא ואו הא. נשמה יהוה חיה יחידה ד דמילוי יו"ד אל שם ב"ן שבעשית בניקוד חולם:

ח וישמע בעלה ביומא דשמע וישתוק לה ויקומון נדרהא ואסרהא

ח וְשָׁמַע אִישָׁהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ וְהֶחֱרִישׁ לָהּ וְקָמוּ נְדָרֶיהָ וֶאֱסָרָהּ אֲשֶׁר

ת"א ושמע אישה. נדרים עב מג: ביום שמעו. שם עב:

רש"י

(ח) ושמע אישה וגו'. הרי לך שאם קיים הבעל שהוא   קיים

פירוש לתורת אלהים

(ח) ושמע אונ איהר חתן וועט הערין אין דעם טאג וואס ער וועט הערין כלומר ניט דווקא ער מוז הערין דעם טאג וואס זיא האט גיטאהן דעם נדר נאר ווען ער וועט הערין והחריש לה אונ ער וועט שטיל שווייגין ער וועט איר ניט שטערין דעם נדר וקמו נדריה זאלין איהרע נדרים בלייבין שטיין ואסרה אונ איהר איסור וואס זיא האט אויף זיך גיאסרת קומו זאלין זיי בלייבין שטיין כלומר איז דער נדר אגוטער נדר אפילו ווען דער פאטער האט גי־שטערט ווארום ביי אנערה המאורסה מוז דער

אסרה על־נפשה יקמו: ט ואם ביום שמע אישה יניא אותה והפר את־נדרה אשר עליה ואת מבטא שפתיה אשר אסרה על־נפשה ויהוה יסלח־לה: י ונדר אלמנה וגרושה כל אשר־אסרה על־נפשה יקום עליה: יא ואם־בית אישה נדרה או־אסרה אסר על־נפשה בשבעה:

די אסרת על נפשה יקומון: ט ואם ביומא דשמע בעלה אעדי יתה ויבטל ית נדרהא די עלה וית פירוש שפותהא די אסרת על נפשה ומן קדם יי ישתבק לה: י ונדר ארמלא ומתרכא כל די אסרת על נפשה יקום עלה: יא ואם בית בעלה נדרת או אסרת אסר על נפשה בקיום:

ת"א ונדר אלמנה. כתובות פה פג: ואם בית אישה. נדרים סו שבועות כ: או אסרה אסר. שבועות כ:

רשב"ם

(יא) ואם בית אישה נדרה, אבל למעלה כתיב ונדריה עליה אותו פסוק בנדרים הקודמים קודם שנשאת ומשמע לפי הפשט שהבעל מיפר בקודמין:

רש"י

קיים: (ט) והפר את נדרה אשר עליה. יכול אפי' א לא הפר האב ב ת"ל בנעוריה בית אביה כל שבנעוריה ברשות אביה היא (קידושין יג): (י) כל אשר אסרה על נפשה יקום עליה. לפי שאינה לא ברשות אב ולא ברשות בעל ג ובאלמנה מן הנשואין הכתוב מדבר, אבל אלמנה מן האירוסין מת הבעל נתרוקנה וחזרה לרשות האב: (יא) ואם בית אישה נדרה. בנשואה ד הכתוב מדבר:

שפתי חכמים

א (נח"י) אין ספק שהוא ט"ס שהרי זה הפסוק קאי אואם בית אישה נדרה שהיא נשואה מאיש אבל גירסת הרא"ם היא נכונה שהיא ארוסה והפר את נדרה: ב כלומר מדכתיב למעלה ואם היו תהיה לאיש הל"ל אם תהיה אלא וי"ו מוסיף על ענין ראשון ולמעלה כתיב והיא אביה וגו' ודרשינן כל שבח נעורים לאביה מקרא דבנעוריה בית אביה מסתם משמע דגם כאן צריך הפרת אביה ולא שהיא ארוסה ולא שהיא פנויה משום דוי"ו מוסיף על ענין ראשון שהיא ברשות אביה ג"כ והיינו ארוסה שהיא ברשות שניהם. והרא"ם פי' דאי בפנויה דוקא קמיירי אבל הארוסה פקעה רשות האב א"כ ל"ל בנעוריה בית אביה פעם שנית הא כבר כתיב בבית אביה בנעוריה ושני פירושים אלו בגמרא הם וכמו שהביא הרא"ם ג"כ ויהיה פי' הפסוק ואם היו תהיה אבל אסרה אסר בבית אביה בנעוריה ונדריה עליה כי לא שמע אביה כהן ושמע אישה אחר שנתארסה גם הוא ישתתף בהפרתה: ג דה"א אלמנה אינה ברשות האב וגרושה אינה ברשות הבעל לספר לה. וא"ת ואיך תעלה על דעתך שיפר, וי"ל לפי שמצינו שהבעל מפר אפי' נדר שלא נדרה ברשותו כגון שנדרה בבית אביה כל שכן שיכול להפר לה מה שנדרה ברשותו, לכך פי' אינה ברשות הבעל, מאמי: ד (ג"א) והא דלא הקדים הכ' ואם בית אישה נדרה קודם קרא דונדר אלמנה שמדבר אחר הנשואין מפני דאלמנה וגרושה לאו דוקא אלא הוא הדין בוגרת והיא פנויה אין לאב רשות עליה ונדרה קיים כמו באלמנה ואם כן הכל כסדר דבתחלה דיבר בנערה שהיא ברשות אביה לגמרי ואח"כ ואם היו תהיה לאיש דהיא ברשות אביה וברשות בעלה ואחר כך באשה שאין רשות האב עליה אלמנה וגרושה וה"ה בוגרת ואחר כך בנשואה שהיא ברשות בעלה לגמרי:

פירוש לתורת אלהים

פאטער מיט דעם חתן שטערין איר נדר אבער ווען איינער פון זיי האט ניט געשטערט איז שוין דער נדר אנגעטער נדר: (ט) ואם אבער אז אין דעם טאג וואס איר חתן וועט הערין פון איהר נדר יניא אותה וועט ער ניט וועלין איר נדר והפר און ער וועט איר שטערין איר נדר וואס אויף איר איז ואת מבטא און וועט שטערין די איסורים אשר אסרה וואס זיא האט אויף זיך געאסרת און דער פאטער האט איר אויך געשטערט איז דער נדר קיין נדר און אז זיא האט ניט געוואוסט אויב מען האט געשטערט און זיא האט עובר געווען אויף איר נדר יי יסלח לה זאל איר גאט עס פאר געבין: (י) ונדר און דער נדר פון איין אלמנה אדער פון אגרושה כלומר ווען איין אלמנה אדער אגרושה וועט אנדר טאן כל אשר אסרה וואס זיא האט אויף זיך געאסרת בלייבט אסור וואררום ווער האט איהר צו שטערין זיא איז שוין ניט אין איהר פאטערס רשות און איין מאן האט זיא אויך ניט: (יא) ואם אבער אז זיא וועט אנדר טאהן אז זיא איז אין דעם רשות פון איהר מאן דהיינו זיא האט שוין חתונה געהאט או אסרה אדער זיא האט אויף זיך געאסרת מיט אשבועה:

נביאים יהושע יג

תרגום

להמשיך מנ"ת דז"א צבאות נפש צ צב צבא צבאו צבאות רוח יהוה נשמה דנצח אדני נשמה דהוד יְהֹוָה חיה יחידה דנצח יְהֹוָה חיה יחידה דהוד אל שם ב"ן שבעשית:

א וכל ערי המישור וכל־ממלכות סיחון מלך האמרי א וכל קרוי מישרא וכל

אשר מלך בחשבון אשר הכה משה אתו ואת־
נשיאי מדין את־אוי ואת־רקם ואת־צור ואת־חור
ואת־רבע נסיכי סיחון ישבי הארץ: ב ואת־בלעם
בן־בעור הקוסם הרגו בני־ישראל בחרב אל־
חלליהם: ג ויהי גבול בני ראובן הירדן וגבול זאת
נחלת בני־ראובן למשפחותם הערים וחצריהן:
ד ויתן משה למטה גד לבני גד למשפחתם:

מלכות סיחון מלכא
באמוראה די מלך בחשבון
דמחא משה יתיה וית רברבי
מדין ית אוי וית רקם וית צור
וית חור וית רבע ברברבי
סיחון יתבי ארעא: ב וית
בלעם בר בעור קסמא קטלו
בני ישראל בחרבא על
קטליהון: ג והוה תחום בני
ראובן ירדנא ותחומיה דא
אחסנת בני ראובן לזרעיתהון קרויא ופצחיהן: ד ויהב משה לשבטא דגד לבני גד לזרעיתהון:

מצודת דוד

(א) יושבי הארץ. המושבים אצל סיחון: (ב) אל חלליהם. עם שאר החללים ודומה להם ולא היה יכול להציל עצמו בקסמיו:
(ג) וגבול. ר"ל גם גבול הירדן והם הערים הסמוכים לירדן גם המה גבול לראובן יחשבו: (ד) למשפחתם. שנחלק לכל משפחה חלק לבד:

כתובים תהלים מד

להמשיך מיסוד ומלכות דז"א שין דלת יוד נפש שין שין דלת שין דלת יוד רוח יאהדונהי נשמה דיסוד א אד
אדנ אדני נפש אדני רוח אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יו הו וו הו חיה יחידה דיסוד יהוה חיה יחידה
דמלכות אל שם ב"ן שבעשית:

א כי הושעתנו מצרינו ומשנאינו הבישות: ב באלהים
הללנו כל־היום ושמך לעולם נודה סלה: ג אף־זנחת
ותכלימנו ולא תצא בצבאותינו: ד תשיבנו אחור מני־צר
ומשנאינו שסו למו:

א ארום פרקתנא ממעיקנא
ומשנאנא איתיתא עליהון
בהתא: ב במימרא דיי אנן
משבחין כל יומא ושמך נודי
לעלמי עלמין: ג לחוד
אשליתא ואכספתנא ולא תשרי שכינתך בחילנא: ד אהדרתנא קדל קדם מעיקא ומשנאנא בבשו לנא:

רש"י

(ג) אף זנחת. אף אם אתה זנחת ותכלימנו אנו שמך לעולם נודה סלה: (ד) תשיבנו. לשון הווה:

מצודת דוד

(א) כי הושעתנו. לא בכח ידינו אלא ממך באה הישועה: (ב) באלהים. נתהללו אלהים: ושמך לעולם. שמך המחקיים לעולם נודה סלה אף בהרם בא התשועה: (ג) אף זנחת. אף בעת אשר עדיין זנחת אותנו והכלמת אותנו ולא תלך בצבאותינו להלחם מול האויבים: (ד) תשיבנו אחור. לכרוח לאחור מפני הצר: שסו למו. בוזזים לעצמם את אשר לנו:

פירוש עברי טייטש

(א) כי הושעתנו מצרינו ומשנאינו הבישות דו האסט דאך
אונז פיל מאל גיהאלפין פון אונזערע פיינד,
אונ אונזערע פיינד האסטו שוין פיל מאהל פאר־
שעמט: (ב) באלהים הללנו כל היום אגאנצען טאג
[שטענדיג] בארימען מיר אונז מיט דיר אז דו ביזט
אונזער גאט, אדער דער פשט איז וועגין די הילף
וואס דו גאט האסט אונז גיהאלפין האבין מיר דיך
גילויבט אגאנצע טאג ושמך לעולם נודה סלה אונ דיין
נאמען וועלין מיר אייביג לויבין: (ג) אף זנחת ותכלימנו
ולא תצא בצבאותינו אפילו דו האסט אונז פארלאזין
אונ פארשעמט אונ דו ווילסט ניט ארויס גיין מיט
אונזערע מיליטער אין די מלחמה: (ד) תשיבנו אחור
מני צר ומשנאינו שסו למו אונ אפילו דו האסט גימאכט
אז מיר זאלין אונז צוריק קערין פון דעם שונא,
מיר זאלין מוזין אנטלויפין פון דיא מלחמה אונ
אונזערע פיינט האבין אונז גירויבט פון דעסטוועגין
וועלין מיר לויבין דיין נאמען אייביג:

ברטנורא

האשה. תאכל משל בעלה. כ"ז שלא פירשה שדעתה בשל אביה דמסתמא דעתה למנות על של בעלה:

משנה פסחים פרק ח

כלי אפלעי דגבורה דמלכות דיליה אלהים

האשה בזמן שהיא בבית בעלה שחט עליה בעלה ושחט עליה אביה. תאכל משל בעלה.
הלכה

פרק ח א האשה בזמן שהיא בבית בעלה אשה וואס
זיא איז ביי איהר מאן אין שטוב
שחט עליה בעלה ווען דער מאן האט גישאכטין דעם
קרבן פסח האט ער גיטראכט דיא נייב זייגע
זאל אויך עסין מיט איהם פון זיין קרבן פסח
ושחט עליה אביה אונ ווען איר פאטער האט גישאכ־
טין זיין קרבן פסח האט ער גיטראכט דיא טאכ־

הלכה רגל ראשון [א] לעשות בבית אביה. שחט עליה אביה ושחט עליה בעלה תאכל [ב] במקום שהיא רוצה. יתום ששחטו עליו אפוטרופסין. יאכל [ג] במקום שהוא רוצה. עבד של שני שותפין לא יאכל משל שניהן. מי שחציו עבד וחציו בן חורין לא יאכל [ד] משל רבו: ב האומר לעבדו צא ושחוט עלי את הפסח. שחט גדי יאכל. שחט טלה יאכל. שחט גדי וטלה יאכל מן הראשון. שכח מה אמר לו רבו כיצד יעשה ישחוט טלה וגדי ויאמר אם גדי אמר לי רבי גדי שלו וטלה שלי ואם טלה אמר לי רבי טלה שלו וגדי שלי. שכח רבו מה אמר לו שניהם יצאו לבית השרפה ופטורין

רגל הראשון. שלאחר נשואיה שכן דרך הנשואות ללכת לבית אביהן: תאכל במקום שהיא רוצה. כגון שאינה רדופה על הגה לילך לבית אביה תדיר הלכך מספקא לן בהי ניחא לה: אפוטרופוסין יתום שהיו לו ב' אפוטרופסין ומנוהו זה על פסחו וזה על פסחו: לא יאכל משל שניהם. לא מפסחו של זה ולא מפסחו של זה דמי נתן רשות לחלק האחד להמנות עם זה ואין לו תקנה אא"כ רצו שניהם שימנה עם האחד: לא יאכל משל רבו. אבל משל עצמו אוכל דכיון דדינא הוי דכופין את רבו וכותב לו גט שחרור אע"פ שעדיין לא נשתחרר הרי הוא כבן חורין הלכך אוכל משל עצמו (א): ב שחט גדי יאכל. רבו ממנו ואע"פ דבכל שאר פסחים רגיל תדיר בטלה כיון דלא פירש לו עליה סמוך: יאכל מן הראשון. והשני ישרוף. ובגמרא מוקי לה דוקא במלך ומלכה, אית דאמרי משום שלום מלכות (ב) ואית דאמרי מפני שסומכין על עבדיהם ואין מקפידים על סעודתן אם גדיים אם טלאים הלכך יאכל מן הראשון כיון דליכא קפידא דבראשון יצאו י"ח אבל אנשי דעלמא דקפדי לא יאכל לא מן הראשון ולא מן השני דקי"ל אין נמנין על ב' פסחים כאחד לאכול איזה מהם שירצה דאין ברירה וכי בעי למיכל מהא דלמא בשעת שחיטה לא הוה דעתיה עליה: שכח מה שאמר. שפירש לו גדי או טלה וזה שכח: וטלה שלי. בגמרא מוקי לה כגון שהלך

[א] לעשות. שמחת החג: [ב] במקום שהיא רוצה. מוקים בגמרא שבררה בשעת שחיטה נאיזה מקום היא רוצה דאם לא"כ אין ברירה כו' וקמ"ל דאי לא בררה אינה אוכלה כלל אע"ג דס"ד דבתר בעלה גרירה טפי: [ג] במקום כו'. אף ע"ג דלא בירר דכתיב שה לבית אבות מ"מ וא"ל עדעתו של בני ביתו, גמ': [ד] משל רבו. דמסתמא שלא היה דעת רבו להמנות חלק השיבוד של עסחו, רש"י: (א) רש"י, וכתב הגיגה מתלפת שפתיה דאדרבא נמא דכופין נשחרר לא יאכל אף משל עצמו כדי שרבו יגהר נשחררו שיוכל הפנד לקיים מצות, וכ"פ הר"מ: (ב) בגמ' אמרינן דפתן קלה ושיינו שמא נאמר נמלך שלא יאכל כלל יכעום על עבדיו ויהרגם או שמא יכעום על החכמים כו'

מער זאל אויך עסין מיט איהם פון זיין קרבן פסח תאכל משל בעלה זאל זיא עסין פון איהר מאנס קרבן פסח, ואבער אז זיא האט גיזאגט זיא וויל נאר עסין פון פאטערס קרבן פסח, נ׳ט פון מאנס, עסט זיא פון פאטערס) הלכה רגל ראשון לעשות בבית אביה אויב זיא איז גינאנגען דעם ערשטין יום טוב נאך דער חתונה צום פאטער דארט זיך פרייען אום יום טוב, און דער ערשטער יום טוב איז גיוועזן פסח שחט עליה אביה און דער פאטער האט גישאכטין דעם קרבן פסח פון אירעטוועגין זיא זאל עסין בייא איהם דעם קרבן פסח ושחט עליה בעלה און איהר מאן האט אויך גישאכטין דעם קרבן פסח פון אירעטוועגין זיא זאל עסין בייא איהם פון זיין קרבן פסח תאכל במקום שהיא רוצה זאל זיא עסין פון וועלכין קרבן פסח זיא וויל יתום ששחטו עליו אפוטרופסים איתום האט גיהאט צווייא אפוטרופסים, און יעדער אפוטרופוס האט גצײלט דעם יתום אויף זיין קרבן פסח יאכל במקום שהוא רוצה זאל ער עסין דעם קרבן פסח בייא וועלכין אפוטרופוס ער וויל עבד של שני שותפים צווייא מענטשין האבין גיקויפט בשותפות אקנעכט, און דער בעל הבית האט איהם גיצײלט אויף זיין קרבן פסח, און דער בעל הבית האט אים גיצײלט אויף זיין קרבן פסח לא יאכל משל שניהם זאל ער נים עסין פון בײדונס קרבן פסח, סיידין בײדע בעלי בתים האבין איין געוויליגט ער זאל עסין דעם קרבן פסח פון איינעם פון זיי מי שהיה חציו עבד וחציו בן חורין ווען אײנער איז גיוועזן העלפט אקנעכט און העלפט פרייא לא יאכל משל רבו זאל ער נים עסין פון דעם קרבן פסח וואס זיין בעל

הבית האט גישאכטין, נאר פון זיין אייגענעם קרבן פסח: ב האומר לעבדו צא ושחוט עלי את הפסח איינער האט גיזאגט צו זיין קנעכט גייא שעכט פון מיינעטוועגין דעם קרבן פסח שחט גדי יאכל אויב דער קנעכט האט געשאכטען אציג פאר אקרבן פסח זאל דער בעל הבית עסין פון דיא ציג שחט טלה יאכל אויב דער קנעכט האט גישאכטין אשעפס פאר אקרבן פסח זאל דער בעל הבית עסין פון שעפס שחט גדי וטלה אויב דער קנעכט האט גישאכטין אציג און אשעפס יאכל מן הראשון זאל דער בעל הבית עסין פון דעם קרבן פסח וואס דער קנעכט האט פריער גישאכטין, האט ער פריער גישאכטין אציג נאכדעם אשעפס, זאל ער עסין פון דיא ציג, און אויב ער האט גישאכטין פריער אשעפס נאכדעם אציג, זאל ער עסין פון שעפס, אבער אז דער בעל הבית האט איהם געזאגט וואס ער זאל שעכטין פאר אקרבן פסח נאר שכח מה אמר לו רבו דער קנעכט האט פארגעסין וואס דער בעל הבית האט איהם גיזאגט כיצד יעשה ווי זאל דער קנעכט טאהן ישחט טלה וגדי זאל דער קנעכט שעכטין צוויי קרבן פסחים, אשעפס און אציג ויאמר און דער קנעכט זאל זאגין אם גדי אמר לי רבי אויב מיין בעל הבית האט מיר געהייסין שעכטין אציג פאר אקרבן פסח גדי שלו זאל זיין דיא ציג פון זיינעטוועגין וטלה שלי און דער שעפס זאל זיין פון מיינעטוועגין ואם טלה אמר לי רבי און אויב מיין בעל הבית האט מיר גיהייסין שעכטין אשעפס פאר אקרבן פסח הטלה שלו זאל זיין דער שעפס פון זיינעטוועגין וגדי שלי

ופטורין מלעשות פסח שני: ג האומר לבניו הריני שוחט את הפסח על מי שיעלה מכם ראשון לירושלים כיון שהכניס הראשון ראשו ורובו זכה בחלקו ומזכה את אחיו עמו. לעולם נמנין עליו עד שיהא בו כזית לכל אחד ואחד. נמנין ומושכין את ידיהן ממנו עד שישחט ר"ש אומר עד שיזרוק עליו את הדם: ד הממנה עמו אחרים בחלקו רשאין בני חבורה ליתן לו את שלו והוא אוכל משלו והן אוכלין משלהן: ה זב שראה שתי ראיות שוחטין עליו בז'. ראה ג' שוחטין עליו בח' שלו.

העבד אלא רועה הרגיל אצל רבו ורולה בתקנהו ואמר לו אם גדי אמר לך רבך גדי שלו ועלה שלך (ג) ע"מ שאין לרבך רשות בו (ד) דכה"ג קנה העבד דאי לאו הכי מה שקנה עבד קנה רבו ונמלא שניהם של רבו: ופטורים מלעשות פסח שני. דאע"ג דשניהם יולאים לבית השרפה ואין נאכלין מפני שאין המנויין ניכרים מיהו שחיטה וזריקה מעלייתא היא חדא אהאי וחדא אהאי דקמי שמיא גליא: ג על מי שיעלה ראשון לירושלים. כדי לזרזן קאמר שיזדרזו כל אחד להיות ראשון (ה) ותיהו כל בניו המנה על הפסח אלא שאותו שיעלה ראשון יזכה ראשון וכל אחיו יזכו אחריו על ידו: עד שיזרוק הדם. לעולם יכול לימשך אפי' אחר שחיטה עד שיזרק הדם ומודה רבי שמעון דאין נמנין אלא עד שישחט (ו), ואין הלכה כרבי שמעון: ד הממנה אחרים על חלקו. אחד מבני חבורה שהמנה אחרים על חלקו בלא דעת חבורה: רשאין בני חבורה. לומר לו טול את שלך ולא תאכל אתה ותבירך שאין בני חבורה מתרצים להיות כל אלו הדעת בחבורתן. ואית ליה להאי תנא פסח נאכל בשני חבורות: ה זב שראה שתי ראיות. שסמא עומאת ז' ואין טעון קרבן: שוחטין עליו. ואף ע"פ שלא העריב שמשו והוא שטבל בשעת השחיטה דהא חזי למיכל לאורתא דדוקא טמא מת שחל שביעי שלו בי"ד נדחה לפסח שני אע"ג דחזי למיכל לאורתא כדכתיב (במדבר ט) ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא לא היו יכולים לאכול אבל לערב היו יכולים לאכול בפסח ונדהו לפסח שני אבל שאר טומאות אי חזי למיכל לאורתא שוחטים עליו ואע"פ שלא העריב שמשו: ראה שלש. לא חזי למיכל עד דמייתי כפרה: שוחטין עליו. אם חל שמיני שלו בערב פסח אפי'

שיאמר שלסקיניהו שמרו כן. ומתוי"ט: (ג) וכן לשסך יאמר לו ג"כ: (ד) לפ"ד סר"מ לריך שיאמר ומה שתרלה בו תעשה ואפי נמי כשיאמר ע"מ שתלא בו ידי פסח לחוד סגי: (ה) ויסיס סוא כאם לאחיו שיזכו על ידו, כס"י: (ו) דס"ק כתכסת נפשות וסדר תכוסו ותחלוקת לימשך דרבנן סברי מכיות מפס מחיותיה דפס וכס"ם מהויתים דפס קודס גמר עבודתו:

אונ דיא צינ זאל זיין פון מיינעטוועגין שכח רבו פה אמר לו אויב דער בעל הבית האט פארגעסין וואס ער האט גיהייסין דעם קנעכט שעכטין פאר אקרבן פסח, אונ דער קנעכט האט גישאכטין צוויי קרבנות פסחים אציג מיט אשעפס שניהם יצאו לבית השרפה זאל מען ביידין ודעם ציג אונ דעם שעפס] פאר ברענען ופטורים מלעשות פסח שני אונ זייא ווענען ביידע ודער בעל הבית מיט דעם קנעכט] פטור צו מאכין איין אנדער קרבן פסח אין אייר: ג האומר לבניו ווען איינער האט גיזאגט צו זיינע קינדער הריני שוחט את הפסח איך וועל שעכטין דעם קרבן פסח על מי שיעלה מכם ראשון לירושלים אויף דעם נאמען פון דעם קינד וואס וועט צו ערשט וצו פריערסטין] ארייין קומען אין ירושלים זאל זיין דער קרבן פסח גירופין אויף זיין נאמען אונ די איבעריגע קינדער זאלין זוכה זיין אין דעם קרבן פסח דורך אים כיון שהכניס הראשון ראשו ורובו זכה בחלקו באלד ווי דער ערשטער זוהן האט אריין גיבראכט אין ירושלים זיין קאפ אונ דאס מערסטע טייל פון זיין גוף, האט ער שוין זוכה גיוועזן דעם קרבן פסח ומזכה את אחיו עמו אונ ער שיינקט צו זיינע ברידער ויי זאלין האבין אחלק אין קרבן פסח מיט אידם לעולם נמנין עליו מען מעג גיציילט ווערין אויף דעם קרבן פסח איביג ודאס הייסט וויפיל מענטשין עס ווילען קענען זיך ציילין אויף דעם קרבן פסח] עד שיהא בו כזית לכל אחד ואחד נאר עס זאל זיין פאר יעדען צו עסין אכזית פון קרבן פסח נמנין ומושכין את ידיהם ממנו מען מעג זיך ציילין צום קרבן פסח אונ זיך אפ ציהען פון איהם עד שישחט ביז דער קרבן פסח ווערט גישאכטין, רבי שמעון זאגט ציילין צום קרבן פסח איז נאר אזויא לאנג וויא דער קרבן פסח לעבט אונ אפ ציהען פון קרבן פסח מעג מען אפילו נאך דער שחיטה אויך עד שיזרוק עליו את הדם ביז מען שפריינגט דיא בלוט פון קרבן פסח: ד הממנה עמו אחרים בחלקו איינער פון דיא מענטשין וואס האבין אחלק אין קרבן פסח האט צו גינומען שותפים צו זיין חלק, אונ די קאמפאניע ווייסין ניט פון זיינע שותפים רשאין בני חבורה מעגין די קאמפאניע ליתן לו את שלו אים געבין זיין חלק והוא אוכל משלו ער זאל עסין מיט זיינע שותפים פון זיין חלק והן אוכלים משלהם אונ זיי עסין פון זייער חלק: ה זב שראה שתי ראיות אויב איינער האט גיזעהן צוויא מאל זיבת ודאס איז אזוי ווי זרע], איז ער טמא, ווען די זיבה הערט אויף צוא גיין דארף ער ציילין זיבען ריינע טעג, נאר אקרבן דארף ער ניט ברייגען ווען ער ווערט ריין] שוחטין עליו בשביעי מעג מען שעכטין פון זיינעטוועגין אקרבן פסח, אויב ערב פסח איז דער זיבעטער טאג פון די ריינע טעג, נאר פאר דער שחיטה זאל ער זיך טובל זיין, אונ אויף דער נאכט וועט ער קענין עסין דעם קרבן פסח ראה שלש אז ער האט גיזעהן דרייא מאל זיבה איז ער טמא, אונ מוז ציילין נאכדעם זיבען ריינע טעג, אונ טאר ניט עסין קרבנות ביז ער ברייננט דעם אכטין טאג אקרבן פאר די טומאה שוחטין עליו בשמיני שלו מעג מען שעכטין פון זיינעטוועגין דעם קרבן פסח, אויב ערב פסח איז דער אכטער טאג פון די

שומרת יום כנגד יום שוחטין עליה בשני שלה. ראתה ב' ימים שוחטין עליה בג' [ה]והזבה שוחטין עליה בח': ו האונן [ו] והמפקח את הגל. וכן מי שהבטיחוהו להוציאו מבית האסורים. והחולה והזקן שהן יכולין לאכול כזית שוחטין עליהן. על כולן אין שוחטין עליהן בפני עצמן שמא יביאו את הפסח לידי פסול. לפיכך אם אירע בהן פסול.

לא הביא כפרתו והוא שנתן קרבנותיו לב"ד (ז): שומרת יום כנגד יום. הרואה תוך י"א יום שבין נדה לנדה דבעיא לספור יום המחרת: שוחטין עליה. ביום הספירה דכיון שספרה מקצת היום מותרת לטבול ואף ע"פ שמחוסרת הערב שמש שוחטין עליה: והזבה. שראתה ג' ימים רצופים בתוך י"א יום וצריכה לספור ז' נקיים ולהביא קרבן שוחטין עליה בח': ו האונן. כ"ז שלא נקבר המת קרוי אונן ולאחר שנקבר כל יום המיתה הוא קרוי אונן (ח) ולילה שלאחריו הוא אונן מדרבנן ולא העמידו דבריהם במקום כרת גבי פסח הלכך שוחטין עליו דלאורתא חזי: והמפקח בגל. שנפל על אדם ואין ידוע אם ימצאנו חי או מת: שוחטין עליו. דבחזקת טהרה שומד עד שיודע שנטמא: שוחטין עליהם. בחבורת אחרים: שמא יביאוהו לידי פסול. שמא ימצא אונן למתו מתוך טרדו (ט) ומפקח גל שמא ימצאנו מת ונמצא שהאהיל על הטומאה והחבוש שמא לא יצא ונחבוש בבית האסורים של נכרים מיירי שאע"פ שהבטיחוהו שמא לא יוציאוהו אבל חבוש ע"י ישראל כגון לכופו להוציא אשה פסולה או לשלם ממון שוחטין עליהם אפי' בפני עצמן אם הבטיחוהו להוציאו דשארית ישראל לא ידברו כזב ואם בית האסורי' בתוך ירושלי' אפי' בידי נכרים שוחטין עליהם בפני עצמן דאפשר דמעיילי לפסח לבית האסורים ואכלי ליה התם וחולה וזקן אין שוחטין עליהם בפני עצמן שמא יכבד עליהם החולי ולא יוכלו לאכול כזית: לפיכך. הואיל

(ז) וליכא למימר דלמא ספסי דמזקס דאין ב"ד של כהנים עומדים מסס עד שיכלו כל עפות שבשופרות, נמ': [ה]והזבה כו'. פירוש נמי כשמסרה קרבנותיה לב"ד: (ח) והיינו כל יום המיתה קודם קבורה ולאחר קבורה דאלו יום קבורה שאינו יום המיתה אינו אונן אלא מדבריהם ובלילה שלאחריו אין אנינות כלל אפי' מדבריהם: [ו] והמפקח. עם לסתליך אכניס מתרגמינן עידן כמיר לפקחא דגור אבנין: (ט) וקשיא דהא תינח כל זמן שלא נקבר אבל לאחר שנקבר מא"ל, ועתוי"ט. והר"ס מפרש דאין שוחטין על האונן כתחלה שמא לא יאכל נגודל אבלותו

בריינגע טעג, אפילו מען האט נאך ניט מקריב געוועזען זיינע קרבנות, אז ער האט זיי נאר אוועק געגעבען צום בית דין פון די כהנים, מעג מען שוין שעכטין דעם קרבן פסח פון זיינעטוועגין שומרת יום כנגד יום דער דין איז א אשה וואס זעהט דם נדה אפילו נאר איין טאג איז זיא טמא זיבען טאג (מן התורה) אונ אז זיא האט זיך טובל געוועזען דיא נאכט וואס נאך דעם זיבעטין טאג איז זיא טהור, אונ אויב זיא זעהט מארגין דעם אכטין טאג נאך אמאל דם ווארט זיא ביז מארגין (דעם נייגטין טאג) פארין נאכט, דאס הייסט שומרת יום כנגד יום זיא ווארט אטאג נעגין אטאג, אונ אויב דער אנדערער טאג (דער נייגטער) איז געוועזען ערב פסח שוחטין עליה בשני שלה מעג מען שעכטין דעם קרבן פסח פון אירעט־וועגין דעם אנדערין טאג (דאס הייסט דעם נייגטין) ראתה שני ימים אויב זיא האט געזעהן בלוט צוויא טאג, דעם אכטין אונ דעם נייגטין שוחטין עליה בשלישי מעג מען שעכטין פון אירעטוועגין דעם קרבן פסח דעם דריטין טאג פון איהר זעהן, דאס איז דער צענטער, אויב ער איז ערב פסח והזבה אונ אזבה אז זיא האט געזעהן דרייא טאג איינס נאך דאס אנדערע, דעם אכטין ניינטין צעהנטין, דארף זיא ציילין זיבען ריינע טעג, אונ דעם אכטין טאג דארף זיא בריינגען קרבנות שוחטין עליה בשמיני אויב דער אכטער טאג איז ערב פסח מעג מען שעכטין פון אירעטוועגין דעם קרבן פסח: ו האונן אז ביי איינעם איז געשטארבין איינער פון די זיבען מתים וואס שטייט אין פרשה אמור, דעם גאנצין טאג הייסט מען אאונן והמפקח את הגל אז איינער נעמט אראפ אבארג שטיינער אדער ערד וואס איז אראפ געפאלין אויף אמענטש אונ מען ווייס ניט צו דער מענטש לעבט צו ער איז טויט וכן מי שהבטיחוהו להוציאו מבית אסורים אונ אז מען האט איינעם צו געזאגט מען וועט איהם ארויס נעמען פון תפיסה ערב פסח והחולה אונ אקראנקער והזקן א אלטער שהן יכולין לאכול כזית וואס זיי קענען עסין אכזית פלייש פון קרבן פסח שוחטין עליהן פאר די אלע זעקס מענטשין וואס דא שטייט אין די משנה אאונן, אדער דער וואס גראבט דעם בארג, אונ דער וואס זיצט אין תפיסה, אונ אקראנקער אונ אאלטער וואס קענען עסין אכזית פלייש פון קרבן פסח, שעכט מען פון זייערטוועגין אקרבן פסח על כולן אויף די אלע אין שוחטין עליהן בפני עצמן טאר מען ניט שעכטין פון זייערטוועגין דעם קרבן פסח אויב נאר זייא אליין זענען געציילט אויף דעם קרבן פסח שמא יביאו את הפסח לידי פסול טאמער וועט דער קרבן פסח פסול ווערין טאמער וועט זיך דער אונן מטמא זיין צום דעם מת, אונ דער וואס נעמט אראפ דעם בארג טאמער געפינט ער דעם מענטש טויט וועט ער ווערין טמא אונ דער וואס איז אין תפיסה טאמער וועט מען איהם ניט ארויס לאזין, (דיא תפיסה איז ניט אין ירושלים. ווארום אין ירושלים קען מען דאך אים בריינגען דעם קרבן פסח אין תפיסה) אונ אקראנקער אדער אאלטער זיי מיינען זיי וועלין קענען עסין אכזית פון קרבן פסח טאמער וועלין זיי ניט קענען, דריבער אויב נאר זיי אליין זענען געציילט אויף דעם קרבן פסח טאר מען ניט שעכטין דעם קרבן פסח פון זייערטוועגין לפיכך דריבער ווייל מען מעג זייא מיט ציילין צו אנדערע מענטשין אויף אקרבן פסח, אויב מען האט שוין דעם קרבן

פסח

פטורין מלעשות פסח שני חוץ מן המפקח בגל [ז] שהוא טמא מתחלתו: ז אין שוחטין את הפסח על היחיד ד"ר יהודה [ח] ור' יוסי מתיר. אפי' חבורה של ק' שאין יכולים לאכול כזית אין שוחטין עליהן ואין עושין חבורת נשים ועבדים וקטנים: ח אונן טובל ואוכל את פסחו לערב אבל לא במוקדשים השומע על מתו והמלקט לו עצמות טובל ואוכל בקדשים. גר שנתגייר בערב פסח בש"א [ט] טובל

ובשעת שחיטה ראוין היו ונזרק הדם עליהם: אם אירע בהם פסול. כמו שאמרנו פטורים מלעשות פסח שני: חוץ מן המפקח הגל. ונמצא מת תחתיו שצריך לעשות פסח שני שהיה טמא מתחלתו קודם שחיטה שהרי האהיל על הטומאה משעה שהתחיל לפקח והוא שהיה הגל עגול דודאי האהיל עליו מתחלה אבל אם היה הגל ארוך (י) שמא בשעת שחיטה עדיין לא האהיל על הטומאה ופטור מלעשות פסח שני: ז אין שוחטין את הפסח ביחיד. דכתיב (דברים יז) לא תוכל לזבוח את הפסח וגו', כלומר ביחיד (יא): אפילו חבורה של מאה. רבי יוסי קאמר לה כלומר לא תליא מלתא אלא באכילה, יחיד ויכול לאכול כזית שוחטין עליו. מאה ואין כל אחד מהם יכולין לאכול כזית אין שוחטין עליהם, והלכה כר"י: אין עושים חבורת נשים ועבדים. לשחוט פסח נשים ועבדים בחבורה אחת משום הרגל עבירה ולא קטנים ועבדים בחבורה אחת (יב) משום פריצותא דמשכב זכור אבל נשים ועבדים כל חדא באנפי נפשה עושין (יג): ח אונן טובל ואוכל את פסחו לערב. דאין אנינות מן התורה אלא ביום שנאמר (ויקרא י) ואכלתי חטאת היום יום אסור הלילה מותר וטבילה בעי מתוך שאסור עד עכשיו בקדשים (יד) אצרכוהו רבנן טבילה, אבל לא יאכל אונן בשאר קדשים לערב דאנינות לילה אסורה מדרבנן ולגבי פסח לא העמידו דבריהם במקום כרת אבל אכילת שאר קדשים עשה בעלמא הוא ואכלו אותם אשר כופר בהם (שמות כט): השומע על מתו. יום שמועה הוי אונן דרבנן וכן מי שלקטו לו (טו) עצמות אביו ואמו אמרינן במ"ק מתאבל עליהם כל אותו היום ולערב אין מתאבל עליהם: טובל ואוכל בקדשים. לערב דאפי' יום גופיה מדרבנן הוא:

ויוסר סכסר ויסרף: [ז] שהוא טמא מתחלתו. תימה לר"י מפקח הגל נמי נימא חי היה כשהתחיל לפקח, וי"ל דכיון דנפלה עם א"ת לן למימר שמתחלתו היה מת שכל הטומאות כשעת מציאתן תוס' (הג"ה הכפירים ממפולתם נתנו קול גדול ולא יסף והגאון סה"ל (סימן נא) להקשות דברי התוס' (סימן ג) והכורע כיהודה כא"ס אסדרי ע"פ שהפלו כריס נדס (ד' ד) דחזקת טמא מציאתן לאו דאורייתא הוא רק מצור הומרא דקדשים וא"כ הדרא קושיות התוס' דמספקא נמי נימא דחי היה מתחלתו וגם למעלה מהם נשאו רלא רבותינו הט"ז והנקודות הכסף בי"ד (סי' שנז) מדברי כלם סולדוסוטר הסימה המענה דאיך אפשר נחייב את המפקח בפסח שני ולא נחוש לחולין בעורה ובהבורי פסחי כדס בפסח ל"ס ל"ו המדסי ע"ל רגל אחד כעזה"י שיהו כל דברי חכמים קיימין והמעיין לאמתה של תורה אל ישליך דברי אחרי גיוו): (י) הע"פ שהוא בעגול כל שהיא אריך עד שאפשר שלא האהיל על כל הגל מפני אריכו אריך קרי ליה וזה שכתב הר"ס וגל עגול הוא שיהיה כמו עגול העמוד: (יא) מגאחד שעליך דריש ליה באחד ביחיד כדלקמן: [ח] רבי יוסי מתיר. דהא כתיב איש לפי אכלו ובאחד דריש ליה לזובח את פסחו בבמת יחיד שאינו מייב אלא בשעת איסור הבמות דכתיב באחד שעליך בשעה שכל ישראל נכנסין בשער אחד, גמ': (יב) הכי איתא בגמ' ומשמע ודאי דלאחרן עם אנשים שרי: (יג) אבל חבורה שכלם קטנים אין עושין שאינן בני דעת, הר"ס. ואפשר דטעמא דאין מקדישו מקדש, כ"מ ותוי"ט: (יד) והיינו דעשו וטמא נטמא והוא לא ידע, הר"ס: (טו) בגמ' דאי מלקט עלמו הא כהי הזיה ג' וז': [ט] טובל. דכל גר צריך טבילה כדאשכחן בגמ"ס וקדשתם היום

פסח געשאכטן און געשפריינגט די בלוט אם אירע בהן פסול אויב עס האט געטראפן זייא זענען פסול געווארן און האבן ניט געגעסן פון קרבן פסח פטורין מלעשות פסח שני זענען זייא פטור צו מאכן דעם אנדערן קרבן פסח אין אייר חוץ מן המפקח הגל נאר דער וואס האט אויף געגראבן דעם בארג און האט געפונען דעם מענטשין טויט, דארף ער מאכן איין אנדער קרבן פסח אין אייר שהוא טמא מתחלתו וויל ער איז געוועזן טמא פון אנהייב ווען ער האט אנגיהויבן גראבן, איז דאך דער קרבן פסח געשאכטן געווארן פון זיינעטוועגן בטעות (ועיין תוי"ט): ז אין שוחטין את הפסח על היחיד מען טאר ניט שעכטן א קרבן פסח אויב אויף איהם איז נאר איין מענטש געציילט דברי רבי יהודה אזוי האלט רבי יהודה ורבי יוסי מתיר און רבי יוסי זאגט מען מעג שעכטן דעם קרבן פסח פון איינעם ווענן אויך אפילו חבורה של מאה אפילו א קאמפאניע פון הונדערט מענטשין שאין יכולין לאכול כזית און עס איז ניטא פון זייא איינער וואס זאל קענען עסן א כזית פון דעם קרבן פסח אין שוחטין עליהן טאר מען ניט שעכטן פון זייערטוועגן דעם קרבן פסח, אבער אז נאר איינער איז געציילט אויף דעם קרבן פסח און ער קען עסן א כזית מעג מען שעכטן דעם קרבן פסח פון זיינעטוועגן ואין עושין חבורה מען מאכט ניט א קאמפאניע אויף א קרבן פסח נשים ועבדים ווייבער מיט קנעכט צו זאמען ועבדים וקטנים און קנעכט מיט קינדער אין איין קאמפאניע מאכט מען אויך ניט: ח אונן טובל ואוכל את פסחו לערב א אונן וואס ביי אים איז ערב פסח געשטארבן איינער פון די זיבען מתים וואס שטייט אין פרשה אמור, דארף ער זיך טובל זיין און עסט דעם קרבן פסח ביי נאכט אבל לא בקדשים אבער אנדערע קרבנות טאר ער ניט עסן השומע על מתו אז איינער האט געהערט (ניט ערב פסח) אויף איינעם פון די זיבען מתים וואס שטייט אין פרשה אמור אז ער איז געשטארבן והמלקט לו עצמות אדער מען האט פון זיינעטוועגן (ניט ערב פסח) צו זאמען געקליבן די ביינער פון זיין פאטער און מוטער טובל ואוכל בקדשים איז ער זיך טובל און עסט קדשים אויף דער נאכט גר שנתגייר בערב פסח ווען איינער האט זיך מגייר געווען ערב פסח און האט זיך מל געווען, בית שמאי זאגין טובל ואוכל את פסחו לערב אך

כפורש מן הקבר. וצריך הזאה ג' וז' ולא נחלקו ב"ש וב"ה אלא בערל עכו"ם שטבל ביום י"ד דב"ה סברי גזירה שמא ישמא לשנה הבאה ויאמר אשתקד לא טהרתי מכל טומאה (טז) עד יום ערב פסח שטבלתי ואכלתי השתא נמי אטבול ואוכל ולא ידע דאשתקד עכו"ם הוה ולא מקבל טומאה עכשיו ישראל הוא ומקבל טומאה. וב"ש סברי לא גזרינן אבל ערל ישראל (יז) כגון שמתו אחיו מחמת מילה ד"ה טובל ואוכל פסחו לערב (יח) ולא גזרינן ערל ישראל אטו ערל עכו"ם:

ומחר וכבשו שמלותם, ועיין בפ"ב דכליתות: (טז) ופס"ג דמשום זיבה בעי ח' משום כפרה ליון דאי אפשר דלייתי כפרה דהא לא קיבל טומאה קודם שנתגייר אי אמרת נגזר לא מייתי לעולם פסח וכולי האי לא גזרו. רש"י: (יז) שאם יש לו עכשיו טומאה הוא נזהר כו שאף כשהלתו מקבל טומאה הוא כשאר ב"א ליכא למגזר כיה

ואוכל את פסחו לערב, ובה"א הפורש מן הערלה כפורש מן הקבר:

משום שנים סכנה. רש"י: (יח) גמ' תימה לריב"א דלא מליכו בשום מקום סביל' בישראל שמל אחי' מדרבנן. ול"נ ליישב לשון הגמרא דאע"ג דלמנין טבילה א"ל טבילה כלל מ"מ לסהרת סרגל צריך טבילה דס"א דזה דמל ושבל לגזור אטו ערל עכו"ם דתל נמי ושבל, תוי"ט:

איז זיך טובל אונ עסט דעם קרבן פסח אויף דער נאכט, אונ בית הלל זאגין נפורש מן הקבר עס איז גלייך וויא ער וואלט זיך אפ גישיידט פון אקבר, אונ מען דארף שפריינגען אויף איהם די וואסער פון די פרה אדומה דעם דריטין טאג פון מל זיין אונ דעם זיבעטין טאג פון מל זיין:

גמרא פסחים דף פז ע"א

הלכה ה' כלה כלי סחילין דגזורא דמלכות דבריאה אכדסם

תאכל במקום שהיא רוצה שמעת מיניה יש ברירה מאי רוצה בשעת שחיטה ורמינהו אשה רגל הראשון אוכלת משל אביה מכאן ואילך רוצה אוכלת משל אביה רוצה משל בעלה ל"ק כאן ברדופה לילך כאן בשאינה רדופה דכתיב אז הייתי

רש"י

שמעת מינה יש ברירה. קס"ד ממקום שהיא רוצה בשעת אכילה קאמר ואמרינן הוברר דשחיטה וזריקה דהאי פסח ספיר איודריק עלה דהאי אתתא: בשעת שחיטה. שטלו את פיה בשעת שחיטה ואמרה כזה אני רוצה: אוכלת משל אביה. מן הסתם, מתני' בשאינה רדופה. לילך תמיד לבית אביה דבית בעלה חביב לה הלכך כל שאר הרגלים ודאי שייכא בהריה ורגל

תאכל במקום שהיא רוצה אשה וואס האט אמאן אונ דער מאן האט געציילט זיין ווייב פאר אמענטש צו עסין פון זיין קרבן פסח, אונ דער פאטער האט איהר אויך געציילט פאר אמענטש זיא זאל עסין פון זיין קרבן פסח, ביי נאכט צום סדר מעג דיא אשה עסין פון וועלכין קרבן פסח זיא וויל. פון מאן אדער פון פאטער שמעת מינה יש ברירה ווייסין מיר פון דעם דין אז מיר זאגין ברירה, אמענטש קען אויסקלויבין איצט אויף פריער, אז די אשה קלויבט אויס ביי נאכט צום סדר דעם קרבן פסח, איז גלייך ווי זיא וואלט אויס געקליבען דעם קרבן פסח ביי טאג פאר דיא שחיטה איז דער קרבן פסח טאקי ריכטיג גישאכטין געווארין פאר איר עטוועגן אויך [אויב זיא וויל ביי נאכט דעם מאנ'ס קרבן פסח איז גלייך ווי זיא וואלט ביי טאג פאר דער שחיטה גיוואלט דעם מאנס קרבן פסח, אונ אויב זיא וויל ביי נאכט דעם פאטערס קרבן פסח איז גלייך וויא זיא וואלט ביי טאג פאר דער שחיטה גיוואלט דעם פאטערס קרבן פסח], זאגט דיא גמרא פון דאנען איז קיין בעווייזונג אז מען זאגט ברירה מאי רוצה בשעת שחיטה וואס דיא משנה זאגט פון וועלכן קרבן פסח זי וויל מעג זי עסין דס מיינט מען איידר מען גייט שעכטן דעם קרבן פסח פרעגט מען איר פון וועלכין קרבן פסח זי וויל עסין, אונ אויף וועלכין קרבן פסח זי זאגט זי וויל אים, דעם קרבן פסח שעכט מען פון איר עטוועגן אויך, זאגט דיא גמרא ורמינהו איך וועל דיר אקשיא פרעגין מיר האבין גילערנט אשה רגל הראשון אוכלת משל אביה אשה אויב פסח איז איהר ערשטער יום טוב נאך די חתונה עסט זיא דעם קרבן פסח ביי איהר פאטער מכאן ואילך רוצה אוכלת משל אביה רוצה משל בעלה אויב פסח איז ניט דער ערשטער יום טוב נאך איהר חתונה אויב זיא וויל עסט זיא פון דעם פאטערס קרבן פסח אונ אויב זיא וויל עסט זיא פון דעם מאנס קרבן פסח, זאגט דיא גמרא לא קשיא עס איז קיין קשיא כאן ברדופה לילך כאן בשאינה רדופה די משנה שמועסט אז דיא אשה גייט ניט אלע טאג צום פאטער, עס איז איהר ליבער צו זיין ביי איהר מאן אין שטוב, דריבער אלע פסח עסט זיא געווים פון איהר מאנס קרבן פסח, ניט פון פאטערס קרבן פסח, אפילו זי האט ניט גזאגט ביי טאג ערב פסח אז זי וועט עסין פון מאן'ס קרבן פסח פון דעסטוועגין עסט זי פון מאנס קרבן פסח אונ מען דארף איהר נאר ניט פרעגין פון וועלכין קרבן פסח זיא וועט עסין, נאר דער מאן אדער איין אנדערער שעכט דעם קרבן פסח וואס דער מאן איז אויף איהם גיציילט, פון זיין ווייבס וועגין אויך, אבער אז פסח איז דער ערשטער יום טוב נאך איר חתונה, איז שוין אספק פון וועלכען קרבן פסח זיא וועט עסין, דריבער מוז מען איהר פרעגין ערב פסח איידער מען שעכט דעם קרבן פסח פון וועלכען קרבן פסח זיא וויל עסין פון פאטערס אדער פון מאנס, אונ די ברייתא שמועסט אז די אשה גייט אלע טאג צו איר פאטער, עס איז איר ליבער צוא זיין ביי איר פאטער וויא ביי איר מאן, דריבער אויב פסח איז דער ערשטער יום טוב נאך איר חתונה, עסט זיא געווים פון איר פאטערס קרבן פסח, אונ אויף אלע ווייטערדיגע פסחים

ראשון ספק, וברייתא ברדופה. הלכך רגל הראשון ודאי בבית אביה מכאן והילך ספק: כמוצאת שלום. נתחבבתי עליו ונתאהבתי בלמה לו: להגיד שבחה. היאך מקובלת היא בבית חמיה: ושדים. להניק אחרים: אין לה. שאין הכלה ממנה: זו עילם. שהיה בה דניאל שאמר ואני דניאל הייתי בשושן אשר בעילם המדינה וזכה ללמוד ולא רבץ תורה בישראל אבל בבל גידלה עזרא הסופר דכתיב הוא הכין לבבו לדרוש בתורת ה' וללמד חק ומשפט בישראל: ושדי. אלו תלמידי חכמים המניקים אחרים כשדים הללו: כמגדלות. שמגינים על הדור: כנטיעים. נטיעות ויונקות שלא נתקלקלו עדיין ולא אירע בהן שבר: שאוגדות פתחיהן לבעליהן. סותמות פתחיהן עד שמודקקות לבעליהן ואינן נבעלות לאחרים. לשון אחר שמגידות פתחיהן של נדה לבעליהן לפרוש מהן ואע"פ

בעיניו כמוצאת שלום וא"ר יוחנן ככלה שנמצאת שלמה בבית חמיה ורדופה לילך להגיד שבחה בבית אביה כדכתיב והיה ביום ההוא נאם ה' תקראי לי אישי ולא תקראי לי עוד בעלי א"ר יוחנן ככלה בבית חמיה ולא ככלה בבית אביה. אחות לנו קטנה ושדים אין לה א"ר יוחנן זו עילם שזכתה ללמוד ולא זכתה ללמד. אני חומה ושדי כמגדלות א"ר יוחנן אני חומה זו תורה ושדי כמגדלות אלו ת"ח ורבא אמר אני חומה זה כנסת ישראל ושדי כמגדלות אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות א"ר זוטרא בר טוביה אמר רב מ"ד אשר בנינו כנטיעים מגודלים בנעוריהם בנותינו כזוית מחוטבות תבנית היכל אשר בנינו כנטיעים אלו בחורי ישראל שלא טעמו טעם חטא בנותינו כזויות אלו בתולות ישראל מחוטבות שאוגדות

איז אספק פון וועלבען קרבן פסח זיא וויל עסין, דריבער ערב פסח ביי טאג מוז מען איר פרעגין פאר דער שחיטה פון וועלבען קרבן פסח זיא וויל עסין דכתיב ווארום עס שטייט אין פסוק אז הייתי בעיניו כמוצאת שלום דאמאלס בין איך געוועז אין זיינע אויגן ווי די וואס געפינט פרידען ואמר רבי יוחנן האט רבי יוחנן גיזאגט דאס מיינט מען ככלה שנמצאת שלמה בבית חמיה ורדופה לילך להגיד שבחה בבית אביה אזוי וויא אכלה וואס איז גיפונען גיווארין גאנץ [אבתולה] ביי איר שווער אין שטוב אונ זיא איילט זיך צו גיין זאגין איר ליוב צו איר פאטער אין שטוב כדכתיב ווי עס שטייט אין פסוק והיה ביום ההוא נאם ה' תקראי לי אישי ולא תקראי לי עוד בעלי נאט זאגט עס וועט זיין אין דעם טאג וואס די יודין וועלין זיך צוריק קערין צו מיר וועלין די יודין מיך רופין אישי אונ וועלין מיך שוין ניט רופין בעלי ודאס ווארט אישי איז דערטייטש מיין מאן אונ בעלי איז אויך מיין מאן, נאר ווייל די עבודה זרה האט מען אויך גירופין בעל, דריבער וועט אויף הקב"ה ניט גיזאגט ווערין דער ווארט בעל] אמר רבי יוחנן ככלה בבית חמיה ולא ככלה בבית אביה רבי יוחנן זאגט די יודין וועלין זיין נאנט צוא הקב"ה וויא אכלה איז נאנט צוא איר מאן ווען זיא איז שוין ביא איר שווער אין שטוב נאך די חתונה, אבער ניט ווי אכלה וואס איז נאך ביי איר פאטער אין שטוב פאר די חתונה וואס זיא שעמט זיך פאר איר חתן אחות לנו קטנה ושדים אין לה מיר האבין אקליינע שוועסטער וואס זיא האט קיין בריסט אמר רבי יוחנן זו עילם רבי יוחנן זאגט די קליינע שוועסטער מיינט מען די שטאט עילם שזכתה ללמוד ולא זכתה ללמד די מענטשין פון עילם האבין זוכה גיוועזן צו לערנען פאר זיך אונ זיי האבין ניט זוכה גיוועזן צו לערנען מיט אנדערע, דאס מיינט מען זיא האט קיין בריסט צוא געבין זייגין פון איהר תורה צו אנדערע מענטשין אני חומה ושדי כמגדלות איך בין אמויער אונ מיינע בריסט זענען וויא די

טורעמס אמר רבי יוחנן אני חומה זו תורה רבי יוחנן זאגט איך בין אמאהער דאס זאגט די תורה, די תורה איז שטארק וויא אמאהער, וואס זיא שטייט אויף אייביג ושדי כמגדלות אלו תלמידי חכמים מיינע בריסט זענען ווי די טורעמס, דאס מיינט מען די תלמידי חכמים, וואס לערנען תורה מיט אנדערע מענטשין, באשיצען אויף דעם דור אזוי ווי די טורעמס ורבא אמר אני חומה זה כנסת ישראל רבא זאגט איך בין אמאהער מיינט מען די יודין ווארום די יודין זענען אויף דער וועלט אזוי וויא אמאהער פיל פעלקער וואס זענען אוועק פון דער וועלט אונ זענען צומישט גיווארין צווישען אנדערע פעלקער אונ יודין זענען אשטאנדהאפטיגע פאלק אויף אייביג ווי אמאהער ושדי כמגדלות אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות מיינע בריסט זענען וויא די טורעמס, די בריסט מיינט מען די שוהלען אונ די בתי מדרשים, וואס זיי גיבען צו די יודין עולם הזה אונ עולם הבא אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב רב זוטרא בר טוביה האט גיזאגט פון רב'ס וועגין מאי דכתיב אשר בנינו כנטיעים מגודלים בנעוריהם וואס מיינט דער פסוק אונזערע זיהן זענען ווי די פלאנצונגען זיי זענען שיין גע־וואקסין גיווארין אין זייער יוגענד בנותינו כזויות מחוטבות תבנית היכל אונזערע טעכטער זענען ווי די ווינקלען וואס זענען פון אויס גיהאקטע שטיינער וואס זיי ווערין געמאהערט אין אפלאץ אשר בנינו כנטיעים אונזערע זיהן זענען ווי די פלאנצונגען [ווי די יונגע צווייגלאך] אלו בחורי ישראל שלא טעמו טעם חטא דאס מיינט מען די יונגע יודישע בחורים וואס זיי האבין נאך ניט פארזוכט דעם טעם פון אעבירה בנותינו כזויות אלו בתולות ישראל אונזערע טעכטער זענען ווי די ווינקלען, דאס מיינט מען די יודישע בתולות וואס זיא שטעמען זיך אונ שטייען אין אווינקיל מחוטבות שאוגדות פתחיהן לבעליהן אויס גע־האקטע שטיינער וואס דיא שטיינער ווערין בא־העפט איין שטיין צום אנדערין, אזוי פארבינדען

פתחיהן לבעליהן תכן הוא אומר ומלאו כמזרק כזויות מזבח אי בעית אימא מהכא מזוינו מלאים מפיקים מזן אל זן מחוטבות תבנית היכל אלו ואלו מעלה עליהן הכתוב כאילו נבנה היכל בימיהם:

ואע"פ שתאוותן רבה: וכה"א ומלאו במזרק כזויות מזבח. מה זויות דהתם כתיב בהו ומלאי ה"נ בנותינו כזויות ע"י שמתמלאות תאוה ואין נזקקות אלא עד שיבאו בעליהן: כאלו נבנה היכל בימיהן. דהכי משמע מחוטבות כבנין היכל, תבנית לשון בנין:

זיי זייערע טירען פון אלע פרעמדע מענטשין אונ באהעפטין זיך מיט קיינעם נאר מיט זייערע מאנען וכן הוא אומר ומלאו במזרק כזויות מזבח אונ אזויא זאגט דער פסוק זיי ווערין פול ווי אבעקין ווי די ווינקלען פון מזבח (אפילו די תאוה שטארקט זיך ביי זיי אונ פון גרוים תאוה זעהן זיי דם נדות אזוי פיל ווי אין אבעקין בלוט אונ ווי די בלוט וואס זענען אויף די ווינקלען פון מזבח, פון דעסטוועגין האלטין זיי איין זייערע תאות, אונ זענען ניט מזנה) אי בעית אימא מהכא אויב דו ווילסט וועל איך דיר זאגין פון דעם פסוק מזוינו מלאים מפיקים מזן אל זן אונזערע ווינקלען זענען פול עם גייט ארוים פון איין ערליי שפייז צו דיא אנדערע ערלייא שפייז, אז פריער שטייט בנותינו כזויות. מיינט מען אויך אונזערע טעכטער זענען ווי די ווינקלען וואס זענען פוהל מיט תבואה, אזוי זענען אונזערע טעכטער פוהל מיט תאוה פון דעסטוועגין ניכרענען זיי ניט מחוטבות תבנית היכל זיי זענען אויס געהאקט וויא דאס היכל איז געבאהט אלו ואלו מעלה עליהן הכתוב כאלו נבנה היכל בימיהם אויף די זיהן מיט די טעכטער רעכינט דער פסוק גלייך ווי דער בית המקדש וואלט געבאהט געווארין אין זייערע צייטין:

זוהר ויגש דף רי ע"א ת"ת דאצילות יוד הא ואו הא

רבי חייא פתח (ישעיה סו) שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה שישו אתה משוש וגו'. ת"ח כד אתחרב בית מקדשא וגרמו חובין ואתגלו ישראל מארעא אסתלק קב"ה לעילא לעילא ולא אשגח על חרוב בית מקדשא ועל עמיה דאתגלו וכדין שכינתא אתגליית עמהון. כד נחת אשגח על ביתיה דאתוקד אסתכל על עמיה והא אתגלי. שאל על מטרוניתא ואתתרכת כדין (שם כב) ויקרא יי' אלהים לבכות ביום ההוא לבכי ולמספד ולקרחה ולחגור שק והיא נמי מה כתיב בה (יואל א) אלי כבתולה חגורת שק על בעל נעוריה. כד"א (ירמי' לא) כי איננו בגין דאסתלק מינה ואשתכח פרודא. ואפי' שמיא וארעא כלהו אתאבלו דכתיב (ישעיה נ) אלביש שמים קדרות ושק אשים כסותם. מלאכי עלאי כלהו אתאבלו עליה דכתיב (שם לג) הן אראלם צעקו חוצה מלאכי שלום מר יבכיון. שמשא וסיהרא אתאבלו וחשכו נהוריהון דכתיב (שם יג) חשך השמש בצאתו וגו'. וכלא עלאי ותתאי בכו עלה ואתאבלו מ"ט בגין דשלטא עלה סטרא אחרא דשלטא על ארעא קדישא. ובג"כ כיון דמלכו קדישא מלכות שמים אתכפיא ומלכות חייבא אתגבר אית ליה לכל ב"נ לאתאבלא עמה ולאתכפיא עמה ובגין דכד איהי יזדקפא ועלמא יתחדי יתחדי איהו בהדה. דכתיב (שם סו) שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה:

הלכה פסוקה

רמב"ם הלכות תפלה פרק יא

(א) כשם שמותר להם למכור בה"כ כך נותנין אותו במתנה שאלו לא היה להם לצבור הנייה במתנה זו לא נתנוהו אבל לא שוכרין אותה ולא ממשכנין אותה וכן כשסותרין בתי כנסיות לבנותן מותרין למכור ולהחליף

(א) כשם שמותר להם למכור בית הכנסת כך נותנין אותו במתנה אזוי וויא זייא מעגין פארקויפין א שוהל אזוי מעגין זייא אוועק שיינקען א שוהל שאלו לא היה להם לצבור הנייה במתנה זו לא נתנוהו ווארום ווען די מענטשין פון דעם דארף וואלטין ניט געהאט הנאה פון דעם מענטש וואלטין זייא איהם ניט געשיינקט דיא שוהל, געווים האבין זייא פון דעם מענטש געהאט אזוי פיל הנאה וויפיל דיא שוהל איז ווערט אונ עס קען זיין אז נאך מעהר וויפיל די שוהל איז ווערט, דריבער איז דאס ווי פארקויפט אבל לא שוכרין אותה אבער פארדינגען די שוהל אויף דירה געלט טאר מען ניט ולא ממשכנין אותה אונ מען טאר ניט געבין דיא שוהל פאר אמשכון צו בארגין אויף איהר געלט וכן כשסותרין בתי כנסיות לבנותן אונ אז מען צו טארפט די שוהלען

יוסף לחק

מוסר

מספר חסידים סימן קמב קמג.

אם אתה מתווכח עם חכם אל יהיה לך לצער אם ינצחך כי ממנו תלמוד ותוסיף חכמה ואם תנצח אותו מה תרויח אבל אם ינצחך כוס הרווחת אשר ידעת עתה מה שלא ידעת קודם לכן:

אם אתה מתווכח עם חכם אל יהיה לך לצער אם נצחך אויב דו האסט אויסגעטענהט מיט א חכם, דו זאגסט אזו מיינט די תורה אדער די גמרא אדר איין אנדער חכמה, אונ דער חכם זאגט אנדערש ווי דוא זאגסט אונ דר חכם הט דיר געוויזען מיט אבעווייזונג אז עס איז ניט וויא דוא האסט געזאגט, זאלסטו פון דעם קיין צער האבין כי ממנו תלמוד ותוסיף חכמה ווארום פון דעם חכם וועסטו לערנען נאך חכמה וועט זיך דיין חכמה פארגרעסערין ואם תנצח אותו מה תרויח אונ אויב דוא וועסט ווייזין אז דוא ביזט גירעכט וואס האסטו פארדינט, בלייבסטו נאר דער זעלבינער חכם וואס דוא ביזט פריער גיוועזען אבל אם הוא נצחך בזה הרווחת אבער אז דיין חבר האט דיר געוויזען אז ביזט איצט האסטו גערהאט

אין גוזרין שני חרמות ביום אחד שנא' לא אוסיף עוד לקלל ולא אוסיף עוד להכות וכתיב בתרי עשר בספר מלאכי כי אני ה' לא שניתי וסמיך ליה במארה אתם נארים במארה בגימ' חרם וכתיב לא תקום פעמים צרה. ואין גוזרין חרם אלא ביום שנאמר ויקלל את יומו ארור היום :

ולתת במתנה הלבנים והעצים והעפר שלהן אבל להלוותן אסור שאין הקדושה עולה מהן אלא בדמים או בהנייה שהיא כדמים : (ב) רחובה של עיר אף ע"פ שהעם מתפללין בו בתענית ובמעמדות מפני שהקיבוץ רב ואין בתי כנסיות מכילין אותן אין בו קדושה מפני שהוא עראי ולא נקבע לתפלה וכן בתים וחצרות שהעם מתקבצים בהם לתפלה אין בהם קדושה מפני שלא קבעו אותם לתפלה בלבד אלא עראי מתפללין בהם כאדם שמתפלל בתוך ביתו :

אטעות אונ דער פשט איז ווי ער זאגט, האסטו שוין פארדינט אֲשֶׁר יָדַעְתָּ עַתָּה מַה שֶּׁלֹּא יָדַעְתָּ קוֹדֶם לָכֵן דוא ווייסט איצט וואס דוא האסט ביז איצט ניט געוואסט אֵין גוֹזְרִין שְׁנֵי חֲרָמוֹת בְּיוֹם אֶחָד מען איז ניט מחרים צוויי מענטשין אין איין טאג, אונ מען איז ניט מחרים איין מענטש צוויי מאהל אין איין טאג שֶׁנֶּאֱמַר ווארום עס שטייט אין פסוק גאט האט געזאגט לא אוסיף עוד לְקַלֵּל וְלא אוסיף עוד לְהַכּוֹת איך האב איין מאהל געפלוכט וועל איך שוין מער ניט פלוכין, איך האב איין מאהל געשלאגין וועל איך שוין מער ניט שלאגין וּכְתִיב בִּתְרֵי עָשָׂר בְּסֵפֶר מַלְאָכִי כִּי אֲנִי ה' לֹא שָׁנִיתִי אונ עס שטייט אין תרי עשר אין ספר מלאכי גאט האט געזאגט איך גאט האב ניט געשלאגין אונ ניט געפלוכט צוויי מאהל וְסָמִיךְ לֵיהּ בַּמְּאֵרָה אַתֶּם נֵאָרִים נעבין דעם פסוק שטייט מיט אפלוכונג וועט איהר געפלוכט ווערין בַּמְּאֵרָה בְּגִימַטְרִיָּא חֵרֶם דער ווארט במארה בטרעפט צווייא הונדערט אכט אונ פערציג אזוי ווי דער ווארט חרם איז אויך צוויי הונדערט אכט אונ פערציג דאס מיינט מען דיא קללה וועט זיין אחרם וּכְתִיב לֹא תָקוּם פַּעֲמַיִם צָרָה נאך שטייט אין פסוק איין צרה וועט ניט זיין צוויי מאהל וְאֵין גּוֹזְרִין חֵרֶם אֶלָּא בַּיּוֹם מען טאר ניט מחרים זיין אמענטש ביא נאכט נאר ביא טאג שֶׁנֶּאֱמַר ווארום עס שטייט אין פסוק ביי איוב וַיְקַלֵּל אֶת יוֹמוֹ אָרוּר הַיּוֹם ער האט געפלוכט זיין טאג ער האט געזאגט פארפלוכט זאל זיין דער טאג וואס איך בין אין איהם געבארין געווארן :

מען זאל צוריק אויפבאהען נייע שוהלען מוּתָּרִין לִמְכּוֹר וּלְהַחֲלִיף וְלָתֵת בְּמַתָּנָה הַלְּבֵנִים וְהָעֵצִים וְהֶעָפָר שֶׁלָּהֶן מעג מען די ציגעל אונ די האלץ אונ די ליים פון די שוהלען פארקויפין אדער טאהשין אדער שיינ־קען אֲבָל לְהַלְווֹתָן אָסוּר אבער אוועק בארגין צוא איינעם טאר מען ניט שֶׁאֵין הַקְּדוּשָּׁה עוֹלָה מֵהֶן אֶלָּא בְּדָמִים אוֹ בַּהֲנָיָה שֶׁהִיא כְּדָמִים ווארום דיא הייליגקייט גייט ניט אוועק פון דיא שוהל אונ ניט פון דיא מאטריאל פון די שוהל סיידין עס ווערט געטאהשט אויף געלט אדער אויף אזויא הנאה וואס זיא איז וויא געלט : (ב) רְחוֹבָהּ שֶׁל עִיר אַף עַל פִּי שֶׁהָעָם מִתְפַּלְּלִין בּוֹ בְּתַעֲנִית וּבְמַעֲמָדוֹת מִפְּנֵי שֶׁהַקִּיבּוּץ רַב וְאֵין בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת מְכִילִין אוֹתָן דער מארק פון שטאט אפילו מען דאווינט אמאהל אויף דעם פלאץ פון מארק ווען עס איז אתענית, ווייל דאס פארזאמלונג יודין זענען דאמאלס זייער פיל, אונ די שוהלען קענען זייא ניט פארנעמען. פון דעסטוועגין אֵין בּוֹ קְדוּשָּׁה איז דער פלאץ ניט הייליג מִפְּנֵי שֶׁהִיא עֲרַאי וְלֹא נִקְבַּע לִתְפִלָּה ווייל וואס מען דאווינט דארט איז ניט שטענדיג נאר טרעפינדיג אמאהל וְכֵן בָּתִּים וַחֲצֵרוֹת שֶׁהָעָם מִתְקַבְּצִים בָּהֶם לִתְפִלָּה אונ אזוי שטובין אדער הויפין וואס מענטשין פארזאמלען זיך דארטין אמאהל צום דאווענען אֵין בָּהֶם קְדוּשָּׁה איז אין זייא ניטא קיין הייליגקייט מִפְּנֵי שֶׁלֹּא קָבְעוּ אוֹתָן לִתְפִלָּה בִּלְבַד מען האט דאך ניט געמאכט אונ ניט אנגע־בריט דיא שטובין אונ דיא הויפין זייא זאלין זיין נאר צום דאווענען אליין אֶלָּא עֲרַאי מִתְפַּלְּלִין בָּהֶם נאר עס טרעפט אמאהל וואס מען דאווינט אין, זייא כְּאָדָם שֶׁמִּתְפַּלֵּל בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ ווי אמענטש וואס דאווינט אמאהל אליין ביא זיך אין שטוב, איז דאך דיא שטוב ניט הייליג געווארן ווענען זיין דאווענען וואס ער דאווינט אמאהל אין איהר :

מטות יום ג תורה

לחשיך מת"ת דז"א יהוה נפש י יה יהו יהוה רוח יוד הא ואו הא נשמה יהוה חיה יחידה ה דמילוי התת אל שמב"ן שבעשיה בניקוד חולם :

יב וְשָׁמַע אִישָׁהּ וְהֶחֱרִשׁ לָהּ לֹא הֵנִיא אֹתָהּ וְקָמוּ כָּל־נְדָרֶיהָ וְכָל־

אונקלוס

יב וְיִשְׁמַע בַּעְלַהּ וְיִשְׁתּוֹק לַהּ לָא אַעְדִּי יָתַהּ וִיקוּמוּן כָּל נִדְרָהָא וְכָל

פירוש לתורת אלהים

(יב) וְשָׁמַע אונ איהר מאן האט געהערט דעם נדר אונ האט שטיל געשוויגען אונ האט איהר ניט געשטערט וְקָמוּ זאלען בלייבען שטיין איהרע אלע נדרים וְכָל אִסָּר אונ אלע איסורים וואס זיא האט

אִסָּר אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם׃
יג וְאִם־הָפֵר יָפֵר אֹתָם ׀ אִישָׁהּ בְּיוֹם
שָׁמְעוֹ כָּל־מוֹצָא שְׂפָתֶיהָ לִנְדָרֶיהָ
וּלְאִסַּר נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם אִישָׁהּ הֲפֵרָם
וַיהוָה יִסְלַח־לָהּ׃ יד כָּל־נֵדֶר וְכָל־
שְׁבֻעַת אִסָּר לְעַנֹּת נָפֶשׁ אִישָׁהּ
יְקִימֶנּוּ וְאִישָׁהּ יְפֵרֶנּוּ׃ טו וְאִם־
הַחֲרֵשׁ יַחֲרִישׁ לָהּ אִישָׁהּ מִיּוֹם
אֶל־יוֹם וְהֵקִים אֶת־כָּל־נְדָרֶיהָ
אוֹ אֶת־כָּל־אֱסָרֶיהָ אֲשֶׁר עָלֶיהָ
הֵקִים אֹתָם כִּי־הֶחֱרִשׁ לָהּ בְּיוֹם
שָׁמְעוֹ׃ טז וְאִם־הָפֵר יָפֵר אֹתָם

אונקלוס

אֱסָרֵי דִי אֲסָרַת עַל נַפְשַׁהּ יְקוּם׃ יג וְאִם בַּטָּלָא יְבַטֵּל יָתְהוֹן בַּעְלַהּ בְּיוֹמָא דִשְׁמַע כָּל אַפָּקוּת סִפְוָתַהָא לְנִדְרַהָא וּלְאֱסָר נַפְשַׁהּ לָא יְקוּמוּן בַּעְלַהּ בַּטֵּלִינוּן וּמִן קֳדָם יְיָ יִשְׁתְּבֵיק לַהּ׃ יד כָּל נְדַר וְכָל קְיוּמַת אֱסָר לְסַגָּפָא נְפַשׁ בַּעְלַהּ יְקִימִינּוּן וּבַעְלַהּ יְבַטְּלִינּוּן׃ טו וְאִם מִשְׁתַּק יִשְׁתּוֹק לַהּ בַּעְלַהּ מִיּוֹם לְיוֹם וִיקַיֵּם יָת כָּל נִדְרַהָא אוֹ יָת כָּל אֱסָרַהָא דִּי עֲלַהּ קַיֵּם יָתְהוֹן אֲרֵי שְׁתֵיק לַהּ בְּיוֹמָא דִשְׁמַע׃ טז וְאִם

ת"א איסה הפרס יס' יסלס לס. נזיר כב קידושין פא: כל נדר וכל. נדרים פא שבועות כ: אישה יקימנו. נדרים יב עב עו עז גיטין פס מליעא לג: ואס הפרם. נדרים עט: כי החריש לט. שם:

רשב"ם

(טז) ואם הפר יפר אותם אחרי שמעו. והיא אינה יודעת ששמע ונשא את עונה. שאינם מופרים והיא שוגגת שלא ידעה אם שמע עד עתה אם לאו:

בעל הטורים

(יד) לענת. ב' במס', לענת נפש, על מחלה לענות, והוא סכין כלי שיר. לומר שאם נדרה שלא לשמוע כלי שיר שבעל מיפר לה שהשוב כנדרי ענוי נפש כדאי' במ"ק (דף פ) שאף הזקנות נהנות מכלי שיר בת שמין כבת שים לקל טבלא ריהטא (כך סוף סל' שם):

שפתי חכמים

ה כגון שלא ספמוס אחד מכל ספיכים או שלא מטמה מכל מיני משקים: ו כ"ל ל"ל למכתב מיום אל יום וא"ל דכא ללמד דאם לא ספר ביום שמעו שוב אינו מפר הא זה ככר כתיב לעיל ושמע אישה ביום שמעו והחריש לה וקמו וגו' ומפרך דאי לא כתי' מיום אל יום ה"א מ"מ לעיל ביום שמעו היינו מעת לעת שהוא כ"ד בשעות: ז כ"ל שאם שמע ביום אע"פ שהוא סמוך לשקיעת החמה

רש"י

(יד) כל נדר וכל שבעת אסר וגו'. לפי שאמר שהבעל מפר יכול כל נדרים במשמע ת"ל לענות נפש אינו מפר אלא נדרי ענוי נפש ה בלבד, והם מפורשים במס' נדרים (דף עט): (טו) מיום אל יום. שלא תאמר מעת לעת ו לכך נאמר מיום אל יום ללמדך שאין מפר אלא עד ז

פירוש לתורת אלהים

אויף זיך גיאָסְרְת: (יג) וְאִם הָפֵר אָבֶּער אַז דֶער מאַן האָט איהר גישְׁטֶערְט דֶעם נֶדֶר אִין דֶעם טאָג וואס ער האָט איהם גיהֶערְט איז דֶער דִין אַזוֹיא כָּל מוֹצָא אַלֶץ וואס זיא האָט גירֶעט מיט אירֶע לֶעפְּצִין צוּ אירֶע נְדָרִים צוּ דיא אִיסוּרִים וואס זיא האָט אויף זיך גיאָסְרְת לֹא יָקוּם זאָל עֶס נִיט בְּלייבֶּען שְׁטֵיין אִישָׁהּ הֲפֵרָם ווארום איר מאַן האָט איהר גישְׁטֶערְט אוּנ אויבּ זיא האָט ניט גיוואוּסְט אַז דֶר מאַן האָט איר גישְׁטֶערְט אוּנ זִי הָט עוֹבֵר גיוועֶן דעם נֶדֶר וַיְיָ יִסְלַח זאָל איר גאָט פֿאַר גֶעבִּין: (יד) כָּל נֶדֶר אַלֶע שְׁוועֶרוּנְג וואס זיא אַסְרְת אויף זיך לְעַנּוֹת נֶפֶשׁ צוּ פּייניגען איהר לייבּ דְהַיינוּ זיא האָט אַנֶדֶר גיטאָהן זיא זאָל ניט עֶסִין אָדֶער טְרינְקֶען אָדֶער אַזוֹי אַנְגְלייכִין אִישָׁהּ יְקִימֶנּוּ קאָן איהר מאַן מְקַיֵּים זַיין דֶעם נֶדֶר אָדֶער שְׁטֶערִין איהר נֶדֶר אָבֶּער אַז זִיא טוּט אַנֶדֶר וואס דוּרְך דֶעם וועט זיא זיך ניט פּייניגען איהר לייבּ קאָן איהר דֶער מאַן דיא נְדָרִים ניט מֵפִיר זַיין: (טו) וְאִם הַחֲרֵשׁ אוּנ אַז איהר מאַן וועט שְׁווייגען פוּן איין טאָג בּיז דֶעם אַנְדֶערִן כְּלוֹמַר אַז דֶער מאַן וועט דֶעם טאָג וואס ער וועט הֶערֶען דֶעם נֶדֶר שְׁווייגען אוּנ וועט אים ניט שְׁטֶערִין אֲפִילוּ אויף דֶער נאַכְט אָדֶער דֶעם אַנְדֶערֶען טאָג וועט ער איהר שוֹין שְׁטֶערִין דֶעם נֶדֶר וְהֵקִים האָט ער בֶּעשְׁטֶעטִיגְט אַלֶע אירֶע נְדָרִים אוֹ אֶת כָּל אֱסָרֶיהָ אָדֶער אַלֶע אִיסוּרִים וואס זיא האָט גיאָסְרְת אויף זיך הֵקִים האָט ער זַייא בֶּעשְׁטֶעטִיגְט ווייל ער הָט דֶעם זֶעלְבִּיגֶען טאָג גישְׁווִיגֶען איז גְלייך וִויא ער

בְּטְלָא יְבַטֵּל יַתְהוֹן בָּתַר דִּשְׁמַע וִיקַבֵּל יַת חוֹבַהּ׃ אַחֲרֵי שָׁמְעוֹ וְנָשָׂא אֶת־עֲוֺנָהּ׃

רש"י

שתחשך: (טז) אחרי שמעו. אחרי ששמע וקיים שאמר אפשי בו ח וחזר והפר לה אפילו בו ביום: ונשא את עונה. הוא נכנס תחתיה. ולמדנו מכאן שהגורם תקלה לחבירו הוא נכנס תחתיו לכל עונשין:

שפתי חכמים

אם שתק עד שתחשך טוב אינו מפר: ה ר"ל למה כתיב ואם הפר יפר אותם אחרי שמעו ונשא את עונה משמע מיד ששמע אם יפר ישא את עונה והרי שתיק עביד ואין לפרש דלמא אפי' שמע וקיים ואח"כ הפר בו ביום ישא מופר א"כ מה"ל אחרי שמעו דמשמע שאם לא הפר לה מיקפכשמע אם נדרה אינו חוזר ומפר. אע"כ ל"ל שאם שמע נדרה ואמר אפשי בו שאינו יכול להפר אפי' בו ביום:

פירוש לתורת אלהים

האט די נְדָרִים מְקַיֵּים גיוועזן: (טז) וְאִם הָפֵר אָבער אז דער מאן האט דעם נאנצין טאג געשוויגען איז איר נדר געווארין אנוטער נדר און נאכדעם לאזט ניט דער מאן זי זאל האלטן איר נדר וְנָשָׂא אֶת עֲוֺנָהּ וועט ער ליידין איר זינד וועט ער גישטראפט ווערין פאר אירע נְדָרִים וואס זיא איז ניט מְקַיֵּים:

תרגום נביאים יהושע יג

להמשיך סג"ת דו"א צבאות נפש צ צב צבא צבאו צבאות רוח יהוה נשמה דנצח אדני נשמה דהוד יְהֹוָה חיה יחידה דנצח יְהֹוָה חיה יחידה דהוד אל שם ב"ן שבעשיה:

א וַהֲוָה לְהוֹן תְּחוּמָא יַעְזֵר וְכָל קִרְוֵי גִלְעָד וּפַלְגוּת אַרְעָא בְּנֵי עַמּוֹן עַד עֲרוֹעֵר דִּי עַל אַפֵּי רַבָּה׃ ב וּמֵחֶשְׁבּוֹן עַד רָמַת מִצְפְּיָא וּבְטוֹנִים וּמַחֲנַיִם עַד תְּחוּם לִדְבִיר׃ ג וּבְמֵישְׁרָא בֵּית הָרָם וּבֵית נִמְרָה וְסֻכּוֹת וְצָפוֹנָא שְׁאָר מַלְכוּת סִיחוֹן מַלְכָּא חֶשְׁבּוֹן יַרְדְּנָא וּתְחוּמֵיהּ עַד סְיָפֵי יַם גִּינוֹסַר עִבְרָא דְיַרְדְּנָא מַדִּינְחָא׃ ד דָּא אַחֲסָנַת בְּנֵי גָד לְזַרְעִיתְהוֹן קִרְוַיָּא וּפַצְחֵיהֶן׃ ח וִיהַב מֹשֶׁה לְפַלְגוּת שִׁבְטָא דִמְנַשֶּׁה וַהֲוָה לְפַלְגוּת שִׁבְטָא דִבְנֵי מְנַשֶּׁה לְזַרְעִיתְהוֹן׃

א וַיְהִי לָהֶם הַגְּבוּל יַעְזֵר וְכָל־עָרֵי הַגִּלְעָד וַחֲצִי אֶרֶץ בְּנֵי עַמּוֹן עַד־עֲרוֹעֵר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי רַבָּה׃ ב וּמֵחֶשְׁבּוֹן עַד־רָמַת הַמִּצְפֶּה וּבְטֹנִים וּמִמַּחֲנַיִם עַד־גְּבוּל לִדְבִר׃ ג וּבָעֵמֶק בֵּית הָרָם וּבֵית נִמְרָה וְסֻכּוֹת וְצָפוֹן יֶתֶר מַמְלְכוּת סִיחוֹן מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן הַיַּרְדֵּן וּגְבֻל עַד־קְצֵה יָם־כִּנֶּרֶת עֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרָחָה׃ ד זֹאת נַחֲלַת בְּנֵי־גָד לְמִשְׁפְּחֹתָם הֶעָרִים וְחַצְרֵיהֶם׃ ח וַיִּתֵּן מֹשֶׁה לַחֲצִי שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה וַיְהִי לַחֲצִי מַטֵּה בְנֵי־מְנַשֶּׁה לְמִשְׁפְּחוֹתָם׃

רש"י

(א) וחצי ארץ בני עמון. אלי מה שכבשו מארץ בני עמון ומסיחון: (ג) הירדן וגבול. הערים שעל ספתו: (ד) הערים. המוקפות חומה: וחצריהם. ערי הפרזי בלא חומה:

תרגום כתובים תהלים עד

להמשיך מיסוד ומלכות דו"א שין דלת יוד נפש שין שין דלת שין דלת יוד רוח יאהדונהי נשמה דיסוד א אדני נפש אדני רוח אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יו הו וו הו חיה יחידה דיסוד יְהֹוָה חיה יחידה דמלכות אל שם ב"ן שבעשיה:

א אֲרִים אִסְתּוֹרָךְ לְמִשְׁנַק אוּמְיָא לְעָלְמִין דִּבְכָל חֵילֵיהּ אַבְאִישׁ בְּעֵל דְּבָבָא בְּקוּדְשָׁא׃ ב אַכְלִין מְעִיקָךְ בִּמְצַע זְמַנָּיךְ

א הָרִימָה פְעָמֶיךָ לְמַשֻּׁאוֹת נֶצַח כָּל־הֵרַע אוֹיֵב בַּקֹּדֶשׁ׃ ב שָׁאֲגוּ צֹרְרֶיךָ בְּקֶרֶב מוֹעֲדֶךָ שָׂמוּ אוֹתֹתָם אֹתוֹת׃

יודע

רש"י

(א) הרימה פעמיך. הגבה פעימות והכאות שלך יהיה לאויביך: למשואות נצח. על כל אשר הרע האויב דש: (ב) מועדך. הוא בהמ"ק: שמו אותותם ר אל והשכינה פעמים: שמו אותותם אותות. אמרו שהאות שהבטיחו וכו'.

מצודת דוד

(א) הרימה פעמיך. הרם רגלך ללכת להשחית עד כלה את כל האויב השואה הרעה לבהמ"ק והוא השחית כמו כל אויב הרע בקדש וכן (הושע יד) כל תשא עון ומשמעו כל עון תשא: (ב) בקרב מועדך. בתוך בהמ"ק מקום שהיו נועדים שם כל עבם לאלם כהלה הוא אות אמת. כי עד עתה הלך כ"כ על ירושלים. פעם

פירוש ע"ח

(א) הָרִימָה פְעָמֶיךָ לְמַשֻּׁאוֹת נֶצַח זאגט אסף צו הקב"ה הייב־אויף דיינע טריט און גייא געשווינד אין בית המקדש ועסטו זעהן דארט זעהן דיא אייבינע פארוויסטונג וואס דיא פעלקער האבין געמאכט, כָּל הֵרַע אוֹיֵב בַּקֹּדֶשׁ דוא וועסט זעהן דיא גאנצע שלעכטס וואס דער שונא האט גיטאהן אין דיא היילינקייט: (ב) שָׁאֲגוּ צוֹרְרֶיךָ בְּקֶרֶב מוֹעֲדֶךָ דיינע

ג יִוָּדַע כְּמֵבִיא לְמָעְלָה בִּסְבָךְ־עֵץ קַרְדֻּמּוֹת: ד וְעַתָּ פִּתּוּחֶיהָ יָּחַד בְּכַשִּׁיל וְכֵילַפֹּת יַהֲלֹמוּן: ה שִׁלְחוּ בָאֵשׁ מִקְדָּשֶׁךָ לָאָרֶץ חִלְּלוּ מִשְׁכַּן־שְׁמֶךָ:

ועתה קרי

שוון אתעתהון אתיא: ג יצליף בקורנסא היך גבר דמרים ידי בסביך קיסיא למקטע בכולביא: ד וכדין גליפיהא גרדין כחדא בקופיץ ובמפסלת דיוסטר מחיין בכמרזופין: ה אדליקו בנורא בית מקדשא לארעא אפיסו משכן דאתקרי ביה שמך:

מצודת דוד

אותות לדעת אם יצליח, כמ"ש (יחזקאל כא) שאל בתרפים ראה בכבד ובא לו האות ללכת ואמר שבכתה אמר שיש ממשות באלה האותות: (ג) יודע וגו'. כל מי שהביא קרדומו בסבך עצי היער לחטוב אילנות לבנין בהמ"ק היה נודע לו כאלו מביא למעלה לפני המקום כי למלאות רצון היה נחשב בעיניו: (ד) ועתה. כעת הסורגין כל פתוחי הזהב שעל הקירות היו שוברים אותם ומשברים בכשיל וכלפות: (ה) שלחו באש מקדשך. כמו שלחו אש במקדשך: לארץ. מקום שכינת שמך חללו והשפילו עד לארץ:

רש"י

אותות. קסמיהם שמו אותות אמת: (ג) יודע. האויב כשהכה בשער המקדש שהוא כמביא מכותיו למעלה ברקיע: בסבך. שהיה רואה שהיה עץ מסובך ואוחז את הקרדומות: (ד) ועתה. אף שראה כל זה, אעפ"כ בכשיל וכלפות. כלי משחית של נגרים: יהלומון. לשון הכאה:

פירוש ע"ט

פיינד האבין געשריגען אין בית המקדש וואס דאס איז גיוועזן דער ארט פון דיין פארזאמלונג, זייא האבין דארט געשריגען מיט שמחה אונ נקמה שמו אותותם אותות זייא האבין גיטאן זייערע צייכונס פאר צייכונס, זייא האבין גיזאגט גאט האט זיך בעריהמט ער האט ארויסגענומען דיא יודין פון מצרים באותות מיט צייכונס, איצט אז מיר קענען חרוב מאכין זיין בית המקדש זענען אונזערע צייכונס גרעסער וויא זיינע צייכונס: (ג) יִוָּדַע כְּמֵבִיא לְמָעְלָה בִּסְבָךְ עֵץ קַרְדֻּמּוֹת די נסרא זאגט אזוי וויא עס איז גיוועזן אבית המקדש אויף דער ערד אזוי איז דא אבית המקדש אין הימעל, דאס ווייסין מיר אז איינער דארף האקין מיט אהאק אין דערהייך וואס עס איז פיל העכער פון אים מוז ער דיא האק ארויף זעצין אויף אלאנגע שטיק האלץ, זאגט אסף פאר הקב"ה וואס די פעלקער האבין גיטאן אין דעם אונטערשטין בית המקדש זאל דאס ביי דיר זיין בעוואסט גירעכונט ווי זיי וואלטין ארויף גיזעצט זייערע העק אויף אצווייג פון אבוים אונ וואלטין די העק געבריינגט אין דער הייך אונ האבין צוהאקט דעם אויבערשטין בית המקדש: (ד) וְעַתָּה פִּתּוּחֶיהָ יַחַד בְּכַשִּׁיל וְכֵילַפּוֹת יַהֲלֹמוּן אלע אויסקריצונג אלע צאצקעס וואס זענען גיוועזן אויסגעקריצט אויף דיא ווענט פון בית המקדש האבין דיא פעלקער צו קלאפט מיט האמערס אונ מיט העק: (ה) שִׁלְחוּ בָאֵשׁ מִקְדָּשֶׁךָ לָאָרֶץ חִלְּלוּ מִשְׁכַּן שְׁמֶךָ דיין מקדש האבין זיי געשיקט אין פייער, זיי האבין איהם פארברענט, דיא שטוב וואס אין איהר האט גערוהט דיין נאמען האבין זיי אזוי פארשעמט ביז צו דיא ערד, זייא האבין די אש פון בית המקדש אויסגעשפרייט אויף די ערד מען זאל אויף זייא טרעטין:

ברטנורא משנה גטין פרק ט עיקר תוי"ט

המגרש. ר"א מתיר. טעמא דר"א דכתיב (ויקרא כא) ואשה גרושה מאישה לא יקחו אפי' לא נתגרשה אלא מאישה. דאמר לה הרי את מגורשת ממני ואי את מותרת לכל אדם פסולה לכהונה אלמא גט הוא והכא דשריא לכל אדם חוץ מזה מותרת לאחרים: וחכמים אוסרין. דאמרי איסור כהונה שאני שרבה בהם הכתוב מצות יתירות ואע"ג דהוה גט לפוסלה לכהונה

כלי שמלטי דפ"ס דמלכות דיליה צבאות

המגרש את אשתו [א] ואמר לה הרי את מותרת לכל אדם אלא לפלוני ר"א מתיר וחכמים אוסרין כיצד יעשה [ב] יטלנו הימנה ויחזור ויתננה לה ויאמר לה הרי את מותרת לכל אדם. ואם כתבו בתוכו אע"פ שחזר ומחקו [ג] פסול: ב הרי

[א] ואמר לה. בשעת מסירה, רע"ב סכ"ה: (א) וטעם לדבר מחמת שאין אומרים יש ברירה דאע"ג שנתקיימו התנאים מ"מ בשעה שנכתב הגט לא היה ספר כריתות, המגיד: [ב] יטלנו כו'. אפי' לרבי דא"ל לחזור ולטלו ממנה שאני הכא סופיה וקנאתי בנשיקה קמייתא ליפסל בו לכהונה הלכך צריך לחזור ולטלו הימנה אבל הס"א דלפי' לא זכתה בו לכלום, גמ': [ג] פסול. לפי שלא נכתב הגט אלא על תנאי זה ואין כאן

פרק ט א הַמְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ אמאן האט גיגעט זיין ווייב וְאָמַר לָהּ אונ ער האט גיזאגט צו איהר הֲרֵי אַתְּ מוּתֶּרֶת לְכָל אָדָם דוא מעגסט גינומען ווערין צו אלע מענטשין אֶלָּא לִפְלוֹנִי נאר צו יענעם מענטש זאלסטו נישט גינומען ווערין רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מַתִּיר רבי אליעזר זאגט זיא מעג גינומען ווערין צוא אלע מענטשין נאר צוא דעם איינעם מענטש נישט וַחֲכָמִים אוסרין אונ דיא חכמים זאגין זיא טאר צו קיינעם נים גינומען ווערין כֵּיצַד יַעֲשֶׂה ווי זאל ער טאן יִטְּלֶנּוּ הֵימֶנָּה ער זאל דעם גט צוריק נעמען פון איהר וְיַחֲזוֹר וְיִתְּנֶנָּה לָהּ אונ זאל איהר אים צוריק געבען וְיֹאמַר לָהּ אונ זאל זאגין צו איהר הֲרֵי אַתְּ מוּתֶּרֶת לְכָל אָדָם דוא מעגסט גינומען ווערין צוא אלע מענטשין וְאִם כְּתָבוֹ בְּתוֹכוֹ אונ אויב עס איז גיוועזן איין געשריבען אין גט צוא יענעם מענטש זאל זיא נים גינומען ווערין אַף עַל פִּי שֶׁחָזַר וּמְחָקוֹ

את מותרת לכל אדם אלא לאבא ולאביך לאחי ולאחיך [ד] לעבד ולעכו"ם [ה] ולכל מי שאין לה עליו קידושין [ו] כשר. הרי את מותרת לכל אדם אלא [ז] אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל בת ישראל לממזר ולנתין [ח] ולכל מי [ט] שיש לה עליו קידושין אפי' בעבירה פסול: ג גופו של גט הרי את מותרת לכל אדם. רבי יהודה אומר ודין דיהוי ליכי מינאי ספר תירוכין ואגרת שבוקין וגט פטורין למהך להתנסבא לכל גבר דתצביין. גופו של גט שחרור הרי את [י] בת חורין הרי את לעצמך: ד [כ] ג' גיטין פסולין ואם נשאת הולד [ל] כשר. כתב בכתב ידו ואין עליו עדים. יש עליו עדים

לא הוי גט להתירה לאחרים. והלכה כחכמים ולא אסרי
רבנן אלא כשאמר הרי את מותרת לכל אדם אלא לפלוני
או חוץ מפלוני אבל אי אמר לה ה"ז גיטך ע"מ שלא
תנשאי לפלוני מודו רבנן דהוי גט שהרי התירה לכל
אדם במסירת הגט אלא
שהתנה עמה שלא תנשא
לאותו פלוני והוי כשאר תנאי
דעלמא ואסרי רבנן למגרש
לומר ה"ז גיטך ע"מ שתנשא
לפלוני שלא יאמרו נשותיהן
נותנים זו לזו במתנה. וכל
תנאי שמתנה אדם בגט
קודם כתיבת הגט אף
על פי שלא נכתב התנאי
בתוכו פסול (א) אלא אחר
שנתנו לידה מתנה מה שהוא
רוצה להתנות: ב אלמנה
לכ"ג. כיון דקידושין
תופסים בחייבי לאוין והאי לא תפסי משום איסור אישות
שנה אשתכח דשייר בגיטא: ג גופו של גט. עיקר כתב
הגט כך יכתבו בו: ודין דיהוי ליכי מנאי. שצריך להוכיח
בתוכו שע"י ספר זה הוא מגרשה ואי לא כתב ביה הכי
אתו למימר דבדבור בעלמא גרשה ושטר ראיה בעלמא,
והלכה כר"י (ג): ד כתב בכתב ידו ואין עליו עדים.
לר"מ דאמר עדי חתימה כרתי כ"י כמאה עדים דמי

כריתות, תוס': [ד] לעבד כו'. דלא תפסו בהו קדושין כדפי'
הר"ב ביבמות (דף מה) ע"ש, ועתוי"ט: [ה] ולכל מי כו'.
לאתויי שאר חייבי כריתות, גמרא: [ו] כשר. דלאו שיורא
הוא דהלאו איסור אישות נמי לא תפסי להו בה קדושין,
רש"י: [ז] אלמנה כו'. משום הירכא דשאר דוכתי נקט הכי
אסרי משום גירושין הללו
נאסרה אף לכהן הדיוט וה"ל
אלא לכה"ג ולכהן הדיוט, מ'
פוי"ט: [ח] ולכל מי. לאתויי
שאר חייבי לאוין כגון עמוני
ומואבי, גמ': [ט] שיש כו'.
אם היתה פנויה, רש"י:
(ב)וטעמא משום דאפלי' כגמ'
דפליגי ר"מ ור"י בידים שאין
מוכיחות אי הוין ידיה רבנן
סברי דהוין ידים ואע"פ דלא
כתב לה ודין מוכחא מלתא
דבהאי גיטא מגרש לה ור"י
סבר לא הוין ידים וטעמא
דכתב לה ודין דמוכחא מלתא
כו' אבל לא כתב לה ודין
אמרינן בדבור גירשה כו'
וכריש נדרים קי"ל דלא הוין
ידים. ועתוי"ט: [י] בת חורין. משום דבגט אשה קיימינן
ניהא ליה למנקט שחרור נמי בשפחה (וכה"א וירושלמי ורי"ף
גרים כן) ועתוי"ט אי בעינן נמי הכא ודין (ועיין בקרבן העדה
א"ב): [כ] ג'. מנינא למעוטי גם ישן דהכשא לכהלה ולמעוטי
מלים מלכות דהולד ממזר אליבא דר"מ א"ב לרבנן דהלא, גמ':
[ל] כשר. ומה שסקילו בג' גיטין הללו מכשאר גיטין פסולין
היינו טעמא משום דהכל בקיאין בגיטין ולא בשפחות שהחמירו
יותר כדי שלא יבאו להוציא לשפחות כו' אבל בדבר שלא נתקן
בגיטין בלבד אלא גיטין ושפחות שוים בהן סקילו, ועתוי"ט:

פסול אפילו מען האט דאס צוריק אוים גיטעקט פון
גט פון דעסטוועגין איז דער גט פסול: ב הרי את
מותרת לכל אדם אמאן זאגט צו זיין ווייב ווען ער גיט
איהר דעם גט דוא זאלסט מעגין גינומען ווערין
צוא אלע מענטשין אלא לאבא נאר ניט צוא מיין
פאטין ולאביך אונ ניט צוא דיין פאטין לאחי ולאחיך
ניט צו מיין ברודער אונ ניט צו דיין ברודער לעבד
ולעובדי כוכבים ניט צו אקנעכט אכנעני אונ ניט צו
אגעצין דינער ולכל מי שאין לה עליו קדושין אונ צו אלע
מענטשין וואס טארין דיך נישט מקדש זיין זאלסטו
צו זייא ניט גינומען ווערין כשר איז דר גט כשר.
אבער אז ער זאגט צו איהר הרי את מותרת לכל אדם
דו זאלסט מעגין גינומען ווערין צו אלע מענטשין
אלא אלמנה לכהן גדול נאר ווייל דוא ביזט אאלמנה
זאלסטו ניט גינומען ווערין צו אכהן גדול, אדער
ער זאגט ווייל דוא ביזט גרושה חלוצה לכהן הדיוט
אגרושה אדער ווייל דוא האסט גינומען חליצה
דריבער זאלסטו ניט גינומען ווערין אפילו צוא
אפראסטען כהן, אדער ער זאגט ווייל דוא ביזט
ממזרת ונתינה לישראל אממזרת אדער ווייל דוא ביזט
פון דיא גבעונים דריבער זאלסטו ניט גינומען
ווערין צו אישראל, אדער ער זאגט ווייל דו ביזט
בת ישראל לממזר ולנתין איודישע טאכטער דריבער
זאלסטו ניט גינומען ווערין צו אממזר אונ ניט צו
דיא גבעונים וואס שטייט אין ספר יהושע
קפיטל ט] ולכל מי שיש לה עליו קדושין אונ צו אלע
מענטשין וואס קענען דיך מקדש זיין אפילו בעבירה
אפילו עס איז אעבירה אז זייא זאלן דיך מקדש
צו די אלע זאלסטו ניט גינומען ווערין ווייל איך
גט דיך ניט פון זייערטוועגין, צו זיי ביזטו אאשת
איש פסול איז דער גט אין גאנצין פסול: ג גופו של
גט דער עיקר וואס דארף זיין געשריבען אין גט
הרי את מותרת לכל אדם דוא מעגסט גינומען ווערין
צוא אלע מענטשין צוא וועמען דוא ווילסט, רבי
יהודה זאגט אין גט דארף זיין געשריבען ודין דיהוי
ליכי מינאי ספר תרוכין דער גט זאל זיין צו דיר פון מיר
אבריף פון ארוים טרייבונג [דוא ביזט ארוים גע-
טריבען פון מיר] ואגרת שבוקין אונ אבריף פון אוועק
לאזונג איך לאז דיך אוועק פון מיר וגט פטורין אונ
אגט וואס באפרייט דיך פון מיר למהך להתנסבא לכל
גבר דתצביין צו ציהען [צו גיין] צו גינומען ווערין צו
וועלכען מענטש דו וועסט וועלין גופו של גט שחרור
דער עיקר וואס בארף זיין געשריבען אין דעם
גט וואס אבעל הבית גיט צו זיין קנעכט דעם
כנעני אדער צו די דינסט די כנענית [איהר אדער
איהם] פרייא צו מאכין הרי את בת חורין דוא ביזט
פרייא הרי את לעצמך דוא געהערסט צו דיר אליין:
ד שלשה גטין פסולין דרייא ערלייא גטין זענען פסול
ואם נשאת הולד כשר אונ אויב זיא איז גינומען גיווארין
מיט איינעם פון די דריי גטין איז דאס קינד וואס
זיא האט פון דעם אנדערין מאן כשר ער איז קיין
ממזר כתב בכתב ידו ואין עליו עדים אויב דער מאן האט
אליין געשריבען דעם גט מיט זיין האנט נאר עדות
זענען ניט גיחתמה אויף איהם, אדער יש עליו עדים.

[מ] ואין בו זמן. יש בו זמן ואין בו אלא [נ] עד א' [ס] הרי אלו ג' גיטין פסולין ואם נשאת הולד כשר. ר"א אומר אע"פ שאין עליו [ע] עדים אלא שנתנו לה בפני עדים כשר [פ] וגובה מנכסים משועבדים שאין העדים חותמין על הגט אלא מפני תקון העולם: ה ב' ששלחו ב' גיטין שווין ונתערבו נותן שניהם [צ] לזו ושניהם לזו לפיכך אם נאבד א' מהן הרי השני בטל. ה' שכתבו כלל בתוך הגט איש פלוני מגרש פלונית ופלוני פלונית ועדים מלמטה כולן כשרין וינתן לכל אחת ואחת היה כתוב טופס לכל אחת ואחת והעדים מלמטה

ולר"א דאמר עדי מסירה כרתי הואיל וכתב ידו הוא וכתב ונתן קריאה ביה ואע"ג דליכא עדי מסירה כשר מדאורייתא וחכמים פסלוהו דלמא אתי לאכשורי בכתב סופר: ואין בו זמן. דזמן תקנתא דרבנן הוא אי משום פירא אי משום שמא יחפה על בת אחותו כדאמרינן בפ"ב: ואין בו אלא עד אחד. איכא למ"ד אכתב ידו קאי ורישא אשמעינן דאפי' אין בו עד הולד כשר והכא אשמעינן דאפי' יש בו עד אחד לכתחלה לא ואיכא למ"ד אכתב סופר קאי ואפ"ה הולד כשר דסופר הו"ל במקו' עד שני: תיקון העולם. שמא ימותו עדי מסירה ויבא הבעל ויערער לומר לא גרשתיה, והלכה כר"א: ה שני גיטין שווין. כשמותיהן: הרי השני בטל. דלא ידעינן דמאן ניהו (ג): כלל. זמן אחד לכולן בכך בשבת גירש פלוני פלונית ופלוני פלונית: טופס לכ"א. זמן לכאו"א (ד) בכך בשבת גירש פלוני לפלונית והשלים הגט ובכך בשבת (ה) גירש פלוני לפלונית והשלים הגט וכן כולם והעדים מלמטן:

[מ] ואין כו'. טעמא דפסול משום שיוכל לכתוב הזמן כמו שירצה והוי כאין בו זמן דאיכא למיחש שמא יחפה וא"נ משום פירי ואי דהכתב אינו נאמן (התוי"ט קצר ועיין בתוס' בארוכות) ולכך פסלוהו דלפעמים תפסיד האשה שלא כדין שכתב יום שעומד בו ולא מקדים הזמן ושיא לא תוכל לטרוף לפי שהם חושדין אותו שהקדים הזמן ולכך פסלוהו דהשתא לא תטרוף האשה מזמן הכתוב כיון שהגט פסול דדוקא בג"ש כשר גובה מיום הכתיבה, תוס' ות"ט: [נ] ע"א. נראה דה"ה דאין בו זמן אלא לאשמעינן דאע"ג דיש בו זמן לא תנשא לכתחלה: [ס] הרי כו'. לאפוקי הא דהניח המביא ג"ש ממ"ה נתנו לה ולא אמר כפ"ג ובפ"ב יוציא והולד ממזר דר"מ, גמ' ועיין תוי"ט: [ע] עדים. ואין כתב ידו כשר לינשא לכתחלה: [פ] וגובה כו'. ה"ק ואם שהגט הוא גובה כו' דר"א ס"ל עדי מסירה כרתי בין בגיטין בין בשטרות, ומתוי"ט: [צ] לזו. אפי' לר"א דאמר עדי מסירה כרתי וע"כ לא נאמר דכתיב בקרא לא: אחתימה קאי אלא אכתב ומיהו איכתן לא קאי דלא בעינן שידעו העדים בשעת מסירה בהי מינייהו מתגרשת, גמ': (ג) וז"ל הר"ן לא בטל ממש אלא דכיון דלא ידעינן דמאן ניהו לא יתנן לא לזו ולא לזו אבל אם נתן לאחת מהן אז נשאיתן ה"ז ספק גירושין: (ד) זמן בכלל תורף הוא אבל שם טופס הונח על כל נוסח הגט כו' אלא שהוציאו מן הכלל וקראו למקצת מהן תורף ואם נאמר טופס בלא הזכרת תורף משמע יש כמשמע טופס כל נוסח הגט, ועתוי"ט: (ה) מפרש בגמ' שזה הזמן בי ביום עצמו של הראשון דאל"כ הוי הראשון

עדות זענען געחתמת אויף דעם גט נאר ואין בו זמן עס איז ניט געשריבען אין גט וועלכען טאג ער איז געשריבען געווארין, אדער יש בו זמן עס איז געשריבען אין גט וועלכען טאג ער איז געשריבען געווארין, נאר ואין בו אלא עד אחד עס איז אויף איהם געחתמת נאר איין עדות הרי אלו שלשה גטין פסולין די דרייא גטין זענען פסול ואם נשאת אונ אויב זיא איז גינומען געווארין צו אמאן מיט אגט פון די דרייא גטין הולד כשר דאס קינד וואס זיא האט פון אנ־דערען מאן איז כשר ער איז קיין ממזר, רבי אליעזר זאגט אף על פי שאין עליו עדים אפילו עס איז ניט געחתמת אויף דעם גט עדות אלא שנתנו לה בפני עדים כשר נאר דער מאן האט איר גיגעבין דעם גט פאר עדות איז אויך דער גט כשר וגובה מנכסים משועבדים אונ אויב איינר גיט צום אנדערין אוועק־סיל פאר עדות אונ אויף דעם וועקסיל זענען ניט געחתמת עדות, נאר דער לוה איז געחתמת אויף דעם וועקסיל פון דעסטוועגין קען דער מלוה אוועק נעמען די פאר קויפטע פעלדער וואס דער לוה האט פארקויפט נאכדעם וויא ער האט גי־בארגט דאס געלט שאין העדים חותמין על הגט אלא מפני תקון העולם וואררום וואס עדות חתמנן זיך אויף אגט (אדער אויף אוועקסיל) איז נאר אתקנה פאר די וועלט, טאמער וועלין שטארבין די עדות וואס מען האט פאר זיי גיגעבין דעם גט, וועט מען נאכדעם צפ לייקענען דעם גט דריבער האט מען גיהייסין עדות זאלין זיין געחתמת אויף דעם גט: ה שנים ששלחו שני גטין שוין ונתערבו צוויא מאנען האבין געשיקט צוויא גטין צו זייערע ווייבער דורך איין שליח דער מאן האט גיגעבין אגט אונ דער מאן האט גיגעבין אגט אונ די נעמען פון די מאנען מיט דיא ווייבער זענען גלייך, אונ די גטין זענען ביים דעם שליח צוא מישט געווארין, דער שליח דער קענט ניט ווער עס האט אים גיגעבין דעם גט אונ ווער עס האט אים גיגעבין דעם גט נותן שניהם לזו ושניהם לזו גיט ער ביידע גטין צו די אשה אונ ביידע גטין צוא די אשה לפיכך אבד אחד מהן דריבער אויב איין גט איז פארלארין געווארין הרי השני בטל איז דער אנדערער גט אויך בטל, ווייל מען ווייסט ניט וועמעס ער איז חמשה שכתבו כלל בתוך הגט אז מען האט געשריבען פינף מענטשין אין איין גט, דהיינו מען האט גישריבען אין דעם טאג אין וואך איש פלוני מגרש פלונית האט דער מאן גיגט די ווייב ופלוני פלונית אונ דער מאן האט גיגט די ווייב, אונ אזוי ווייטער והעדים מלמטה אונ אונטען זענען גישר־ריבען עדות כולן כשרין איז דער גט כשר אלע פינף זאלין מיט איהם גטין וינתן לכל אחת ואחת אונ דער זעלבינער גט זאל גיגעבין ווערין צו יעדע אשה באזונדער מען גיט דעם גט צו איין אשה אונ מען נעמט אים צוריק פון די אשה אונ מען גיט אים צו די אנדערע אשה אונ אזויא גיט מען דעם גט צו אלע פינף ווייבער היה כתוב טופס לכל אחת ואחת אבער אז מען האט גישריבען דעם גאנצין נוסח פון גט צו יעדען באזונדער, דהיינו אויף איין פאפיר האט

מוקדם לחתימת העדים ולא הוי צריך לטעם שאין העדים ניקרים עמו וגם מסוגיא דגמ' דדוקא שכתוב וכבך בוי"ו נתכרם דהל"ס היפוק ליה דאין עדים חתומים על הכל: [ק] ניקרין עמו. כיינו אחמון אבל עליונים פסולים שמא לא העידו אלא על האחרון, רע"ב: [ר] כשר. ולא האחרים הייג: דלא ע"מ אכל בע"מ כלם כשרי' דלא גרע מאלו לא היו בו עדי' כלל, הר"מ. וכתב הרמב"ן והשתים ישק כו' ולהפו' והכ"מ דאין שום גט כשר אלא מ"מ צ"ל דכשר דא"ל להיא הע"מ להכינו דהכו תולין שבדין נמסר לה (ו) מפרש בגמ' דהכי כתב פלוני בן אחא הא' ופלוני הכתבא דאל"ס אלא בן יעקב עד אכתבא כשרי' כדתנן במשנה דלקמן בן איש פלוני עד כשר והשני כשר וכן נמי כשר קמא דהשתא דקאי אבן יעקב עד דבתרא וא"כ כתב פלוני בן אחא הראשון ופלוני עד אבתרא שניהם כשרים שהכן נוחים על האחד והאב אשני, ועתוי"ט: (ז) ולא הבינותי זה שאם סוף כדרך שכותבים השורות ללשונם באגרות שהניחותינו כו' א"כ היאך אפשר לומר שהאחרונים הפכו כתבם לסדר שכתבו הראשונים ורע"י מפרש חתימת היונים אינה נקראת כחתימת העברים שכשהיוני חותם יוסף בן שמעון בידוע שהמו שמעון בן יוסף כלומר בנו של יוסף שמעון ונמצא שם העד חתום על השני ושם אביו על הראשון הלכך ע"כ היונים תחת השני חתמו ע"כ ונמצא דהשתא שמא הפכו משמא קרובים היא דשמא יוסף בן שמעון היוני לא שמעון שמו אלא יוסף וחתם עלמו כדרך חתימת העברי: (ח) דאלו משום דמיפלגיה בחתימתן מן הגט לא היו פסולים

את שהעדים [ק] ניקרין עמו [ר] כשר: ו ב' גיטין שכתבן זה בצד זה וב' עדים עברים באים מתחת זה לתחת זה וב' עדים יונים באים מתחת זה לתחת זה את שהעדים הראשונים נקראים עמו כשר עד אחד עברי ועד אחד יוני ועד אחד עברי ועד אחד יוני באין מתחת זה לתחת זה שניהם

ו שני גיטין שכתבן. בשני דפין זה בצד זה: ושני עברים. חתומים מתחת הגט הראשון לתחת השני שם העד תחת הראשון ושם אביו תחת השני (ו) וכן עד שני תחתיו וחזרו וחתמו תחתיהם שני ישראלים הדרים בארץ יון וחתמו בכתב יוני ודרך כתב יוני שהולך מן השמאל אל הימין (ז) נמצא שם העד תחת שני ושם אביו תחת הראשון: את שהעדים הראשונים נקראים עמו כשר. אם העברים חתומים למעלה שדרך כתב עברי שהולך מן הימין אל השמאל ונמצא שם העד תחת הגט הימני ושם אביו תחת הגט השמאלי הימני כשר ואם היונים חתומים למעלה השמאלי כשר שמות העדים תחת השמאלי הם וטעמא דחיישינן שמא העדים האחרונים הפכו את כתבם לסדר שכתבו העדים הראשונים (ח) שאם העברים היו חתומים למעלה שהם הולכים מן הימני אל השמאלי וחתמו על הגט הימני כשבאו שני היונים לחתום תחתיהם הלכו גם הם מן הימני אל השמאלי כסדר כתיבת העברי ונמצא שארבעתם חתמו על הגט הימני וכן אם היונים חתומים למעלה שמא הפכו העברים שבאו אחריהם סדר כתב עברי והלכו מן השמאלי אל הימני ונמצאו ארבעתם חתומים על השמאלי: ה"נ עד

אחד עברי ועד אחד יוני ועד אחד עברי ועד אחד יוני באים מתחת זה לתחת זה שניהם פסולים.

וטעמא דחיישינן שמא העד עברי הראשון חתם על הגט הימני הראשון כפי סדר כתב עברי ועד היוני השני חתם

מען נישריבען אגאנצין גט פאר איינעם, דער נאך אגאנצין גט פאר דעם אנדערין, אונ אזוי פאר דעם דריטען אונ אזוי ווייטער והעדים מלמטה אונ אונטען זענען גיחתמת עדות את שהעדים נקרין עמו כשר דער אונטערשטער גט וואס דיא עדות וועררין גילייענט מיט איהם דער גט איז כשר, אונ די אויבערשטע גטין זענען אלע פסול, ווייל מען קען זייא פארנאנדער שניידין יעדער גט זאל זיין באזונדער, איז דאך אויף יענע גטין ניטא קיין עדות: ו שני גטין שכתבן זה בצד זה צוויי גטין וואס מען האט זיי געשריבען אויף איין פאפיר איינעם בייא דעם אנדערין ושני עדים עברים אונ צוויי עדות אידישע באים מתחת זה לתחת זה קומען גיחתמת פון אונטער דעם גט ביז אונטער דעם אנדערין גט ושני עדים יונים אונ צוויי אידישע עדות וואס חתמנן זיך אויף גריכיש אדער איין אנדער שפראכע נאר ניט אידיש באים מתחת זה לתחת זה קומען גיחתמת פאר קערט פון אונטער דעם גט ביז אונטער דעם אנדערין גט את שהעדים הראשונים נקראים עמו כשר דער גט וואס אין דער רעכטער זייט וואס דיא ערשטע עדות וועררין גילייענט מיט איהם דער גט איז כשר, אונ דער גט וואס אין דער לינקער זייט וואס צו איהם גיהערין די עדות וואס האבין זיך גיחתמת גריכיש, איז פסול. ווארום עס קען זיין אז דיא גריכישע עדות האבין זיך אויך גיחתמת אויף דעם גט פון די רעכטע זייט אונ זייא האבין זיך אויך גיחתמת פון רעכטס צו לינקס וויא דיא אידישע איז דאך אויף דעם גט פון דיא רעכטע זייט דא פיר עדות אונ אויף דעם גט פון די לינקע זייט איז גאר ניטא קיין עדות, אונ אויב דיא גריכישע עדות זענען גיחתמת פאר דיא אידישע עדות איז דער גט פון דיא לינקע זייט כשר אונ דער גט פון דיא רעכטע זייט פסול, ווייל טאמער האבין זיך דיא עדות וואס שרייבען אידיש אויך גיחתמת אויף דעם גט פון די לינקע זייט אונ האבין אויך געשריבען פון לינקס צו רעכטס, איז דאך אויף דעם גט פון די לינקע זייט דא פיר עדות אונ אויף דעם גט פון די רעכטע זייט איז גאר ניטא קיין עדות עד אחד עברי איין עדות האט גיחתמת אידיש ועד אחד יוני אונ איין עדות האט גיחתמת גריכיש ועד אחד עברי אונ איין עדות האט גיחתמת אידיש ועד אחד יוני אונ איין עדות האט גיחתמת גריכיש באין מתחת זה לתחת זה זייא קומען גיחתמת פון אונטער דעם גט ביז אונטער דעם אנדערין גט שניהן פסולין זענען ביידע גטין פסול, ווייל טאמער זענען דרייא

בכך וכך	בכך וכך
פלוני לפלוני	פלוני לפלוניה
ראובן	בן יעקב
שמעון	בן אברהם
Szmulo,	Jakób,
Abramo,	Izak,

פסולין: ז שייר מקצת הגט וכתבו בדף השני והעדים מלמטה [ט] כשר חתמו עדים בראש הדף מן הצד או מאחוריו בגט פשוט פסול [ת] הקיף ראשו של זה בצד ראשו של זה והעדים באמצע שניהם פסולין (נ"א סופו של זה בצד סופו של זה והעדים באמצע את שהעדים נקרין עמו כשר) ראשו של זה בצד סופו של זה והעדים באמצע את שהעדים נקרין בסופו כשר: ח גט שכתבו עברית [א] ועדיו יונית יונית ועדיו עברית עד א' עברי ועד

על הגט השמאלי השני כפי סדר כתב יוני שמתחילים מן השמאל והעד השלישי העברי הפך כתב העברי והתחיל גם הוא מהשמאל כמו היוני שלפניו ונמצא גם הוא חתום על הגט השמאלי והעד היוני האחרון חתם כדרכו מן השמאל אל הימין וגם הוא חתום על השמאלי ונמצאו ג' עדים חתומים על השמאלי ואחד בלבד חתום על הימני. או בהפך שהעד השני היוני הפך כתבו לסדר כתב עברי והתחיל מן הימין אל השמאל כמו שחתם העד עברי הראשון והעד עברי הג' חתם כדרכו מן הימין ונמצאו שלשתם חתומים על הגט הימני הראשון והעד היוני האחרון לבדו חתם כדרכו על הגט השמאלי ומשום דלא ידעינן בהי מינייהו חתימי תלתא (ט) ובהי מינייהו לא חתום אלא חד שניהם פסולים: ז בדף השני. שאלו ברוחב המגילה: מן הצד. בגליון של ימין הגט או בגליון השמאלי: או מאחוריו בגט פשוט. שעדיו בתוכו: הקיף. חבר (י) זה אל זה: שניהם פסולים. שאין נקראת החתימה לא עם זה ולא עם זה: את שהעדים נקרין בסופו. שגג חתימה כלפי סופו

דקי"ל מלאהו בקרובים כשר, גמ': (ס) וזה ודאי אפשר דאקמא תסימני כנהו אלא שלא הולכך לומר כ"א סהשט דע"י כן פסולים סרוייסו: [ז] כשר. מסיק בגמ' שהיה ניכר בקלף שלא כמפך ממנו כלום כו' דאם ל"כ חיישינן שמא שני גיטין היו זה אחר זה והשמאלי נכתב כנוכח יותר מסימני וסימני היה שוה תנאי בסופו ומפך הפנאי מסימני והעליון מהשמאלי וכוונה יחד, ועיין תוי"ט: [ת] הקיף כו'. ול"ת למאי אצטריך דהיינו כראש הדף, וי"ל דאצטריך לאיפכא נגו של עדים כנגד נגו של כתב דמרישא לא שמעינן אלא שרגלי חתימת עדים כנגד גג הכתב כו' ומשום דמהכא ה"א דפסולים היינו משום דכי היכי דלא קיימי אהאי לא קיימי נמי אהאי אבל היכא דאיכא אלא גם אחד מיהא ודאי קיימי עליה חתימה זו קמ"ל ליפא וסיפא דסיפא דראשו של זה בצד סיפו של זה אצטריך דלא תימא דפסלי משום כי היכא דלא קיימי אהאי כו' ולרש"י דגרס מעיקרא סופו כו' לא הוה צריך סיפא דסיפא אלא דכל גווני משמיענו, תוס': (י) כמו אין מקיפים שתי חביות, רש"י: [א] ועדיו כו'. והוא שהיו מכירים ל' שכתב

ניחתמת אויף דעם גט פון דער רעכטער זייט און איינער איז ניחתמת אויף דעם גט פון דער לינקער זייט, אדער פאר קערט דרייא זענען נחתמת אויף דעם גט פון דער לינקער זייט און איינער איז ניחתמת אויף דעם גט פון דער רעכ־טער זייט, ווייל מען נעמט ניט אויף וועלכין גט זענען ניחתמת דרייא עדות און אויף וועלכין גט איז נחתמת איינער דריבער זענען ביידע גטין פסול: ז שייר מקצת הגט ער האט גילאזין א ביסול פון דעם גט וכתבו בדף השני און ער האט דאס געשריבען אויף דעם אנדערין זייט והעדים מלמטה כשר און דיא עדות זענען ניחתמת אונטען אונטער ביידע זייטען איז דער גט כשר חתמו עדים בראש הדף מן הצד אויב דיא עדות זענען נחתמת אין אנ־הייב בלאט ביא דיא לייג פון דיא זייט אין דער רעכטער זייט אדער אין דער לינקער זייט או מאחוריו אדער זיי זענען ניחתמת אויף די אנדרע זייט גט בגט פשוט ביא אפראסטין גט פסול איז דער גט פסול הקיף ראשו של זה בצד ראשו של זה ער האט נאהנט געמאכט דיא קאפ פון דעם גט צו דיא קאפ פון דעם גט והעדים באמצע און

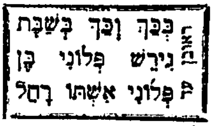

דיא עדות זענען נחתמת אין מיטען שניהם פסולים זענען ביידע גטין פסול סופו של זה בצד סופו של זה דער סוף פון דעם גט איז ביי דם סוף פון דם גט והעדים באמצע און די עדות זענען נחתמת אין מיטען את שהעדים נקרין עמו כשר דער גט וואס די עדות ווערין גילייענט מיט דעם גט גלייך מיט דיא שורות דער גט איז כשר ראשו של זה בצד סופו של זה דער אנהייב פון דעם גט איז אונטערין סוף פון דעם גט והעדים באמצע און דיא עדות זענען נעחתמת אין מיטען את שהעדים נקרין בסופו כשר דער אויבערשטער גט וואס דיא עדות ווערין גילייענט נאך דעם גט. דער גט איז כשר, און דער אונטערשטער גט וואס די עדות ווערין גילייענט פאר דעם גט דער גט איז פסול: ח גט שכתבו עברית א גט וואס מען האט איהם גישריבין אויף לשון הקודש ופון רעכטס צו לינקס] ועדיו יונית און דיא עדות זענען

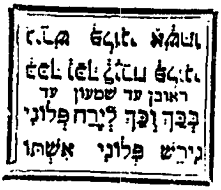

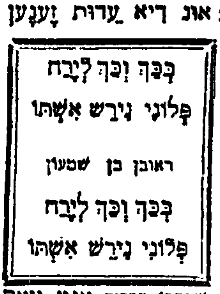

אחד יוני כתב סופר ועד כשר. איש פלוני עד כשר (ס"א בן איש פלוני עד כשר איש פלוני בן איש פלוני ולא כתב עד כשר) וכך היו נקיי הדעת שבירושלים עושין. כתב חניכתו וחניכתה כשר. גט מעושה בישראל כשר ובנכרים פסול ובנכרים [ב] חובטין אותו ואומרים לו עשה מה שישראל אומרים לך וכשר: ט יצא שמה בעיר מקודשת הרי זו מקודשת מגורשת הרי זו מגורשת ובלבד שלא יהא שם [ג] אמתלא איזו היא אמתלא גירש איש פלוני את

סופו ולא שרגלי חתימה כלפי רחבו כשר: ח כתב סופר ועד. חתם (יח) סופר ועד דהוו להו ב' עדים ואשמעינן מתניתין דלא חיישינן שמא הבעל לא צוה לחתום לסופר אלא אמר לשנים אמרו לסופר ויכתוב ולפלוני ופלוני עדים ויחתמוהו ותנו הנך עדים לכסופא דספרא שיאמר איני בעיניו כשר לעדות ואחתמוהו בלא רשותו דבעל להא לא חיישינן: חניכתו. שם לווי של משפחה (יב): מעושה. בחזקה: בישראל כשר. אם אנסוהו כדין (יג) כגון כל הנך דכופין להוציא או שהיתה אסורה לו ואם אנסוהו שלא כדין פסול ופוסל מן הכהונה משום ריח גט: ובעכו"ם. כדין פסול ופוסל מן (יד) הכהונה שלא כדין אפי' ריח גט אין בו ומי שחייב ליתן מן הדין ואין כח בדייני ישראל לכופו: חובטין אותו. ע"י עכו"ם שאומר עשה מה שישראל אומר לך ונותן הגט ע"פ דייני ישראל: ט יצא שמה בעיר מקודשת. פנויה שיצא עליה קול פלונית נתקדשה היום לפלוני ולא קול הברה בלבד אלא כגון שהיו נרות דולקות ומטות מוצעות ובני אדם נכנסים ויוצאים ואומרים פלונית נתקדשה היום: מגורשת ה"ז מגורשת. ארישא קאי (טו) האי אתתא דיצא עליה קול מקודשת וחיישינן לה ואסרנוה לינשא אלא לאותו האיש אם חזר ויצא עליה קול מגורשת שגרשה אותו פלוני שיצא לה קול קדושין ממנו ה"ז מגורשת ומותרת לכל שהרי קול שחששנו לו תחלה סותרו עמו: ובלבד שלא יהא אמתלא. שלא יהא עם הקול של קדושין או של גרושין אמתלא טעם שהוא

והפיכה, הר"ב: (יא) הכי איתא בגמ' אבל כתב סופר ולא חתם לא הוי כעד שני וזה דלא אליבא דמ"ד שכתב הר"ב (בפי' מ"ד) דכתב סופר במקום עד שני, ופתוי"ט: (יב) וכ"פ רש"י והרא"ש והר"ן והר"ת ז"ל מפרשים שם לווי של האיש עצמו או של האשה וחניכת אביו דגמ' חניכה אחרת ולא איירי בשם לווי וכתב הב"י דלרש"י ז"ל נמי שם לווי של האיש עצמו בגט הסיב שפיר לכתוב דסברא הוא דעדיף מחניכה המשפחה ול"ד למשנה שמו כפ"ד ע"כ דהתם בב' מקומות והכא במקום אחד, המגיד ועיין תוי"ט: (יג) ותני נמי בסה"כ דערכין וכן בגמ' נשים כופין אותו עד שיאמר רוצה אני דאי אנוס אין גיטו גט וכתב הר"מ ולמה לא בטל גט זה שהרי הוא אנוס בין ביד עכו"ם בין ביד ישראל שאין אומרים אנוס אלא למי שנלחץ ונדחק לעשות דבר שאינו מחויב בו מן התורה כגון מי שהוכה עד שמכר או עד שנתן אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עבירה והוכה עד שעשה דבר שחייב לעשותו או עד שנתרחק מדבר שאסור לעשותו אין זה אנוס ממנו אלא הוא אנס עצמו בדעתו הרעה לפיכך זה שאינו רוצה לגרש מאחר שהוא רוצה להיות מישראל ורוצה הוא לעשות כל המצות ולהתרחק מן העבירות ויצרו הרע שתקפו וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני כבר גרש לרצונו: (יד) גמרא ומסקינן דטעמא דבדין עכו"ם כבדין דישראל מחליף ואי אמרת דאינו פוסל אתי למימר דבדין ישראל ע"י עישוי נמי אינו פוסל והשתא גיטא מעליא הוא שלא כדין דעכו"ם כבדין דישראל לא מחליף ופי' רש"י ואי אמרת מחליף בשלא כדין דישראל ואתי למימר שלא כדין דישראל נמי לא פסול ואמרן לעיל דפסול היא גופא גזירה אטו כדין וגזירה לגזירה לא גזרינן: [ב] חובטין. שמעשיו אין העכו"ם אלא כמקל ורצועה לב"ד של ישראלים ושליחו של ב"ד ואין מדקדקים בשליח שהוא חובט אם הוא ישראל או עכו"ם, הר"ן: (טו) גמ' דאלו למיסר אנכרא (אם אשת כהן היא, רש"י). הא קי"ל כל קלא דבתר נשואין לא חיישינן ליה: [ג] אמתלא. משל וטעם, רש"י:

גיחתמת אויף גריכיש ופון לינקס צו רעכטס] אדער יונית דער גט איז געשריבען גריכיש ופון לינקס צו רעכטס] ועדיו עברית און דיא עדות זענען גיחתמת יידיש פון רעכטס צו לינקס עד אחד עברי ועד אחד יוני איין עדות איז גיחתמת יידיש [פון רעכטס צו לינקס] און איין עדות איז גיחתמת גריכיש [פון לינקס צו רעכטס] כתב סופר ועד אדער דער סופר איז געשריבען פאר א עדות און נאך א עדות צו איהם כשר איז דער גט כשר איש פלוני עד כשר אז עס איז גיחתמת ראובן עד [ראובן איז א עדות] איז דער גט כשר בן איש פלוני עד כשר אדער עס איז געחתמת בן יעקב עד [ער וואהן פון יעקב איז א עדות] איז דער גט כשר. אדער עס שטייט איש פלוני בן איש פלוני [ראובן בן יעקב] ולא כתב עד כשר און עס שטייט ניט דער ווארט עד איז אויך דער גט כשר וכך היו נקיי הדעת שבירושלים עושין און אזוי פלעגין דיא איידעלע מענטשין פון ירושלים טאן. זייא פלעגין ניט שרייבען דעם ווארט עד כתב חניכתו וחניכתה כשר אז ער האט געשריבען אין גט דעם פאמיליען נאמען פון מאן און דעם פאמיליען נאמען פון דיא ווייב איז דער גט כשר גט מעושה בישראל כשר אז יודישע דיינים האבען גינייט א מאן ער זאל געבין זיין ווייב איז דער גט כשר ובעובדי כוכבים פסול און אז דיא דיינים פון דיא שטערין דינער האבין גענייט אויך ער זאל געבין זיין ווייב איז דער גט פסול ובעובדי כוכבים און אז דיא דיינים פון דיא שטערין דינער חובטין אותו שלאגען דעם מאן ואומרים לו און זייא זאגען צו איהם עשה מה שישראל אומרים לך וכשר טוה וואס דיא יודין זאגען צו דיר. איז דר גט כשר:

ט יצא שמה בעיר מקודשת אז עס איז ארוים גיגאנגען א קול אין שטאט אויף א אשה אז מען האט איהר מקדש גיוועזן, דהיינו מען האט גיזעהן אין א שטוב ברענגען פיל ליכט און דיא שטוב איז שיין אויף גיראמט און די מענטשין וואס גייען אריין און ארוים פון שטוב זאגין אויף א אשה מען האט איר מקדש גיוועזן הרי זו מקודשת איז געווים אמת אז מען האט איר מקדש גיוועזן מגורשת דער נאך האט מען גיזאגט אויף די זעלביגע אשה דער וואס האט איר מקדש גיוועזן האט איר גיגט הרי זו מגורשת איז געווים אמת אז מען האט איהר גיגט ובלבד שלא יהא שם אמתלא נאר עס זאל ניט זיין א טעם און א טענה ביי די קדושין אדער ביא די גרושין וואס דער טעם קען זיי מבטל זיין איזו היא אמתלא וואס פאר א טעם אדער א טענה איז מבטל דיא קדושין אדער דיא

שובר את כח הקול: י אפילו הקדיחה תבשילו. שרפתהו ע"י האור או ע"י מלח (טז) דדרשי ב"ה ערות דבר או ערוה או דבר (יז) כלומר שאר דבר סרחון שאינו ערוה: ר"ע אומר אפילו מצא אחרת נאה הימנה. ודריש קרא הכי אם לא תמצא חן של נוי בעיניו או אם מצא בה ערוה (יח) או דבר סרחון (יט) על כ"א מג' דברים הללו יכול לגרש, והלכה כב"ה:

אשתו [ד] על תנאי. זרק לה קידושיה ספק קרוב לה ספק קרוב לו [ה] זו היא אמתלא: י בש"א לא יגרש אדם את אשתו אלא א"כ מצא בה דבר ערוה שנא' כי מצא בה ערות דבר ובה"א אפי' הקדיחה תבשילו שנאמר כי מצא בה ערות דבר ר"ע אומר אפי' מצא אחרת נאה הימנה שנא' והיה אם לא תמצא חן בעיניו:

[ד] על תנאי. שהרי לא נתקיים התנאי, רש"י: [ה] זו היא כו'. של קידושין וסה"כ איסורא, רש"י: (טז) כמו אם קדחה באפי: (יז) ואצטריך לכתוב ערוה לומר שאפי' יצאת משום ערוה מותרת לינשא לאחר כדכתיב ויצאה והיתה לאיש אחר, ולב"ש אצטריך דבר לב"ה דכתיב הכא ערות דבר וכתיב להלן ע"פ שנים עדים יקום דבר מה להלן בשנים אף כאן בשנים, ותוי"ט: (יח) דאמר ר"ל כי משמש בד' לשונות אי דלמא אלא דהא ב"ש סברי כי מצא דהא מצא ורפ"ם כי מצא אי נמי מצא: (יט) היינו כדמסיק התוס' דר"ע כב"ה אתי דאי לאו דאייתר ליה דבר לאסקיה לא הוה דליה כי מצא בה בל' אי נמי:

גירושין גירש איש פלוני את אשתו על תנאי מען זאגט יענער מענטש האט געגט זיין ווייב אויף א תנאי, קענען די גירושין בטל ווערין, טאמער האט מען ניט מקיים געווען דעם תנאי איז זיא ניט געגט גע־ווארין, אדער מען זאגט זרק לה קדושיה ספק קרוב לה ספק קרוב לו ער האט געווארפין צו איהר די קדושין נאר מען ווייסט ניט צו די קדושין זענען געפאלין נענטער צו איהר וויא צו איהם איז זיא מקודש געווארין, אדער זייא זענען געפאלין גענענטער צו איהם וויא צו איהר איז זיא ניט מקודש געווארין קען זיין די קידושין זענען גאר בטל זו היא אמתלא דאס הייסט אמענה געגין די קידושין אונ געגין די גירושין: י בית שמאי זאגין לא יגרש אדם את אשתו א מענטש טאר ניט גטין זיין ווייב אלא אם כן מצא בה דבר ערוה סיידין ער האט בייא איהר געפונען אשענדליכע זאך אחשד פון זנות שנאמר כי מצא בה ערות דבר וויא עס שטייט אין פסוק ווייל ער האט אין איהר געפונען אשענדליכע זאך, אונ בית הלל זאגין אפילו הקדיחה תבשילו אפילו זיא האט צוא גע־ברענט אדער פאר זאלצין דאס עסין מעג ער איהר אויך גטין שנאמר כי מצא בה ערות דבר וויא עס שטייט אין פסוק ווייל ער האט אין איהר געפונען אשאנדע, אדער איין אנדער זאך אפילו וואס ניט אשאנדע, רבי עקיבא זאגט אפילו מצא אחרת נאה הימנה ער האט געפונען אשענערע אשה וויא זיינע איז, מעג ער זיין ווייב גטין אונ זיא נעמען שנאמר והיה אם לא תמצא חן בעיניו אזוי וויא עס שטייט אויב זיא וועט ניט געפינען חן אין זיינע אויגען מעג ער זיא גטין:

גמרא גטין דף צ ע"א מטות יום ג רש"י

פלגס ס' כלס כלי סחילון דת"ח דמלכות דכריפס השתפא

ר"ע אומר אפי' מצא אחרת במאי קא מיפלגי בדריש לקיש דאמר ר"ל כי משמש בד' לשונות אי דילמא אלא דהא ב"ש סברי כי מצא בה ערות דבר דהא מצא בה ערוה דבר ור"ע סבר

כי משמש בד' לשונות. במקום ד' לשונות הללו נכתב כי בתורה במקום אם במקום פן במקום אלא במקום אשר וכו' (ועיין ברש"י בגמרא באורך): דהא מצא בה. מפני שמצא בה הא לאו הכי לא יגרשנה וב"ה נמי הכי משמע להו ל' מפני מפני שמצא בה או ערוה או דבר ואם לאו לא יגרשנה הלכך לא תמצא חן דקאמר קרא היינו מפני שמצא בה כדמפרש ביה ולא משום חן של נוי: ור"ע מפרש ליה להאי כי בלשון אם הלכך תרי מילי נינהו אם לא תמצא

אין דער משנה שטייט בית שמאי זאגין אמענטש טאר ניט גטין זיין ווייב סיידין ער האט אויף איהר געפונען אחשד פון זנות, בית הלל זאגין אפילו דאס ווייב האט צו פיל געזאלצין דאס עסין אדער זיא האט פארברענט דאס עסין מעג ער זיא אויך גטין רבי עקיבא אומר אפילו מצא אחרת נאה הימנת רבי עקיבא זאגט אפילו ער האט געפונען אשע־נערע אשה וויא זיין ווייב, מעג ער גטין זיין ווייב אונ נעמען דיא שענערע במאי קא מיפלגי אין וואס קריגט בית שמאי אונ בית הלל אונ רבי עקיבא, זאגט דיא גמרא זיי קריגען בדריש לקיש אין די רייד פון ריש לקיש דאמר ריש לקיש כי משמש בד' לשונות ווארום ריש לקיש האט געזאגט דאס ווארט כי־ איז דער טייטש פיר לשונות אי דלמא אלא דהא אויב, טאמער, נאר, ווארום, אין פסוק שטייט אויב דאס ווייב וועט ניט געפינען חן אין זיינע אויגין כי מצא בה ערות דבר בית שמאי סברי כי מצא בה ערות דבר בית שמאי זאגין כי מצא בה ערות דבר מיינט מען דהא מצא בה ערות דבר ווארום ער האט ביי איר געפו־נען אשענדליכע זאך, ער האט ביי איר געפונען אחשד פון זנות, דריבער האט זיא קיין חן אין זיינע אויגין האט די תורה געזאגט ער מעג זיא גטין אבער אז ער האט ביי איר ניט געפונען אשענד־ליכע זאך טאר ער זיא ניט גטין, אונ בית הלל טייטשין אויך דעם ווארט כי ווארום אונ זיי זאגין אזוי מיינט דער פסוק כי מצא בה ערות או דבר, זיא האט ניט געפונען חן אין זיינע אויגין, ווארום ער האט ביי איר געפונען אשענדליכע זאך, אחשד

קן של נוי בעיניו ואם אלא בה ערות דבר: **לא מצא בה לא ערוה ולא דבר**. לב"ה ונרסה: **מהו**, מי כייפינן ליה לאהדורה או לא: **נבי אונס**. האונס את הנערה בתולה: **לא יוכל לשלחה כל ימיו**. ואמרי' במס' מכות דהאי כל ימיו קרא יתירא הוא ובא ללמדך לא יוכל לשלחה ואם שלח לא יהא בשילוחה כל ימיו שבית דין כופין אותו להחזירה ואינו לוקה על שילוחו שנתקו הכתוב לעשה של עמוד והחזר מכלל דכל המגרשים הינן בעמוד והחזר דאי כל מגרשי נשותיהן בעמוד והוזר למה לי לגלויי בהאי: **מהו**. יש עונש בדבר או לא: **שיש דעות במאכל**. דעות בני אדם חלוקות באסטנים של מאכל ומשתה יש שהוא אסטנים וקץ במאכל מחמת מיאום מועט ויש שאינו אסטנים כ"כ ויש שאינו אסטנים כלל כך דעות בני אדם חלוקות בפריצות יש מקפיד על פריצות מועט ויש שאינו מקפיד כל כך ויש שאינו מקפיד כלל: **פפוס בן יהודה**. בעל של אשה אחת היה וכשיצא מביתו לשוק נועל דלת בפניה שלא הדבר לכל אדם מדה שאינה הוגנת היא זו שמתוך כן

כי מצא בה ערות דבר א"נ מצא בה ערות דבר א"ל רב פפא לרבא לא מצא בה לא ערוה ולא דבר מהו א"ל מדגלי רחמנא גבי אונס לא יוכל לשלחה כל ימיו כל ימיו בעמוד והחזר קאי התם הוא דגלי רחמנא אבל הכא מאי דעבד עבד א"ל רב משרשי' לרבא אם לבו לגרש' והיא יושב' תחתיו ומשמשתו מהו קרי עליה אל תחרוש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך תניא היה ר"מ אומר כשם שיש דעות במאכל כך יש דעו' בנשי' יש לך אדם שזבוב נופל לתוך כוסו וזורקו ואינו שותהו זו היא מדת פפוס בן יהודה שהיה נועל בפני אשתו ויוצא ויש לך אדם שזבוב נופל לתוך כוסו וזורקו ושותהו וזו היא מדת כל אדם שמדברת עם אחיה וקרוביה ומניחה ויש לך אדם שזבוב נופל לתוך תמחוי מוצצו ואוכלו זו היא מדת אדם רע שרואה את אשתו יוצאה וראשה פרוע טווה בשוק ופרומה

משני

פון זנות, אָדער איין אַנדער זאַך וי האָט פאַרזאַלצין דאס עסין אָדער פאַרברענט דאס עסין ורבי עקיבא סבר כי מצא בה ערות דבר אי נמי מצא בה ערות דבר און רבי עקיבא האַלט אזוי זאָגט דער פסוק והיה אם לא תמצא חן בעיניו, אויב זיין ווייב וועט ניט געפינען חן אין זיינע אויגין ווייל ער האָט גיזעהן אשענערע פון איר. כי מצא בה ערות דבר, אָדער ער האָט גיפונען ביי איר אשענדליכע זאַך, אחשד פון זנות, וועגין איינע פון די בידע זאַכין, אָדער ווייל ער האָט גיזעהן אשענערע, אָדער ווייל ער האָט אויף איר אחשד פון זנות, מעג ער זיא גטין אמר ליה רב פפא לרבא רב פפא האָט גיזאָגט צו רבא לא מצא בה לא ערות ולא דבר מהו אויב איינער האָט גיגט זיין ווייב און ער האָט ניט געפונען ביי איר קיין שענדליכע זאַך און אויך קיין אַנדער פעלער, ווי איז דער דין גייט מען אים ער זאָל זיא צוריק נעמען אָדער ניין אמר ליה האָט רבא גיזאָגט צוא רב פפא מדגלי רחמנא גבי אונס לא יוכל לשלחה כל ימיו וויל אז איינער האָט גינייט א אשה און האָט מיט איר מזנה גיווען האָט די תורה גיזאָגט ער מוז זי נעמען פאר אַווייב און ער טאר זיא קיין מאָל ניט גטין, און אויב ער האָט זיא גיגט כל ימיו בעמוד והחזר קאי אזוי לאנג ווי ער לעבט ליגט אויף אים דאס שולדיגקייט פון די תורה ער זאָל זיא צוריק נעמען פאר אַווייב התם הוא דגלי רחמנא דאָרטין האָט יוא די תורה גיזאָגט אפילו ער האָט זיין ווייב גיגט מוז ער זיא צוריק נעמען אבל הכא מאי דעבד עבד אָבער דא ביי די ווייב וואס ער האָט גיטאָהן האָט ער גיטאָהן, אז ער האָט איר שוין גיגט איז פאַרפאַלין און ער דאַרף איר ניט צוריק נעמען פאר אַווייב אמר ליה רב משרשיא לרבא רב משרשיא האָט גיזאָגט צו רבא אם לבו לגרשה והיא יושבת תחתיו ומשמשתו אויב דער מאן טראַכט אין האַרצין אויף זיין ווייב ער זאָל זיא גטין, און זיין

ווייב וויים נאָר ניט פון דער זאַך און זיא זיצט ביי אים אין שטוב און בעדינט אים מהו ווי איז דער דין מעג מען טאן אזוי אַזאַך אָדער ניין קרי עליה האָט רבא גילייענט דעם פסוק אל תחרוש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך זאָלסט ניט טראַכטין שלעכטס אויף דיין חבר ווען דיין חבר זיצט מיט דיר זיכער תניא היה רבי מאיר אומר מיר האָבין גילערינט רבי מאיר זאָגט כשם שיש דעות במאכל כך דעות בנשים אזוי ווי עס איז דא דעות ביים עסין אזוי איז דא דעות ביי ווייבער יש לך אדם שזבוב נופל לתוך כוסו וזורקו ואינו שותהו עס איז דא אמענטש אויב אפליג פאַלט אַריין אין זיין גלאָז וואַסער אָדער אַנדערע משקה וועט ער אויסגיסען דעם פליג מיט די משקה און וועט שוין ניט טרינקען די וואַסער אָדער די משקה זו היא מדת פפוס בן יהודה אזוי פלעגט טאן פפוס בן יהודה שהיה נועל בפני אשתו ויוצא איידער ער פלעגט גיין אין גאס פלעגט ער פאַרשליסען די טיר פאר זיין ווייב מענער זאָלין ניט אַריין קומען צו איהר אפילו ניט שמועסין מיט איהר ויש לך אדם שזבוב נופל לתוך כוסו וזורקו ושותהו און עס איז דא אמענטש אז אפליג פאַלט אַריין אין זיין גלאָז וואַסער אָדער אַנדערע משקה וואַרפט ער אַרויס די פליג און טרינקט אויס די וואַסער אָדער די משקה וזו היא מדת כל אדם און אַזויא איז דער פירונג פון אַלע מענטשין שמדברת עם אחיה וקרוביה ומניחה דאס ווייב שמועסט מיט אירע ברידער און מיט אירע פריינד און דער מאן לאָזט איהר שמועסין מיט זייא ויש לך אדם שזבוב נופל לתוך תמחוי מוצצו ואוכלו און עס איז דא אמענטש אז אפליג פאַלט אַריין אין אשיסעל עסין נעמט ער אַריין דיא פליג אין מויל און נוגט אפ דאס עסין פון דעם פליג און עסט ווייטער זו היא מדת אדם רע דאס איז אַמדה פון אשלעכטין מענטש שרואה את אשתו יוצאה וראשה פרוע

משני צדדיה ורוחצת עם בני אדם סלקא דעתך אלא במקום שבני אדם רוחצין זו מצוה מן התורה לגרשה שנאמר כי מצא בה ערות דבר וגו'. כי שנא שלח אמר רב יהודה אם שנאת שלח רבי יוחנן אומר שנאוי המשלח ולא פליגי הא בזווג ראשון הא בזווג שני דאמר רבי אליעזר כל המגרש אשתו ראשונה אפי' מזבח מוריד עליו דמעות שנא' וזאת שנית תעשו כסות דמעה את מזבח ה' בכי ואנקה מאין עוד פנו' אל המנח' ולקחת רצון מידכם ואמרתם על מה על כי ה' העיד בינך ובין אשת נעוריך אשר אתה בגדת בה והיא חברתך ואשת בריתך:

רש"י: אינה נכנסת ביניהם ומזגה תחתיו: ופרומה משני צדדיה. אצל אצילי ידיה כדרך אדומיות שבצרפת שבשרן נראה מצידיהן: עם בני אדם סלקא דעתך. אם כן רגלים לדבר שזונה היא ואסורה לו: במקום שבני אדם רוחצים. והיא נכנסת לעיניהם לאחר יציאתן כשהן לובשין בגדיהן: כי שנא שלח. פסוק הוא בנבואת מלאכי: אם שנאת שלח. כר"ע אם שנואה היא לפני המקום שלא כב"ש. ואית דגרס שני המשלח וזו שמעתי שנוי המשלח לפני המקום ואפי' לב"ה נהי דלא כייפינן שלא להוציא מיהו שנוי הוא: זווג ראשון. אשת נעורים וכה משתעי קרא כדכתי' בתריה אשת נעוריך וכתי' ונשמרתם ברוחכם ובאשת נעוריך אל יבגוד:

סוטה בשוק ופרוצה משני צדדיה ורוחצת עם בני אדם ער זעהט זיין ווייב גייט ארויס אין גאס דעם קאפ אפ גידעקט, זיא זיצט אין גאס אונ שפינט, אונ דיא העמד איז אויפגעריסען אונטער דיא ארעמס פון ביידע זייטין אונ די בריסט אירע ווערין גיזעהן, אונ זיא וואשט זיך מיט מאנסלייט, פרעגט דיא גמרא עם בני אדם סלקא דעתך וויא קען דאס זיין אז זיא וואשט זיך מיט מאנסלייט צוזאמען אלא במקום שבני אדם רוחצים נאר מען מיינט זיא באדט זיך אויף דעם ארט וואו מאנסלייט גייען זו מצוה מן התורה לגרשה אזוי אווייב האט די תורה גיבאטין מען זאל זיא גטין שנאמר כי מצא בה ערות דבר ווארום עס שטייט אין פסוק אז דער מאן וועט געפינען אויף זיין ווייב אשענדליכע זאך זאל ער זי גטין, עס שטייט אין פסוק כי שנא שלח אז פיינט שיק אוועק אמר רב יהודה אם שנאת שלח רב יהודה זאגט מען מיינט אויב דוא האסט פיינט דיין ווייב שיק זיא אוועק פון דיר, גיב איהר אגט רבי יוחנן אומר שנאוי המשלח רבי יוחנן זאגט מען מיינט דער מענטש וואס שיקט אוועק זיין ווייב פון זיך מיט אגט האט איהם גאט פיינט ולא פליגי רב יהודה מיט רבי יוחנן קריגען ניט הא בזווג ראשון הא בזווג שני דער מענטש וואס גט זיין ערשטע ווייב האט איהם גאט פיינט וויא רבי יוחנן זאגט, אונ אז ער האט זיין אנדערע ווייב פיינט מעג ער זיא גטין וויא רב יהודה זאגט דאמר רבי אליעזר כל המגרש אשתו ראשונה אפילו מזבח מוריד עליו דמעות ווארום רבי אליעזר האט גיזאגט דער מענטש וואס גט זיין ערשטע ווייב אפילו דער מזבח וויינט אויף דעם גט שנאמר ווארום עס שטייט אין פסוק דער נביא מלאכי האט גיזאגט צו די יודין וזאת שנית תעשו כסות דמעה את מזבח ה' בכי ואנקה נאך אזאך טוהט איהר דער מזבח פון גאט איז בדעקט מיט טרערין מיט גיוויין אונ געשרייא מאין פנות אל המנחה ולקחת רצון מידכם גאט וויל זיך נאר ניט קערין צו אייער מנחה אונ ער וויל ניט נעמען קיין בעווילינג פון אייך ואמרתם על מה וועט איהר זאגין פאר וואס איז גאט בייז אויף אונז על כי ה' העיד בינך ובין אשת נעוריך אשר אתה בגדת בה והיא חברתך ואשת נעוריך, וועל איך אייך זאגין ווייל הקב"ה האט עדות גיזאגט צווישען דיר אונ דיין ווייב וואס דוא האסט מיט איהר חתונה געהאט אין דיין יוגענד, וואס דוא ביזט צוא איהר פאלש גיווארין, אונ אין אמת איז זיא דיין באהעפטונג אונ זיא איז דאס ווייב פון דיין יוגענד

זוהר ויגש דף רט ע"ב ה"ת דאצילות יוד הא ואו הא

פתח ואמר (שיר ד) כמגדל דוד צוארך בנוי לתלפיות אלף המגן תלוי עליו כל שלטי הגבורים. כמגדל דוד מאן מגדל דוד דא מגדל דוד ודאי דבנה ליה דוד וסליק ליה גו ירושלם אלא כמגדל דוד דא ירושלם דלעילא דכתיב ביה (משלי יח) מגדל עז שם יי' בו ירוץ צדיק ונשגב. מאן נשגב אלא ההוא מגדל נשגב בגין דביה ירוץ צדיק. צוארך דא בית מקדשא דלתתא דאיהו קאים בתקונא דשפירו כקדלא לגופא. מה צואר איהו שפירו דכל גופא הכי נמי בי מקדשא איהו שפירו דכל עלמא. בנוי לתלפיות תל דכל בני עלמא הוו מסתכלן ביה והכי אוקמוה תלפיות תל דכל פיות דעלמא משבחן ומצלאן לגביה. אלף המגן תלוי עליו אלין אלף תקונין דמתקנן ביה כדקא יאות. כל שלטי הגבורים דכלהו קא אתיין מסטרא דדינא קשיא מה צואר כל תקונין דאתתא ביה תליין כך במקדשא כל תקונין דעלמא ביה תליין ושריין. והא אוקמוה דכתיב (איכה ה) על צוארנו נרדפנו על בי מקדשא דאיהו צואר ושפירו דכל עלמא נרדפנו יגענו למבני ליה תרין זמנין ולא הונח לנו דהא לא שבקוה לן ואתחרב ולא אתבני לבתר. מה צואר כיון דאשתני כל גופא אשתני עמיה הכי נמי בי מקדשא כיון דאיהו אשתני ואתחשך. כל עלמא הכי נמי אתחשך ולא נהיר שמשא ולא שמיא וארעא וככביא. בג"כ בכה יוסף על דא ולבתר דבכה על דא בכה על שבטין דאתגלו. כד אתחריב בי מקדשא כלהו שבטין אתגלו מיד ואתבדרו ביני עממיא. הה"ד (בראשית מה) וינשק לכל אחיו ויבך עליהם. עליהם ודאי. על כלם בכה על בי מקדשא דאתחריב תרין זמנין. ועל אינון עשרת השבטים דאתגלו בגלותא ואתבדרון ביני עממיא. ואחרי כן דברו אחיו אתו ולא כתיב ויבכו דהא איהו בכה דגלגלה ביה רוחא קדישא ואינון לא בכו דלא שרא עלייהו רוחא קודשא:

מספר חסידים סימן קי"ד.

הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ובחנוני נא בזאת גדול הפרשת מעשר שאמר הקב"ה ובחנוני מכל דברים אחרים שאסור לנסותו שנאמר לא תנסו את ה' אלהיכם אותו המעשר הוא מעשר עני לתת מעשר לעניים מכל אשר ירויח האדם הן ברבית הן להשכיר את עצמו הן מכל דברים אשר בא ליד אדם בריוח אם מצא איזה מציאה או החזירו לו גנבתו צריך לעשר ולהפריש כאשר נכתב בפסוק כי עדיין היו ישראל לבין הכותים ומלוין ברבית. ואוי להם המעכבים מעשרותיהם כי לסוף לא ישאר בידם כ"א המעשר והיינו דכתיב ואיש את קדשיו לו יהיו:

הרמב"ם הלכות תפלה פי"א

(א) משה רבינו תיקן להם לישראל שיהיו קורין בתורה ברבים בשבת בב' ובה' בשחרית כדי שלא ישהו ג' ימים בלא שמיעת תורה ועזרא תיקן שיהיו קורין כן במנחה בכל שבת משום יושבי קרנות. וגם הוא תיקן שיהיו קורין בשני ובחמישי שלשה בני אדם ולא יקראו פחות מעשרה פסוקים: (ב) ואלו הן הימים שקורין בהן בתורה בצבור בשבתות ובמועדים ובראשי חדשים ובתעניות ובחנוכה ובפורים ובשני ובחמישי שבכל שבוע ושבוע ואין מפטירין בנביאים אלא בשבתות וי"ט ות"ב בלבד [ובת"צ במנחה]:

הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ובחנוני נא בזאת

הקב"ה האט גיזאגט צו די יודין דורך דעם נביא מלאכי איהר זאלט ברייגגען אייערע אלע מעשרות אין דעם שפייכלער, אוועק צוא געבין יעדער ערליי מעשר צו וועמען מען דארף געבין, אונ איר זאלט מיך פרובין מיט די זאך וועט איר זעהן אויב איך וועל ניט עפענען פאר אייך דיא פענסטער פון הימעל איך זאל אייך געבין אברכה ביז איר וועט אליין זאגין עס איז גינוג גדול הפרשת מעשר שאמר הקב"ה ובחנוני ווי גרויס איז די מצוה פון מעשר אז גאט האט גיזאגט מיט די מצוה זאל מען אים פרובין מכל דברים אחרים שאסור לנסותו מער פון אלע אנדערע מצות וואס מיט זיי טאר מען גאט ניט פרובין שנאמר לא תנסו את ה' אלהיכם וויא עס שטייט אין פסוק איר זאלט ניט פרובין גאט אותו המעשר הוא מעשר עני דעם מעשר מיינט מען דיא מעשר וואס מען דארף געבין צו די ארעמע לייט לתת מעשר להעניים מכל אשר ירויח האדם פון אלע פארדינסטין וואס אמענטש פארדינט דארף ער געבין אצענטיל צוא ארעמע לייט הן ברבית הן להשכיר את עצמו סיי ער פארדינט פון פראצענט סיי ער פארדינגט זיך צו איינעם ער זאל בייא אים ארבעטין הן מכל דברים אשר בא ליד אדם בריוח סיי פון אלע אנדערע פארדינסטין וואס עס קומט צו אמענטש, דארף ער אלץ געבין אצענטיל צו ארעמע לייט אם מצא איזה מציאה אויב ער האט עפעס גיפונען או החזירו לו גנבתו צריך לעשר ולהפריש כאשר נכתב בפסוק אפילו מען האט ביי אים גיגנבת אונ ער האט זיין גנבה אפגינומען מוז ער פון די גנבה געבין אצענטיל צו ארימע לייט אזוי ווי עס איז גישריבען אין די תורה כי עדיין היו ישראל לבין הכותים ומלוין ברבית ווארום דאמאלס זענען דיא יודין גיוועזען צווישען דיא כותים אונ זייא פלעגין פארבארגין געלט צו דיא כותים אויף פראצענט ואוי להם המעכבים מעשרותיהם וויא צו דיא מענטשין וואס פארהאלטין דיא מעשרות פאר זיך אונ גיבען ניט צו דיא ארימע לייט כי לסוף לא ישאר להם בידם כי אם המעשר ווארום דער סוף וועט זיין עס וועט בייא איהם ניט מער בלייבין נאר וויפיל דער מעשר איז גיוועזען, ער וועט ניט מעהר פארדינגען נאר וויפיל דער צענטיל איז גיוועזען פון דיא פריערדיגע פארדינסטין זיינע והיינו ואיש את קדשיו לו יהיו דאס זאגט דער פסוק דער מענטש וואס וועט פאר האלטין דיא הייליגקייטען פאר זיך, וועט ער ניט מער האבין נאר וויפיל דיא הייליגקייט זענען ווערט:

(א) משה רבינו תיקן להם לישראל שיהיו קורין בתורה ברבים בשבת בב' ובה' בשחרית משה רבינו האט גימאכט אתקנה בייא די יודין מען זאל לייענען די תורה אין די שוהלען אונ אין די בתי מדרשים יעדער שבת אונ יעדער מאנטאג אונ דאנערשטאג אין דער פריה כדי שלא ישהו שלשה ימים בלא שמיעת תורה עס זאל ניט אוועק גיין דריי טאג אן תורה הערין ועזרא תיקן שיהיו קורין כן במנחה בכל שבת משום יושבי קרנות עזרא האט גימאכט אתקנה שבת צו מנחה זאל מען אויך לייענען אין די תורה וועגין די האנדלם מענטשין אונ בעלי מלאכות וואס מאנטאג אונ דאנערשטאג קענען זיי אויך ניט קומען אין שוהל הערין לייענען תורה וגם הוא תיקן שיהיו קורין בשני ובחמישי שלשה בני אדם ולא יקראו פחות מעשרה פסוקים נאך אתקנה האט עזרא גימאכט מען זאל לייענען מאנטאג אונ דאנערשטאג צו דריי מענטשין כהן לוי ישראל אונ מען זאל לייענען ניט ווייניגער פון צעהן פסוקים: (ב) ואלו הן הימים שקורין בהן בתורה בצבור דאס זענען די טעג וואס מען לייענט אין זיי אין דיא תורה אין דיא שוהלען אונ אין דיא בתי מדרשים בשבתות ובמועדים ובראשי חדשים ובתענית ובחנוכה ובפורים ובשני ובחמישי שבכל שבוע ושבוע שבת, יום טוב ראש חדש [חול המועד] תעניתים, חנוכה, פורים אונ מאנטאג אונ דאנערשטאג פון יעדער וואך, אונ תשעה באב ואין מפטירין בנביאים אלא בשבתות וימים טובים ותשעה באב בלבד אהפטרה אין נביא זאגט מען נאר שבת אונ יום טוב אונ תשעה באב [אונ יעדער תענית צבור צוא מנחה ווען מען לייענט ויחלו]:

לחמשיך מת"ת דז"א יהוה נפש י יה יהו יהוה רוח יוד הא ואו הא נשמת יהוה חיה יחידה ו דמלוי וו אל שם ב"ן שבעשיה בניקוד חולם:

יז אֵלֶּה הַחֻקִּים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ בֵּין־אָב לְבִתּוֹ בִּנְעֻרֶיהָ בֵּית אָבִיהָ: פ שני
לא א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:
ב נְקֹם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמִּדְיָנִים אַחַר תֵּאָסֵף אֶל־עַמֶּיךָ:

יז אִלֵּין קְיָמַיָּא דִּי פַקֵּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה בֵּין גְּבַר לְאִתְּתֵיהּ בֵּין אַבָּא לִבְרַתֵּיהּ בְּרַבְיוּתַהָא בֵּית אֲבוּהָא: א וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר: ב אִתְפְּרַע פּוּרְעֲנוּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִן מִדְיָנָאֵי בָּתַר כֵּן תִּתְכְּנֵישׁ לְעַמָּךְ:

ת"א בין איש לאשתו. שם: בנעריה בית. כתובות מס מו נדרים ע קידושין ג:

בעל הטורים

(יז) בנעריה. אותיות בשנים י"ב, לומר לך בת י"ב שנה ויום אחד נדרים נבדקין: (ב) נקם נקמת בני ישראל. סמך זה לפרשת נדרים, לומר לך שנודרים בעת צרה ומלחמה. ועוד אמרו המחרים לבתו ולאשתו ולא הפר לכן סוף נכנס תחתיהם. מדינים שהחטיאו את ישראל לא כ"ש שיענשו: אחר תאסף. לפי שבאת מעצם מדינים ולא קנא לשם לכך נתאחר מיו בנקמת מדיני':

שפתי חכמים

ט ר"ל למה לוה לנקום מהמדינים ולא המואבים שכלו את בלעם כדכתיב בפ' בלק. וא"ת ולמה נקט רש"י הכא תרי טעמים ובפ' פנחס לא נקט אלא חד טעמא, וי"ל דקמ"ל למה שינה כאן הפ' וכתב נקום נקמת והתם כתיב צרור וגו'. אלא ע"כ צ"ל משום

רש"י

(ב) מאת המדינים. ולא מאת המואבים ט שהמואבים נכנסו לדבר מחמת יראה שהיו יראים מהם שיהיו שוללים אותם שלא נאמר אלא (דברים ב) אל תתגר בם מלחמה.

נקמת ומלחמת מדין

(ב) נקם נקמת בני ישראל מאת המדינים וגו'. ומהם שינה ואמר לישראל נקם נקמת ה' במדין, הקב"ה אמר שהנקמה היא עבור בני ישראל, ומשה אמר לישראל שהנקמה היא עבור ה'., עיין רש"י מה שפי' בזה, כתב הכ"י ביאור הדבר שהמדינים שתים רעות עשו אחת לשמים כדי להחטיא את ישראל בע"ז ובזנות ואחת לישראל כי הפילו במלחמה כ"ד אלף מישראל, ואמר הקב"ה למשה נקם נקמת בני ישראל במדין, כי מה שעשו לי שלי ומחול כי אם רבו פשעי האדם מה יפעה לו וכו', ועיקר

ליקוטים על התורה

(ב) נְקֹם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וגו'. הקב"ה האָט געזאָגט צו משה דו זאָלסט נעמען אַנְקָמָה פון מִדְיָן פֿאַר די יודינס וועגן, און משה האָט געזאָגט צו די יודין איר זאָלט נעמען אַנְקָמָה פון מִדְיָן פֿאַר הקב"ה'ס וועגן, וואָרום עס נעמען דאָ צוויי עֶרְלַיי אופנים וואָס איין מענטש הַרְגְ'ת דעם אַנְדערין, אָדער ער הַרְגְ'ת דעם גוף אָדער ער הַרְגְ'ת די נְשָׁמָה, אויב איינער בְּרֵיינְגְט דעם חַבֵר צוא איין עֲבֵירָה, האָט ער געהַרְגְ'ת זיין נְשָׁמָה, דער גוף לעבט נאָר די נְשָׁמָה איז געשטאָרבין, און אויב איינער הַרְגְ'ת דעם מענטש בּיט אַשְׁווערד האָט ער געהַרְגְ'ת דעם גוף און די נְשָׁמָה לעבט, די מִדְיָנִים האָבין געהַרְגְ'ת די יודין די נְשָׁמוֹת און דעם גוף, דיא יודין האָבין געדינט עֲבוֹדָה זָרָה און פיר און צוואַנְציג טויזענד יודין זענען געהַרְגְ'ת געוואָרין אין דער מַגֵפָה, ביי הקב"ה איז טייער געווען דאָס שטאַרבין פון דיא יודין, וויא די גְמָרָא זאָגט הקב"ה איז זיך מְצַער אַפילו אויף דאָס שטאַרבען פון רְשָׁעִים, דריבער האָט הקב"ה געזאָגט צו משה דוא זאָלסט נעמען אַנְקָמָה און הַרְגְ'נען די מִדְיָנִים פֿאַר דיא יודענס

פירוש לתורה אלהים

(יז) אֵלֶּה הַחוּקִים דאָס זענען די געזעץ אֲשֶׁר צִוָּה וואָס גאָט האָט געבאָטין צו משה, ער זאָל זאָגין צו דיא יִשְׂרָאֵל דיא דינים בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ צווישין מאַן און ווייב ווען ער קאָן איהר יוא מַפִיר זיין דעם נֶדֶר און ווען ניט בֵּין אָב לְבִתּוֹ צווישין אַפאָטער און צווישין זיין טאָכטער בִּנְעֻרֶיהָ אין איהר יוגענט אַז זיא איז נאָך אין פֿאָטערס רְשׁוּת: (א) וַיְדַבֵּר און גאָט האָט גירעט צו משה אַזוי צו זאָגין: (ב) נְקֹם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמִּדְיָנִים דיא יִשְׂרָאֵל זאָלין גיין מִלְחָמָה האַלטין מיט דיא מִדְיָנִים און זאָלין זיך אין זייא נוקם זיין פֿאַר דעם וואָס זייא האָבין מַפְקִיר געווען זייערע טעכטער צו זְנוּת זיי זאָלין מאַכין זינדיגען דיא יִשְׂרָאֵל אַחַר תֵּאָסֵף אֶל עַמֶּךָ נאָך דעם וועסטו פֿאַר זאַמעלט ווערין צו דיין פֿאָלק

משלי חכמים

(ב) נְקֹם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמִּדְיָנִים. הקב"ה האָט גיזאָגט צו משה ער זאָל זאָגין די יודין זייא זאָלין נעמען אַנְקָמָה פון דיא מִדְיָנִים נאָכדעם וועסטו שטאַרבין, דער יַלְקוּט זאָגט הקב"ה האָט גיזאָגט צו משה דו וועסט ניט אַוועק גיין פון דער וועלט ביז דו וועסט זעהן אַנְקָמָה אין מִדְיָן ווי עס שטייט אין פָסוּק, יִשְׂמַח צַדִיק כִּי חָזָה נָקָם. דער צַדִיק דאָס איז משה וועט זיך פֿרייען אַז ער וועט זעהן אַנְקָמָה אין דיא מִדְיָנִים, דער ענין איז לְמָשָׁל אַגְבִיר האָט געהאַט אַקינד וואָס ער האָט געהאַט אַגְרויסע תַאֲוָה צו טרינקען וויין און איז גאַנְצע טעג גיוועזן שִׁכּוֹר, דעם פֿאָטער איז זייער שלעכט גיוועזן וועגין דעם קינד, אַמאָהל איז געקומען אין דיא שטאָט אַגְרויסער צַדִיק, דער גְבִיר איז געגאַנגען צו דעם צַדִיק ער זאָל איהם געבין אַעֵצָה אַז דער זוהן זאָל אויפהערין טרינקען וויין דער צַדִיק האָט איהם צו גיזאָגט ער זאָל מאַכן אַזוי אַסְגוּלָה אַז דער זוהן זאָל פֿיינד האָבין אַלְצ

ג וּמַלִּיל מֹשֶׁה עִם עַמָּא
לְמֵימַר זְרִיזוּ מִנְּכוֹן
גּוּבְרִין לְחֵילָא וִיהוֹן עַל
מִדְיָן לְמִתַּן פּוּרְעָנוּת דִּין
עַמָּא דַיְיָ בְּמִדְיָן:
ד אַלְפָא לְשִׁבְטָא אַלְפָא
לְשִׁבְטָא לְכֹל שִׁבְטַיָּא
דְיִשְׂרָאֵל תְּשַׁלְּחוּן
לְחֵילָא: ה וְאִתְבְּחַרוּ
מֵאַלְפַיָּא דְיִשְׂרָאֵל

ג וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם לֵאמֹר
הֵחָלְצוּ מֵאִתְּכֶם אֲנָשִׁים לַצָּבָא
וְיִהְיוּ עַל־מִדְיָן לָתֵת נִקְמַת־יְהוָה
בְּמִדְיָן: ד אֶלֶף לַמַּטֶּה אֶלֶף לַמַּטֶּה
לְכֹל מַטּוֹת יִשְׂרָאֵל תִּשְׁלְחוּ לַצָּבָא:
ה וַיִּמָּסְרוּ מֵאַלְפֵי יִשְׂרָאֵל אֶלֶף לַמַּטֶּה

ת"א שנלנו מאתכם. יבמות קנ:

בעל הטורים

אל עמיך. מלא יו"ד, לומר לך שביו"ד מקומות הוזכרה מיתת משה בתורה: (ד) אלף למטה אלף למטה. לכל מטה שני אלפים שהי כ"ד אלפים שנכו עליהם למלחמה כנגד כ"ד אלפים שנפלו מישראל. הפסוק מתחיל באל"ף ומסיים באל"ף, לומר לך שכלם היה להם לב אחד לאביהם שבשמים: (ה) וימסרו מאלפי ישראל. שמסרו עצמן על קדושת השם להצלת ישראל:

רשב"ם

(ה) וימסרו. בעל כרחן לפי שאמר הקדוש ברוך הוא ואחר תאסף אל עמך. מדרש אגדה:

רש"י

אבל מדינים נתעברו על ריב י לא להם. ד"א מפני שתי פרידות ב טובות שיש לי להוציא מהם רות המואביה ונעמה העמונית: (ג) וידבר משה וגו'. (ספרי) אע"פ ששמע שמיתתו תלויה ל בדבר עשה בשמחה ולא איחר: החלצו. כתרגומו ל' חלוצי צבא מזויינים: אנשים. לדיקים מ וכן (שמות יז) בחר לנו אנשים וכן (דברים א) אנשים חכמים וידועים: נקמת ה'. שהעומד כנגד ישראל כאלו עומד נ כנגד הקב"ה: (ד) לכל מטות ישראל. (ספרי) לרבות ם שבט לוי: (ה) וימסרו. להודיעך שבחן של רועי ישראל

שפתי חכמים

סדיוק מאת המדינים ולא מאת המואבים א"כ ש"מ מדיוקא דנקים דוקא להרגם אסור אבל לאייב אותם מותר ולעיל משמע אפי' לאייבם אסור מדכתי' לכור את המדינים א"כ קשי' קראי אהדדי ועל זה נקט הכא ב' טעמים דהא שאסר להרגם משום שהמואבים נכנסו לדבר מחמת יראה כו' והא דמשמע הכא דמותר לאייבם היינו לאחר שנתגיירו הב' פרידות דעיקר הטעם הוא משום ב' פרידות כו' וכיון שילאו הב' פרידות מותר לאייבם אבל לאייבם קודם שנתגיירו אסור: י פי' נתרגזו לריב עם ישראל ולא להם ל"ל ישראל לא נכפו דרך אהלם ולא היה להם לריב עם ישראל: כ פרידות פי' גוזלות ואף ע"פ שלא כתה ממואב אלא אמה י"ל דרש"י נקט ל' הגמ', וסולרך לד"א דלעמד רלהבין קשה דהא לעיל משמע דאף מדין היו יראים מישראל כדפי' לעיל שעשו

שלום ביניהם כו' ע"ש, ל"ם ד"א. ולד"א קשה היה לו להקב"ה לָם לסבב סיבות שלא יסרגו ישראל שלשלת משפחתם של רות ולמס אוה על כל האומה שלא לצור את מואב, ל"ם גם טעם ראשון: ל דכתיב נקום נקמת וגו' אחר האסף אל עמיך דאל"כ וידבר משה ל"ל דמסתמא כל מה שכלטוה אמר לישראל: מ דלא כל"ל אנשים דהא אין דרכן של נשים שיולאים למלחמה ופשיטא שהיו אנשים אלא אנשים בא ללמדך שהיו לדיקים לכך נס' שלא לך לא פרש"י על שלא לך אנשים לדיקים דהלמליך לגופים ועל אנשים דכתיב אמ"כ פי' לדיקים דהוא אנשים יתילא הוא לפי שכתוב לעיל אנשים. והרא"ם פי' מדכתיב מאתכם וגו' הדבור הזה היה לאנשים מסתמא אותם שנקללו מהם אנשים היו א"כ אנשים דכתב ל"ל: נ ר"ל למה לא כתיב נקמת ישראל: ס דס"א דהואיל

פירוש לתורת אלהים

כלומר דער נאך וועסטו שטארבין: (ג) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל הָעָם לֵאמֹר אונ משה האט גירעט צום פאלק ישראל אזוי צו זאגין הֵחָלְצוּ מֵאִתְּכֶם וואפינט פון איך אֲנָשִׁים לַצָּבָא מענטשין צדיקים צו די מלחמה וְיִהְיוּ עַל מִדְיָן אונ זייא זאלין זיין אויף מדין כלומר זייא זאלין מלחמה האלטין מיט מדין לָתֵת נִקְמַת יהוה בְּמִדְיָן צוא געבין דאס רעכנונג פון גאט אין מדין: (ד) אֶלֶף לַמַּטֶּה איהר זאלט וואפינען טויזנט פון איטליכען שבט לְכֹל מַטּוֹת צו אלע שבטים אפילו פון שבט לוי זאלט איהר אויך שיקן טויזנט אין דער מלחמה: (ה) וַיִּמָּסְרוּ אונ

ליקוטים על התורה

ווענין ווייל דורך זייא זענען גישטארבין פיל יודין אין דיא מגפה, ביי משה איז אבער די נשמות פון דיא יודין טייערער גיוועזן, וואס דיא נשמות פון דיא יודין זענען דערטרונקען געווארען אין די עבירה פון די עבודה זרה פעור איז ביי משה ערגער גיוועזן ווי די מענטשין וואס זענען גישטארבין דריבער האט משה געזאגט צוא די יודין איהר זאלט נעמען אנקמה נאיהר זאלט הרגנן די מדינים, די נקמה זאל זיין פון גאט'ס וועגין, ווייל זייא האבין איך געמאכט זינדיגען צוא גאט. דיא יודין האבין אזוי גיטאהן אונ זענען געגאנגען צוא דיא מלחמה אויף די מדינים, אונ האבין מיט גענומען פנחס אין די מלחמה, צו ווייזין אזוי וויא פנחס האט געהרגת זמרי נים ווענין שנאה נאר ווענין די עבירה, אזוי גייען זיי הרגנן די מדינים נים ווענין שנאה נאר ווייל זייא האבין דיא יודין געמאכט זינדיגען:

משלי חכמים

משקה אונ זיי זאלין זיין בייא איהם פארביאוסת, דער צדיק האט גימאהן זיינע סגולות אונ האט גיזאגט צום גביר מעגסט שון נעמען דיין קינד צו זיך אהיים ער האט שון פיינט אלע משקה, פון דעסטוועגין האט דער גביר נאך מורא געהאט, מאמער האט דער צדיק נים גוט געפועלט מיט זיינע סגולות דריבער האט ער געפאלגט דעם צדיק אונ האט גענומען דעם קינד אהיים, נאר ער האט געבאטין זיינע שטוב מענטשין אז אין שטוב זאל נים זיין אונ זאל ארויסגעראמט ווערין אלע משקה. אונ דער קינד האט שוין נים געפרעגט ווענין וויין אונ האט גאר נים דערמאנט דעם נאמען פון וויין, האט שוין דער גביר געוואסט אז דיא רייד פון צדיק זענען אמת, פון דעסטוועגין נאך זיכערער צו זיין האט דער גביר גיזאגט צו דעם קינד נעם די פלאש אונ גייא אין וויין האנדיל אונ ברייננ מיר א פלאש וויין, דער קינד איז געגאנגען צום וויין הענדלער
אונ

שְׁנֵים־עָשָׂר אֶלֶף חֲלוּצֵי צָבָא:

אַלְפָא לְשִׁבְטָא תְּרֵי עֲשַׂר אַלְפִין מְזָרְזֵי חֵילָא:

שפתי חכמים

ושבט לוי לא נטלו חלק בארץ גם לא יצאו לצבא לכן צריך לרבות ואם תאמר כיון דגם שבט לוי הולכין לצבא היו י"ג דהא חשיב אפרים ומנשה לכל הפקודים וקרא כתיב וימסרו וגו' אלף למטה שנים עשר אלף. והרא"ם תירץ דאפרים ומנשה לא נקראו שני שבטים רק בדבר נחלת הארץ ולכן במרגלים שהיו בשביל נחלת הארץ נחשבו לשני מטות ופה שלא היה רק לנקמת ה' בלבד אינם נקראים אלא שבט אחד, עכ"ל: ע דחק לא כן ויקח משה שנים עשר אלף מיבעיא ליה וגו':

רש"י

כמה הם חביבים על ישראל עד שלא שמעו במיתתו מה הוא אומר (שמות יז) עוד מעט וסקלוני ומששמעו שמיתת משה תלויה בנקמת מדין לא רצו ללכת עד שנמסרו ע על כרחן:

נקמת ומלחמת מדין

הנקמה הוא על מה שעשו לישראל כי רנה לעשה, ולאשר שמע משה שאמר לו ה' אחר תאסף אל עמך והכל ידע משה רוב חיבת ישראל אל מנהיגיהם אמר בלבו אם אומר אל ישראל דברים כהוייתם כאשר נאמרו לו מפי הגבורה מאחר שידעו ישראל שמיתתי תלוי' בנקמה זו א"כ יאמר גם ישראל כמה שמחל הקב"ה על חלקו כך אנחנו נמחול להם על מה שעשו לנו ולא נרצה נקמה כל כך מהרה כי בידינו לאחר זמן הנקמה עד שתחסן מאתנו, ומשה לפי שהיה שמח לעשות דבר ה' בלי איחור אינה ואמר לתת נקמת ה' במדין ויחשבו ישראל מאחר שהקב"ה מבקש הנקמה בשביל כבודו א"כ חלק גבוה מי יתיר לאסרו ובזה יהיו מוכרחים לעשותה לאלתר, ועל סברה זו נאמר וימסרו, כי מאחר שאמר להם משה לתת נקמת ה' במדין ע"כ היו מוכרחים לעשות בלא איחור, ומ"ש תהלה מדיינים לי רבים ואח"כ נאמר לתת נקמת ה' במדין לי יחיד, לפי שבעדך ישראל הם רבים, כאלו רבים עשו לישראל מה שעשו, אבל בעדך מה שעשו להקב"ה אינם נחשבים כ"א לאחד כי כלם כאפס ותוהו נחשבו נגדו יתב':

פירוש לתורת אלהים

זייא זענען גיווארין איבער גיגעבין פון דיא טויזענטער פון דיא ישראל טויזענט צו איטליכען שבט זענען גינאנגען צוועלף טויזענט חלוצי צבא גיוואפענטע צו דיא מלחמה. רש"י שרייבט זייא האבין ניט גוואלט גיין ווייל זיי האבין גיהערט אז נאך דער מלחמה וועט משה שטארבין דרום האט מען זייא מיט גוואלד גימוזט איבער געבין, דא קאן מען זעהן ווי גליבט איז גווען משה אויף די ישראל:

משלי חכמים

און האט איהם ניט געגעבין די פלאש ער זאל איהם געבין א פלאש וויין, דער וויין הענדלער האט גענומען דיא פלאש און איז מיט איר אראפגעגאנגען אין קעלער אן צאפען דיא וויין און דער קינד איז געשטאנען ביי דעם שיינק טיש וואס דארט זענען געשטאנען פלעשער און גלעזער פון וויין, און ווייל דער קינד האט שוין ניט געקענט פארטראגען דעם ריח פון וויין האט ער אראפ געווארפען אלע פלעשער און גלעזר פון טיש און זיי זענען צו בראכין געווארען, דער ווינהענדלר איז ארויף געקומען פון קעלער און האט געטראפען אלץ איז צובראכען, ער איז געלאפען מיט כעס צוא דעם פאטער פון קינד און זאגט צו איהם קום נאר זעה דעם שאדין וואס דיין קינד האט מיר גיטאהן ער האט צוא בראכען אלע פלעשער און אלע גלעזער וואס אויף דעם טיש איז געשטאנען, דער פאטער פרעגט דעם קינד פאר וואס ער האט דאס געטאהן, האט דער קינד געזאגט ווייל איך האב ניט געקענט ליידען דעם ריח פון די וויין וואס האט געשטעקט פון די כלים האב איך זייא געוואלט אוועק שטויסען פון מיר זענען זייא אראפ געפאלען און צו בראכין געווארין, האט דער פאטער געזאגט צום ווינהענדלר זייא רוהיג איך וועל דיר בצאהלען דעם גאנצין שאדין מיט גרויס שמחה ווייל איצט איז מיר בעוואוסט געווארען אז מיין קינד וועט שוין קיין וויין טרינקען ווי דער צדיק האט מיר געזאגט, דאס זעלביגע איז גיוועהן ביי די יודין פריער האבען זיי מזנה גיוועהן מיט די טעכטער פון מואב און האבען געדינט די עבודה זרה פעור פון מדין, נאכדעם איז גיוועהן א מגפה ביי די יודין עס איז גישטארבין פיר און צוואנציג טויזענד יודין האבין די יודין זיך אפגעשייד פון די עבירות, משה האט אבער ניט געוואוסט פאר וואס האבען די יודין זיך אפגעשייד פון די עבירות ווייל זיי האבען מורא געהאט זייא וועלין געשטראפט ווערין אבער אין הארצין גלוסטין זייא נאך איצט אויך צו די עבירה, און זיי האבין נאך אין הארצין איצט אויך ליב די מואבים און די מדינים, אדער דיא יודין האבין באמת חרטה פון די עבירות און זיי זענען געווארען אין הארצין גרויסע שונאים צו די מואבים און די מדינים און וואלטין זיי גערין גענוקמט פאר וואס זיי האבין אנגירעט דיא יודין צו די עבירות, דריבער האט הקב"ה געזאגט צו משה דו זאג די יודין זיי זאלין מאכין א מלחמה מיט מדין פון די מלחמה וועסטו וויסען וואס ביי דיא יודין אין הארצין איז, אויב די יודין האבען קיין חרטה אויף די עבירה און האבין אין הארצין ליב די מדינים, וועט זיין די מלחמה פאלש, זיי וועלין מלחמה האלטין אבער ניט מיט דעם גאנצין הארצין. און אויב דיא יודין וועלין זיין מיט רציחות אויף דיא מדינים וועסטו וויסען אז די יודין האבען באמת חרטה אויף די עבירה און וועלען מיט רציחות הרגנן די מדינים און ווייל הקב"ה האט געוואוסט וואס ביי דיא יודין אין הארצין איז אז זייא האבען טאקי באמת חרטה און דיא מלחמה וועט זיין מיט רציחה דריבער האט הקב"ה געזאגט צו משה דו וועסט ניט אוועקגיין פון דער וועלט ביז דו וועסט זעהן די מלחמת פון מדין, ווי די יודין וועלין שטרייטין מיט גרויס רציחות קעגין דיא מדינים ווייל זייא האבין באמת חרטה אויף דיא עבירה און זיי וועלין אלץ פון מדין פארלענדין און עס וועט מקוים ווערין דער פסוק ישמח צדיק כי חזה נקם, דער צדיק משה רבינו וועט זיך פרייען אז ער וועט זעהן דיא נקמת פון דיא מדינים:

נביאים יהושע יג

לתמשיך מנ"ה רו"א צבאות נפ"ש צ צב צבא צבאו צבאות רוח יהוה נשמה דנצח אדני נשמה דהוד יְהֻוָה חיה
יחידות דנצח יְהֻוָה חיה יחידות דהוד אל שם ב"ן שבעשית:

א וַיְהִי גְּבוּלָם מִמַּחֲנַיִם כָּל־הַבָּשָׁן כָּל־מַמְלְכוּת ׀ עוֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן וְכָל־חַוֹּת יָאִיר אֲשֶׁר בַּבָּשָׁן שִׁשִּׁים

תרגום

א וַהֲוָה תְּחוּמֵיהוֹן מִמַּחֲנַיִם כָּל מַתְנַן כָּל מַלְכוּתֵיהּ דְעוֹג מַלְכָּא דְמַתְנַן וְכָל כַּפְרָנֵי

עיר: ב וחצי הגלעד ועשתרות ואדרעי ערי ממלכות עוג בבשן לבני מכיר בן־מנשה לחצי בני־מכיר למשפחותם: ג אלה אשר־נחל משה בערבות מואב מעבר לירדן יריחו מזרחה: ד ולשבט הלוי לא־נתן משה נחלה יהוה אלהי ישראל הוא נחלתם כאשר דבר להם: ה ואלה אשר־נחלו בני־ישראל בארץ כנען אשר נחלו אותם אלעזר הכהן ויהושע בן־נון וראשי אבות המטות לבני ישראל: ו בגורל נחלתם כאשר צוה יהוה ביד־משה לתשעת המטות וחצי המטה:

תרגום

יאיר דבמתנן שתין קרוין: ב ופלגות ארעא דגלעד ועשתרות ואדרעי קרוי מלכותיה דעוג במתנן לבני מכיר בר מנשה לפלגות בני מכיר לזרעיתהון: ג אלין די אחסין משה במישריא דמואב מעבריא לירדנא דיריחו מדינחא: ד ולשבטא דלוי לא יהב משה אחסנא מתנן דיהב להון יי אלהא דישראל אינון אחסנתהון כמא דמליל להון: ה ואלין דאחסינו בני ישראל בארעא דכנען דאחסינו יתהון אלעזר כהנא ויהושע בר נון ורישי אבהת שבטיא לבני ישראל: ו בעדבא אתפלגת להון אחסנתהון כמא דפקיד יי בידא דמשה לתשעת שבטין ופלגות שבטא:

רש"י

(ה) אשר נחלו אותם. אשר הנחילו אותם:

מצודת דוד

(ב) לבני מכיר. חצי גלעד כו' נתן לבני מכיר לא לכלם כי אם לחצי בני מכיר: (ג) אלה אשר נחל. אלה הגבולים אשר הנחילם משה: (ד) ה' אלהי וגו'. ר"ל מותר אשי ה' היא נחלתם: (ה) ואלה. ר"ל הערים המפורשים בסוף הענין: (ו) בגורל נחלתם. בגורל חלק להם נחלתם:

כתובים תהלים צב

להמשיך מיסוד ומלכות דז"א שין דלת יוד נפש שין שין דלת יוד רוח יאהדונהי נשמת דיסוד א אר
אדנ אדני נפש אדני רוח אלף דלת נון יוד נשמת דמלכות יו הו ו הו חית יחידה דיסוד יְהֹוָה חית יחידה דמלכות
אל שם ב"ן שבעשית:

א עלי־עשור ועלי־נבל עלי הגיון בכנור: ב כי שמחתני יהוה בפעלך במעשי ידיך ארנן: ג מה־גדלו מעשיך יהוה מאד עמקו מחשבתיך: ד איש־בער לא ידע וכסיל לא־יבין את־זאת: ה בפרח רשעים כמו־עשב ויציצו כל־פעלי און להשמדם עדי־עד: ו ואתה מרום לעלם יהוה:

תרגום

א על פום כנורא דעשרתי נימין ועל פום נבלא עלי רננת כנריא: ב ארום אחדיתני יי בעובדך בעובדי אידך אביע: ג כמה רברבין עובדך יי לחדא עמיקין מחשבתך: ד בר נש שטיא לא ידע וכסילא לא יתביין ית דא: ח כד אתלבלבן רשיעיא היך עסבא נצצין כל עבדי שקר ועתיד די ישיצינון אלהא עד עלמא: ו ואת רמא ועלאה בעלמא הדין יי ואת רמא ועלאה לעלמא דאתי:

רש"י

(ד) איש בער לא ידע. את האמור למטה: (ה) בפרוח רשעים. אינם יודעי' שהפרחתם הוא להשמידם עדי עד שמשלם לשונאיו על פניהם להאבידם: (ו) ואתה מרום. בכל משפטיך ידך על העליונה:

מצודת דוד

(א) עלי עשור. נזמר עלי כלי נגון בעלת עשרה נימין. עלי הגיון בכנור. על השיר שבכנור שהוא מנגן בכנור לבשב הקול כדרך המנגנים: (ב) בפעלך. במעשה הנסים שעשית לי: במעשי וגו'. כפל הדבר במ"ש: (ג) עמקו. הם דברים עמוקים ואין להבינם: (ד) איש בער וגו'. והנבל ומפרש וכסיל לא יבין את זאת והיא המפורש למטה: לא יבין. אשר הכוכם סוף להשמידם עד עולם כי משלם להם מעט שכר לדקתם לטרדם מעוה"ב: (ה) בפרח. כמה שהרשעים מפריחים כמו עשב וגו': (ו) ואתה. כי אתה מרום לעולם בכל עת ידך על העליונה ואם לא תפרע מהם בחייהם תפרע מהם אחר מותם:

פירוש עברי טייטש

(א) עלי עשור ועלי נבל עלי הגיון בכנור, מיר װעלין זאגין דיא חסדים פון הקב"ה מיט מוזיק אונ מיט גיזאנג, מען װעט שפּילען אויף אפּידול מיט צעהן סטרונגעס אונ אויף אנבל [אארפע] אונ מען װעט זינגען צו זאמען מיט דעם כנור װען ער װעט שפּילען: (ב) כי שמחתני ה' בפעלך מיט דיינע זאכין װאס דו: נאט האסט גיטאהן פון מיינעטװעגין האסטו מיך דער פרייט, במעשי ידיך ארנן װעגין דיא זאכין װאס דיינע הענט האבין גיטאהן װעל איך זינגען: (ג) מה גדלו מעשיך ה' גאט װי גרוים זענען דיינע מעשים װאס דוא האסט גיטאהן מאד עמקו מחשבותיך פון דיינע מעשים װעה איך װי טיף זענען דיינע טראכטונגען: (ד) איש בער לא ידע וכסיל לא יבין את זאת דער נארעשער מענטש װייס גאר ניט אונ ער פארשטייט גאר ניט: (ה) בפרוח רשעים כמו עשב ויציצו כל פועלי און

כלי אמלעי דגלא דמלכות דיליהם א אל

לפני אידיהן של עובדי כוכבים [א] ג' ימים אסור לשאת ולתת עמהן. להשאילן [ב] ולשאול מהן. [ג] להלוותן וללוות מהן. לפורען ולהפרע מהן רבי יהודה אומר נפרעין מהן מפני שהוא מיצר לו אמרו לו אע"פ שמיצר הוא עכשיו שמח הוא לאחר זמן: ב רבי ישמעאל אומר ג' ימים לפניהם וג' ימים לאחריהם אסור [ד] וחכ"א לפני אידיהן אסור לאחר אידיהן מותר: ג ואלו אידיהן של עו"ג קלנדא. וסטרנורא. וקרטיסים. ויום גנוסיא של

לפני אידיהן של עובדי כוכבים. שם כנוי לחגיהם ולמועדיהם (א): לשאת ולתת. למכור ולקנות מהם משום דאזלי ומודו לע"ג (ב) ביום אידם: להשאילן. בהמה וכלים מידי דהדרי בעינא: להלוותן. מעות דלא הדרי בעינן דמלוה להוצאה ניתנה: לפורען. כשהן נפרעין אזלי ומודו לע"ג ביום אידם: מפני שהוא מיצר לו. על מעותיו שאינם חוזרים לו ולא אזיל ומודה: שמח הוא לאחר זמן. למחר ביום אידו ואזיל ומודה, ואין הלכה כר"י ודוקא במלוה בשטר אסור להפרע מהם אבל במלוה על פה שרי מפני שהוא כמו שמציל מידם: ב לאחר אידיהן מותר. וכן הלכה ובגולה שאין אנו יכולים להעמיד עצמנו מלישא וליתן עמהם שעיקר פרנסתינו מהם ועוד משום יראה (ג) אינו אסור אלא יום אידם בלבד. והאידנא נהוג עלמא היתר אפי' בכל יום אידם משום דקים להו לרבנן בגוייהו דלא עובדי ע"ג המה דכל הני דאתסר בזו המס' מיירי בעע"ג, וע"ג ממש(ד): ג קלנדא. ח' ימים אחר תקופ' טבת: סטרנור'. ח' ימי' קודם התקופ' (ה) לפי שראה אדם הראשון יום שהיה מתמעט והולך אמר אוי לי שמא בשביל שסרחתי חוזר העולם לתהו ובהו עמד וישב ח' ימים בתענית ובתפלה כיון שנפלה התקופה וראה יום שמאריך והולך אמר מנהגו של עולם הוא עמד ועשה ח' ימים טובים לשנה אחרת עשאן לאלו ולאלו ימים טובים הוא קבעם לשמים והם קבעום לע"ג: קרטיסים. יום תפיסת בו מלכות (ו) וקבעום יום איד: גנוסיא. יום שמעמידים

(א) דל' תברה הוא דכתיב כי קרוב יום אידם ופרש"י ולמועדי ע"ג קאי כדכתיב יקומו ויעזרכם וכו' הר"מ ואסור לקרותם מועדים כו': [א] נ"י. דלהכין לכלי הקרבה (עפ"ה דחולין מ"ג) לריך נ"י הלכך אסור לשאת ולתת בו משום דשכ ע"ג שגיר בפיו ואזיל ומודה, גמ' ופתוי"ט: (ב) ועכר ישראל משום לא ישמע על פיך, רש"י. כלומר לא ישמע בגרם שלך, הר"מ: [ב] ולשאול. שהנכרי ישמח כשישראל לריך לו ובגמ' עביד לריכא: [ג] להלותן. דוקא בחנם אבל בריבית שרי. כ"מ: [ד] וחכ"א כו'. חכמים היינו ת"ק הן בלא אידיהן איכא בינייהו ת"ק סבר הנכלא אידיהן ורבנן בתראי סברי הן ואידיהן ואבע"א כו', גמ': (ג) ל' הר"מ אבל אנחנו אנוסים ונתקיים בנו מה שנא' ועבדתם שם אלהים אחרים עץ ואבן: (ד) ואלו הגוים לאו עע"ג ממש הם כנוער שאינם יודעים טיב ע"ג כל כך כדאמרינן בחולין (דף יג) גוים שבח"ל לאו עובדי ע"ג הם אלא מנהג אבותיהם בידיהם, ב"י: (ה) גמ', ונראה דמשום שאלו הח' ימים שאחר התקופה עשה אותן יו"ט קודם שעשה לאותן שקודם התקופה שלא עשאן אלא לשנה הבאה לפיכך הקדימן לשנות קלנדא קודם סטרנורא ינ"ל כי קלן היא ל' שבח וגדולה כמ"ש הר"ב פ"ד דסוכה מ"ה קלניא הספי ממש ואין לך הספי כמע"ה הקב"ה וסוא דיא"ו שבל' יון קורין אלוה דיא"ו, ועתוי"ט: (ו) בל' יון הוא קרט ל' תפיסה,

פרק א א לפני אידיהן של עכו"ם שלשה ימים דרייא טעג פאר דעם יום טוב פון דיא עובדי כוכבים אסור לשאת ולתת עמהם טאר מען ניט האנד־לען מיט זייא, מען טאר ניט קויפין פון זייא אונ מען טאר ניט פאר קויפין צו זייא להשאילן ולשאול מהן מען טאר ניט פאר בארגין צו זייא אונ מען טאר ניט בארגין פון זייא (שאלה הייסט אז מען גיט צוריק דיא זעלביגע זאך וואס מען האט גי־בארגט, אזויא וויא א בהמה אדער כלים) להלותן וללוות מהן מען טאר ניט פארבארגין צו זייא אונ מען טאר ניט בארגין פון זייא (והלואה הייסט אז מען בארגט געלט) לפורען ולהפרע מהן מען טאר ניט בצאהלין אחוב צו זייא אונ מען טאר ניט אפ נעמען אחוב פון זייא, אין די דרייא טעג וואס פאר זייער יום טוב, ווייל פון די אלע זאכין האט דער עובד כוכבים אטובה וועט ער לויבין אונ דאנקען זיין עבודת גלולים אום יום טוב פאר די טובה, רבי יהודה זאגט נפרעין מהן מען מעג אפ נעמען אחוב פון דעם עובד כוכבים אין די דרייא טעג פאר זיין יום טוב מפני שהוא מיצר לו ווייל דער עובד כוכבים האט צער וואס ער האט אוועק גיגעבין זיין געלט אמרו לו האבין די חכמים גיזאגט צו רבי יהודה אף על פי שמיצר הוא עכשיו אפילו דער עובד כוכבים האט צער ווען ער צאהלט דעם חוב שמח הוא לאחר זמן אבער נאכדעם האט ער א שמחה ער איז פטור גיווארין פון א חוב, וועט ער דאנקען די עבודת גלולים אום יום טוב: ב רבי ישמעאל זאגט שלשה ימים לפניהם ושלשה ימים לאחריהם אסור דיא אלע זאכין פון די ערשטע משנה איז אסור דרייא טעג פאר זייער יום טוב אונ דרייא טעג נאך זייער יום טוב וחכמים אומרים אונ דיא חכמים זאגין לפני אידיהן אסור דרייא טעג פאר זייער יום טוב טאר מען ניט לאחר אידיהן מותר אבער נאך זייער יום טוב מעג מען: ג ואלו אידיהן של עבודת גלולים דאס זענען דיא ימים טובים פון דיא געצין דינער קלנדא דער יום טוב קלנדרא איז אכט טאג נאך די תקופה פון טבת סטרנורא דער יום טוב סטרנורא איז אכט טאג פאר דיא תקופה פון טבת וקרטסים דער יום טוב וואס מען האט גימאכט דעם טאג וואס די פארצייטיגע אומות האבין אנגינומען די מלוכה פון רוים [עת"י]

פירוש ע"ט

להשמדם עדי עד וואס דיא רשעים בליהען־אויף געשווינד אזויא וויא דיא גראז, אונ דיא אלע מענטשין וואס טוהען אומרעכט שפראצין אונ וואקסין זייער שיין, דאס איז נאר זייא זאלין אפ נעמען זייער שכר פאר דיא ביסל מצות וואס זיי האבין, אונ זאלין פארטיליגט ווערין אויף אייביג, זיי זאלין פארטיליגט ווערין אין גיהנם: (ו) ואתה מרום לעולם ה' אבער דוא גאט ביזט אייביג אין דיין גרויסקייט, אלע מענטשין גלויבין אונ דערקענען אז דיין משפט איז אמת:

כו מלך (ז): יום הלידה. יום שנולד בו המלך: שרפה. ששרפו עליו כלי תשמישו כדרך ששורפים על המלכים: יש בה ע"ג. כלומר אותו היום יש להם איד לע"ג. וכן משנה לשנה כל ימי בנו. וכל הנך דחשבינן עד השתא השיבא להו ואסורים ג' ימים לפניהם. אבל יום תגלחת זקנו שאינו זמן הקבוע לרבים אלא כל אחד כשמגלח עושה יום איד: ובלוריתו. שמניח בלורית מאחריו כל השנה כולה ואינו מגלחה אלא משנה לשנה ויום שמגלחה עושה יום איד: ויום

פוס' ומפוי"ם: (ז) כגמ' גנוסיא מלכות פי' פכסים' מלכות: [ס] ובלוריתו. פי' נניס של שער, פריך: [ו] לשם. לאותם הפיר ביום

מלכי עו"ג ויום הלידה ויום המיתה דברי ר"מ וחכ"א כל מיתה שיש בה שרפה יש בה עבודת גלולים שאין בה שרפה אין בה עבודת גלולים. (אבל) יום תגלחת זקנו [ה] ובלוריתו יום שעלה בו מן הים ויום שיצא בו מבית האסורין וכותי שעשה משתה לבנו אינו אסור אלא אותו היום ואותו האיש בלבד: ד עיר שיש בה עבודת כוכבים חוצה לה מותר היה חוצה לה עבודת גלולים תוכה מותר. מהו לילך [ו] לשם. בזמן שהדרך מיוחדת לאותו מקום אסור ואם היה יכול להלך בה למקום אחר מותר. עיר שיש בה עבודת גלולים והיו בה חנויות מעוטרות ושאינן מעוטרות זה

שעלה מן הים. ומקריב זבחים לע"ג על שנצול, בכל הנך אינו אסור אלא אותו היום ולא לפניו דלא חשיבי כולי האי: ד עיר שיש בה ע"ג. וביום איד שיש לבני העיר היום לע"ג שבעיר: חוצה לה. ואפי' סמוך לעיר אחד מותר לש"ת ולתת עם היושבים חוץ לעיר שאין נמשכים אחר אותה ע"ג שכן מנהגם יום איד של אלו אינן ביום איד של אלו: מהו לילך לשם. באותה העיר ביום ע"ג שלהם: בזמן שהדרך מיוחדת. לאותה העיר שהדרך הכבוש מכאן לאותה העיר מיוחדת לאותה העיר לבדה אסור לילך שם מפני שנראה כמהלך שם לעבוד ע"ג ואם היה דרך מסלול להלוך גם לעיר אחרת מותר שהרואה אומר למקום אחר הוא הולך: היו בה חנויות מעוטרות. וסימן הוא להם שאותם החנויות של ע"ג לטול הכומרים מהם מכס:

ויום גנוסיא של מלכים דער טאג וואס דער מלך איז אין איהם גיווארין אמלך ויום הלידה דער טאג וואס דער מלך איז אין איהם גיבאהרין גיווארין ויום המיתה דער טאג וואס דער מלך איז אין איהם גישטארבין דברי רבי מאיר אזוי זאגט רבי מאיר. ווארום אין דיא אלע טעג פלעגין זיך דיא אומות פערזאמלען צו זייער עבודת גלולים וחכמים אומרים אונ דיא חכמים זאגין כל מיתה שיש בה שרפה יש בה עבודת אלילים איבּ מען האט פארברענט דיא קליידער פון דעם מלך ווען ער איז גישטארבין, איז ער גיוועזן אגרויסער מלך, איז אלע יאהר אין דעם טאג איום טוב צו דינען דיא עבודת גלולים ושאין בה שרפה אונ איבּ מען האט ניט פארברענט די קליידער פון דעם מלך ווען ער איז גישטארבין איז ער גיוועזן אקליינער מלך אין בה עבודת גלולים איז דער טאג פון זיין שטארבין קיין יום טוב מען זאל דינען דעם טאג צו דיא עבודת גלולים, אין דיא אלע ימים טובים טאר מען ניט האנדלען מיט זייא דבייא טעג פריער יום תגלחת זקנו דער טאג וואס דער עובד גלולים גאלט אפ זיין בארד איז ביי איהם איום טוב ובלוריתו אונ דער טאג וואס דער עובד גלולים גאלט אפ זיינע האר וויא פארצייטינגע אומות פלעגין לאזין וואקסין זייערע האר אגאנץ יאהר, אונ צום יאהר פלעגין זייא אפ גאלין) אונ דער טאג איז ביי זייא גיוועזן איום טוב יום שעלה בו מן הים דער טאג וואס אין איהם איז ער געקומען פון ים מאכט ער דעם טאג איום טוב ויום שיצא בו מבית האסורים אונ דער טאג וואס אין איהם איז ער ארויס געגאנגען פון תפיסה, מאכט ער דעם טאג איום טוב ועובד גלולים שעשה משתה לבנו אונ אעובד גלולים וואס האט גימאכט אבאל פאר זיין זוהן, ביי דיא אלע זאכין אינו אסור אלא אותו היום איז ניט מער אסור צוא האנדלען מיט דעם עובד גלולים נאר דעם טאג פון דיא שמחה, אבער פאר דעם טאג מעג מען ואותו האיש בלבד אונ נאר מיט דעם מענטש וואס מאכט דיא שמחה איז אסור צו האנדלען דעם טאג פון דיא שמחה, אבער מיט אנדערע מעג מען האנדלען דעם טאג [ועת"י]: ד עיר שיש בה עבודת גלולים אשטאט וואס אין איר איז דא עבודת גלולים. אין דעם טאג וואס איז ביי זיי איין יו"ט, טאר מען ניט האנדלען מיט די עובדי גלולים פון שטאט חוצה לה מותר אבער מיט דיא עובדי גלולים וואס וואהנען אויסער דיא שטאט מעג מען מיט זייא האנדלין דעם טאג, ווייל דער יום טוב איז נאר צו די מענטשין וואס די עבודה זרה איז ביי זיי היה חוצה לה עבודת גלולים אויב אויסער דיא שטאט איז דא עבודת גלולים, אין דעם טאג וואס איז איום טוב ביי דיא עובדי גלולים וואס וואהנען אויסער די שטאט טאר מען ניט האנדלען מיט זייא תוכה מותר אבער מיט דיא עובדי גלולים וואס וואהנען אין די שטאט מעג מען האנדלין דעם טאג מהו לילך לשם צו מעג איינער גיין אין די שטאט וואס אין איר איז דא עבודת גלולים, אין דעם טאג וואס איז איו"ט צוא די עבודת גלולים [עת"י] איז דער דין אזוי בזמן שהדרך מיוחדת לאותו מקום אויב די וועג איז אפ געזונדערט זיא גייט ניט צוא איין אנדער ארט נאר צו דיא שטאט אסור טאר ער ניט גיין אין די וועג, ווארום מען וועט זאגין ער גייט דינען עבודת גלולים ואם היה יכול להלך בה למקום אחר אבער אז מען קען גיין אין די וועג צו איין אנדער ארט אויך וואס דארט איז ניטא איין עבודת גלולים מותר מעג ער גיין אין דיא וועג עיר שיש בה עבודת גלולים אשטאט ווס אין איר איז דא אעבודת גלולים והיו בה חנויות משטרות ושאינן משטרות אונ אין

זה היה מעשה בבית שאן ואמרו חכמי' המעוטרו' [ז] אסורות ושאינן מעוטרות מותרות: ה אלו דברים [ח] אסורי' למכור לעו"ג אצטרובלין ובנות שוח ופטוטרותיהם ולבונה ותרנגול לבן רבי יהודה אומר מותר למכור לו תרנגול לבן בין התרנגולים ובזמן שהוא בפני עצמו קוטע את אצבעו ומוכרו לו לפי שאין מקריבין חסר לעבודת גלולים. ושאר כל הדברים סתמן מותר ופירושן אסור. ר"מ אומר אף דקל טב וחצב ונקליבם אסור למכור לכותי: ו מקום שנהגו למכור בהמה דקה לנכרי מוכרין. מקום שנהגו שלא למכור אין מוכרין. ובבל מקום אין מוכרין להם בהמה

ושאינן מעוטרות מותרות. דבאותם שאינם מעוטרות לא שקלי מיניה מכס לעו"ג ולא מטא לעו"ג הנאה מנייהו ומזבן מנייהו דבר המתקיים שרי כיום אידם שסתמו המוכר עלב ולא אזיל ומודה (ח): ה אצטרובלין. פירא דהרזא: בנות שוח. מין מיני התאנים הגדולים הלבנים אסור לישראל למכור אלו לנכרי: פטוטרות. בפטוטרותיהם קאמר כלומר בעוקצין שלהם שהם נתלין בו דמסתמא הנכרי רוצה להקריבן תקרובת לעו"ג: תרנגול לבן בין התרנגולים. לקח נכרי מישראל תרנגולים הרבה מותר למכור ביניהם תרנגול לבן דכיון דשקיל אחרינא לאו לעו"ג בעי להו: ופירושן אסור. אם פירש דלעו"ג בעי להו אסור ואצטריך למתני דס"ד אמינא האי גברא לאו לעו"ג בעי להו והאי דקאמר הכי סבר כי היכי שהאי גברא אביק (ס) ביה כ"ע נמי אביקו ואימא הכי כי היכי דליתבו לי קמ"ל: דקל טב. פי' דקל משובח שפירותיו רגילים להקריב מהם לעו"ג: חצב. קנים שעושים מהן הגוקר"א (י): ונקליבם. מין עשב משובח מאד, והלכה כר"מ: ו אין מוכרין בהמה גסה. דגזרינן מכירה אטו שכירות ושאלה שהיא בהמתו של ישראל ויעשה בה הכותי מלאכה בשבת. וע"י סרסור דליכא

כיום ע"ג שלהם לספר עם אחד מבני העיר, רש"י: [ז] אסורות. משום דנהנה מבל ע"ג אסור כדכתיב ולא ידבק בידך מאומה מן החרם כ"ש למהנה לע"ג דאסור, הר"ן: (ח) ופי' משום דנושא ונותן ביום אידם כ"ש נזקוי לשו דלמא מזבן ליה בהמה וה"ל ומקריב לה לע"ג א"כ דרך לוקח להיות שמח ואזיל ומודה אבל למזבן מיניה דבר המתקיים שרי דהתם מוכר עלב הוא, רש"י. ואף ע"ם שהר"ב פי' בר"פ למכור ולקנות ל"ק כדפירש הרא"ש דלרש"י יש במכירה לד איסור ולד היתר וכן בלקיחה כלומר לד איסור דמכירה דבר המתקיים ולד היתר שאינו מתקיים ובלקיחה הוא בהיפך: [ח] אסורים למכור. לעולם, הר"מ. וטעמא דכיון דלהקרבה צריך להם קא עבר על לפני עור לא תתן מכשול דבן נמ מוזהר על ע"ג כ"ל כו' והב"י כתב שאפשר שכ' לעולם שאפי' שלא ביום חגם אסור א"נ לומר שלענין זה אין חילוק בין ביומיהם לשאידנא: (ס) קשור, רש"י: (י) רש"י וחוס' עוד פירשו שהוא מין עשב שנו תיחם יהושע אם

די שטאט איז דא קראמען אויס גענוירטע אונ ניט אויסגענירטע, דיא גענוירטע קראמען צאהלין פאראמקעם צוא דיא עבודת גלולים אונ ווער עם קויפט עפעס אין דיא קראם מוז עפעס לאזין פאר די עבודת גלולים, אונ די ניט גענוירטע קראמען גיט ניט פאראמקעם צוא דיא עבודת גלולים זה היה מעשה בבית שאן אין די שטאט שאן האט גיטראפין אזוי אזאך עס איז גיוועזן אזעלכע צווי ערלייא קראמען ואמרו חכמים האבין דיא חכמים גיזאגט המעוטרות אסורות אין די גענוירטע קראמען טאר ניט איוד קויפין ושאינן מעוטרות מותרות אונ אין דיא ניט גענוירטע קראמען מעג איוד קויפין אפילו אין דעם טאגיוואס דארט איז איום טוב צו די עבודת גלולים [ועיין הרע"ב ותוי"ט ות"י] : ה אלו דברים אסורים למכור לעובדי גלולים די זאכין טאר מען ניט פאר קויפין צו די עובדי גלולים אצטרובלין דאס איז אזוי אמין פרי ובנות שוח ווייסע פייגין גרויסע ופטוטרותיהן אויב די פייגין זענען מיט די ריטלאך צו זאמען טאר מען זיי ניט פאר קויפין צו די עובדי גלולים, אבער אז די ריטלאך זענען ישוין אפ גערויסין פון די פייגין, מעג מען זיי פאר קויפין צו די עובדי גלולים ולבונה אונ געווירץ טאר מען אויך ניט פאר קויפין צום געצין דינער ווייל די אלע זאכין דארפין זיי צו די עבודה זרה ותרנגול לבן אווייסין האן טאר מען אויך ניט פאר קויפין צום געצין דינער ווייל דער האן איז ווייס וועט ער אים מקריב זיין אקרבן צוא זיין עבודה זרה, רבי יהודה זאגט מותר למכור לו תרנגול לבן בין התרנגולים אויב ער פארקויפט צום געצין דינער עטליכע הענער אונ צווישען זיי איז דא אווייסער האן אויך מעג ער פאר קויפין דעם ווייסין האן מיט די איבעריגע הענער צו זאמען ובזמן שהוא בפני עצמו אויב ער וויל פאר קויפין נאר דעם ווייסין האן אליין קוטע את אצבעו ומוכרו לו זאל ער אפ האקין אפינגער פון דעם האן, אונ זאל אים פאר קויפין דעם האן אליין לפי שאין מקריבין חסר לעבודה אלילים ווייל אהאן וואס פעלט אים אפינגער וועלין זיי אים ניט מקריב זיין צו דיא עבודת כוכבים ושאר כל הדברים אונ צו פאר קויפין צוא דיא געצין דינער אנדערע זאכין סתמן אז זייא קויפען אונ זאגען ניט צוא וואס זייא קויפען מותר מעג מען זייא פאר קויפען ופירושן אסור אבער אז זייא זאגען זייא קויפען דיא זאך צוא דיא עבודת גלולים, טאר מען זייא ניט פאר קויפען, רבי מאיר זאגט אף דקל טב דיא פירות פון אגוטין בוים וחצב אונ ראר צוקער ונקליבם אזוי אטייערער גראז, די דריי זאכין אסור למכור לעבודת גלולים טאר מען ניט פאר קויפין צו אגעצינדינער, אפילו ער זאגט ניט ער דארף דאס צו די עבודת גלולים, ווארום עס איז געוויס אז ער וועט דאס מקריב זיין צו די עבודת גלולים: ו מקום שנהגו למכור בהמה דקה לעובד גלולים וואו דער מנהג איז צו פאר קויפין קליינע בהמות שעפסין ציגען צו אגעצין דינער מוכרין מעג מען פאר קויפין מקום שנהגו שלא למכור אונ וואו דער מנהג איז מען פאר קויפט ניט שעפסין אונ ציגען צו אגעצינדינער אין מוכרין טאר מען ניט פאר קויפין ובכל מקום אין מוכרין להם בהמה גסה אונ גרויסע בהמות ואקסין פערד קיה) טאר מען ניט פאר קויפין צוא אגעצינדינער אין

לאחלופי בשכירות שאין הסרסור מכיר שרי למוכרן: שלמים ושבורים. שאף השבורים חזו למלאכה שטוחנים בהם: ר"י מתיר בשבורה. ואין הלכה כר"י: בן בתירא מתיר בסוס. ואפי' בסוס שהליידים מביאים עליו העופות שצדין בהם קסבר האי נושא א"ע ורבנן סברי דוקא אדם נושא א"ע הלכך אם לא היה מיוחד אלא לרכוב עליו מותר אבל להביא בעל חי אחר חוץ מאדם אסור, ואין הלכה כבן בתירא: ז כל דבר שיש בו נזק לרבים.

נסה. עגלים וסייחים שלמין ושבורין. ר' יהודה מתיר בשבורה. ובן בתירא מתיר בסוס: ז אין מוכרין להן דובין ואריות וכל דבר שיש בו נזק לרבים[ט] אין בונין עמהם בסילקי וגרדו' ואיצטדי' ובימה אבל בונים עמהם בימוסיאות ומרחצאות. הגיעו לכיפה שמעמידין בה עבודת גלולים אסור לבנות: ח ואין עושין תכשיטין לע"ג קטלאות ונזמים וטבעות ר"א אומר בשכר מותר. אין מוכרין

כגון כלי מלחמה חרבות ורמחים: בסילקי. בירה גבוהה ושם יושבים לדון ב"א ומפילין אותן משם ומתים: גרדום. בנין אחד והוא עשוי לדון דיני נפשות: איצטדיא. מקום שחוק שמביאים שור נגח והורג את האדם: בימה. כעין מגדל קצר וגבוה עשוי כדי לדחוף האדם משם והוא מת: בימוסיאות. בניינים שאינם לא לצורך ע"ג ולא להמית ב"א (יא): כיפה. ארקאוולט"י בלע"ז דרך עובדי ע"ג להעמיד ע"ג בבית מרחצאותיהם (יב):

אסרן: [ט] ואין בונין כו'. וכדי שלא יתפסו ישראל! שם אסור לכנוס עמהם, רש"י: (יא) והוא בימה של אבן אחד ומקריב עליה זבחים דהוי אסמים דתשמישי לע"ג, רש"י. וכ"ם הר"מ והתוס' הקשו ע"ז עמ"ז ס"ג ועוד כו' והפי' לשכ"ם כתב דימוסיאות והוא גירסת הר"ב ופי' בו נ"כ כשר"ב ועוד פי' ל' מרחצאות:
(יב) ולפ"ג דלא מיתסר תרתן עשויה ע"ג שמעמידין בהם כדתנן פ"ג מ"ד. מ"מ אסור לישראל לסייע להעמיד הע"ג

אלע ערטער עגלים וסייחין קעלבער און יונגע אייז־לין טאר מען אויך ניט פאר קויפין צו אגעצינדינ־גער שלמין ושבורין סיי גאנצע און סיי צו בראכענע ווארום אז דער יוד וועט זיין געוואהנט צו האנד־לען מיט דעם געצינדינגער מיט בהמות האבין מיר מורא טאמער וועט ער אמאהל פאר דינגען אדער פאר בארגין די בהמה צום עובד גלולים, און דער עובד גלולים וועט מיט איר ארבעטין אום שבת רבי יהודה מתיר בשבורת רבי יהודה זאגט אויב די בהמה האט אצובראכענע פוס מעג מען זיא פאר קויפין צו אגעצינדיגער ווייל מיט אצובראכענע ארבעט מען ניט ובן בתירא מתיר בסוס בן בתירה זאגט אפערד מעג מען פאר קויפען צו אעובד גלולים ווארום פאר צייטין פלעגט זיין אפערד נאר צום רייטין, און רייטין אויף דעם פערד טוט ניט דער פערד אמלאכה, ווייל אמענטש אדער איין אנדער לעב־עדיגע זאך וואס זיצט אויף דעם פערד הייבין זיך אליין פון פערד און מאכין זיך גרינג אויף אים, דריבער אפילו דער עובד גלולים איז אפאנגער וואס פאנגט חיות און עופות און לייגט זיי ארויף אויף דעם פערד צו פירען זייא אהיים, מעג אים אויך איוד פאר בארגין אפערד ער זאל ארויף ליי־גין אויף אים אום שבת די חיות אדער די עופות צו פירען זיי וואו ער דארף, און פאר קויפין אפערד מעג מען איהם געווים, און דיא רבנן זאגין נאר אמענטש מאכט זיך גרינג אויף דעם פערד, אבער אנדערע לעבעדיגע זאכין מאכין זיך ניט גרינג, דריבער מעג מען פאר בארגין און פאר קויפין אפערד נאר צוא אזויא אעו"ג וואס ער דארף דעם פערד אמענטש זאל אויף אים רייטין, אבער אז ער דארף דעם פערד ארויף צו לייגין אויף אים לעב־עדיגע חיות אדער עופות אדער אנדערע זאכין, טאר מען איהם ניט פאר בארגין, טאמער וועט דער עו"ג אזויא טאהן אום שבת, טוהט ער דאך אמלאכה אום שבת מיט אאידישע בהמה. און ווייל מען טאר ניט פאר בארגין טאר מען ניט פארקויי־פין: ז אין מוכרין להם דובין ואריות מען טאר ניט פאר קויפין צו אגעצינדינגער בערין און לייבין וכל דבר שיש בו נזק לרבים און יעדער זאך וואס קען טאהן שאדין צוא פיל מענטשין (שווערדין ביקסין) און אנדערע כלים וואס מען האלט מיט זייא מלחמה טאר מען ניט פאר קויפען צו דעם געצינדינער אין בונין עמהם בסילקי מען טאר זייא ניט העלפין באהען אבסילקי (דאס איז אהויכע שטוב און אינווייניג זיצען דיינים צוא משפטין מענטשין, און וועמען זיי משפטין צום הרגנן, ברייגנט מען אים אויף דעם דאך און מען ווארפט איהם אראפ און ער ווערט גיהרגת) וגרדום און מען טאר זיי ניט העלפין באהען אגרדום, דאס איז אויך אזוי אשטוב צו משפטין מענטשין צום הרגנן ואצטדיא און מען טאר זיי ניט העלפין באהען א אצטדיא, דאס איז אגרויסע שטוב און אז זייא האבין געמשפט אמענטשין צום הרגנן, פירט מען איהם אריין אין דיא שטוב, און מען ברייגנט אריין אין שטוב ווילדע אקסין און זיי שטויסין איהם ביז ער ווערט גיהרגת ובימה און מען טאר זיי ניט העלפין באהען אבימה, דאס איז אטארעם הויך און שמאהל, און אז מען משפט אמענטשין צום הרגנן ברייגנט מען איהם ארויף אויף דעם טארעם און מען ווארפט איהם אראפ ווערט ער גיהרגת אבל בונים עמהם בימוסיאות ומרחצאות אבער מען מעג זייא העלפין באהען אטעהאטער און אבאד הגיעו לכיפה שמעמידין בה עבודת גלולים אז מען קומט מאכין אין וואנט אזוי וויא אפענסטער אין די גרעב פון וואנט פר מאכט פון אינטען, מען זאל דארט שטעלין אבילד פון ע"ז אסור לבנות טאר ניט איוד מאכין דעם פענסטער: ח ואין עושין תכשיטין לעבודת גלולים איוד טאר ניט מאכין צירונג צו דיא עבודה גלולים והקטלאות האלזבענדער ונזמים אויי־רינגלאך וטבעות פינגערלאך, רבי אליעזר זאגט

להם [י] במחובר לקרקע. אבל מוכר הוא לו [כ] משיקצץ. ר' יהודה אומר מוכר הוא לו ע"מ לקוץ. אין משכירין להם בתים בארץ ישראל. וא"צ לומר שדות. ובסוריא משכירין להם בתים. אבל לא שדות. ובחוצה לארץ מוכרין להם בתים ומשכירין שדות דברי ר"מ ר' יוסי אומר בא"י משכירין להם בתים אבל לא שדות ובסוריא מוכרין בתים ומשכירין שדות ובחוצה לארץ מוכרין אלו ואלו: ט אף במקום שאמרו [נ] להשכיר לא לבית דירה אמרו מפני שהוא מכניס להוכו ע"ג שנאמר ולא תביא תועבה אל ביתך. ובכל מקום לא ישכיר לו את המרחץ מפני

ח אבל מוכר הוא משיקצץ. שלא יהא מוכר לו במחובר אלא לאחר שיקצץ אבל כ"ז שהוא במחובר לא שנמצא נותן לו חנייה בקרקע והתורה אמרה (דברים ז) לא תחנם לא תתן לו חנייה בקרקע (יג): אין משכירין להם בתים. גזירה משום מכירה דאיסורא דאורייתא הוא: ואצ"ל שדות. דאיכא תרתי דאיסורא חנייה בקרקע ומפקיען מן המעשרות (יד): ובסוריא. ארם צובה שכבש דוד ואינה קדושה כקדושת הארץ: משכירין להם בתים. ולא גזרינן אטו מכירה דאי נמי אתי לידי מכירה לא עבר אדאורייתא דכי כתיב לא תתן להם חנייה בא"י כתיב ומיהו מכירה לכתחלה לא משום מכירה דא"י: אבל לא שדות. דאיכא תרתי לאיסורא (טו) וכא"ל דמרחק וליכא למגזר מכירה דהתם אטו מכירה דא"י מוכרין להם בתים ומשכירין שדות אבל מכירה דשדות לא כיון דאיכא תרתי: ר' יוסי אומר וכו'. והל' כר' יוסי ובלבד שלא ישכיר לשלשה כותים ביחד שלא יעשה שכונה של כותים (טז): אף במקום שאמרו להשכיר. לר"מ בסוריא דוקא ולא בא"י ולר' יוסי אפילו בא"י (יז): לא לבית דירה אמרו. אלא לתבנים שם תבן ועצים וכיוצ"ב (יח): מפני

שם. כ"י: [י] במחובר. היינו לר"מ כדס"ל ולר"י כדס"ל דוקא בא"י דאי בח"ל הא אר"י דמוכרין אפי' שדות וגם אסור אפי' מחובר לקרקע מקרקע עצמו, הר"ב ותוי"ט: (יג) שאם לא יהיה להם קרקע ישיבתן ישיבת עראי היא, הר"ע. ול"ד ז' עממין ואפי' לדעת התוס' שכ' בפ"ק דע"ז כו', ותוי"ט: [כ] משיקצץ. אף ע"ג דס"ל מחובר כעוקרו, הר"ן. אבל הרא"ש נסיק דר"י מספקא ליה דה"ק דלא משמע ליה דקאמר ה"ק משקצץ דמה חדוש הוא זה וכי בשביל שהיה מחובר לקרקע לא ימכרנו לו אחר שקצץ, ועיין תוי"ט: (יד) גמ' א"ה בתים נמי איכא תרתי חניות קרקע וקא מפקע לה ממזוזה ומשני מזוזה חובת הדר היא: דמעשרות היינו בשם זורעים ישראל, תוי"ט: (טו) תימא דמאי היא הא הוי גזרה לגזרה ומש"ה מסיק בגמ' דס"ל שנים כבוש אלא דלא אתמור ויכן למגזר שכירות בתים אטו מכירה אבל שדות דאית בהו תרתי כו' ור"י ס"ל לאו שמיה כבוש והיכא דליכא תרתי לא גזור כלל, ועיין תוי"ט: (טז) ולדלמא א"ל נכרי דזכין מישראל ונזכן לתרי תרתי פלגי ומעכב השלישי לעצמו לכולי עלמא לא חיישינן, גמ': (יז) כלומר ומתניתין דמכן במקום שאמרו ר"מ היא, ותוי"ט: [נ] להשכיר. בירושלמי הא במקום שנהגו למכור מוכר הוא לו ואפי' לבית דירה ומשכיר הוא לו ואפי' לבית דירה וה"ט משום דהאי לא הוי מוסב לשם ולהא אסמכתא בעלמא היא ועיקר קרא בישראל שמכניס ע"ג לביתו הוא שלכך באתן שאנו מלווין לערם אחר ע"ג אמרו חכמים שלא להשכיר לבית דירה וכן כתיב מפני שמיכותה לא"י אבל בח"ל שאין אנו מלווין לערם אמרים משכירין אפי' לבית דירה כו' וליכא דסיפא דמתניתין נמי כבי דייקא כו', הר"ב: (יח) כלומר לאפוקי לשכנים בו יין נסך שאינו ראוי להשכירו, לכך ואם עשה כן שכרו אסור, הר"א:

בשכר סותר פאר געלט מעג מען מאכין אצירונג צו דיא עבודת כוכבים. אז אנגעצינדינער ואגט צוא איורין מאך אצירונג צו די עבודת כוכבים און איך וועל דיר באצאהלין, מעג ער מאכין אין מוכרין להם במחובר לקרקע איוד טאר ניט פאר קויפין צו אנגעצין דינגער אין ארץ ישראל אזוי אזאך וואס איז בהעפט צו דיא ערד אבל מוכר הוא משיקצץ אבער אז דיא זאך איז שוין אפ גיהאקט גיווארין פון דיא ערד מעג מען דאס פאר קויפין צו אנגעצין דינגער, רבי יהודה זאגט מוכר הוא לו על מנת לקוץ מען מעג פאר קויפין צום געצין דינגער אזאך וואס איז בהעפט צו דיא ערד, נאר מיט דעם תנאי אז דער געצין דינגער זאל דאס באלד אפ האקין אין משכירין להם בתים בארץ ישראל איוד טאר ניט פאר דינגען אשטוב צו אנגעצין דינגער אין ארץ ישראל ואין צריך לומר שדות פעלדער דארף מען נאר ניט זאגין דאס איז געוויס אז מען טאר ניט פאר דינגען אפעלד צו אנגעצין דינגער אין ארץ ישראל ובסוריא משכירין להם בתים אבל לא שדות און אין סוריא מעג איוד פאר דינגען אשטוב צו אנגעצין דינגער, אבער אפעלד ניט ובחוצה לארץ אויסער ארץ ישראל מוכרין להם בתים מעג איוד פאר קויפין אשטוב צוא אנגעצין דינגער ומשכירין שדות און אפעלד מעג ער איהם פאר דינגען, נאר ניט פאר קויפין דברי רבי מאיר אזוי זאגט רבי מאיר, רבי יוסי זאגט בארץ ישראל משכירין להם בתים אבל לא שדות אין ארץ ישראל מעג איוד פאר דינגען אשטוב צו אנגעצין דינגער אבער אפעלד טאר מען איהם ניט פארדינגען אין ארץ ישראל ובסוריא מוכרין בתים ומשכירין שדות און אין סוריא מעג איוד פאר קויפין אשטוב צוא אנגעצין דינגער, און אפעלד מעג ער איהם פאר דינגען נאר ניט פאר קויפין ובחוצה לארץ אויסער ארץ ישראל מוכרין אלו ואלו מעג מען פאר קויפין צו אנגעצין דינגער היינער און פעלדער [ועיין בהרע"ב]: ט אף במקום שאמרו להשכיר אפילו וואו מען האט גיזאגט מען מעג פאר דינגען אשטוב צו אנגעצין דינגער לא לבית דירה אמרו האט מען ניט גיזאגט מען זאל פאר דינגען דער געצין דינגער זאל אין איהר וואהנען מפני שהוא מכניס לתוכו עבודת גלולים ווייל ער וועט אריין ברייננען אין דיא שטוב איין עבודת גלולים שנאמר און עס שטייט אין פסוק ולא הביא תועבת אל ביתך דוא זאלסט ניט ברייננען עבודת גלולים אין דיין שטוב, [דיא שטוב מעג מען איהם נאר פאר דינגען ער זאל האלטין אין איהר האלץ, שטרויא, נאר ניט צום וואהנען אין איהר] ובכל מקום לא ישכיר לו את המרחץ מפני שהוא נקרא על שמו און אויף יעדער ארט טאר ניט איוד פאר דינגען אמרחץ [אבאד] צו איין עו"ג, טייל

שהיא נקראת על שמו. והנכרי מחממה בשבת ויאמרו מרחץ של פלוני יהודי רוחצים בה בשבת (יט) ולא דמי לשדה של ישראל שארים כותי עושה בה מלאכה בשבת דשדה לאריסות קא עבידא והכותי אריסותא דנפשיה קא עביד אבל מרחץ לאו לאריסותא קא עבידא ואין הכל יודעי' שהישראל השכירה לכותי ולכך אסור ובזה"ז שדרך להוריד אריס למרחץ לשנה במחצה לשליש ולרביע כדרך שמורידין לשדות שרי להשכיר מרחץ לכותי ואע"פ שהכותי עושה בה מלאכה בשבת מידע ידעי שהכותי אריס בה ואריסות דנפשיה קא עביד:

שהוא נקרא על שמו:

(יט) ל' סר"ט ויכנסו בו נכרים ויאמרו רחצנו כו' ובזה יש מילול השם לפי שישמע זה וא"י שהוא שכיר:

די באד ווערט גירופין אויף דעם יודינס נאמען אונ אז דער עובד גלולים הייצט די באד אום שבת, ווערט מען זאגין אידישע באד הייצט מען אום שבת, אונ מען וועט ניט וויסען אז זיא איז פאר דונגען צו איין עו"ג:

רש"י

לא עשו ישראל את העגל כו'. כלומר גבורים ושליטים ביצרם היו ולא היה ראוי להתגבר יצרם עליהם אלא גזרת המלך היתה כדי ליתן פתחון פה לבע"ת:

גמרא ע"ג דף ב ע"א

הלכה ה' נלה כלי הסילון דגבורם דמלכות דכיאם בם

לפני אידיהן רב ושמואל חד תני אידיהן וחד תני עידיהן דכתיב כי קרוב יום אידם וחד תני עידיהן דכתיב יתנו עידיהן ויצדקו. אריב"ל כל מצות שישראל עושין בעוה"ז באות ומעידות להן בעוה"ב שנא' יתנו עידיהן ויצדקו אלו ישראל ישמעו ויאמרו אמת אלו עו"ג ואריב"ל כל מצות שישראל עושין בעוה"ז באות וטורפות לכותים על פניהם לעה"ב שנאמר ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים נגד העמים לא נאמר אלא לעיני העמים מלמד שבאות וטורפות אותם על פניהם ואריב"ל לא עשו ישראל את העגל אלא ליתן פתחון פה לבעלי תשובה שנא' מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי כל הימים והיינו דא"ר יוחנן משום רשב"י לא היה דוד ראוי לאותו

לפני אידיהן אין דער משנה שטייט דריי טעג פאר די ימים טובים פון די פארצייטיגע פעלקער האבין יודין גיט גיטארט האנדלין מיט די פעלקער רב ושמואל רב אונ שמואל קריגען אין דעם ווארט אידיהן חד תני אידיהן איינער לערינט אידיהן מיט אאלף, איז דערטייטש זייער בראך דכתיב כי קרוב יום אידם ווארום עס שטייט אין פסוק עס איז נאנט דער טאג פון זייער בראך וחד תני עידיהן אונ איינער לערינט עידיהן מיט אעי"ן, איז דערטייטש זייערע עדות דכתיב יתנו עידיהן ויצדקו ווי עס שטייט אין פסוק זייא זאלין געבין זייערע עדות אונ זאלין גירעכט בלייבין אמר רבי יהושע בן לוי כל מצות שישראל עושין בעולם הזה רבי יהושע בן לוי זאגט אלע מצות וואס די יודין טוהן אויף די וועלט באות ומעידות להן בעולם הבא קומען פאר נאט אונ זאגין עדות אויף די יודין אז זייא האבין די מצות גיטאהן מען זאל זיי געבין עולם הבא שנאמר ווארום עס שטייט אין פסוק יתנו עידיהן ויצדקו אלו ישראל זיי זאלין געבין זייערע עדות אונ זאלין גירעכט זיין, דאס מיינט מען די יודין, די יודין וועלין ברייננגען זייערע מצות, די מצות זאלין אויף זיי עדות זאגין אז זיי האבין די מצות מקיים גיוועז וועלין זיי גירעכט זיין ישמעו ויאמרו אמת אלו עובדי גלולים זייא וועלין הערין אונ וועלין זאגין אמת דאס מיינט מען די גוים, די גוים וועלין הערין ווי די מצות זאגין עדות אויף די יודין, וועלין זייא זאגין עס איז טאקי אמת דיא יודין האבין טאקי מקיים גיוועז די מצות ואמר רבי יהושע בן לוי כל מצות שישראל עושין בעולם הזה באות וטורפות לכותים על פניהם לעולם הבא נאך האט רבי יהושע בן לוי גיזאגט אלע מצות וואס די יודין טוהן אויף די וועלט, אז מען וועט קומען צו עולם הבא וועלין קומען די מצות אונ וועלין שלאגין די כותים אויף זייער פנים שנאמר ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים ווארום עס שטייט אין פסוק משה רבינו האט גיזאגט צו די יודין איר זאלט היטען צו טאהן די מצות ווארום דאס איז אייער חכמה אונ אייער פארשטאנדיגקייט צו די אויגין פון די פעלקער נגד העמים לא נאמר עס שטייט ניט אין פסוק דאס איז אייער חכמה געגין די פעלקער אלא לעיני העמים נאר משה רבינו האט גיזאגט צו די יודין דאס איז אייער חכמה צוא די אויגין פון די פעלקער מלמד שבאות וטורפות אותם על פניהם דער פסוק לערנט אונז אז די מצות וואס די יודין טוהען וועלין קומען אונ וועלין שלאגין די כותים אויף זייער פנים אונ אויף זייערע אויגין אונ וועלין זאגין נעהט די מצות וואס די יודין האבין גיטאהן ואמר רבי יהושע בן לוי נאך האט רבי יהושע בן לוי גיזאגט לא עשו ישראל את העגל אלא ליתן פתחון פה לבעלי תשובה וואס די יודין האבין געמאכט דעם עגל דאס איז נאר גיוועזן מען זאל געבין אטענה צו די מענטשין וואס זינדיגען זייא זאלין זאגין מיר וועלין טאהן תשובה, פון וואנען וועלין זייא וויסען אז תשובה העלפט, ווייל זייא וועלין זעהן אז ביי דעם עגל האט אויך גיהאלפין תשובה שנאמר ווארום עס שטייט אין פסוק גאט האט גיזאגט צוא משה מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי כל הימים ווער וואלט

ולבי חלל. יצר הרע חלל בקרבי ואין לו כח לשלוט בי: דמפרסם חטאיהן. ואיכא חילול ה' אימא לא יתקבלו:

מעשה ולא היו ישראל ראויין לאותו מעשה לא דוד ראוי דכתיב ולבי חלל בקרבי ולא ישראל ראויין דכתיב מי יתן והיה לבבם זה להם ולמה עשו לו' לך שאם חטא יחיד אומרי' לו כלך אצל יחיד ואם חטא צבור אומרים לו כלך אצל צבור וצריכא דאי אשמעי' יחיד משום דלא מפרסם חטאיה אבל צבור דמפרסם חטאיהן אימא לא ואי אשמעינן צבור משום דנפישי רחמייהו אבל יחיד דלא אלימא זכותיה אימא לא צריכא והיינו דרבי שמואל בר נחמני דא"ר שמואל בר נחמני מ"ד נאם הגבר הוקם על נאם דוד בן ישי שהקים עולה של תשובה ואמר רבי שמואל בר נחמני כל

וצריכא פי' לכתוב חספס וקללת מבוכסס :

געבין אז זייערע הארצער זאלין זיין אייביג פרום צוא מיר זייא זאלין פאר מיר אייביג מורא האבין וויא זיי האבין היינט מורא, זעהן מיר אז די יודין זענען גיוועזען צדיקים והיינו דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי דאס איז וואס רבי יוחנן האט גיזאגט פון רבי שמעון בן יוחאי'ס וועגין לא היה דוד ראוי לאותו מעשה ולא היו ישראל ראוין לאותו מעשה נישט אויף דוד האט זיך געשטארקט דער יצר הרע ער זאל טאהן וואס ער האט גיטאן, אונ ניט אויף די יודין האט זיך געשטארקט דער יצר הרע זייא זאלין טאהן וואס זייא האבין גיטאהן לא דוד ראוי נישט אויף דוד האט זיך געשטארקט דער יצר הרע דכתיב ולבי חלל בקרבי ווארום עס שטייט אין פסוק דוד האט גיזאגט מיין יצר הרע איז גע־הרגת אין מיר, איך האב שוין געהרגת מיין יצר הרע, ער קען מיך שוין ניט אנריידין צוא טאהן אעבירה ולא ישראל ראוין אונ ניט אויף די יודין האט זיך געשטארקט דער יצר הרע דכתיב ווארום עס שטייט אין פסוק גאט האט געזאגט צו משה מי יתן והיה לבבם זה להם ווער וואלט געבין זייא זאלין אייביג האבין אזעלכע פרומע הארצער ווי זייא האבין היינט צו מיר ולמה עשו פאר וואס דען האבין זייא גיטאהן, פאר וואס האט דוד אונ די יודין געזינדיגט לומר לך שאם חטא יחיד אומרים לו כלך אצל יחיד צו זאגין דיר אויב אאיינציגער מענטש זינדיגט זאגט מען צו איהם גייא צו דוד ער איז אויך געוועזען אאיינציגער מענטש אונ האט געזינדיגט, ער האט געטאהן תשובה האט מען איהם זיין זינד מוחל גיוועזען, טוה אויך תשובה וועט מען דיר דיינע זינד אויך מוחל זיין ואם חטא צבור אומרים לו כלך אצל צבור אונ אויב פיל מענטשין אדער אלע יודין צו זאמען האבין געזינדיגט זאגט מען צו זייא גייט צו דיא יודין וואס האבין געמאכט דעם עגל זיי האבין גיטאהן תשובה האט מען זיי מוחל גיוועזען, איהר וועט טאהן תשובה וועט מען אייך אויך מוחל זיין וצריכא אונ ביידע דוד מיט דיא יודין האבין געדארפט ווייזין אז תשובה העלפט דאי אשמעינן יחיד משום דלא מפרסם חטאיה אז מיר וואלטין וויסען פון דוד אז איין מענטש זינדיגט אונ טוהט תשובה איז מען אים מוחל זיינע זינד וואלטין מיר זאגין דיא זינד פון

איין מענטש איז מען יוא מוחל מיט תשובה ווייל פון זיין עבירה ווייס קיינער נישט איז נישט גיוועזען אחילול השם אבל צבור דמפרסם חטאיהן אימא לא אבער אז פיל מענטשין זינדיגען וואס זייער זינד ווערט בעוואוסט צו פיל מענטשין איז שוין דא אחילול השם, וואלטין מיר זאגין זייער זינד איז מען ניט מוחל מיט תשובה, דריבער ווייסין מיר פון דיא זינד פון עגל אפילו אלע יודין האבין געזינדיגט פון דעסטוועגין האט גאט זייא מוחל גיוועזען די זינד ווייל זיי האבין גיטאן תשובה. טאמר וועסטו זאגין איז דאך אקשיא אז דוד המלך האט געזעהן מען האט מוחל גיוועזען די יודין די זינד פון עגל וועגין זייער תשובה, האט ער דאך שוין נגעדארפט וויסען אז דיא זינד פון איין מענטש איז מען געוויס מוחל אז מען טוהט תשובה, צו וואס האט ער געזינדיגט צו ווייזען אז תשובה העלפט צו איין מענטש אויך, מען ווייס דאך שוין אז תשובה העלפט צוא איין מענטש אויך מיט אקל וחומר, מאדאך אז אלע יודין צו זאמען האבין געזינדיגט האט גיהאלפין תשובה אז איין מענטש זינדיגט וועט דאך געוויס העלפין תשובה, ענטפערט דיא גמרא דוד האט געטראכט טאמער פארקערט ואי אשמעינן צבור משום דנפישי רחמייהו אז פיל מענטשין זינדיגען העלפט יא תשובה, ווייל די רחמנות פון הקב"ה איז גרויס צו פארלענדין פיל מענטשין, דריבער האט גי־האלפין תשובה בייא די זינד פון עגל אבל יחיד דלא אלימא זכותיה אימא לא צריכא אבער אז איין מענטש זינדיגט וואס זיין זכות איז ניט גרויס וואלט מען זאגין אז ער זינדיגט העלפט ניט תשובה. דריבער האט דוד אויך געזינדיגט אונ האט גיטאן תשובה צוא ווייזין אז איין מענטש זינדיגט אונ טוהט תשובה איז מען איהם אויך מוחל זיין זינד והיינו דרבי שמואל בר נחמני דאס איז וואס רבי שמואל בר נחמני האט גיזאגט דאמר רבי שמואל בר נחמני ווארום רבי שמואל בר נחמני האט גיזאגט מאי דכתיב נאום הגבר הוקם על נאום דוד בן ישי וואס מיינט דער פסוק דאס איז די רייד פון דעם מענטש וואס הוקם על' דאס איז די רייד פון דוד בן ישי, וואס מיינט מען הוקם על שהקים עולה של תשובה ער האט אויפגי־שטעלט דעם יאך פון תשובה, דוד האט געוויזען

העושה מצוה אחת בעולם הזה מקדמתו והולכת לפניו לעולם הבא שנאמר והלך לפניך צדקך וכל העובר עבירה אחת מלפפתו ומוליכתו ליום הדין שנאמר ילפתו ארחות דרכם ר"א אומר קשורה עמו ככלב שנאמר ולא שמע אליה לשכב אצלה להיות עמה לשכב אצלה בעולם הזה להיות עמה לעולם הבא :

מלפפתו . מעטפתו לשון תלכוש :

אפילו עס איז שווער צו טאן תשובה פון דעסט־וועגין מוז יעדער מענטש אויף זיך געמען די שווערקייט אונ טאהן תשובה ואמר רבי שמואל בר נחמני נאך האט רבי שמואל בר נחמני געזאגט כל העושה מצוה אחת בעולם הזה מקדמתו והולכת לפניו לעולם הבא דער מענטש וואס טוהט אפילו נאר איין מצוה אויף די וועלט, ווען ער שטארבט גייט די מצוה פאר איהם פאר אוים אונ פירט איהם צו עולם הבא שנאמר והלך לפניך צדקך וויא עס שטייט אין פסוק דיין פרומקייט וועט גיין פאר דיר פאר אוים [אונ וועט דיך פירען צו עולם הבא] וכל העובר עבירה אחת מלפפתו ומוליכתו ליום הדין אונ דער מענטש וואס טוהט אפילו נאר איין עבירה, דיא עבירה נעמט איהם ארום אונ פירט איהם צום משפט שנאמר ילפתו ארחות דרכם וויא עס שטייט אין פסוק זיי נעמען איהם ארום אונ פירען איהם אין זייער וועג רבי אלעזר אומר קשורה עמו ככלב רבי אלעזר זאגט די עבירה ווערט צו געבונדין צו איהם וויא אהונט איז צו געבונדין צו זיין בעל הבית שנאמר ולא שמע אליה לשכב אצלה להיות עמה ווארום עס שטייט אין פסוק ביי יוסף ער האט ניט געוואלט הערין די רייד פון פוטיפרס ווייב צו ליגען בייא איהר אונ צו זיין מיט איהר, צו ליגען מיט איהר אויף דיא וועלט אונ זיין מיט איהר אויף דיא אנדערע וועלט :

זוהר נח דף סא ע"ב, ס"ת דאלילות יוד הא ואו הא

רבי אלעזר אזל לגביה דר' יוסי בר"ש בן לקוניא חמוי כיון דחמא ליה אתקין ליה תופסיתא (ס"א טופסיסא) דקומרא במטון דקולפא ויתיבו א"ל חמוי אפשר דשמעת מאבוך האי דכתיב (איכה ג) עשה ה' אשר זמם בלע אמרתו אשר צוה מימי קדם. א"ל הא אוקמוה חבריא. בלע אמרתו דבזע פורפירא דיליה. אשר צוה מימי קדם. דהא פורפירא פקיד לה מאינון יומי קדמאי עלאי וביומא דאתחריב בי מקדשא בזע לה בגין דהאי פורפירא איהי יקרא דיליה ותיקונא דיליה ובזע ליה. א"ל עשה ה' אשר זמם. וכי מלכא חשיב(קודם) לאבאשא לבנוי עד לא ייתון למחטוי א"ל למלכא דהו"ל מאן יקר ובכל יומא הוה דחיל עליה דלא יתבר והוה מסתכל ביה ותקין בעיניו. ליומין אתא בריה וארגיז ליה למלכא נטל מלכא ההוא מאן יקר ותבר ליה הה"ד (שם) עשה ה' אשר זמם. ת"ח מן יומא דאיתבני בי מקדשא הוה קב"ה מסתכל ביה וחביב עליה סגי והוה דחיל עלייהו דישראל דיחטון ויחרב בי מקדשא וכן בכל זמנא דהוה אתי לגבי בי מקדשא הוה לביש ההוא פורפירא לבתר דגרמו חובין וארגיזו קמי מלכא אתחרב בי מקדשא ובזע ההוא פורפירא (ד"א גרים הכי בזע ההוא פורפירא ואתחרב בי מקדשא) היינו דכתיב עשה ה' אשר זמם בלע אמרתו וגו' האי אמרתו בקדמיתא יתבא ברא"ש אמיר והא אתעטרו עטרא לרישא ואילן נאה לפניו ואיהי מימי קדם ודאי וכדין עליכו קמיה בבתי ברא"י ודאי והן (ישעי' לג) אראלם צעקו חוצה (שם כב) ויקרא ה' לבאות ביום ההוא וגו' היינו בזמנא דאתחריב בי מקדשא אבל בזמנא אחרא לית חדוה קמי קב"ה כזמנא דאתאבידו חייבי עלמא ואינון דארגיזו קמיה הה"ד (משלי יא) ובאבוד רשעים רנה. וכן בכל דרא ודרא דעביד דיני בחייבי עלמא. חדוה ותושבחא קמי קב"ה. ואי תימא הא תנינן דלית חדוה קמי קב"ה כד איהו עביד דינא בחייביא. אלא ת"ח בשעתא דאתעביד דינא בחייביא חדוון ותושבחן קמיה על דאתאבידו מעלמא והכי מלי כד מטא ההוא זמנא דאוריך לון ולא תאבן לגביה מחובייהו. אבל אי אתעביד בהו דינא עד לא מטא זמנייהו (ועד) דלא אשתלים חובייהו כד"א כי לא שלם עון האמורי עד הנה כדין לית חדוה קמיה ובאיש קמיה על דאתאבידו. ואי תימא איהו עד לא מטו זמנייהו אמאי עביד בהו דינא. אלא אינון גרמין בישא לגרמייהו דהא קודשא ב"ה לא עביד בהו דינא עד לא מטא זמנייהו אלא בגין דמשתתפי בהדייהו דישראל לאבאשא לון ובגין כן עביד בהו דינא ואוביד לון מעלמא בלא זמנא ודא הוה דאבאיש קמיה ובג"כ אטבע מצראי בימא ואוביד סנאיהון דישראל בימי יהושפט וכן כלהו דהא בגיניהון דישראל אתאבידו בלא זמנא אבל כד אשתלים זמנא דאוריך לון ולא תבו כדין חדוה ותושבחתא קמיה על דאתאבידו מעלמא בר בזמנא דאתחריב בי מקדשא דאע"ג דאשתלים זמנא להון דארגיזו קמיה לא הוה חדוה קמיה ומההוא זמנא לא הוה חדוה לעילא ותתא :

יוסף לחק

מוסר

מספר חסידים סימן קמח.

בעס בחיק כסילים ינוח. הכעס רע מאד, ועל כן לריך להתרחק ממנו עד קלה האחרון וילמד כל אדם לעלמו כל שעה ושעה

הלכה פסוקה

הרמב"ם הלכות תפלה פרק יב

(א) אין קורין בתורה בצבור בפחות מעשרה אנשים גדולים בני חורין. ואין קורין פחות מעשרה פסוקים

כעס בחיק כסילים ינוח דער כעס רוהט נאר בייא די נארין הכעס רע מאד כעס איז גאנץ שלעכט ועל כן צריך להתרחק ממנו עד קצה האחרון דריבער דארף יעדער מענטש זיך דערווייטערין פון כעס וויא ווייט ער וועט נאר קענען, ביז דאס לעצטע דערוויי־

(א) אין קורין בתורה בצבור בפחות מי' אנשים גדולים בני חורין מען טאר ניט לייענען אין דיא ספר תורה אויב עס זענען דא אין שוהל ווייניגער וויא צעהן מענטשין גרויסע אונ דיא צעהן מענטשין מוזין זיין יודין ניט עבדים כנענים ואין קורין פחות

וידבר עולה מן המנין. ולא יהיו הקורין פחות מג׳ אנשים. ואין מתחילין בפרשה פחות משלשה פסוקים. ואין משיירין בפרשה פחות מג׳ פסוקים. ולא יקרא הקורא פחות מג׳ פסוקים: (ב) ג׳ שקראו עשרה פסוקים שנים קוראין שלשה שלשה וא׳ ארבעה ובין שהיה הקורא ארבעה ראשון או אחרון או אמצעי ה"ז משובח:

שלא יכעוס כלל ואפי׳ על דבר שראוי לכעוס עליו ואם רוצה להטיל אימה בתוך ביתו או על הצבור אם הוא פרנס יראה בעיניהם שהוא כועס ותהיה דעתו מיושבת עליו בינו לבין עצמו כאדם שהוא מראה פנים של כעס ובלבו אינו כועס כי הכעס מביא לכלל טעות ואמרו חכמים כל הכועס אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו ובעלי כעס חייהם אינם חיים וגם מתים קודם זמנם וכה"א כי לאויל יהרג כעס. לפיכך נאה מאד להתרחק מן הכעס ולהנהיג בעצמו שלא ירגיש אף בדברי המכעיסו וזו היא דרך הטובה:

מעשרה פסוקים און מען זאל ניט לייענען ווייניגער וויא צעהן פסוקים וידבר עולה מן המנין דער פסוק וידבר ה׳ אל משה לאמר, ווערט גירעכינט צו די צעהן פסוקים ולא יהיו הקורין פחות משלשה אנשים און מען מוז לייענען צו דריי מענטשין ניט צו ווייניגער ואין מתחילין בפרשה פחות מעשרה פסוקים מען זאל ניט אנהויבען לייענען איין פסוק אדער צוויי פסוקים פאר א פרשה, נאר דרייא פסוקים פאר א פרשה מעג מען ואין משיירין בפרשה פחות משלשה פסוקים און מען טאר ניט אויפהערין לייענען צווייא פסוקים און ניט איין פסוק פאר א פרשה, אבער לאזין דריי פסוקים פאר א פרשה מעג מען ולא יקרא הקורא פחות משלשה פסוקים יעדער וואס מען רופט אים צוא די ספר תורה מוז מען מיט אים לייענען ניט ווייניגער ווי דרייא פסוקים: (ב) שלשה שקראו עשרה פסוקים אויב מען לייענט צעהן פסוקים צו דריי מענטשין שנים קוראין שלשה שלשה ואחד ארבעה צווייא מענטשין לייענען צו דריי פסוקים און איינער לייענט פיר פסוקים ובין שהיה הקורא ארבעה ראשון או אחרון או אמצעי הרי זה משובח סיי דער ערשטער האט גילייענט די פיר פסוקים און סיי דער לעצטער האט גילייענט די פיר פסוקים און סיי דער מיטעלסטער האט גילייענט די פיר פסוקים, וועלכער פון זיי עם האט גילייענט די פיר פסוקים איז ער דער בעסטער:

טערונג וילמד כל אדם לעצמו כל שעה ושעה שלא יכעוס כלל יעדער מענטש דארף זיך גיוואהנען און אכטונג געבין אויף זיך צו יעדער צייט ער זאל ניט בייז ווערין ואפילו על דבר שראוי לכעוס עליו אפילו עס איז אזוי אנאך וואס מען דארף אויף דעם בייז ווערין, זאל ער אויך ניט בייז ווערין ואם רוצה להטיל אימה בתוך ביתו און אויב ער וויל זיינע שטוב מענטשין זאלין פאר אים מורא האבין או על הצבור אם הוא פרנס אדער ער איז דער פירער אין שטאט און ער וויל די שטאט מענטשין זאלין פאר אים מורא האבין יראה לעיניהם שהוא כועס זאל ער ווייזין פאר זיי אז ער איז אכעסן אבייזער מענטש ותהיה דעתו מיושבת עליו בינו לבין עצמו אבער בייא זיך אליין דארף ער ניט זיין בייז, זיין פארשטאנד דארף זיין גאנץ רוהיג כאדם שהוא מראה פנים של כעס ובלבו אינו כועס אזויא וויא אמענטש וואס ווייזט אפנים מיט כעס און אין הארצין איז ער ניט בייז כי הכעס מביא לכלל טעות וואריום כעס ברייגנט דעם מענטש צו האבין אטעות ואמרו חכמים די חכמים האבין גיזאגט כל הכועס דער מענטש וואס איז בייז מיט כעס אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו אויב ער איז אחכם ווערט פון אים אפ גיטאן זיין חכמה בעלי כעס חייהם אינם חיים די מענטשין וואס זענען כעסנים, איז זייער לעבין קיין לעבין וגם מתים קודם זמנם און זייא שטארבין פאר זייער צייט וכן הוא אומר כי לאויל יהרג כעס און אזויא האט שלמה המלך געזאגט דעם נאר הרגת זיין כעס לפיכך נאה מאד להתרחק מן הכעס דריבער איז זייער שיין מען זאל זיך דערווייטערן פון כעס ולהנהיג בעצמו שלא ירגיש אף בדברי המכעיסו יעדער מענטש דארף זיך געוויינען עם זאל אים ניט דער צערגען אפילו איינער רעט אים אזעלכע רייד וואס דארף אים דערצערענען והו היא דרך הטובה און דאס איז גוטע וועג פאר יעדער מענטש:

מטות יום ה תורה · אונקלוס

לתמשיך מת"ת דו"א יהוה נפש י יה יהו יהוה רוח יוד הא ואו הא נשמה יהוה חיה יחידה ה דמלוי הה אל שם ב"ן שבעשיה בניקוד חולם:

ו וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה אֶלֶף לַמַּטֶּה

ו וּשְׁלַח יָתְהוֹן מֹשֶׁה אַלְפָא לְשִׁבְטָא לְחֵילָא

ת"א וישלח אתם משה. סוטה מג:

בעל הטורים

(ו) וישלח אתם משה אלף למטה לצבא אתכ ואת פינחס. והכהנים לא שלח עמהם כדי שלא ימכיים שהם שממין שנהרג

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ו) וישלח אתם משה. הקב"ה אמר למשה נקם נקמת אתה בעצמך והוא מבלה אחרים אלא ע"י שנתגדל במדין אמר

ליקוטים על התורה

פ) וַיִּשְׁלַח אוֹתָם מֹשֶׁה וגו׳. דער מדרש תנחומא שרייבט הקב"ה האט גיזאגט צו משה דו זאלסט נעמען

פירוש להורת אלהים

(ו) וַיִּשְׁלַח אוֹתָם מֹשֶׁה האט זיי געשיקט טוינגט פון

לַצָּבָא אֹתָם וְאֶת־פִּינְחָס בֶּן־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן לַצָּבָא וּכְלֵי הַקֹּדֶשׁ וַחֲצֹצְרוֹת הַתְּרוּעָה בְּיָדוֹ: ז וַיִּצְבְּאוּ עַל־מִדְיָן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וַיַּהַרְגוּ כָּל־זָכָר: ח וְאֶת־מַלְכֵי מִדְיָן הָרְגוּ עַל־חַלְלֵיהֶם אֶת־אֱוִי וְאֶת־רֶקֶם וְאֶת־צוּר וְאֶת־חוּר וְאֶת־רֶבַע חֲמֵשֶׁת מַלְכֵי מִדְיָן וְאֵת בִּלְעָם בֶּן־

יָתְהוֹן וְיָת פִּינְחָס בַּר אֶלְעָזָר כַּהֲנָא לְחֵילָא וּמָנֵי קוּדְשָׁא וַחֲצוֹצְרוֹת יַבָּבְתָא בִּידֵיהּ: ז וְאִתְחַיָּלוּ עַל מִדְיָן כְּמָא דְפַקֵּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה וּקְטָלוּ כָּל דְּכוּרָא: ח וְיָת מַלְכֵי מִדְיָן קְטָלוּ עַל קְטִילֵיהוֹן יָת אֱוִי וְיָת רֶקֶם וְיָת צוּר וְיָת חוּר וְיָת רֶבַע חַמְשָׁא מַלְכֵי מִדְיָן וְיָת בִּלְעָם

ת"א ואת מלכי מדין הרגו על חלליהם. סנהדרין קו :

בעל הטורים

נשיא משכמו: (ח) ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב. ביהושע (סימן יג) אומר ואת בלעם בן בעור הקוסם מלמד שהניחוהו לפני משה ודנוהו כדין מכשפה לא תחיה. יש דרך ישר לפני איש ואחריתה דרכי מות. יש דרך ישר ר"ת עולה כ"ד וס"ת שכר. שבא ליטול שכר כ"ד אלף שהפיל מישראל בעצתו :

רש"י

(ו) אותם ואת פינחס. מגיד שהיה פנחס פ שקול כנגד כולם. ומפני מה הלך פנחס ולא הלך אלעזר צ אמר הק' ב"ה מי שהתחיל במצוה שהרג כזבי ק בת צור יגמור. ד"א שהלך לנקום נקמת יוסף אבי אמו שנאמר (בראשית לז) והמדינים מכרו אותו (סוטה מ) ומנין שהיתה אמו של פנחס משל יוסף שנאמר (שמות ו) מבנות פוטיאל, מזרע יתרו שפיטם עגלים לע"א ומזרע יוסף שפטפט ביצרו. ד"א שהיה משוח מלחמה: וכלי הקדש. זה הארון והציץ ר שהיה בלעם עמהם ומפריח מלכי מדין בכשפים והוא עצמו פורח עמהם הראה להם את הציץ שהשם חקוק בו והם נופלים לכך נאמר על חלליהם במלכי מדין שנופלים על חלליהם מן האויר וכן בבלעם כתיב על חלליהם בספר (יהושע יג): בידו. ברשותו ש וכן (במדבר כא) ויקח את כל ארצו מידו: (ח) חמשת מלכי מדין. וכי איני רואה

שפתי חכמים

פ מדכתיב וישלח אותם משה למה חזר וכתב אותם ואת פנחס אלא מגיד כו': צ בשלמא בלא זה ה"א דהא דלא שלח את אלעזר משום חשיבותו של אלעזר שהיה שקול כנגד כלם אבל עכשיו שפי' שגם פנחס היה שקול כנגד כלם א"כ למה שלח את פנחס כו': ק ולהאי טעמא למוד קשה דהא עיקר מצוה היה מה שהרג את זמרי ולא מה שהרג את כזבי, לכן אמר ד"א שהלך כו'. ולפי ד"א קשה הא לטובה היה לו ליוסף מה שמכרוהו למצרים שהרי נעשה מלך שם, לכן אמר ד"א שהיה משוח מלחמה. ולהאי טעמא למוד נמי קשה למה מפרש קרא שמו של פנחס שהיה משוח מלחמה במלחמה זו יותר מבמלחמה אחרת, ולכך לריך רש"י לכל הטעמים כ"ל: ר משום דשניהם נקראו קדש דכתיב בפרשת במדבר פיני בסופו ולא יבאו לראות כבלע את הקדש וגבי לין כתיב בפ' תרומה ועשית לין וגו' קדש לה': ש דלל"ה היאך יכול פנחס לישא כל זה בידו הארון והלין והחלולרות:

דעת זקנים מבעלי התוספות

אינו כדין שאכגוד ככה שהם עשו לי טובת הנאה כדאמרי אינשי בירא דשתית מינה מיא לא תשדי ביה עפרא. וי"א שאין זה מדין שנתגדל בו משה שזו בלד מואב ועד עכשיו היא הרכה. ולמה שלח פנחס דמי שהתחיל במצוה אומרים לו גמור והוא הכה את המדינית לפיכך יגמור מצותו :

פירוש לתורת אלהים

איטליכען שבט צו דיא מִלְחָמָה אֹתָם וְאֶת פִּנְחָס ער האט זיי געשיקט אונ פנחס דער זוהן פון אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן צו די מִלְחָמָה וּכְלֵי הַקֹּדֶשׁ אונ דיא הייליגע כלים מיינט מען דעם ארון מיט דעם ציץ האבין זייא אויך מיט גינומען וַחֲצוֹצְרוֹת אונ דיא טרוימייטין פון שאלונג זענען גיוועזן אין זיין האנד: (ז) וַיִּצְבְּאוּ עַל מִדְיָן אונ זיי האבין גיהערשט איבער מדין אזוי ווי גאט האט גיבאטין צו משה וַיַּהַרְגוּ אונ האבין גיהרגת אלע זכרים: (ח) וְאֶת מַלְכֵי מִדְיָן אונ די מלכים פון מדין הָרְגוּ האבין זיי גהרגת אויף זייערע דערשלאגענע חֲמֵשֶׁת די פינף מלכים פון מדין האבין זייא אלע גיהרגת וְאֵת בִּלְעָם אונ

ליקוטים על התורה

די נקמה פון דיא מדינים פאר וואס האט משה געשיקט פנחס אונ איז ניט אליין געגאנגען אין דיא מלחמה וויא גאט האט איהם גיבאטין נאר משה האט גיזאגט צוא הקב"ה ווייל דיא מדינים האבין מיר גיטאהן א טובה אונ האבין מיך געהאלטין אין זייער מדינה ווען איך בין אנטלאפין פון מצרים, איז ניט רעכט פון מיר איך זאל זיי מצער זיין, וויא די וועלט זאגט דעם ברונען וואס דוא האסט געטרונקען פון איס וואסער זאלסטו ניט ווארפין אין איהם בלאטע, דריבער האט משה געשיקט פנחס אונ איז ניט אליין געגאנגען אין דיא מלחמה נדער קהלת משה פרעגט אז משה האט געהאט די גוטע מדה פאר וואס האט הקב"ה געזאגט צו משה ער זאל שלאגין מדין הקב"ה האט דאך געוואוסט אז משה קען ניט שלאגין מדין. נאר דאס איז געוואוסט אז אפונק פון די נשמה פון משה איז גיוועזן אין גדעון, אונ גדעון האט גישלאגין דיא מדינים, אונ אזוי האט הקב"ה גיזאגט צוא משה נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים, דו וועסט נעמען דיא נקמה פון די מדינים פאר די יודענס וועגין נאר ניט היינט, נאר אחר תאסף אל עמך נאכדעם ווי דו וועסט שוין זיין גישטארבין דאמאלס וועסטו שלאגין דיא מדינים, דאס איז גדעון :

בעור הרגו בחרב : ט וישבו בני־ישראל את־נשי מדין ואת־טפם ואת כל־בהמתם ואת־כל־מקנהם ואת־כל־חילם בזזו : י ואת כל־עריהם במושבתם ואת כל־טירתם שרפו באש :

בר בעור קטלו בחרבא: ט ושבו בני ישראל ית נשי מדין וית טפלהון וית כל בעירהון וית כל ניתיהון וית כל נכסיהון בזו : י וית כל קרויהון במותבניהון וית כל בית סגדתהון אוקידו בנורא:

שפתי חכמים

ת דקשה היאך אירע שבלעם היה אצל מדינים שהרי בלעם אמרם נסרים היה והלך למדינים לבקש השכר ולא אצל בלק כי הם היו פרסורי המצירה א"כ שמא היה שם בלאתו הזמן כי מבר דרך שם לילך אל בלק לבקש שכרו: א דאל"כ איך הרגוהו והוא אינו מליני דא"ל משום שבשבילו חטאו שהרי הם לא ידעו זה עד שובם ממדין הגא' להם הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם אלא מפני שמשיאן עלה רעה למרוד בלווי הקב"ה: ב יש לפרש משלם ממש ולא קפחוהו ר"ל לא היו מנכין לו אלא היו משלמין לו כל גמולו הרעה שעשה להם. ויש לפרש משלם כשנו"ל הש"ן וקמ"ן סלמ"ד ר"ל מעל האומות דהיינו חרב שנמסר לו לפי שהוא השם אומנתן של ישראל כו' כדפרש"י בסמוך: ג ושרי היינו שרים ותרגומו טורני ה"מ דטורני הי' שרים וטורני היינו פירושם כלו' מקום מושב שרים, ולטעם אחרון לאור קשה הי"ל לכתוב טורנות ולטעם ראשון קשה הי"ל לכתוב טורנותן לכן פירש ב' טעמים :

רש"י

שחמשה מנה הכתוב למה הוזקק לומר חמשת אלא ללמדך שהוו כלם בעצה והושוו כלם בפורענות. בלעם הלך שם ליטול את שכר עשרים וארבעה אלף שהפיל מישראל בעצתו (ספרי) ויצא ממדין לקראת ישראל ומשיאן עצה רעה א אמר להם אם כשהייתם ששים רבוא לא יכולתם להם ועכשיו בי"ב אלף אתם באים להלחם, נתנו לו שכרו משלם ב ולא קפחוהו: בחרב. הוא בא על ישראל והחליף אומנתו באומנותם שאין נושעים אלא בפיהם וע"י תפלה ובקשה, ובא הוא ותפש אומנותם לקללם בפיו, אף הם באו עליו והחליפו אומנותם באומנות האומות שבאים בחרב שנאמר (בראשית כז) ועל חרבך תחיה: (י) טירתם. מקום פלטרין שלהם שהוא ל' מושב כומרים יודעים חוקיהם. ד"א ל' מושב שריהם כמו שמתורגם סרני ג פלשתים טורני פלשתאי:

ליקוטים על התורה

(ח) ואת מלכי מדין הרגו וגו' ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב

דער ילקוט שמעוני שרייבט ווייל משה האט נאך ניט געהאט אזוי אמלחמה, געגען אזעלכע מכשפים ווי דיא מדינים זענען גיוועזן, וויא עס שטייט אין פסוק וקסמים בידם די זקנים פון מדין ווען זייא זענען געגאנגען צו בלעם האבין זיי מיט גענומען כשוף, און בלעם איז דארט אויך גיוועזן ביי די מלחמה, דריבער האט משה געהייסין מען זאל שיקען אין די מלחמה מענטשין וואס זענען דיא גרעסטע צדיקים, און מען זאל מיט נעמען די היילינגע כלים, דיא טומאה פון דעם כשוף זאל ניט קענען בעשטיין געגין די היילינקייט פון דיא כלים און ניט געגין די צדיקים, ווי דער סוף איז גיוועזן בלעם האט אויף געהויבען זיינע צוויי חענט אין דערהייך און האט אנגעהויבען פליהען אין דער הייך און ער איז שוין גיוועזן נאנט פון כסא הכבוד, און דיא פינף מלכים פון מדין זענען אויך געפלויגען אין דער הייך, און פנחס האט אויפגעהויבען געגען זייא דעם ציץ די גאלדענע בלעך וואס אויף איהם איז גיוועזן געשריבען די צוויי ווערטער "קדש לה'" זענען באלד אלע אראפ געפאלין אויף דיא ערד ווארום זייער כשוף האט ניט געקענט בעשטיין געגין די היילינקייט פון ציץ און פנחס האט מען אויך געדארפט שיקען אין דער מלחמה ווייל פון די צייט וואס פנחס איז גיווארין אכהן איז ער גיוועזן אזוי וויא אמלאך און הקב"ה האט איהם צוא גיזאגט צוא געבין שלום ופרידען און דער זכות זיינער זייער גרויס האט משה געוואסט אז אין זיין זכות וועלין אלע יודין קומען צוריק פון די מלחמה און איינער פון זייא וועט ניט פעלין :

פירוש לתורת אלהים

בלעם דעם זוהן פון בעור האבין זיי גיהרגעט מיט אשווערד. רש"י שרייבט בלעם האט גיהערט אז דורך זיין עצה וואס ער האט איין עצה גיגעבין זיי זאלין מפקיר זיין זייערע טעכטער אויף זנות דורך דעם איז גישטארבין פיר און צוואנציג טויזינט יודין איז ער גיקומען אין דער צייט אין מדין אפ נעמען זיין שכר פאר דיא עצה און וויא ער האט גיזעהן אז דיא ישראל הרגן די מדינים איז ער גיפלויגין מיט כישוף אין דער לופטין און האט נאך גימאכט פליהען דיא פינף מלכי מדין אויך מיט זיך האט פנחס זיי געוויזען דעם ציץ וואס דער שם איז דארט פאר האנדין זענען אלע אראפ גיפאלין אויף דיא געהרגעטע און דיא ישראל האבין זייא אלע ניהרגת דרום שטייט על חלליהם : (ט) וישבו האבין דיא קינדער ישראל גיפאנגען די ווייבער פון מדין ואת טפם און זייערע קליינע קינדער און גאר זייערע בהמות ואת כל חילם בזזו און גאר זייער גוטץ האבין זיי גירויבט : (י) ואת כל עריהם במושבותם און אלע זייערע שטעט וואו זיי האבין גיוואנט ואת כל טירותם און אלע זייערע פלאצין שרפו באש האבין זיי פאר ברענט אין פייער :

נביאים יהושע יד

תרגום

לתמשיך מנ"ת דז"א צבאות נפש צ צב צבא צבאו צבאות רוח יהוה נשמה דנצח אדני נשמה דהוד יהוה חיה יחידה דנצח יהוה חיה יחידה דהוד אל שם ב"ן שבעשיה :

א כי־נתן משה נחלת שני המטות וחצי המטה א ארי יהב משה אחסנת

מעבר לירדן וללוים לא נתן נחלה בתוכם: ב כי
היו בני יוסף שני מטות מנשה ואפרים ולא נתנו
חלק ללוים בארץ כי אם ערים לשבת ומגרשיהם
למקניהם ולקנינם: ג כאשר צוה יהוה את משה
כן עשו בני ישראל ויחלקו את הארץ: ד ויגשו
בני יהודה אל יהושע בגלגל ויאמר אליו כלב בן
יפנה הקנזי אתה ידעת את הדבר אשר דבר
יהוה אל משה איש האלהים על אדותי ועל
אדותיך בקדש ברנע: ה בן ארבעים שנה אנכי
בשלח משה עבד יהוה אתי מקדש ברנע לרגל
את הארץ ואשב אותו דבר כאשר עם לבבי:

תרין שבטין ופלגות שבטא
מעברא לירדנא ולליואי
לא יהב אחסנא ביניהון:
ב ארי הוו בני יוסף תרין
שבטין מנשה ואפרים ולא
יהבו חולק לליואי בארעא
אלהן קרוין למתב ורוחיהון
לבעיריהון ולגיתיהון:
ג כמה דפקיד יי ית משה
כן עבדו בני ישראל ופליגו
ית ארעא: ד וקריבו בני
יהודה לות יהושע בגלגלא
ואמר ליה כלב בר יפנה
קנזאה את ידעת ית פתגמא
דמליל יי עם משה נביא דיי
על עסק דילי ועל עסק
דילך ברקם גיאה: ה בר ארבעין שנין אנא כד שלח משה עבדא דיי יתי מרקם גאה לאללא
ית ארעא ואתיבת יתיה פתגמא כמה דהוה עם לבי:

רש"י

(ב) כי היו בני יוסף שני מטות. תחת שבט לוי: (ה) כאשר עם לבבי. ולא כאשר עם פי, שבפי הבטחתי להמרגלים שאומר כאשר הם אומרים והייתי מדבר עמהם אחד בפה ואחד בלב:

מצודת דוד

(א) כי נתן משה. יאמר מדוע חלק יהושע נחלה לתשעה המטות וחצי ואמר הנה כי משה נתן לשני המטות וחצי וללוים לא נתן נחלה כי אין לתת להם כאשר לוה ה' ולא נשארו א"כ ראוים לנחלה כ"א שמנת המטות וחצי, ע"ז הוכרח יהושע לחלוק נחלה לתשעה המטות וחצי: (ב) כי היו. ר"ל לפי שבני יוסף נחלקו לשתי מטות והיו א"כ תשעה וחצי לבד הלוים אבל ללוים לא נתנו נחלה לא משה ולא יהושע: לשבת. ר"ל לבד לדור בהם ולא להיות שלהם לגמרי: (ג) כאשר לוה ה'. שלא לתת נחלה ללוים: ויחלקו ביניהם. חלקו ולא נתנו ממנה ללוים: (ד) ויגשו בני יהודה. לעזור לכלב בשאלת בקשתו: על אודותי וגו'. שנחיה ונבוא אל הארץ ולא נמות במדבר: (ה) עם לבבי. כי בפיו היה בעצה אחת עם יתר המרגלים כי פחד מהם ובכו לו לפני משה כחש אותם:

כתובים תהלים קז

להמשיך מיסוד ומלכות דז"א שין דלת יוד נפש שין שין דלת שין דלת יוד רוח יאהדונהי נשמה דיסוד א אד
אדנ אדני נפש אדני רוח אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יו הו ו הו חיה יחידה דיסוד יהוה חיה יחידה דמלכות
אל שם ב"ן שבעשיה:

א יודו ליהוה חסדו ונפלאותיו לבני אדם: ב וירוממוהו
בקהל עם ובמושב זקנים יהללוהו: ג ישם נהרות למדבר
ומצאי מים לצמאון: ד ארץ פרי למלחה מרעת יושבי בה:

א יהודון קדם יי מטול
חסדיה ומשתען פרישותיה
לבני נשא: ב ומרוממין
יתיה בכנשת עמא בית
ישראל ובסנהדרין דחכימיא ישבחון יתיה: ג על דרא דיואל בר פתואל אתנבי ואמר כד מרדו
בית ישראל ביומא דיואל נביא איתי בצורתא בעלמא שוי נהרותא היך מדברא ומפקנות מיא
היך צחותא: ד ארעא דישראל דעבדא פירי צדא היך סדום
דאתהפכת

רש"י

(ב) וירוממוהו בקהל עם. וצריך לאודויי באפי עשרה: ובמושב זקנים. ותרין מנייהו צורבא מרבנן: (ג) ישם נהרות למדבר. כלומר נותן ישוב לחורבן: לצמאון. ליובש: (ד) למלחה. להיות כארץ מלחה:

מצודת דוד

(ב) בקהל עם. בקבוץ עם רב: (ג) ישם נהרות. ר"ל מלבד הנסים האלה יעשה עוד פלאות דבר והפוכו כי ישים נהרות להיות מקום יובש כמדבר: ומוצאי וגו'. כפל הדבר במ"ש: (ד) ארץ פרי. והארץ עושה פרי תשים בהפך להיות עפרה מלוחה לא יעשה פרי: מרעת. ר"ל לא על חנם יעשה כזאת כ"א

פירוש ע"ט

(א) יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם זייא װעלין לויבין צוא הקב"ה פאר זיין חסד װאס ער האט מיט זייא גיטאהן, אונ זיינע װאונדער װעלין זייא דערציילין צו מענטשין: (ב) וירוממוהו בקהל עם װען זייא װעלין זיין צװישען אפארזאמלונג מענטשין װעלין זיי גרויס מאכין הקב"ה ובמושב זקנים יהללוהו אונ אז זיי װעלין זיצען צוזאמען מיט אלטע לייט אונ חכמים װעלין זייא לויבין גאט: (ג) ישם נהרות למדבר אזוי װיא הקב"ה האט אנגינומען די תפלה פון דיא צדיקים שטיל צו מאכין דעם ים, אזוי װען די זינד פון די רשעים מאכט הקב"ה טייכין זאלין טרוקין װערין אונ זאלין זיין װיא א מדבר, װיא אװיסט ארט ומוצאי מים לצמאון אונ דער ארט װאס דארטין װענען גיװען קװאלין װאסער װענען

ח יָשֵׂם מִדְבָּר לַאֲגַם־מַיִם וְאֶרֶץ צִיָּה לְמֹצָאֵי מָיִם׃

דְאִתְהַפְּכַת מִן בִּישׁוּת יָתְבִין בַּהּ׃ ה כַּד תָּבוּ לְאוֹרַיְתָא

שַׁוִּי מַדְבְּרָא הֵיךְ אֲרִיתָא דְמַיָּא וְאַרַע צִיחֲיָא לְמַפְקָנוּת מַיָּא׃

מצודת דוד

בעבור רעת יושבים ונמולה הוא משלם: (ה) ישם מדבר. פקום יוכה כמדבר ישם למקום אגמי מים: ואר"ן ליה. כפל הדבר במ"ש:

רש"י

(ה) ישם מדבר לאגם מים. נותן ישוב חרב לבנין ומחזירו לקדמותו:

פירוש ע"ט

דיא וואסער אזוי אויסגעטריקנט געווארין אז דיא מענטשין וואס וואהנען דארטין זענען דארשטיג צו אביסעל וואסער צום טרינקען, אונ ווייל עס איז קיין וואסער גיוועז, דריבער (ד) אֶרֶץ פְּרִי לִמְלֵחָה איז דיא פרוכטבארע ערד גיווארין אגיזאלצענע ערד, אונ עס קען שוין אויף איהר קיין פרוכטין וואקסין, דאס אלץ איז גיווארין מֵרָעַת יוֹשְׁבֵי בָהּ פון דיא שלעכטיקייט פון דיא מענטשין וואס וואהנען אויף דעם ארט, אונ אויב זייא וועלין טאהן תשובה: (ה) יָשֵׂם מִדְבָּר לַאֲגַם מַיִם וועט הקב"ה מאכין אפילו דער אמתר מדבר זאל ווערין פייכטע אונ וואסערדיגע ערד וְאֶרֶץ צִיָּה לְמוֹצָאֵי מָיִם אונ דיא טרוקענע אונ וויסטע ערד זאל אין זייא ווערין קוואלין וואסער:

ברטנורא משנה בכורות פרק ג עיקר תוי"ט

הלוקח. עז בת שנתה. שילדה בתוך שנתה: ודאי. אותו הולד: לכהן. דקודם לכן לא ילדה: ספק. ירעה עד שיפול בו מום ויאכל במומו לבעלים ואם ספק פטר חמור הוא מפרים טלה והוא שלו: טנוף. אבעבועות של דם שפולטת הבהמה ומראין אותה לרועה חכם ומכיר כהן אם הן מחמת הריון שהפילה ושמא טנפה בתוך שנתה דהוי ספק ולד ונפטרה מן הבכורה הלכך

כלי אמלעי דסוד דמלכות דיליכס א אל אלה אלהי אלהים

הלוקח בהמה מן הכותי ואין ידוע אם ביכרה ואם לא ביכרה. רבי ישמעאל אומר עז בת שנתה ודאי לכהן. מכאן ואילך [א]ספק. רחל בת שתים ודאי לכהן מכאן ואילך ספק. פרה וחמור בנות שלש ודאי לכהן מכאן ואילך ספק. אמר לו ר"ע אלו בולד בלבד בהמה נפטרת היה כדבריך אלא אמרו סימן הולד בבהמה דקה טנוף ובגסה

[א]ספק. ובגמ' פריך אמאי ספק הלך אחר רוב בהמות ורוב בהמות מתעברות ויולדות בתוך שנתן והא ודאי מילד אוליד ומסיק דבינא כי אזלינן בתר רובא ברובא דלא תלי במעשה אבל רובא דתלי במעשה כגון

פרק ג א הַלּוֹקֵחַ בְּהֵמָה מִן הָעוֹבֵד גִּלּוּלִים אויב איינער האט גיקויפט אבהמה פון אנעצינדינער וְאֵין יָדוּעַ אִם בִּכְּרָה וְאִם לֹא בִּכְּרָה אונ מען ווייסט ניט אויב זיא האט שוין אמאל גיהאט אקינד אדער ניין, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל זאגט עֵז בַּת שְׁנָתָהּ אויב דער יוד האט גיקויפט ביי דעם געצינדינער אקאזע וואס זיא איז נאך ניט אלט איאר, אונ זיא האט גיבארין ביא דעם יודין אקינד וַדַּאי לַכֹּהֵן גיהער דאס קינד געוויס צום כהן, ווארום ער איז געוויס אבכור, אונ פאר דעם קינד האט די קאזע געוויס קיין אנדר קינד גיבארין מִכָּאן וָאֵילָךְ סָפֵק אבער אז ער האט גיקויפט די קאזע ביי דעם געצינדינר איז זיא גיוועז עלטער וויא איאהר, אונ זיא האט גיבארין אקינד ביי דעם יודין, איז אספק צו דאס קינד איז אבכור צו ניין, ווארום עס קען זיין זיא האט שוין גיבארין אקינד ווען זי איז נאך גיוועזן ביי דעם געצינדינר. זאל דער יוד פיטערין דעם קינד ביז ער וועט בעקומען אפעלער, אונ וועט איהם מעגין עסין רָחֵל בַּת שְׁתַּיִם וַדַּאי לַכֹּהֵן אויב דער יוד האט גיקויפט ביי דעם געצינדינער אשעפס וואס זיא איז נאך ניט אלט צוויי יאהר, אונ זיא האט גיבארין ביא דעם יודין אקינד, גיהער דאס קינד געוויס צום כהן ווארום ער איז געוויס אבכור אונ פאר דעם קינד האט די שעפס געוויס קיין אנדער קינד גיבארין מִכָּאן וָאֵילָךְ סָפֵק אבער אז ער האט גיקויפט די שעפס ביי דעם געצינדינער איז זיא גיוועזן עלטער וויא צוויי יאהר, אונ זיא האט גיבארין אקינד ביי דעם יודין איז אספק צו דאס קינד איז אבכור צוא ניין, ווארום עס קען זיין זיא האט שוין גיבארין אקינד ווען זיא איז נאך גיוועזן ביי דעם געצינדינער פָּרָה וַחֲמוֹר בְּנוֹת שָׁלֹשׁ וַדַּאי לַכֹּהֵן אויב דער יוד האט גיקויפט ביא דעם געצינדינער אקוה אדער אאייזיל וואס זייא זענען נאך ניט אלט דריי יאהר, אונ זיי האבין גיבארין ביא דעם יודין אקינד גיהער דאס קינד געוויס צום כהן ווארום ער איז געוויס אבכור, אונ פאר דעם קינד האבין זייא קיין אנדער קינד גיבארין מִכָּאן וָאֵילָךְ סָפֵק אבער אז ער האט גיקויפט דיא קוה אדער דעם אייזיל ביא דעם געצינדינער זענען זיי גיוועזן עלטער וויא דריי יאהר, אונ זייא האבין גיבארין אקינד ביא דעם יודין. איז אספק צו דאס קינד איז אבכור צו ניין ווארום עס קען זיין זייא האבין שוין גיבארין אקינד ווען זיי זענען נאך גיוועזן ביי דעם געצינדינער אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא האט רבי עקיבא גיזאגט צו רבי ישמעאל אִילוּ בַּוָּלָד בִּלְבַד בְּהֵמָה נִפְטֶרֶת ווען אבהמה וואלט אנדערש ניט געפטרת איהר קינד פון צוא זיין אבכור, סיידין זיא האט פריער גיבארין איין אנדער קינד הָיָה כִּדְבָרֶיךָ

שליא ובאשה שפיר ושליא. זה הכלל כל שידוע שביכרה אין כאן לכהן כלום. וכל שלא ביכרה ה"ז לכהן. אם ספק יאכל במומו לבעלים. ר"א בן יעקב אומר בהמה גסה ששפעה חררת דם ה"ז תקבר [כ] ונפטרת מן הבכורה: ב רשב"ג אומר הלוקח בהמה מניקה מן הכותי אינו חושש שמא בנה של אחרת היה. נכנס לתוך עדרו וראה את המבכירות מניקות ואת שאינן מבכירות מניקות

אפילו עז בת שנתה ספק היא: שליא. כמין כסוי של העובר שהעובר מונח בה: שפיר. למעלה מן השליא קרום שיש בו דם נקרש והוא קרוי שפיר ורבותי פירשו חתיכה של בשר שיש בה צורת אדם וי"א לפיכך נקראת שפיר לפי שעשוי כשופרת: ששפעה חררת דם. שהפילה חתיכת דם: הרי זו תקבר. להודיע (א) שנפטרה מן הבכורה שהרואה שקוברים אותו יודע שהבא אחריו אינו קדוש בבכורה והלכה כר"ע וכר"א בן יעקב: ב אין חוששין שמא בנה של אחרת היה. שיהא הבא אחריו בכור ספק דנימא הך בהמה לא ילדה מעולם אלא שאהבה זו את בן חברתה ואי משום דאית לה חלב הא איכא מיעוטא (ב) דחולבות אע"פ שאינן יולדות הא ודאי לא אמרינן אלא בנה הוא ופטורה מן הבכורה: מבכירות. בהמות שלא ילדו עד עכשיו:

פירוש סכסמס דהוי כסרכסס וליכא למיחש שמא לא עלה עליה זכר לא: [כ] ונפטרת. שחזקתה שנולד בתוכה ורכה עליו הדם והפסידו ובטל, הר"מ: (א) דמשום פלגא אין כאן קדושה דסמיך מיעוטא דנדמה למחלה דנקבות כו' אלא הכא ה"ט דקוברים כדי לפרסם לפי שאין הדבר ידוע שהכא מהרס פוטרס אבל שליא א"ל פרסום דכיון שאין שליא בלא ולד הכל יודעין שנפטרה מן הבכורה, הר"מ: (ב) ומשמע דליכא למיחש למיעוטא אלא הכא לא אמרינן שאהבה כו' וקשיא דלא קי"ל כר"מ דחייש למיעוטא כו' אלא כדמסקי התוס' והרא"ש דהכא הראיה מוכחת קודם לידה דודאי הוחזקה מן המיעוט אבל ודאי נשאר כמות חלב:

נואלט טאקי געווען וויא דיינע בייד וויא דו זאגסט אז אקאזע האט אקינד אין דעם ערשטין יאהר, אונ אז אשעפס האט אקינד אין דעם אנדערין יאהר אונ אז אאייזיל אדער אקוה האבין אקינד אין דעם דריטען יאהר איז דאס קינד געווים אבכור, נוייל פאר דעם קינד האבין זייא געווים ניט געבארין איין אנדער קינד אלא אמרו סימן הולד בבהמה דקה טנוף מען האט דאך אבער גיזאגט אז עס גייט ארויס פון שעפסין אונ פון קאזעס בלעזלאך בלוט פון איהר מוטער לייב, איז אסימן אז זיא איז געווען מעוברת אונ האט מפיל געווען, קען דאך זיין אז דיא שעפס אדער דיא קאזע וואס דער יוד האט גיקויפט ביי דעם געצינדינער, אמת זייא האבין ניט געבארין אקינד ביי דעם געצינדינער, טאמער זענען זייא שוין געווען פאר בונדין מיט אקינד אונ עס איז שוין געווען בלעזלאך בלוט נוייל זיי האבין באלד נאך דעם פאר בינדונג מפיל געווען איז דאך שוין דאס קינד וואס איז געבארין געווארין בייא דעם יודין קיין בכור נוי אזוי זאגסטו אז ער איז געווים אבכור עס איז דאך נאר אספק ובנסה שליא אונ אז אגרויסע בהמה [אקוה אדער אאייזיל] איז מפיל אזוי וויא אביימיל איז אסימן אז אין דיא ביימיל איז געווען אקינד נאר ער איז צו ריבען געווארין, קען דאך זיין אז די קוה אדער דער אייזיל וואס דער יוד האט גיקויפט ביי דעם געצינדינער האבין זיי ביי דעם געצינדינער מפיל געווען אשליא, אונ דאס קינד וואס ווערט געבארין בייא דעם יודין איז שוין קיין בכור וויא אזוי זאגסטו אז ער איז געווים אבכור, עס איז דאך נאר אספק ובאשה שפיר ושליא אונ אז עס גייט ארויס פון א אשה אזוי וויא אדער אזוי וויא אביימיל, איז אויך אסימן אז אינוויינג איז געווען אקינד נאר עס איז צוריבען געווארין זה הכלל דאס איז דער כלל כל שידוע שבכרה אויב מען ווייס אז די בהמה האט שוין אמאל גיהאט אקינד פאר דעם קינד אין כאן לכהן כלום גיהער ניט דאס קינד צום כהן נוייל ער איז קיין בכור וכל שלא בכרה אונ וואו מען ווייס אז דיא בהמה האט נאך ניט גיהאט אקינד נאר דאס קינד איז דאס ערשטע הרי זה לכהן גיהער דאס קינד צום כהן וואורום ער איז אבכור אם ספק אויב מען ווייסט ניט צוא דיא בהמה האט שוין אמאהל גיהאט אקינד צוא ניין יאכל במומו לבעלים זאל דער בעל הבית ווארטין ביז דער ספק בכור וועט בעקומען אפעלער וועט אים דער בעל הבית מעגין עסין, רבי אליעזר בן יעקב זאגט בהמה גסה ששפעה חררת דם אגרויסע בהמה [אקוה] וואס האט נאך קיין קינדער גיהאט, אונ עס איז פון איר ארויס גיפאלין אשטיקיל בלוט הרי זו תקבר זאל מען דיא שטיקיל בלוט באגראבין, טאמער איז דאס געווען אקינד אונ עס איז צוא ריבען געווארין, איז דאך דאס אבכור ונפטרה מן הבכורה אונ דאס קינד וואס ווערט געבארין נאך די שטיקיל בלוט איז ער קיין בכור: ב רבן שמעון בן גמליאל זאגט הלוקח בהמה מניקה מן העובד גלולים אז איינער קויפט פון אגעצענדינער אקוה וואס אקאלב זייגט פון איר אינו חושש שמא בנה של אחרת היה האבין מיר ניט מורא טאמער איז די קאלב פון איין אנדער קוה, נאר די קוה גיט צו זייגין אפרעמדע קאלב, אונ די קוה האט נאך קיין מאל קיין קאלב גיהאט, אונ עס טרעפט אז בהמות האבין מילך איידער זיי האבין אפילו די ערשטע קאלב, באדף זיין דאס ערשטע קינד וואס זיא וועט האבין בייא דעם יודין אבכור, דאס זאגין מיר ניט, נאר מיר זאגין אז דיא קאלב איז פון דיא קוה, אונ די קאלב וואס ווערט געבארין ביי דעם יודין איז קיין בכור נכנס לתוך עדרו וראה את המבכירות מניקות איינער איז אריין גיגאנגען אין זיין שטאדע, אונ ער האט גיזעהן דיא יונגע שעפסין וואס האבין איצט דיא ערשטע קינדער זייגין קינדער ואת שאינן מבכירות אונ די שעפסין וואס זענען ניט יונגע וואס האבין שוין

אינו חושש שמא בנה של זו בא לו אצל זו. ושמא בנה של זו בא לו אצל זו: ג רבי יוסי בן משולם אומר השוחט את הבכור עושה מקום בקופיץ מכאן ומכאן ותולש השער ובלבד [ג] שלא יזיזנו ממקומו וכן [ד] התולש את השער לראות מקום המום: ד שער בכור בעל מום שנשר והניחו בחלון ואח"כ שחטו. עקביא בן מהללאל מתיר וחכמים אוסרין ד"ר יהודה. א"ר יוסי לא בזה התיר עקביא אלא בשער בכור בעל מום שנשר והניחו בחלון ואח"כ מת בזה עקביא בן מהללאל מתיר וחכמים אוסרין. הצמר (גמ' המדולדל) המדובלל בבכור

אין חוששין שמא בנה של זו בא לו אצל זו. דליהוו לכולהו בספק בכורות אלא ודאי אותן הכרוכים אחר המבכירות הוי בכורות ודאין והכרוכין אחר שאין מבכירות הוי פשוטין ודאין והלכה כרשב"ג: ג עושה מקום בקופיץ. גרסינן ובגמרא מפרש תני לקופיץ כלומר לצורך מקומו של קופיץ (ג) תולש שער של צואר ואין כאן משום לא תגוז בכור צאנך (ד) דתלישה ביד לאו גזיזה היא אבל בכלי ודאי אסור. וכן מותר לתלוש את השער ואפילו לכתחלה להראות בו לחכם מקום המום והלכה כר"י בן משולם: ד עקביא בן מהללאל מתיר. הצמר בהנאה לכהן: וחכמים אוסרים. דאי שריית ליה צמר הנושרת מחיים אתי לאשהויי לבכור כדי שתשיר צמרו בכל שעה ואתי בה לידי תקלה שיגזוז ויעבוד בו ופסולי המוקדשים אסורין בגיזה ועבודה דכתיב תזבח ואכלת בשר תזבח ולא גיזה: לא בזה התיר עקביא. כלומר לא בזה עקביא מתיר וחכמים אוסרים דבשחטו דברי הכל שרי דמגו דמהניא שחיטה לצמר המחובר בו להתירו לאחר שחיטה מהניא נמי לתלוש ומונח בחלון ולא נחלקו אלא במת דאותו צמר המחובר בו טעון קבורה עקביא מתיר לצמר שנשר ממנו כשהוא בחיים וחכמים אוסרים גזירה שמא ישהנו כדי ליהנות בצמר שנושר ממנו כל שעה ואתי למעבד ביה גיזה ועבודה ופסק הלכה דאפילו לאחר שחיטה צמר שנשר ממנו בחיים אסור: צמר המדובלל. שלא נתלש לגמרי

סיהר: (ג) ואע"ג דבא"נ פ"ח דשקלים מוכח דאין רגילין לשחוט בקופיץ נקט הכא קופיץ משום דבעי משי"ם מקום גדול טפי מסכין כו' לפי שאין קופיץ נוח לחתוך בלא רבוי"ם מקום ולכ"נ נקט בכור דאלו שאר קדשים נשחטים בעזרה ויש שם סכינים מזומנים כו', תוס' ועתוי"ט: (ד) ואיכא למידק אמאי תנן שער דהא בצאן צמר מקרי והכי תנן במתניתין דלקמן צמר המדובלל, וי"ל דמלתא אגב אורחיה קמ"ל דלא תגוז שייך נמי בבכור שור כדאיתא בגמ' כו', תוי"ט. וקשה א"כ למה אזל ותני במתני' ג' פעמים שער אלא י"ל דקמ"ל רבותא אפי' שער שאינו מסובך כמו צמר אפ"ה שרי וכן לקמן אשמעינן רבותא אע"ג דשער אין דרך ליטול מעצמו כמו צמר גם אין דמיו יקרים אפ"ה גזרו חכמים שמא ישהא כדי שיטול שערו, מ"ח: [ג] שלא כו'. שלא יאמרו גזיזה עביד בקדשים אלא יניחנו מסובך עם שצמר מכאן ומכאן, רש"י: [ד] התולש. ס"ג והיינו דצריכי הר"מ והר"ב לפרש ואפי' לכתחלה, ועתוי"ט:

גיהאט קינדער, זייגין אויך קינדער אינו חושש שמא בנה של זו בא לו אצל זו האבין מיר ניט מורא טאמער די קינדער פון די מבכירות וואס זענען בכורים זענען געקומען צו די ניט מבכירות און זייגין פון זיי או שמא בנה של זו בא לו אצל זו און טאמער די קינדער פון די ניט מבכירות וואס זענען ניט בכורים זענען גיקומען צו די מבכירות און זייגין פון זייא, זענען אלע קינדער אויסגעמישט דיא בכורים מיט ניט בכורים, און אויף יעדער קינד באזונדער איז אספק צו ער איז אבכור צו ניין, דאס זאגין מיר ניט, נאר מיר זאגין די וואס זייגין פון די מבכירות זענען זייערע קינדער און זענען געווים בכורים, און די וואס זייגין פון די ניט מבכירות זענען זייערע קינ־דער און זענען געווים ניט בכורים: ג רבי יוסי בן משולם זאגט השוחט את הבכור אז איינער שעכט אבכור עושה מקום בקופיץ מכאן ומכאן מאכט ער א ארט צום מעסער (צום חלף) פון דער זייט און פון דער זייט, דאס מיינט מען די וואל וואס אויף דעם האלדז, פאר ביינגט ער אין די זייט אביסעל, און אין די זייט אביסעל, ער זאל מאכין אארט דער חלף זאל דורך גיין צום שעכטין, און אויב מען קען ניט פאר ביינגין ותולש השער זאל ער אויס רייסין די האר אדער די וואל ובלבד שלא יזיזנו ממקומו נאר ער זאל ניט צו נעמען די וואל פון ארט, די וואל וואס ער האט אפ גע־ריסין זאל בלייבין פאר טשעפעט אויף דיא וואל וואס איז בהעפט צום שעפס וכן התולש את השער לראות מקום המום און אזויא איז דער דין מען מעג אויס רייסין די האר אדער די וואל פון דעם בכור אויף דעם ארט וואו דער פעלער איז, מען זאל זעהן אויב דאס איז אאייביגער פעלער: ד שער בכור בעל מום שנשר והניחו בחלון ואחר כך שחטו אויב עס איז אראפ גיפאלין האר אדער וואל פון אבכור וואס האט אפעלער, און מען האט דיא האר אדער דיא וואל גיליינט אויף אפענסטער אדער אויף איין אנדער ארט, דער נאך האט מען גי־שאכטין דעם בכור עקביא בן מהללאל מתיר עקביא בן מהללאל זאגט דער כהן מעג הנאה האבין פון דיא וואל וחכמים אוסרין און דיא חכמים זאגין מען טאר ניט הנאה האבין פון די וואל דברי רבי יהודה אזוי זאגט רבי יהודה אמר רבי יוסי האט רבי יוסי גיזאגט לא בזה התיר עקביא ניט ביא דעם דין האט עקביא מתיר גיוועןאון די חכמים אסרין, נאר ביא דעם דין אז מען האט דעם בכור גישאכטין, האלטין די חכמים אויך אז די וואל איז מותר אלא נאר וואו דען קריגען זייא בשער בכור בעל מום שנשר והניחו בחלון ואחר כך מת אויב עס איז אראפ גיפאלין האר אדער וואל פון אבכור וואס האט אפעלער, און מען האט די האר אדער די וואל גיליינט אויף אפענסטער אדער אויף איין אנדער ארט, דער נאך איז דער בכור גיפיגערט בזה עקביא בן מהללאל מתיר וחכמים אוסרין אין דער נאך קרי־גען עקביא בן מהללאל מיט דיא חכמים, עקביא בן מהללאל זאגט דער כהן מעג הנאה האבין פון דיא וואל, און דיא חכמים זאגין מען טאר ניט הנאה האבין פון דיא וואל הצמר המדובלל

(ס) וכרבי יהודה דבשחיטה פליג דאי כר"י ובשחטו הא לכ"ע שרי ואלא במת לרבנן איידי ואיידי אסור ואי עקביא איפכא מבעי ליה נראה עם הגזה אסור דמיתה קאסרה ליה ובעי קבורה ואינו נראה עם הגזה מותר דמעיקרא תלוש הוא אלא רבי יהודה היא ואי במת לכ"ע איידי ואיידי מיתסר אסרי אלא לאו בשחטו ואי עקביא איידי ואיידי משרי שרי אלא לאו רבנן היא, גמ':

את שהוא נראה (גמרא עם) **מן הגזה מותר ואת שאינו נראה** (גמרא עם) **מן הגזה אסור:**

אבל מחובר הוא עם הצמר והינו נופל: **את שנראה עם הגזה.** כשישחטנו וגוזזו לאחר שחיטה ויהא הצמר המדובלל נכלל עם שאר הגיזה ואינו נראה כמופרש ממנה: **מותר.** כשאר הגיזה: **ושאינו נראה עם הגיזה.** שיהא חוץ יותר מדאי וניכר לכל שמדובלל מן הגיזה: **אסור.** כמי שנשר לגמרי קודם שחיטה וסתמא כרבנן (ה) דפליגי עליה דעקביא דהלכתא כוותייהו:

בְּבְכוֹר אויב עס איז אָפְּגֶערִיסֶען גִיוָוארִין וואל פון אַבְּכוֹר, אונ די אָפְּגֶערִיסֶענֶע וואָל איז ניט אַראָפּ גִיפַאלִין, נָאר זיא איז פַאר טְשֶׁעפֶּעט מִיט דיא וואל וואס איז בֶּהֶעפְט צוּם שֶׁעפְּס, אונ מֶען הָאט דעם שֶׁעפְּס גִישָׁאכְטִין אֶת שֶׁהוּא נִרְאֶה מִן הַגִּיזָּה מוּתָּר אויב נאָך דער שְׁחִיטָה אַז מֶען שֶׁערְט אָפּ דיא גאַנְצֶע וואל פון שֶׁעפְּס, איז דיא אָפְּגֶערִיסֶענֶע בִּיסֶעל וואל צוּ זאַמֶען אוּיס גֶעמִישְׁט מִיט דיא אִיבֶּערִיגֶע וואל, אונ עס זֶעהְט אוּיס אַז דיא בִּיסֶעל וואל איז אַיינְס מִיט דיא אִיבֶּערִיגֶע וואל, מֶעג מֶען הֲנָאָה הָאבִּין פון דיא בִּיסֶעל וואל וְאֵת שֶׁאֵינוֹ נִרְאֶה מִן הַגִּיזָּה אָסוּר אונ אויב די בִּיסֶעל וואל זֶעהְט נִיט אוּיס אֵיינְס מִיט די גִישׁוּירֶענֶע וואל, מֶען דֶער קֶענְט אַז דיא בִּיסֶעל וואל איז בְּזוּנְדֶער אָפּ גֶערִיסֶען גִיוָוארִין פאר דֶעם שֶׁעכְטִין, טאר מֶען ניט הֲנָאָה הָאבִּין פון דיא בִּיסֶעל וואל גְלַייךְ ווִיא זיא וואלְט אַרָאפּ גִיפַאלִין פאר דיא שְׁחִיטָה:

תוספות גמרא בכורות דף כד ע"א רש"י

סלקא ס' כלא כלי סמילון דחוד דמלכות דכריאס בכוכן

תניא הלוקח בהמה מניקה מן הכותי הבא אחריו בכור מספק מפני שמרחמת אע"פ שאינה יולדת רשב"ג אומר דבר בחזקתו וכן היה רשב"ג אומר הנכנס לתוך עדרו בלילה וראה כעשר כט"ו מבכירות ושאינן מבכירות יולדות למחר השכים ומצא זכרים תלויין בשאינן מבכירות ונקבות

הנכנס לתוך עדרו בלילה כו' ולמחר השכים כו'. תימה למה לו למנקט בענין זה לימא הנכנס לתוך עדרו ולמחר זכרים תלוים כו' ונקבות כו'. וי"ל דלרבותא נקט הכי דאפ"ה דודאי היום תחלה לידתן בלילה שעדיין אין האמהות מכירים תולדותיהם ודרכן לטעות בלילה וכא לו כנס כל זו אצל זו אפ"ה לא חיישינן:

מרחמת. אוהבת בן חברתה: **ומצא זכרים.** שנולדים עכשיו תלויין וכרוכין ויונקין מן הזקנות שנפטרו כבר מן הבכורה והנקבות הנולדות עכשיו תלויות במבכירות דהשתא אין כאן לכהן כלום דבזכרים אין שום בכור שהרי בני הזקנות הן ונקבות התלויות במבכירות אין

תַּנְיָא הַלּוֹקֵחַ בְּהֵמָה מֵנִיקָה מִן הַכּוּתִי מִיר הָאבִּין גִילֶערִינְט אַז אַיינֶער קוֹיפְט אַבְּהֵמָה פון אַעוֹ"ג אונ דיא בְּהֵמָה זַייגְט אַקאַלְבּ, אונ מִיר ווייסִין נִיט אויב דיא קאַלְבּ איז גִיבָּארִין פון דיא קוּה, אונ אַז די קוּה וועט איצט גִיבָּארִין אַקאַלְבּ איז דיא קאַלְבּ ניט אַבְּכוֹר, אָדֶער דיא קוּה הָאט נאָךְ קַיין מָאהל קַיין קאַלְבּ גִיבָּארִין, אונ דיא קאַלְבּ וואס זַייגְט בַּיי אִיר איז אַפְרֶעמְדֶע קאַלְבּ, אונ וואס זיא הָאט מִילְךְ צוּ זַייגִין אַקאַלְבּ איז קַיין בֶּעווייזוּנג אַז זיא הָאט שׁוֹין גִיבָּארִין אַקאַלְבּ ווייל עס זֶענֶען דָא פִיל בְּהֵמוֹת וואס הָאבִּין מִילְךְ אֲפִילוּ אֵיידֶער זַייא גִיבָּארִין קאַלְבֶּער, אונ דיא קאַלְבּ וואס זיא וועט אִיצְט גִיבָּארִין וועט זַיין אַבְּכוֹר, איז דֶער דִין הַבָּא אַחֲרָיו בְּכוֹר מִסָּפֵק די קאַלְבּ וואס דיא בְּהֵמָה וועט איצט גִיבָּארִין, וועט זַיין אַבְּכוֹר פון סָפֵק ווענין, טָאמֶער איז זיא אַבְּכוֹר מִפְּנֵי שֶׁמְּרַחֶמֶת אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ יוֹלֶדֶת ווייל אַבְּהֵמָה הָאט לִיבּ צוּ גֶעבִּין זַייגִין אַפְרֶעמְדֶע קאַלְבּ אֲפִילוּ ווִיא הָאט דיא קאַלְבּ נִיט גִיבָּארִין, קֶען דָאךְ זַיין אַז דיא קאַלְבּ איז אַפְרֶעמְדֶע, אונ דיא קאַלְבּ וואס וועט איצט גִיבָּארִין ווערין איז אַבְּכוֹר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר דָּבָר בְּחֶזְקָתוֹ רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל זָאגְט מִיר זָאגִין ווייל דָאס מֶערְסְטֶע קֶעלְבֶּער זַייגִין בַּיי זַייעֶרֶע מוּטֶערְס זָאגִין מִיר אַז די קאַלְבּ זַייגְט אויךְ בַּייא אִיהר מוּטֶער אונ דָאס איז אִיהר קאַלְבּ, אונ דיא קאַלְבּ וואס דיא קוּה וועט איצט גִיבָּארִין איז ניט אַבְּכוֹר וְכֵן הָיָה רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר אונ אַזוֹי הָאט רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל גִיזָאגְט נאָךְ אַדִין הַנִּכְנָס לְתוֹךְ עֶדְרוֹ בַּלַּיְלָה וְרָאָה כְּעֶשֶׂר כְּט"ו מַבְכִּירוֹת וְשֶׁאֵינָן מַבְכִּירוֹת יוֹלְדוֹת אֵיינֶער איז אַרַיין גֶעגאַנְגֶען אין אַשְׁטָאל בַּיי נאַכְט אונ ער הָאט גִיזֶעהְן ווִי צֶעהְן אָדֶער פוּפְצֶעהן בְּהֵמוֹת הֵייבִּין אָן צוּ גִיבָּארִין קֶעלְבֶּער, צְווישֶׁען זֵיי זֶענֶען גִיוֶועזֶען בְּהֵמוֹת מַבְכִּירוֹת וואס זַייא גִיבָּארִין איצט דָאס עֶרְשְׁטֶע מָאהל) אונ בְּהֵמוֹת וואס זֶענֶען נִיט מַבְכִּירוֹת וואס הָאבִּין שׁוֹין אַמָאהל גִיבָּארִין קֶעלְבֶּער) לְמָחָר הִשְׁכִּים וּמָצָא זְכָרִים תְּלוּיִין בְּשֶׁאֵינָן מַבְכִּירוֹת וּנְקֵבוֹת תְּלוּיִין בְּמַבְכִּירוֹת מָארְגִין פְרִיה איז ער אַרַיין גֶעגאַנְגֶען אין שְׁטָאל אונ הָאט גִיזֶעהן אַלֶע קֶעלְבֶּער וואס זֶענֶען גִיבָּארִין גִיוָוארִין זְכָרִים לִיגֶען נֶעבִּין די בְּהֵמוֹת וואס זֶענֶען נִיט מַבְכִּירוֹת אונ זַייגִין פון זַייא, אונ דיא קֶעלְבֶּער וואס זֶענֶען

תלויות במבכירות אינו חושש שמא בנה של זו בא לו אצל זו. איבעיא להו דבר בחזקתו דקאמר רשב"ג דאינה מרחמת אא"כ יולדת הא היכא דאוליד חיישינן לרחמו או דילמא דידה מרחמת דלא דידה לא מרחמת למאי נ"מ למילקא עלה משום אותו ואת בנו אי אמרת דידה מרחמא דלא דידה לא מרחמא לקי ואי אמרת דלא דידה נמי מרחמא לא לקי מאי. ת"ש רשב"ג אומר הלוקח בהמה מניקה מן הנכרי אינו חושש שמא בנה של אחרת הי' מי קתני הוא היה קתני ה"ק אינו חושש

דין בכורות נוהגת בהן: אין חוששין. להחמיר ולספק כספק בכורות ולומר שמא בנה של זו בא לו אצל זו וזכרים הן בני המבכירות: שאינה מרחמת ולד בהמה אחרת. אלא א"כ יולדת אם היה לה וולד מתחלה דהא ודאי אי נמי לא הוי האי וולד דידה פטורה מן הבכורה דהא הו"ל אחרינא ומיהו היכא דילדה חיישינן לרחומי שמרחמת וולד בהמה אחריתי: למאי נ"מ. הא לענין בכורה ממה נפשך פטורה דאי האי לאו דידה הא הו"ל אחרינא: למילקי עליה. דהאי שכרוך אחריה משום אותו ואת בנו: לא לקי. דדלמא לאו דידה הוא: אין חוששין וכו'. אלמא ודאי דילה מחזיק ליה דלא מרחמא אלא דידה: מי קתני. אין חוששין שמא בנה של אחרת הוא היה קתני והכי קאמר ממה נפשך פטורה מן הבכורה דאין חוששין שמא מרחמה בן חברתה אלא א"כ היה לה ולד אחר מעיקרא הילכך לענין בכורה ודאי פטורה אבל לענין אותו ואת בנו ספיקא

גיבארין גיוואָרין נקבות ליגען געבין דיא בהמות וואס זענען מבכירות אונ זייגין פון זיי אינו חושש שמא בנה של זו בא לו אצל זו דארף ער ניט מורא האבין טאמער זענען דיא קעלבער פארטאהשט גיוואָרין אונ דיא זכרים זענען פון דיא מבכירות אונ דיא נקבות זענען פון דיא ניט מבכירות, זענען די זכרים בכורים, דאס זאגין מיר ניט, אונ אפילו ספק בכורים זענען זיי אויך ניט. נאר מיר זאגין געוויס איז יעדער קאלב געבין זיין מוטער איבעיא להו דבר בחזקתו דקאמר רבן שמעון בן גמליאל דאינה מרחמת אלא אם כן יולדת האבין די רבנן פון בית המדרש גיפרעגט וואס רבן שמעון בן גמליאל זאגט דיא זאך שטייט אין זיין געוויסענהייט אז אבהמה ליבט ניט אקאלב סיידין זיא האט שוין אמאהל גיבארין אקאלב הא היכא דאוליד חיישינן לרחמו אבער אז די קוה האט שוין אמאהל גיבארין אקאלב האבין מיר מורא טאמער דיא קאלב וואס זייגט פון איר איז אפרעמדע קאלב פון איין אנדער קוה, זיא האט איהר ליב לאזט זיא איהר זייגין פון זיך או דילמא דידה מרחמת דלא דידה לא מרחמת אדער אבהמה האט נאר ליב איר קאלב אבער אקאלב פון אפרעמדע קוה האט זיא ניט ליב, זאגט דיא גמרא למאי נפקא מינה צו וואס דארפין מיר דאס וויסען, געגין דעם דין פון בכורה איז דאס קיין אונטערשייד, אויב דאס קאלב איז פון די קוה, וועט דאך דאס אנדערע קאלב וואס זיא וועט גיבארין ניט זיין אבכור, אונ אפילו די קאלב איז אפרעמדע, אבער אז מיר זעהן די קוה האט ליב דיא קאלב, איז דאך געוויס אז דיא קוה האט שוין אמאהל גיבארין אקאלב, וועט דאך דיא קאלב וואס זיא וועט איצט גיבארין ניט זיין אבכור, ענטפערט דיא גמרא דאס דארף מען וויסען למילקא עלה משום אותו ואת בנו אויב מען האט גישאכטין אין איין טאג דיא קוה מיט דיא קאלב אי אמרת דידה מרחמא דלא דידה לא מרחמא לקי אויב דוא וועסט זאגין אקוה ליבט נאר איהר קאלב, אבער אקאלב פון אפרעמדע קוה ליבט זיא ניט, איז דאס געוויס איהר קאלב, דריבער אז ער האט זייא ביידע געשאכטין אין איין טאג קומט איהם מלקות ואי אמרת דלא דידה נמי מרחמא לא לקי אבער אז דוא וועסט זאגין אקוה האט ליב אפרעמדע קאלב אויך, קען דאך זיין אז דיא קאלב וואס ער האט געשאכטין צוזאמען מיט דיא קוה אין איין טאג איז איהר קאלב קומט איהם מלקות אונ עס קען זיין עס איז ניט איהר קאלב קומט ניט מלקות, פון ספק וועגין קומט ניט מלקות מאי ווי איז דער דין, זאגט דיא גמרא תא שמע קום הער נאך אדין פון רבן שמעון בן גמליאל, מיר האבין גילערינט אין דער משנה רבן שמעון בן גמליאל אומר הלוקח בהמה מניקה מן הנכרי אינו חושש שמא בנה של אחרת היה רבן שמעון בן גמליאל זאגט אז איינער קויפט אקוה וואס זייגט אקאלב פון אעו"ג האבין מיר ניט מורא טאמער איז דיא קאלב גיוועזן פון איין אנדער קוה אונ דיא קוה האט נאך קיין קאלב געהאט אונ דיא קאלב וואס די קוה וועט גיבארין ביי דעם יוד זאל זיא זיין אספק טאמער איז דאס אבכור, נאר מיר זאגין דיא קאלב וואס האט גיזייגט ביי דיא קוה, דאס איז איהר קאלב אונ אז דיא קוה וועט גיבארין אקאלב ביי דעם יוד איז די קאלב געוויס קיין בכור, זעהן מיר אז רבן שמעון בן גמליאל האלט אז אקוה ניט נאר זייגין איהר אייגענע קאלב אבער ניט אקאלב פון אפרעמדע קוה, זאגט דיא גמרא פון דאנען קענען מיר נאך ניט וויסען ווי רבן שמעון בן גמליאל האלט מי קתני הוא היה קתני אז רבן שמעון בן גמליאל וואלט זאגין אינו חושש שמא בנה של אחרת הוא דער ווארט הוא, ער, גייט אויף דעם קאלב וואס זייגט איצט בייא דיא קוה, אונ אזוי זאגט רבן שמעון בן גמליאל ער דארף ניט מורא האבין אויף דעם קאלב טאמער איז ער פון איין אנדער קוה; וואלטין מיר טאקי געקענט אפלערנען אז רבן שמעון בן גמליאל האלט אז אקוה ניט זייגין צוא אפרעמדע קאלב אונ אז מיר זעהן

סוא : דילמא רחומי רחים. הואיל ולכולן הוי ולדות אלא ודאי אפילו ילדה אינה מרחמת אלא על שלה ומשני במקום דידה וכו' : הדבר בחזקתו. וכן כלומר דקתני סיפא וכן היה רשב"ג אומר הנכנס וכו' מאי לאו מדסיפא וכו' מדקתני וכן וכו' : ודאי דידה. דכל חדא ותדא התלוי בה דידה הויא דהא אמרת במקום דידה לא שבקה דידה ומרחמה דלאו דידה רישא נמי דקתני הדבר בחזקתו בודאי דידה מחזיק לה ולענין אותו ואת בנו נמי לקי :

שמא בנה של אחרת אא"כ היה לה ולד מעיקרא ת"ש נכנס בתוך עדרו וראה את המבכירות מניקו' ואת שאינן מבכירות מניקות אינו חושש שמא בנה של זו בא לו אצל זו ושמא בנה של זו בא לו אצל זו. אמאי ליחוש דילמא רחומי רחים. במקום דידה לא שבקה דידה ומרחמת דלא דידה. ת"ש דבר בחזקתו וכו' מאי לאו רישא דומיא דסיפא מה סיפא ודאי דידה אף רישא ודאי דידה מידי איריא

אקאלב זיינט ביא אקוה איז דאס געווים איהר קאלב און אז מען האט זיי ביידע געשאכטן אין איין טאג קומט מלקות, רבן שמעון בן גמליאל זאגט אבער אינו חושש שמא בנה של אחרת היה ער דארף ניט מורא האבן טאמער איז ער גיוועזן אקאלב פון איין אנדער קוה, וואס איז דאס פאר אווארט היה, ער איז גיוועזן, און איצט וואס איז, געווים מוז זיין הכי קאמר אזוי מיינט רבן שמעון בן גמליאל אינו חושש שמא בנה של אחרת אלא אם כן היה לה ולד מעיקרא ער דארף ניט מורא האבן טאמער איז די קאלב פון אפרעמדע קוה סיידן די קוה האט שוין אמאל געהאט אקאלב דריבער ועט דיא קאלב וואס וועט גיבארין ווערין ביא דעם יודין ניט זיין אבכור, ממה נפשך, איז דיא קאלב וואס זייגט איצט פון די קוה, גיבארין פון די קוה, איז דאך געווים די שפעטערדיגע קאלב ניט אבכור, און אפילו די קאלב איז פון אפרעמדע קוה, איז דאך אויך געווים אז די קוה האט שוין אמאהל געהאט אקאלב. ווארום אז זיא וואלט קיין קאלב געהאט, וואלט זיא ניט גיגעבין זייגין אקאלב פון אפרעמדע קוה, דריבער אז מען שעכט אקוה מיט אקאלב וואס זייגט ביא די קוה אין איין טאג, קומט ניט מלקות, ווייל מען ווייס ניט עס קען זיין דאס קאלב איז פון דיא קוה און עס קען זיין דיא קאלב איז ניט פון דיא קוה, אזוי קען מען זאגין מיינט רבן שמעון בן גמליאל, אבער טאמער מיינט ניט אזויא רבן שמעון בן גמליאל, טאמער האט רבן שמעון בן גמליאל נאר ניט מדקדק גיוועזן צו זאגין הווא אדער הויה, דריי־בער זאגט די גמרא תא שמע קום הער נאך אדין וואס מיר האבין גילערינט נכנס בתוך עדרו וראה את המבכירות מניקות ואת שאינן מבכירות מניקות אויב איינער איז אריין גיגאנגען אין זיין סטאדע בהמות און ער האט גיזעהן די מבכירות זייגין קעלבער און די ניט מבכירות זייגין קעלבער אינו חושש שמא בנה של זו בא לו אצל זו ושמא בנה של זו בא לו אצל זו דארף ער ניט מורא האבין טאמער זענען דיא קעלבער פאר־טאהשט גיווארין און די קעלבער פון די מבכירות זענען גיקומען צוא דיא קיה וואס זענען ניט מבכירות, און די קעלבער פון די ניט מבכירות זענען גיקומען צו די מבכירות, זאלין אלע קעל־

בער זיין ספק בכורים, דאס האבין מיר קיין מורא נישט, איז דאך אקשיא אמאי פאר וואס זאל מען ניט מורא האבין ליחוש דילמא רחומי רחים זאלין מיר מורא האבין טאמער האט יעדערע בהמה ליב גי־האט די קאלב פון די אנדערע בהמה, און אז מיר האבין פאר דעם קיין מורא איז געווים אז מיר זאגין אקוה גיט ניט זייגין אפרעמדע קאלב, זאגט די גמרא פון דאנען איז אויך קיין בעווייזונג, עס קען זיין אז אקוה גיט זייגין צו אקאלב פון איין אנדער קוה אויך, נאר דא דארף מען פאר דעם קיין מורא האבין, ווייל במקום דידה לא שבקה דידה ומרחמת דלא דידה וואו די בהמה האט איר איינגענע קאלב וועט זיא ניט אוועקלאזין איר איינגענע קאלב און וועט געבין זייגין אפרעמדע קאלב, אבער וואו די קוה האט ניט איר איינגענע קאלב קען זיין אז זיא גיט זייגין אפרעמדע קאלב אויך, ווייסין מיר נאך ניט דעם דין, זאגט די גמרא תא שמע קום הערין וואס מיר האבין נאך גילערינט דבר בחזקתו רבן שמעון בן גמליאל האט גיזאגט די זאך איז געווים, נאך האט רבן שמעון בן גמליאל גיזאגט אז איינער איז אריין גיגאנגען אין די סטאדע און ער האט גיזעהן וויא קעלבער זכרים זייגין ביי ניט מבכירות און קעל־בער נקבות זייגין ביי מבכירות, האבין מיר ניט מורא טאמער האבין די קעלבער זיך פארטאהשט מאי לאו רישא דומיא דסיפא געווים מיינט מען די ווער־טער דבר בחזקתו איז גלייך צו הנכנס לתוך עדרו, מה סיפא ודאי דידה אזוי ווי ביי די סטאדע זאגט רבן שמעון בן גמליאל אז עס איז געווים יעדער קוה זייגט איר קאלב און האבין ניט פארטאהשט ווייל יעדער קוה האט איר איינגענע קאלב, וועט זיא ניט אוועק שטויסין איר קאלב און געבין זייגין אפרעמ־דע קאלב אף רישא ודאי דידה אזוי אין אנהייב אז ער האט גיקויפט פון אגוי אקוה וואס זייגט אקאלב וואס רבן שמעון בן גמליאל זאגט דבר בחזקתו מיינט ער אויך די זאך איז געווים אז די קוה זייגט איר איינגענע קאלב, ווייל אקוה זייגט ניט אפרעמ־דע קאלב, דריבער אז מען האט גיזעהן ווי אקאלב האט גיזייגט ביי אקוה און מען האט זייא ביידע גישאכטן אין איין טאג קומט מלקות, ווייל געווים איז דאס קאלב פון די קוה, זאגט די גמרא פון דאנען איז קיין בעווייזונג מידי איריא הא כדאיתא והא

האי כדאיתא והאי כדאיתא ומאי וכן אפטורה דבכורה :

הא כדאיתא. וסיפא ודאי רישא ספק : ומאי וכן. הואיל ולא דמי : ומשני לפטורא. להא דמי דכי היכי דסיפא פטורות ודאי דהא ודאי נקבות תלויות במבכירות דלא שבקה דידה דקאי קמה ומרחמא דלא דידה רישא נמי פטורות מן הבכורות ודאי דאי נמי לא דידה היא הא ילדה אחרינא ואינה מרחמת אלא א"כ יולדת ולעולם לעניין אותו ואת בנו הוי ספק :

כדאיתא וואס גיהער דער ערשטער דין צום אנדערין דין, דער ערשטער דין איז בעזונדער אונ דער אנדערער דין איז בעזונדער, ביי די סטארע ווייל יעדער קוה האט איר קאלב האט זיא געוויס גע־זויגין איר קאלב נים אפרעמדע קאלב, זעגען די קעלבער געוויס נים פארטאהשט גיווארין, אבער ביי דעם ערשטין דין אז ער האט גיקויפט אבהמה וואס זייגט אקאלב, קען טאקע זיין אז די קאלב איז אפרעמדע, פרעגט די גמרא אז דו וועסט זאגין די ביידע דינים זענען נים גלייך מאי וכן פאר וואס זאגט מען וכן, ביי די סטארע איז אויך אזוי, ווי דער ערשטער דין, ביי די סטארע איז דאך נים ווי דער ערשטער דין, בייא דעם ערשטין דין איז אספק וועמעס קאלב דאס איז, אונ ביי דעם אנ־דערין דין זאגין מיר געוויס אז די קעלבער גיהע־רין צו די בהמות וואס די קעלבער זייגין פון זיי, ענטפערט דיא גמרא אפטורה דבכורה מען מיינט ביידע דינים זענען גלייך געגין פטור צו זיין פון בכורה, אזוי וויא ביי די סטארע איז ניטא אבכור צו געבין דעם כהן ווארום געבין דיא מבכירות שטייען דאך קעלבער נקבות, אונ דיא קעלבער נקבות זענען געוויס פון די מבכירות, ווייל זייא וועלין נים פארטאהשין זייערע קינדער אויף אנ־דערע, אזוי אז איינער האט געקויפט פון אגוי אבהמה וואס זייגט אקאלב, דאס קאלב וואס די בהמה וועט האבין בייא דעם יודין גיהער נים צום כהן ווייל ער איז קיין בכור מסה נפשך, וויא דו וועסט זאגין, וועסטו זאגין אז דיא קאלב וואס זייגט בייא די קוה איז זיא פון די קוה, איז דאך דאס אנדערע קאלב קיין בכור, וועסטו זאגין אז דאס קאלב איז נים פון דיא קוה, איז דאך אבער געוויס אז אקוה גים נים זייגין צוא אפרעמדע קאלב סיידין זי האט שון אמאהל גיהאט אקאלב, אבער אספק בלייבט אויב די קאלב גיהער צו די קוה אדער נייך, אונ אויב מען וועט זייא ביידע שעכטין אין איין טאג וועט נים קומען מלקות :

זוהר (חיי שרה דף קלג ע"ב) ת"ת דאצילות יוד הא ואו הא

רבי חזקיה פתח ואמר (ישעיה מב) מי נתן למשיסה יעקב וישראל לבוזזים הלא ה' וגו'. ת"ח מזמנא דאתחרב בי מקדשא ברכאן לא שריין בעלמא ואתמנעו כביכול אתמנעו מעילא ותתא וכל אינון שאר דרגין תתאין מתתקפי ואזלי ושלטי עלייהו דישראל בגין דאינון גרמו בחובייהו. האי קרא לא אתיישבן מליה דכתיב (שם) מי נתן למשיסה יעקב כיון דאמר (שם) מי נתן למשיסה יעקב וישראל מהו חטאנו לו חטאו לו מבעי ליה ואי אמר חטאנו לו מאי ולא אבו ולא אבינו מבעי ליה. אלא בשעתא דאתחרב מקדשא ואתוקד היכלא ועמא אתגלי בעי שכינתא לאתעקרא מדוכתא ולמיהך עמהון בגלותא אמרה איהך בקדמיתא למחמי ביתאי והיכלאי ואפקוד על דוכתי דכהני וליואי דהוו פלחין בביתאי אמר רבי אלעזר בההיא שעתא אסתכלא כנסת ישראל לעילא וחמאת דבעלה אסתלק מנה לעילא לעילא נחתת לתתא עאלת בביתא ואסתכלת בכל אינון דוכתי ואשתמע קלא לעילא לעילא ואשתמע קלא לתתא הה"ד (ירמיה ל) קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה וגו' ואוקמוה. כיון דעאלת בגלותא אסתכלת בעמא וחמאת דדחקי לון ורמסי לון בגלותא בין רגלייהו דשאר עמין כדין אמרת מי נתן למשיסה יעקב וגו'. ואינון אמרין הלא ה' זו חטאנו לו והיא אמרת ולא אבו בדרכיו הלוך ולא שמעו בתורתו. ובשעתא דזמין קב"ה למפקד על עמיה כנסת ישראל תיתוב מן גלותא בקדמיתא (א"ל קב"ה) תהך לביתא בגין דבית המקדש יתבני בקדמיתא ויימא לה קב"ה קומי מעפרא. היא תבת ואמרת לאן אתר איהך ביתאי חרב היכלי אתוקד בנורא עד דקב"ה יבני בי מקדשא בקדמיתא ויתקין היכלא ויבני קרתא דירושלם ולבתר יוקים לה מעפרא הה"ד בונה ירושלם ה' וגו' בונה ירושלם בקדמיתא ולבתר נדחי ישראל יכנס ויימא לה התנערי מעפר קומי שבי ירושלם וגו'. ויתכניש גלותהון דישראל הה"ד בונה ירושלם ה' בקדמיתא ולבתר נדחי ישראל יכנס וכדין הרופא לשבורי לב ומחבש לעצבותם דא תחיית המתים. וכתיב ואת רוחי אתן בקרבכם ועשיתי את אשר בחקי תלכו וגו' בילא"ו :

הלכה פסוקה יוסף לחק מוסר

הרמב"ם הל' תפלה פרק יא

(א) כל אחד ואחר מן הקורין פותח ס"ת ומביט למקום שהוא קורא בו. ואח"כ אומר ברכו את ה' המבורך

מספר חסידים סימן קנג.

רגזן לא עלה בידו כי אם רגזנותו וגורם להוציא מפיו דברים שלא כהוגן אף כלפי מעלה ועזיבת סבעם מביאתו לכעס

(א) כל אחד ואחד מן הקורין פותח ספר תורה ומביט למקום שהוא קורא בו יעדער מענטש וואס מען רופט איהם צו די ספר תורה זאל ער עפענען דיא ספר תורה אונ זעהן דעם אורט וואס ער דארף אנהייבין

רגזן לא עלה בידו כי אם רגזנותו דער מענטש וואס איז אכעסן פארדינט נאר נים מיט זיין כעס, עס בלייבט נאר ביי איהם דער כעס וגורם להוציא מפיו דברים שלא כהוגן אף כלפי מעלה דער כעס ברייננט דעם

בדרך הענוה. לא ולמד מהלל שלא היה כמוהו אדם עניו מעולם ומענותנותו גרם להכנים ג' גרים תחת כנפי השכינה. ואל יטיל אדם אימה יתירה בתוך ביתו פן יאכילוהו עבדיו דבר אסור כאשר לא יהיה המאכל מתוקן או כמה עניים מיראתו ילכו ויקנו דבר איסור וזה לא ידע וכל המטיל אימה יתירה בתוך ביתו סוף בא לידי שלש עבירות גילוי עריות וחילול שבת ושפיכות דמים משמש אשתו נדה מיראתו תבשל לו תבשיל בשבת או אם היה רגיל בנר בחדר משכבו להדליק אותה שם מבעוד יום ושכחה לשומה שם תדליק מפני אימתו בשבת או תברח אשתו או אחד

וכל העם עונין ברוך ה' המבורך לעולם ועד וחוזר ומברך ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו ברוך אתה ה' נותן התורה וכל העם עונין אמן ואח"כ קורא עד שישלים לקרות וגולל הספר ומברך ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר נתן לנו תורתו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו בא"י נותן התורה: (ב) אין הקורא בתורה רשאי לקרות בתורה עד שיכלה אמן מפי הצבור. קרא וטעה אפי' בדקדוק אות אחת מחזירין אותו עד שיקראנה בדקדוק ולא יקראו שנים בתורה אלא האחד לבדו. קרא ונשתתק יעמוד אחר תחתיו ויתחיל ממקום שהתחיל הראשון שנשתתק ומברך בסוף:

מענטש ער זאל ארוים ריידן פון זיין מויל שלעכ־טע רייד אפילו געגין הקב"ה ושיבת חכמים מביאתו ליכנס בדרך הענוה און אז ער לאזט אוועק דעם בעם דאס בריינגט איהם ער זאל ווערן נידעריג ביי זיך צא ולמד מהלל שלא היה כמוהו אדם עניו מעולם מיר דארפין לערנען ענוות פון הלל אזוי אענו ווי ער איז געווען איז נאך קיין מענטש געווען [פון זיין צייט און ווייטער] ענותנותו גרם להכנים ג' גרים תחת כנפי השכינה זיינע ענוות האבין אריין געבריינגט דרייא גוים זאלין זיך מגייר זיין און זאלין זיך בשיצין אונטער די בשיצונג פון גאט ואל יטיל אדם אימה יתירה בתוך ביתו א מענטש זאל ניט ווארפין אגרויסע מורא אויף זיינע שטוב מענטשין פן יאכילוהו עבדיו דבר איסור כאשר לא יהיה המאכל מתוקן ווארום עס קען אמאהל זיין אדינסט אדער אקנעכט וועלין זעהן דאס עסין איז ניט אזוי גוט גימאכט גיווארין ווי דער בעל הבית האט ליב, ווייל זייא האבין מורא פאר דעם בעל הבית וועלין זיי זוכען צו בעקומען עסין גוטע פון איין אנדער ארט אפילו עס וועט זיין טרפה וועלין זיי איהם אויך געבין, נאר ער זאל ניט שרייען או כמה עניים מיראתו ילכו ויקנו דבר איסור וזה לא ידע אדער נאך פיל שלעכטע זאכין וואס זיינע שטוב מענט־שין וועלין טאהן פון זיינעטוועגין ווייל זיי האבין מורא פאר איהם, זיי וועלין קויפין אזעלכע זאכין וואס זענען אסור און טרפה און וועלין אים געבין און ער וועט גאר ניט וויסען וכל המטיל אימה יתירה בתוך ביתו סוף בא לידי שלש עבירות און דער מענטש וואס ווארפט אגרויסע מורא אויף זיינע שטוב מענטשין וועט ער קומען צו טאן דרייא עבירות גילוי עריות וחילול שבת ושפיכות דמים צו מזנה זיין און צו מחלל שבת זיין און צו הרגען מענטשין תשמש אשתו נדה מיראתו ווייל זיין ווייב וועט מורא האבין פאר אים צו זאגין אז זיא איז אנדה וועט זיא אים לאזין זיין ביי איר אין איהרע נדות תבשל לו תבשיל בשבת זיא וועט קאכין פון זיינעטוועגין אעסין אום שבת או אם היה רגיל בנר בחדר משכבו להדליק אותה שם מבעוד יום ושכחה לשומה שם תדליק מפני אימתו בשבת אדער ער איז גיוואונט אז שבת ביי נאכט זאל ברענגען אליכט אין זיין שלאף שטוב, און אלע פרייטאג פארין נאכט ווען מען צינדט ליכט, צינדט מען אן נאך אליכט און מען שטעלט זיא אריין אין די שלאף שטוב, און אז עס טרעפט מען האט אמאל פארגעסין אן צו צינדען די ליכט פארין נאכט פרייטאג, ווייל מען האט מורא פאר אים וועט מען אן צינדען די ליכט שבת ביי נאכט או תברח אשתו או אחד מבניו בלילה בחשכה אדער דאס

לייענען, נאכדעם זאגט ער ברכו און דיא ברכה און אלע ענטפערין אמן ואחר כך קורא עד שישלים לקרות וגולל הספר נאכדעם לייענט מען פאר אים, אז מען לייענט אפ פארוויקעלט ער דיא ספר תורה און זאגט ווייטער דיא אנדערע ברכה [ווי מיר זאגין]: (ב) אין הקורא בתורה רשאי לקרות בתורה עד שיכלה אמן מפי הצבור דער וואס לייענט אין די תורה טאר ניט אנ־הייבין לייענען ביז אלע מענטשין האבין שוין אפ גיזאגט אמן קרא וטעה אפילו בדקדוק אות אחת מחזירין אותו עד שיקראנה בדקדוק אויב דער וואס לייענט אין די ספר תורה האט גיהאט אטעות אפילו ער האט איין אות ניט גוט געלייענט מיט דקדוק, הייסט מען איהם ער זאל נאך אמאל לייענען דעם ווארט מיט דקדוק ולא יקראו שנים בתורה אלא האחד לבד און צוויי מענטשין זאלין ניט לייענען צוזאמען אין די ספר תורה נאר איינער זאל לייענען קרא ונשתתק יעמוד אחר תחתיו ויתחיל ממקום שהתחיל ראשון שנשתתק ומברך בסוף דער דין איז געווען פארצייטין יעדער מענטש וואס מען האט איהם גירופין צו דיא ספר תורה האט גזאגט די ערשטע ברכה און האט אליין געלייענט זיין פרשה און האט גיזאגט די לעצטע ברכה, אזוי האט גיטאהן יעדער מענטש וואס מען האט איהם גירופין צו דיא ספר תורה, זאגט דער רמב"ם אדין, אויב איינער האט גיזאגט די ערשטע ברכה און האט געלייענט דיא פרשה [דהיינו פון שני] און אין מיטען לייענען איז ער שטיל גיווארין און האט ניט גיקענט ווייטער לייענען, זאל מען הייסין איין אנדערין צו גיין צוא דיא ספר תורה, און ער הייבט אן צו לייענען פון דעם ארט וואס דער פריערדיגער האט אנגעהויבין [דהיינו פון שני] און אז ער לייענט אפ זאגט ער די לעצטע ברכה [און די ערשטע ברכה דארף ער ניט זאגין]:

מכניו בלילה במחנ' ויפלו באחד מהמתים ה"ז שפיכות דמים :

נוייב אָדֶער זַיין אַקִינְד װֶעלִין אַנְטְלוֹיפִין בַּיי נאכְט אין דֶער פִינְסְטֶער פאר זַיין כַּעַס וְיִפְּלוּ בְּאֶחָד מִן הַמֵּתִים
הֲרֵי זֶה שְׁפִיכוּת דָּמִים אונ װײל עֶס װֶעט זַיין פִינְסְטֶער קֶען זַיין זַיי זָאלִין אַבּײן פאלִין אין אַגְרוּב אונ גֶע־
הַרְגֶעט װֶערִין , אִיז דָאךְ גְלֵייךְ װיא עֶר װאלְט זַייא גֶעהַרְגֶעט:

מטות ליל ו תורה

כ"ו פסוקי שמו"ת נגד מילוי ב"ן וי' ה"ו' ה' ותעשה ממנו צירוף והית בניקוד ששי

יא וַיִּקְחוּ אֶת־כָּל־הַשָּׁלָל וְאֵת כָּל־
הַמַּלְקוֹחַ בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה׃ יב וַיָּבִאוּ
אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶל־
עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשְּׁבִי וְאֶת־
הַמַּלְקוֹחַ וְאֶת־הַשָּׁלָל אֶל־הַמַּחֲנֶה
אֶל־עַרְבֹת מוֹאָב אֲשֶׁר עַל־יַרְדֵּן
יְרֵחוֹ׃ ס שלישי שני כשהן מחוברין יג וַיֵּצְאוּ מֹשֶׁה
וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְכָל־נְשִׂיאֵי הָעֵדָה
לִקְרָאתָם אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה׃
יד וַיִּקְצֹף מֹשֶׁה עַל פְּקוּדֵי הֶחָיִל שָׂרֵי
הָאֲלָפִים וְשָׂרֵי הַמֵּאוֹת הַבָּאִים

אונקלוס

יא וּנְסִיבוּ יָת כָּל עֲדָאָה
וְיָת כָּל דִּבְרַתָּא בֶּאֱנָשָׁא
וּבִבְעִירָא׃ יב וְאַיְתִיאוּ
לְוָת מֹשֶׁה וּלְוָת אֶלְעָזָר
כַּהֲנָא וּלְוָת כְּנִשְׁתָּא
דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יָת שִׁבְיָא
וְיָת דִּבְרַתָּא וְיָת עֲדָאָה
לְמַשְׁרִיתָא לְמֵישְׁרַיָּא
דְּמוֹאָב דִּי עַל יַרְדְּנָא
דִירֵחוֹ׃ יג וּנְפַקוּ מֹשֶׁה
וְאֶלְעָזָר כַּהֲנָא וְכָל
רַבְרְבֵי כְנִשְׁתָּא
לְקַדָּמוּתְהוֹן לְמִבָּרָא
לְמַשְׁרִיתָא׃ יד וּרְגִיז
מֹשֶׁה עַל דִּמְמַנַּן עַל
חֵילָא רַבָּנֵי אַלְפִין וְרַבָּנֵי
מָאוָתָא דַּאֲתוֹ מֵחֵיל

ת"א ויקצוף משה. סנה סד ססמים פז:

רשב"ם

(יב) את השבי. אדם: ואת המלקוח. בהמות: ואת השלל. מטלטלין: (יג) אל מחוץ למחנה. כדי שלא יכנסו הבאים מן המלחמה במחנה, מפני טומאת נפש:

רש"י

(יא) ויקחו את כל השלל וגו'. מגיד שהיו כשרים וצדיקים ולא נחשדו על הגזל לשלוח יד בבזה שלא ברשות שנאמר את כל השלל וגו' ועליהם מפורש בקבלה שניך כעדר הרחלים וגו'. אף אנשי המלחמה שניך כולם צדיקים: שלל. הן מטלטלין של מלבוש ותכשיטין: בז. הוא ביזת מטלטלין ד שאינם תכשיטין: מלקוח. אדם ובהמה. ובמקו' שכתוב שבי אצל מלקוח שבי באדם ומלקוח בבהמה: (יג) ויצאו משה ואלעזר הכהן. לפי שראו את נערי ישראל יוצאים לחטוף מן הבזה: (יד) ויקצוף משה על פקודי החיל. ממונים על החיל ללמדך שכל סרחון הדור

שפתי חכמים

ד דלקמן פרש"י על יתר הבז אשר בזזו שהיה עודף על בז שמטלטלין אשר בזזו עם הלבא איש לו שמשמע שנשארו בידם

פירוש לתורת אלהים

(יא) וַיִּקְחוּ אֶת כָּל הַשָּׁלָל אונ זַיי הָאבִּין גֶענוּמֶען נָאר דֶעם פַארְמֶעגִין וְאֵת כָּל הַמַּלְקוֹחַ אונ נָאר דיא רויב פון מֶענְטְשִׁין אונ פון בְּהֵמוֹת: (יב) וַיָּבִיאוּ אֶל מֹשֶׁה אונ זַייא הָאבִּין גִיבְּרַאכְט צו משה אונ צו אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אונ צו נָאר דֶער עֵדָה פון יִשְׂרָאֵל אֶת הַשְּׁבִי דָאס גִיפֶענְגֶענִישׁ וְאֶת הַמַּלְקוֹחַ אונ אַלֶע בְּהֵמוֹת אונ דָאס גַאנְצֶע פַאר מֶעגִין הָאבִּין זַייא דָאס אַלִין גִיבְּרַאכְט צו דֶער מַחֲנֶה צו דֶעם פְּלַין פון מוֹאָב וָואס דֶער פְּלַין אִיז בַּיי דֶעם יַרְדֵּן יְרֵחוֹ: (יג) וַיֵּצְאוּ אונ משה אונ אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אונ אַלֶע נְשִׂיאִים פון דֶער עֵדָה זֶענֶען אַרוֹיס גֶעגַאנְגֶען לִקְרָאתָם אַקֶעגִין די צְוֶועלְף טוֹיזֶענְט מֶענְטְשִׁין צו אוֹיסִין ווייניג פון דֶער מַחֲנֶה: (יד) וַיִּקְצֹף מֹשֶׁה הָאט מֹשֶׁה גֶעצֶערִינְט אויף די עֶלְצְטֶע פון דֶעם חַיִל אונ אויף די הֶערִין

קְרָבָא׃ טו וַאֲמַר לְהוֹן מֹשֶׁה הֲקַיֵּמְתּוּן כָּל נוּקְבָא׃ טז הָא אִנּוּן הֲוָאָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל בַּעֲצַת בִּלְעָם לְשַׁקָּרָא שְׁקַר קֳדָם יְיָ עַל עֵיסַק פְּעוֹר וַהֲוַת מוֹתָנָא בִּכְנִשְׁתָּא דַּייָ׃ יז וּכְעַן קְטוּלוּ כָל דְּכוּרָא בְּטַפְלָא וְכָל אִתְּתָא דִּידַעַת גְּבַר לְמִשְׁכַּב דְּכוּרָא קְטוּלוּ׃ יח וְכָל טַפְלָא בִנְשַׁיָּא דִּי לָא יְדַעוּ מִשְׁכַּב דְּכוּרָא

מִצְּבָא הַמִּלְחָמָה׃ טו וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה הַחִיִּיתֶם כָּל־נְקֵבָה׃ טז הֵן הֵנָּה הָיוּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל בִּדְבַר בִּלְעָם לִמְסָר־מַעַל בַּיהוָה עַל־דְּבַר־פְּעוֹר וַתְּהִי הַמַּגֵּפָה בַּעֲדַת יְהוָה׃ יז וְעַתָּה הִרְגוּ כָל־זָכָר בַּטָּף וְכָל־אִשָּׁה יֹדַעַת אִישׁ לְמִשְׁכַּב זָכָר הֲרֹגוּ׃ יח וְכֹל הַטַּף בַּנָּשִׁים אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ מִשְׁכַּב

ת"א וכל אשה. יבמות ס: וכל הטף. שם קידושין סח:

בעל הטורים

(יז) ידעת איש. בגימ' אין בתולים חוזרין: ידעת. ג' במס', הכא, ואידך דיבש גלעד, ואידך נפלאים מעשיך ונפשי יודעת מאד. והיינו דאיתא ביבמות שהעבירום לפני ציץ כל שפניהם מוריקות בידוע שנבעלה והיינו נפלאים מעשיך שע"י נפלאות מעשיך נודע אם היא יודעת איש: וכל אשה ידעת איש למשכב. בגימ' אם היא בת שלש שנים ויום אחד: ולא נפקד ממנו איש.

רש"י

תלוי בגדולים שיש כח בידם למחות: (טז) בדבר בלעם. אמר להם אפילו אתם מכניסים כל המונות [ס"א אומות] שבעולם אין אתם יכולים להם שמא מרובים אתם מן המצריים שהיו שש מאות רכב בחור בואו ואשיאכם עצה. אלהיהם של אלו שונא זמה הוא וכו' כדאיתא בחלק ובספרי: הן הנה. מגיד שהיו מכירין אותן. זו היא שנכשל פלוני בה: (יז) וכל אשה יודעת איש. (יבמות ס) ראויה להבעל אף על פי שלא נבעלה ולפני הציץ העבירום והראויה להבעל פניה מוריקות: הרגו. (ספרי) למה חזר ואמר להפסיק הענין דברי רבי ישמעאל שאם אני קורא הרגו כל זכר בטף וכל אשה יודעת איש וכל הטף בנשים וגו' איני יודע אם להרוג (וכל אשה יודעת) עם הזכרים או להחיות

שפתי חכמים

והמטלטלין של הכשים לא נאמרו בידם כי ההיאוס נס' כדכתיב ויקרב את קרבן ה' וגו' וא"כ צ"ל דהו הייתו מטלטלין שאינן של הכשים וכתב הרא"ם אבל לא ידעתי מנין לו זה כי יותר נכון הל"ל שהוא כולל כל המטלטלין בכלל מאחר שכלל כל הבזה לשניהם את כל השלל ואת כל המלקוח. ונראה דרש"י נ"כ ה"ל הא דכתיב את כל השלל שהוא כולל בכל בין של הכשים ובין שאינו של הכשים אך רש"י רצה לתרץ הקרא דפעם קורא אותו שלל ופעם קורא אותו בז ולמה לא כתיב ויהי המלקוח יתר השלל אשר שללו וגו' אלא ע"כ צ"ל הכא דשלל הוא מטלטלין של הכשים ובז הוא מטלטלין שאינן של הכשים: ח כגון בת ג' שנים ויום אחד שמותה מכאן אינה ראויה ליבעל: ו דאל"כ הוי קראי סתרי אהדדי דכתיב וכל אשה יודעת איש למשכב זכר הרוגו משמע דוקא גדולה שנבעלה הא גדולה שלא נבעלה תחיו וקטנה בין נבעלה ובין לא נבעלה תחיו וסדר כתיב וכל הטף בנשים אשר לא ידעו משכב זכר החיו לכם משמע דוקא קטנה שלא נבעלה הא קטנה שנבעלה וגדולה בין נבעלה בין לא נבעלה תהרוגו ואם כן

פירוש לתורת אלהים

וואס האבין געהאט צו שאפין איבער טויזענט און אויף די הערין וואס האבין געהאט צו שאפין איבער הונדערט הבאים מצבא המלחמה וואס זייא זענען געקומען פון דער מלחמה: (טו) ויאמר אליהם משה האט משה צו זיי גיזאגט החייתם כל נקבה פאר וואס האט איהר גילאזט לעבין אלע נקבות: (טז) הן הנה היו לבני ישראל די זענען דאך גיוועזן צו דיא קינדער ישראל בדבר בלעם דורך דער עצה פון בלעם למסר צו איבער ענפערין איין פעלשונג אין גאט איבער דיא זאך פון פעור, רש"י שרייבט דיא ישראל האבין זייא דער קאנט און האבין גיזאגט דאס איז דיא זעלבע וואס דער און דער האט זיך מיט איהר פאר פירט און יא האט איהם גינעבין צו קושען דיא ע"ג פעור און דורך דעם איז גיוועזן די מארד אין דער עדה פון גאט: (יז) ועתה און אצונד הרגו הרגת אלע זכרים פון קליינע קינדער תל און אלע נקבות וואס קענען שוין זיין ווייבער הרגו זאלט איהר זייא הרגנן: (יח) וכל הטף בנשים

ליקוטים על התורה

(יח) וכל הטף בנשים אשר לא ידעו משכב זכר החיו לכם. די נקבות וואס זענען קליין און ווייסען נאך ניט פון אמאן זיי האבען נאך ניט חתונה געהאט און ניט מזנה גיוועזן מעגט איהר לאזין לעבין פון אייערטוועגין אויב איר ווילט. בעסער איז איהר זאלט ניט וועלין זייא לאזין לעבין. נאר אויב איהר ווילט זייא לאזין לעבין איהר זאלט זיי מגייר זיין און האלטין זיי פאר דינסטין אדער פאר ווייבער מעגט איר די גמרא זאגט דער ציך ודי גאלדענע בלעך וואס איז גיוועזן ביי דעם כהן גדול אויף דעם שטערין האט געמאכט וויסען דיא יודין וועלכע נקבה ווייס פון אמאן און וועלכע ווייס ניט פון אמאן מען האט זיי געפירט פאר דעם ציך די נקבה וואס האט שוין געוואקסט פון אמאן איז איהר פנים געל געווארין און דיא נקבה וואס האט ניט געוואקסט פון אמאן איז איהר פנים רויט גיווארין:

זָכָר הַחֲיוּ לָכֶם׃ יט וְאַתֶּם חֲנוּ מִחוּץ
לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים כֹּל הֹרֵג נֶפֶשׁ
וְכֹל ׀ נֹגֵעַ בֶּחָלָל תִּתְחַטְּאוּ בַּיּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אַתֶּם
וּשְׁבִיכֶם׃ כ וְכָל־בֶּגֶד וְכָל־כְּלִי־עוֹר
וְכָל־מַעֲשֵׂה עִזִּים וְכָל־כְּלִי־עֵץ
תִּתְחַטָּאוּ׃ ס כא וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן
אֶל־אַנְשֵׁי הַצָּבָא הַבָּאִים לַמִּלְחָמָה

אונקלוס

קַיִּמוּ לְכוֹן׃ יט וְאַתּוּן
שְׁרוֹ מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא
שִׁבְעָא יוֹמִין כָּל דִּיקְטַל
נַפְשָׁא וְכֹל דִּיקְרַב
בִּקְטִילָא תַּדּוֹן עֲלוֹהִי
בְּיוֹמָא תְלִיתָאָה וּבְיוֹמָא
שְׁבִיעָאָה אַתּוּן וּשְׁבִיכוֹן׃
כ וְכָל לְבוּשׁ וְכָל מָאן
דִּמְשַׁךְ וְכָל עוֹבַד מֵעַזֵּי
וְכָל מָאן דְּאָע תַּדּוֹן
עֲלוֹהִי׃ כא וַאֲמַר אֶלְעָזָר
כַּהֲנָא לְגֻבְרֵי חֵילָא דַּאֲתוֹ

ת"א כל הרג נפש. יבמות סס: וכל בגד. שבת סג כד חולין כה: ויאמר אלעזר. עירובין סד יט"כ:

בעל הטורים

בגימ' לעבירות: (יט) חנו. ב' במס', חנו מסוף למחנה, חנו עליה סביב. פי' אע"פ שאמר חנו מחוץ למחנה חנו עליה סביב

שפתי חכמים

קשיא רישא לסיפא לכך הוכרח לפרש ראויה כו': ז וא"ת אם כן למאי איצריך למכתב וכל הטף בנשים אשר לא ידעו איש החיו לכם השתא אפי' אשה יודעת איש החיו שאינה יודעת מבעיא אלא לאו ש"מ מדאיצריך למכתב וכל הטף בנשים אשר לא ידעו החיו לכם מכלל דאשה יודעת איש הרוגו, וי"ל דע"כ צריך לכתוב וכל הטף בנשים וגו' דהל"כ לא הייתי יודע דוכל אשה יודעת איש מיירי בראויה ליבעל ואע"פ שלא נבעלה או דלמא בנבעלה ממש דהאי דמוקמינן בראויה ליבעל היינו משום דקשיא קראי אהדדי כדפרישית, והרא"ם תירץ בענין אחר: ח וא"ת מ"מ ועתה הרגו כל זכר שכתוב ברישא דקרא ל"ל. וי"ל דאי לא כתיב הרגו בזכרים ברישא דקרא ה"א דגם בזכרים יש חילוק אם ראוי לבעול דהיינו גדול והיכי דאינו ראוי לבעול דהיינו קטן לכך נא' ועתה הרגו מ"מ. ומהרא"י תירץ דאי לא הוי כתיב הרוגו ממשמעות הכ' הוי אוכח למדרש וכל אשה למשה קאי וכיון דלמשה קאי היינו מהספיה הסברא וניחא דאי הוה כתיב וכל אשה יודעת איש לאודים ולא הוה כתיב הטף לא הוה ילפינן מק"ו להחיות וה"א כיון שהיא ראויה ליבעל ולא נבעלה מ"מ החיו לפי שהיתה ראויה להחטיא את ישראל ולא הכשילה את ישראל אבל עף דאין ראוין ליבעל אין להם זכות להחיות מ"ה כתיב הרגו להפסיק: ט ר"ל הא טמא מת מותר ליכנס אפי' במחנה לויה וכמה אמר חנו מחוץ למחנה, ומתרץ דמחנה מיירי בעזרה: י ר"ל דכל הורג נפש משמע אע"פ שלא נגע בו ואם זרק בו חץ והרגו או בפסוקי כלי עץ שאינו מקבל טומאה למה יטמא אותו איש: ב וא"ת והא גוי מגע נ"כ כתיב אדם בפ' חקת דכתיב כל הנוגע במת בנפש האדם, וע' בבבא קמא (דף לח) בתוספתא תמצא ישוב על כל הפסוקים שהגוים נ"כ נקראו אדם: ל ומקרא זה אף לדורות נאמר וכן כל הפרשה של גיעולי כלים: מ ר"ל נג"ל

רש"י

ז עם הטף לכך נאמר ח הרוגו: (יט) מחוץ למחנה. שלא יכנסו ט לעזרה: כל הורג נפש. (ספרי) ר' מאיר אומר בהורג בדבר המקבל טומאה הכתוב מדבר. ולמדך הכתוב שהכלי מטמא אדם בחבורי המת כאלו נוגע במת עצמו י או יכול אפילו זרק בו חץ והרגו ת"ל וכל הנוגע בחלל מקיש הורג לנוגע מה נוגע על ידי חבורו אף הורג על ידי חבורו: תתחטאו. במי נדה כדין שאר טמאי מתים ב"ל לדברי האומרים קברי עו"ג אינן מטמאין באהל שנאמר (יחזקאל לד) ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם אתם קרוין אדם ואין עו"ג קרוין אדם. מודה הוא שהעו"ג מטמאין במגע ובמשא שלא נאמר אדם אלא אצל טומאת כ אהלים שנאמר (במדבר יט) אדם כי ימות באהל: אתם ושביכם. לא שהנכרים מקבלין טומאה וצריכין הזאה אלא מה אתם בני ברית אף שביכם כשיבואו לברית ויטמאו ל צריכין הזאה: (כ) וכל מעשה עזים. (ת"כ) להביא מ כלי הקרנים והטלפים והעצמות: (כא) ויאמר אלעזר הכהן וגו'. לפי שבא משה לכלל כעס בא לכלל טעות שנתעלמו ממנו הלכות גיעולי נכרים וכן אתה מוצא בשמיני למלואים שנא' (ויקרא י) ויקצף (משה) על אלעזר ועל איתמר בא לכלל כעס בא לכלל טעות וכן (במדבר כ) שמעו נא המורים

ויך

פירוש לתורת אלהים

און אַלֶע קְלֵיינֶע נְקֵבוֹת אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ וָואס זֵייא וֵוייסֶין נָאךְ נִיט פוּן אַמַאן הַחֲיוּ לָכֶם זָאלְט אִיהר זֵיי לָאזִין לֶעבִּין צוּ אֵייךְ, רש"י שְׁרֵייבְּט מֶען הָאט זֵייא גֶעפִירְט פַאר דֶעם צִיץ אוּן דִיא נְקֵבוֹת וָואס הָאבִּין שׁוֹין גֶעקֶענְט זַיין נֵוייבֶּער אִיז אִיהר פָּנִים גְרִין גִיוָוארִין הָאט מֶען זֵייא גִיהַרְגֶת׃ (יט) וְאַתֶּם אוּנ אִיהר זָאלְט רוּהֶען אוֹיסֶער דִיא מַחֲנֶה זִיבְּין טֶעג כֹּל הוֹרֵג אִיטְלִיכֶער וָואס הָאט גִיהַרְגֶת אַמֶענְטְשׁ וְכֹל אוּנ אִיטְלִיכֶר וָואס הָאט אָן גִרִירְט אַגֶעהַרְגֶתִּין מֶענְטְשׁ תִּתְחַטְּאוּ זָאלְט אִיהר זִיךְ רֵיינִיגֶען דֶעם דְרִיטִין טָאג אוּנ דֶעם זִיבֶּעטִין טָאג כְּלוֹמַר מֶען זָאל אוֹיף אֵייךְ שְׁפְּרִיצֶען דִי נוּאסֶער וָואס דְרִינֶען אִיז דָאס אַשׁ פוּן דֶער פָּרָה אֲדוּמָה אַזוֹי וִויא דֶער דִין אִיז אַז מֶען רִירְט אַמֵת אַתֶּם וּשְׁבִיכֶם אִיהר אוּנ אֵייעֶרֶע גִיפַאנְגֶענֶע׃ (כ) וְכָל בֶּגֶד אוּנ אַלֶע קְלֵיידֶער וְכָל כְּלִי עוֹר אוּנ אַלֶע כֵּלִים וָואס זֶענֶען גִימַאכְט גִיוָוארִין פוּן פֶעל וְכָל מַעֲשֵׂה עִזִּים אוּנ אַלֶע זַאכִין וָואס זֶענֶען גִימַאכְט גִיוָוארִין פוּן צִיגֶען, רש"י שְׁרֵייבְּט דָאס מֵיינְט מֶען דִיא כֵּלִים וָואס זֶענֶען גִימַאכְט גִיוָוארִין פוּן הֶערְנֶער אָדֶער פוּן קְלָאעֶן אָדֶער פוּן בֵּיינֶער וְכָל כְּלִי עֵץ אוּנ אַלֶע כֵּלִים וָואס זֶענֶען גִימַאכְט גִיוָוארִין פוּן הָאלְץ תִּתְחַטָּאוּ זָאלְט אִיהר דִיא אַלֶע כֵּלִים רֵיינִיגֶען׃ (כא) וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר

זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ כב אַךְ אֶת־הַזָּהָב וְאֶת־הַכָּסֶף אֶת־הַנְּחֹשֶׁת אֶת־הַבַּרְזֶל אֶת־הַבְּדִיל וְאֶת־הָעֹפָרֶת׃ כג כָּל־דָּבָר אֲשֶׁר־יָבֹא בָאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בָאֵשׁ וְטָהֵר אַךְ בְּמֵי נִדָּה יִתְחַטָּא וְכֹל אֲשֶׁר לֹא־יָבֹא בָּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בַמָּיִם׃

לִקְרָבָא דָא גְזֵירַת אוֹרַיְתָא דִּי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃ כב בְּרַם יָת דַּהֲבָא וְיָת כַּסְפָּא יָת נְחָשָׁא יָת פַּרְזְלָא יָת אֲבָצָא וְיָת אֲבָרָא׃ כג כָּל מִדַּעַם דְּמִתָּעַל בְּנוּרָא תַּעְבְּרוּנֵיהּ בְּנוּרָא וְיִדְכֵּי בְּרַם בְּמֵי אַדָּיוּתָא יִתַּדֵּי וְכֹל דִּי לָא יִתָּעַל בְּנוּרָא תַּעְבְּרוּנֵיהּ בְּמַיָּא׃

ת"א אך את הזהב. שבת יז: כל דבר. שבת כח נזיר לו סנהדרין לט ע"ז עה: במי נדה. ע"ז שם:

בעל הטורים

דהיינו כמחנה לויה כדכתיב והלוים יחנו סביב למשכן אהל מועד דטמא מת מותר ליכנס במחנה לויה: (כא) ויאמר אלעזר הכהן. משה דבר לראשי האלפים פ' הסרה והם לא היו בידם כלי מתכות אלא בגדים חשובים. אבל אלעזר הכהן דבר לאנשי הצבא והם בידם כלים של עממים הנמלאים בבתים לכך הורה להם דיני

רשב"ם

(כג) אך במי נדה. של פרה אדומה לטהרם מטומאת נפש ושאר דברים לנקותם מאיסור מאכל הנבלע בכלים:

רש"י

זיך את הסלע ע"י הכעס טעה: אשר צוה ה' וגו'. (ספרי) תלה ההוראה ג' ברבו: (כב) אך את הזהב וגו'. אע"פ שלא הזהיר לכם משה אלא על הלכות טומאה עוד יש להזהיר לכם על הלכות גיעול ואך לשון מיעוט כלו' ממועטין אתם מלהשתמש בכלים אפי' לאחר טהרתן מטומאת המת עד שיטהרו מבליעת איסור נבלות ורבותינו אמרו אך את הזהב לומר שצריך להעביר חלודה שלו קודם שיגעילנו וזהו לשון אך. שלא יהא שום חלודה אך המתכת יהיה כמות שהוא: (כג) כל דבר אשר יבא באש. לבשל בו ם כלום: תעבירו באש. כדרך תשמישו הגעלתו מי שתשמישו ע"י חמין יגעילנו בחמין ומי שתשמישו על ידי צלי כגון השפוד והאסכלה ילבננו באור: אך במי נדה יתחטא. לפי פשוטו חטוי זה לטהרו מטומאת מת ע א"ל צריכין הכלים גיעול לטהרם מן האיסור וחטוי לטהרן מן הטומאה ורבותינו דרשו מכאן שאף להכשירן מן האיסור הטעין טבילה לכלי מתכות ומי נדה הכתובין כאן דרשו מים הראוים לטבול בהם נדה. וכמה הם מ' סאה: וכל אשר לא יבא באש. כל דבר שאין תשמישו ע"י האור. כגון כוסות וצלוחיות שתשמישן בצונן ולא בלעו איסור: תעבירו במים. מטבילו

שפתי חכמים

וכל מעשה עזים הא כתיב וכל כלי עור: ג פי' שלא הל"ל שמשמע מרבו אלא הל"ל מאם שסרי כל התורה ניתנה ע"י משה אלא לומר דבר בשם אומרו כמו ותאמר אסתר בשם מרדכי: ה ר"ל וכי בשביל שהאומן עושה כלי באור שצריכו הכ' להעביר אותו עוד באש ל"ם לבשל בו והוא מקרא קצר דהל"ל וכל אשר יבא באש לבשל בו: ע ומלת נדה מגזרת וידו אבן בי אבל לפי מדרשו הוא מל' נדת דוחה מים הראוין לטבילת נדה ומפני שמלת יתחטא אינו נופל אלא על המחוי קרא הפי' הראשון לפי פשוטו ומפני שהמים הראוין לטבילת נדה דהיינו מ' סאין אותן מים ראוין לכל הטמאים והיל"ל במי מים: יתחטא אמר ורבותינו דרשו מכאן כו' תעבירו במים הוכלן ודיו. והא דנקט טבילה בל' העברה ולא אמר ל' הבאה כמו במים יובא וטמא עד הערב ר"ל מפני שאמר לעיל דתעבירו באש שאין פירושו מל' העברה אלא ל' הבאה באש ה"ה תעבירו דהכא פי' במי ל' הבאה והוא טבילה וכיון שצריך טבילה להסיר ממנו כל דבר הנדבק בו בכלי כדי שלא יהא בו דבר

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כג) כל דבר אשר יבא באש. תימה מפני מה לא גלשוו ישראל על גיעולי עכו"ם במלחמת סיחון ועוג כמו במלחמת

פירוש לתורת אלהים

אונ אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן האט גיזאגט צו דיא מענטשין וואס זענען גיוועזן אין חֵיל הַבָּאִים לַמִּלְחָמָה וואס זענען געקומען צו דער מלחמה פון מדין זאת חֻקַּת הַתּוֹרָה דאס וואס איך וויל אייך זאגין איז דאס גיזעץ וואס גאט האט גיבאטין צו משה, רש"י שרייבט ער האט זיי גיזאגט אפילו משה האט אייך נאר גיזאגט דיא דינים פון טומאה פון דעסט וועגין דארף מען נאך אייך זאגין די דינים פון כשרין כלומר אלע כלים וואס איהר האט גיבראכט פון מדין זאלט איהר זיי כשרין אונ איך וועל אייך זאגין דיא דינים וויא אזויא איר זאלט זייא כשרין: (כב) אַךְ גייערט דיא גילדענע כלים וְאֶת הַכֶּסֶף אונ דיא זילבערנע כלים אֶת הַנְּחֹשֶׁת אֶת הַבַּרְזֶל דיא קופערנע כלים אונ די אייזערנע כלים וְאֶת הָעֹפָרֶת אונ דיא בלייערנע כלים זאלט איהר דיא אלע כלים כשרין, היינט איז ער מפורש וויא אזויא מען זאל זייא כשרין: (כג) כָּל דָּבָר אלע כלים וואס איז גענוצט געווארען בייא פייער רש"י שרייבט אזוי ווי מען האט גנוצט מיט דער כלי אזוי בדארף מען זיא כשרין אז מען האט גיקאכט אין איהר מוז מען זיא כשרן אין הייס וואסער וואס שפייט בייא דעם פייער אונ אז מען האט זיא גינוצט אויף דעם פייער דהיינו אשפיז וואס מען האט אויף איהם גיבראטין פלייש מוז מען זיא אויס גליען אַךְ בְּמֵי נִדָּה יִתְחַטָּא פריער בדארף מען אויף איהר שפריצען די וואסער מיט די אש פון

כד וְכִבַּסְתֶּם בִּגְדֵיכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
וּטְהַרְתֶּם וְאַחַר תָּבֹאוּ אֶל־הַמַּחֲנֶה׃
ס רביעי כה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵּאמֹר׃ כו שָׂא אֵת רֹאשׁ מַלְקוֹחַ
הַשְּׁבִי בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה אַתָּה
וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְרָאשֵׁי אֲבוֹת הָעֵדָה׃
כז וְחָצִיתָ אֶת־הַמַּלְקוֹחַ בֵּין תֹּפְשֵׂי
הַמִּלְחָמָה הַיֹּצְאִים לַצָּבָא וּבֵין כָּל־
הָעֵדָה׃ כח וַהֲרֵמֹתָ מֶכֶס לַיהוָה
מֵאֵת אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה הַיֹּצְאִים
לַצָּבָא אֶחָד נֶפֶשׁ מֵחֲמֵשׁ הַמֵּאוֹת

כד וּתְחַוְּרוּן לְבוּשֵׁיכוֹן
בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה וְתִדְכּוּן
וּבָתַר כֵּן תֵּעֲלוּן
לְמַשְׁרִיתָא׃ כה וַאֲמַר יְיָ
לְמֹשֶׁה לְמֵימַר׃ כו קַבֵּיל
יַת חוּשְׁבַּן דַּבְרַת שִׁבְיָא
בֶּאֱנָשָׁא, וּבִבְעִירָא אַתְּ
וְאֶלְעָזָר כַּהֲנָא וְרֵישֵׁי
אֲבָהַת כְּנִשְׁתָּא׃ כז וּתְפַלֵּג
יַת דְּבַרְתָּא בֵּין גֻּבְרֵי
מְגִיחֵי קְרָבָא דִּנְפַקוּ
לְחֵילָא וּבֵין כָּל כְּנִשְׁתָּא׃
כח וְתַפְרֵשׁ נְסִיבָא קֳדָם
יְיָ מִן גֻּבְרֵי מְגִיחֵי קְרָבָא
דִּנְפַקוּ לְחֵילָא חַד נַפְשָׁא

ת״א וכבסתם. כ״ק כס:

בעל הטורים

גיעול. א״כ לפי שהיתה ההזאה על ידו לכך סורה להם גם כן דיני גיעול: (כד) וטהרתם. ב׳, הכא, ואידך וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם שמה הלכות גיעול סורה להם גם כן ספרים הכלים שהיא בהזאה: (כו) מלקוח. ב׳, שא את ראש מלקוח, מיוקה מגבור מלקוח. פי׳ מיוקה מגבור מלקוח ואתם לקחתם

שפתי חכמים

סחילן בטבילה כדכתיב אך את הזהב וגו׳: פ פי׳ קבל כמו לא תשא שמע שוא ולא ל׳ הרמה כמו ישא פרעה את ראשך ופירש

רש״י

ודיו ודוקא כלי מתכות: (כד) אל המחנה. למחנה שכינה שאין טמא מת טעון שילוח ממחנה לויה וממחנה ישראל: (כו) שא את ראש. קח את פ החשבון: (כז) וחצית את המלקוח בין תופשי המלחמה וגו׳.

פירוש לתורת אלהים

די פָּרָה אֲרוּמָה כְּדֵי זיא זָאל טָהוֹר וָוערין פון דֶער טוּמְאָה וָוארוּם אִיהר זַייט דָאךְ טְמֵאֵי מֵתִים אונ אִיהר הָאט אִין די כֵּלִים אָן גֶערִירְט זֶענֶען זַיי טָמֵא גִיוָואָרין דְרוּם בַּדַארְף זיא פְרִיעֶר טָהוֹר וָוערין אונ דֶער נָאךְ זָאלְט אִיהר זיא עֶרְשְׁט כַּשְׁרִין פוּן דֶעם אִיסוּר זיא זָאל כָּשֵׁר וָוערִין. אוּנְזֶערֶע חֲכָמִים זָאגִין אַזוֹיא אִיז דֶער פְּשָׁט אַךְ בְּמֵי נִדָּה יִתְחַטָּא נָאךְ דֶעם כַּשְׁרִין דיא כֵּלִי מוּז עֶר זיא נָאךְ טוֹבְלֶען אִין וַואסֶער דַאמָאלְס וָוערְט זיא עֶרְשְׁט כָּשֵׁר אונ דָאס וָואס שְׁטֵייט מֵי נִדָּה מֵיינְט מֶען עֶר זָאל זיא טוֹבְלֶען אִין אַזוֹי פִיהל וַואסֶער וויא אַנִדָּה מֶעג זִיךְ טוֹבְלֶען מֵיינְט מֶען עֶס זָאל זַיין פֶערְצִיג סְאָה וַואסֶער וְכָל אֲשֶׁר לֹא יָבֹא בָּאֵשׁ אונ אַלֶע כֵּלִים וָואס זֶענֶען נִיט גֶענִיצְט גִיוָוארִין בַּיי דֶעם פַייעֶר אונ מֶען הָאט נִיט גֶעקָאכְט אִין זַייא נָאר מֶען הָאט זַיי גֶענִיצְט מִיט קַאלְטֶע דְהַיְינוּ גְלֶעזְלֶעךְ אָדֶער פְלֶעשֶׁער תַּעֲבִירוּ בַמָּיִם זָאלְט אִיהר זַייא טוֹבְלֶען אִין וַואסֶער, רש״י שְׁרַייבְּט דַוְקָא אַזֶעלְכֶע כֵּלִים ווי פְרִיעֶר אִיז גֶעשְׁטַאנֶען דָאס וָוערְט גֶערוּפֶען כְּלֵי מַתָּכוֹת אָבֶער עֶרְדֶענֶע כֵּלִים טָאר מֶען נִיט כַּשְׁרִין נָאר מֶען מוּז זַיי צוּ בְּרֶעכִין׃ (כד) וְכִבַּסְתֶּם אונ אִיר זָאלְט וַואשִׁין אֵייעֶרֶע קְלֵיידֶער אִין דֶעם זִיבֶּעטִין טָאג וָוארוּם דֶעם זִיבֶּעטֶען טָאג וֶועט מֶען אוֹיף אַיךְ שׁוֹין דָאס אַנְדֶערֶע מָאהְל שְׁפְּרֶענְגֶען זָאלְט אִיהר דַאמָאלְס וַואשֶׁען אֵייעֶרֶע קְלֵיידֶער וּטְהַרְתֶּם אונ אִיהר וֶועט זַיין רַיין וְאַחַר אונ דֶער נָאךְ וֶועט אִיר מֶעגִין קוּמֶען אִין דֶער מַחֲנֶה׃ (כה) וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר אונ גָאט הָאט גִיזָאגְט צוּ מֹשֶׁה אַזוֹי צוּ זָאגִין׃ (כו) שָׂא פַאר נֶעם אֶת רֹאשׁ דִי צָאל מַלְקוֹחַ הַשְּׁבִי פוּן די גֶעפַאנְגֶענֶע מֶענְטְשִׁין אונ בְּהֵמוֹת אַתָּה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן דוּא אונ אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אונ די נְשִׂיאִים פוּן דֶער עֵדָה זָאלְט אִיר אַלֶע פַאר נֶעמֶען די צָאל פוּן די גֶעפַאנְגֶענֶע׃ (כז) וְחָצִיתָ אונ אִיהר זָאלְט צוּ טֵיילֶען אוֹיף הֶעלְפְט בֵּין תּוֹפְשֵׂי צְווִישֶׁען די מֶענְטְשִׁין וָואס הָאבִּין אַיינְגֶענוּמֶען די מִלְחָמָה וָואס זֶענֶען גִינַאנְגֶען אִין חַיִל אַרַיין וּבֵין כָּל הָעֵדָה אונ צְווִישֶׁען נָאר דֶער עֵדָה כְּלוֹמַר הַאלְבּ זָאלְט אִיהר גֶעבִּין די מֶענְטְשִׁין וָואס זֶענֶען גִיוֶועזֶען אִין דֶער מִלְחָמָה אונ דיא אַנְדֶערֶע הֶעלְפְט זָאלְט אִיהר גֶעבִּין דֶער אִיבֶּערִיגֶע עֵדָה׃ (כח) וַהֲרֵמֹתָ אונ זָאלְסְט אָפּ שֵׁיידֶען מֶכֶס צָאל לַה׳ פוּן נָאטְס וֶועגֶען מֵאֵת אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה פוּן דיא מֶענְטְשִׁין

מן־האדם ומן־הבקר ומן־החמרים
ומן־הצאן: כט מִמַּחֲצִיתָם תִּקָּחוּ
ונתתה לאלעזר הכהן תרומת
יהוה: ל וממחצת בני־ישראל
תקח | אחד | אחז מן־החמשים מן־
האדם מן־הבקר מן־החמרים ומן־
הצאן מכל־הבהמה ונתתה אתם
ללוים שמרי משמרת משכן יהוה:
לא ויעש משה ואלעזר הכהן כאשר
צוה יהוה את־משה: לב ויהי
המלקוח יתר הבז אשר בזזו עם
הצבא צאן שש־מאות אלף
ושבעים אלף וחמשת אלפים:

מחמש מאה מן אנשא
ומן תורי ומן חמרי ומן
ענא: כט מפלגותהון
תסבון ותתן לאלעזר
כהנא אפרשותא קדם
יי: ל ומפלגות בני
ישראל תסב חד דאתחד
מן חמשין מן אנשא מן
תורי מן חמרי ומן ענא
מכל בעירא ותתן יתהון
לליואי נטרי מטרת
משכנא דיי: לא ועבד
משה ואלעזר כהנא
כמא די פקיד יי ית
משה: לב והוה דברתא
שאר ביזא די בזו עמא
די נפקו לחילא ענא
שית מאה ושבעין

בעל הטורים

מנבור מלקוח לכן בא את רבה מלקוח ותתן ממנו מכם לה': (לג) אחז. ב', הכא, ואידך אחז נאלעזר וגו' אחז לאיתמר (בדברי הימים א) כמנין המשמרות, טור כרפס ותכלת אחוז. בשביל שנפשו

רש"י

חליו לחלו וחליו צ לחלו: (לב) ויהי המלקוח יתר הבז. לפי שלא נצטוו להרים מכס מן המטלטלין אלא מן המלקוח

שפתי חכמים

ראה סך החשבון כמו כי תשא את ראש ונקרא הסך ראש מפני שמנהג בעלי החשבון לכתוב הסך בראש אגרת הפרטים: צ"ל לפי מ"ש בקרא משמע תופסי המלחמה יעמדו בלד זה ושאר כל

דעת זקנים מבעלי התוספות

מדין. וי"ל לפי שאחר מלחמות היו בשדה ולא היו שם כלי תשמישי בית, אבל כאן שהמלחמה היתה במדין ושללו הבתים

פירוש לתורת אלהים

וואס זענען גיגאנגען אין חיל אונ האבין מלחמה גיהאלטען מיט מדין זאלסטו ביי זיי נעמען מכס אחד נפש מחמש המאות איין מענטש פון פינף הונדערט מענטשין ומן הבקר אונ פון רינדער ומן החמורים אונ פון אייזלען ומן הצאן אונ פון שאף זאלסטו אלץ נעמען מכס איינס פון פינף הונדערט: (כט) ממחציתם פון זייער העלפט געפאנגענע תקחו זאלט איר נעמען ווארום פריער איז דאך גישטאנען אז פון די געפאנגענע וואס זיי האבין גיבראכט פון מדין זאלין די מענטשין וואס זענען גיוועזן אין דער מלחמה נעמען האלב דער פון זאלסטו נעמען פון זייער האלב איינס פון פינף הונדערט ונתתה אונ זאלסט געבען צו אלעזר תרומת יי תרומה פון גאטס וועגין כלומר גאט האט אים דאס געשענקט: (ל) וממחצית אונ פון דער אנדערער העלפט וואס די ישראל געמען תקח זאלסטו נעמען אחד איינס מן החמשים פון פופציג מן האדם וכו' פון מענטשין

מכל הבהמה פון אלערליי בהמות ונתתה אונ זאלסט דאס געבען צו דיא לוים שומרי וואס זייא היטען דאס היטונג פון גאטס משכן: (לא) ויעש האט משה מיט אלעזר הכהן גיטאהן כאשר אזוי וויא גאט האט גיבאטען צו משה: (לב) ויהי המלקוח אונ עס איז גיוועזן געפאנגענע פון לעבעדיגע זאכין אויסער מטלטלין אשר בזזו וואס האבין גירויבט דאס פאלק וואס זענען גיוועזן אין חיל פון דער מלחמה ווארום פון דיא מטלטלים האבין זיך ניט באדארפט צוא טיילען דיא אנשי המלחמה מיט דיא איבעריגע ישראל נאר וואס איטליכער האט גירובט איז גיוועזן זיינס אונ זיי האבין ניט באדארפט געבין קיין מכס דרום האט מען עס נאר ניט גיציילט נאר דאס לעבעדיגע וואס זייא האבין באדארפט דער פון יא געבען מכס איז געוועזן צאן שאף שש מאות אלף זעקס הונדערט פינף אונ זיבעציג

לג וּבָקָר שְׁנַיִם וְשִׁבְעִים אָלֶף:
לד וַחֲמֹרִים אֶחָד וְשִׁשִּׁים אָלֶף:
לה וְנֶפֶשׁ אָדָם מִן־הַנָּשִׁים אֲשֶׁר לֹא־
יָדְעוּ מִשְׁכַּב זָכָר כָּל־נֶפֶשׁ שְׁנַיִם
וּשְׁלֹשִׁים אָלֶף: לו וַתְּהִי הַמֶּחֱצָה
חֵלֶק הַיֹּצְאִים בַּצָּבָא מִסְפַּר הַצֹּאן
שְׁלֹשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף
וְשִׁבְעַת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת:

לג וְתוֹרֵי שַׁבְעִין וּתְרֵין אַלְפִין: לד וַחֲמָרֵי שִׁתִּין וְחַד אַלְפִין: לה וְנַפְשָׁא דֶאֱנָשָׁא מִן נְשַׁיָּא דִּי לָא יְדַעָא מִשְׁכְּבֵי דְכוּרָא כָּל נַפְשָׁתָא תְּלָתִין וּתְרֵין אַלְפִין: לו וַהֲוָת פַּלְגוּתָא חוּלָק גּוּבְרַיָּא דִּנְפַקוּ לְחֵילָא מִנְיַן עָנָא תְּלַת מְאָה וּתְלָתִין וְשַׁבְעָא אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה:

יום ו כדי להשלים כל הסדרה שנים מקרא ואחד תרגום הצגנו תשלום כל הסדרה ותרגום והפטרה

לז וַיְהִי הַמֶּכֶס לַיהוָה מִן־הַצֹּאן שֵׁשׁ
מֵאוֹת חָמֵשׁ וְשִׁבְעִים: לח וְהַבָּקָר
שִׁשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אָלֶף וּמִכְסָם לַיהוָה
שְׁנַיִם וְשִׁבְעִים: לט וַחֲמֹרִים שְׁלֹשִׁים
אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וּמִכְסָם לַיהוָה
אֶחָד וְשִׁשִּׁים: מ וְנֶפֶשׁ אָדָם שִׁשָּׁה

לז וַהֲוָה נְסִיבָא קֳדָם יְיָ מִן עָנָא שֵׁית מְאָה שַׁבְעִין וַחֲמֵשׁ: לח וְתוֹרֵי תְּלָתִין וְשִׁתָּא אַלְפִין וּנְסִיבְהוֹן קֳדָם יְיָ שַׁבְעִין וּתְרֵין: לט וַחֲמָרֵי תְּלָתִין אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה וּנְסִיבְהוֹן קֳדָם יְיָ שִׁתִּין וְחַד: מ וְנַפְשָׁא דֶאֱנָשָׁא

בעל הטורים

משמרו' לעמוד על הטיר נטלו א' מאוו מן העמשים. כרעם ותכלה אמוו מלמד שע"ם שלא נלמוו למם מכס אלא מן האדם והבהמה מעלמן נמנו מכוה המטלטלין דילפינן מאוו

שפתי חכמים

שפדם יעמדו כנד שני וכין אלו שתי המחנות מחלקוסו וא"כ מם פעם יש כרכר וגם לא מפרש הקרא לפי יען שחלקים ומחבן ס"ק

רש"י

כתב את הלשון הזה ויהי המלקוח שבא לכלל חלוקה ולכלל מכס שהיה עודף על בז המטלטלין אשר בזזו עם הצבא איש

דעת זקנים מבעלי התוספות

ואלרכו לסזסר על גימולי מכו"ס: (לג) ובקר שנים ושבעים אלף. ל"ע איך לא נזכרו כשלל מדין גמלים וכימי גדעון כתיב ולגמליהם אין מספר אם לא נאמר שלאחר מכאן כאו שם:

פירוש לתורת אלהים

טויזענט: (לג) וּבָקָר אונ רינדער איז גיוועזן שְׁנַיִם וְשִׁבְעִים אֶלֶף צוויי אונ זיבעציג טויזענט: (לד) וַחֲמֹרִים אונ אייזלען אֶחָד וְשִׁשִּׁים אֶלֶף איין אונ זעכציג טויזענט: (לה) וְנֶפֶשׁ אָדָם אונ די נקבות וואס האבין ניט גיוואוסט פון אמאן כָּל נֶפֶשׁ אלע נקבות זענען גיוועזן שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף צוויי אונ דרייסיג טויזענט: (לו) וַתְּהִי הַמֶּחֱצָה איז גיוועזן דיא העלפט חֵלֶק הַיֹּצְאִים בַּצָּבָא פון דעם חלק וואס האבין גענומען דיא מענטשין וואס זענען גיגאנגען אין חיל מלחמה האלטין מיט מדין מִסְפַּר הַצֹּאן די צאל פון די שאף שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אֶלֶף דרייא הונדערט דרייסיג טויזענט אונ פינף הונדערט: (לז) וַיְהִי הַמֶּכֶס לַיְיָ איז גיוועזן דער פון די צאל וואס זיי האבין גיגעבין צו גאט כלומר די תרומה וואס גאט האט גיהייסין געבין צו אלעזר הכהן מִן הַצֹּאן פון די שאף שֵׁשׁ מֵאוֹת זעקס הונדערט מיט פינף אונ זיבעציג: (לח) וְהַבָּקָר אונ רינדער איז גיוועזן זייער האלב שִׁשָּׁה זעקס אונ דרייסיג טויזנט וּמִכְסָם אונ זייער צאל וואס זיי האבין דער פון גי־געבין צו גאט האט גיטראפין שְׁנַיִם וְשִׁבְעִים צוויי אונ זיבעציג: (לט) וַחֲמֹרִים אונ אייזלין איז גיוועזן האלב שְׁלֹשִׁים אֶלֶף דרייסיג טויזנט וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת אונ פינף הונ־דערט וּמִכְסָם לַיְיָ איז גיוועזן זייער צאל וואס זיי האבין גיגעבין צו גאט אֶחָד וְשִׁשִּׁים איין אונ זעכציג: (מ) וְנֶפֶשׁ אָדָם אינ מענטשין איז גיוועזן זייער האלב שִׁשָּׁה זעשר

עשר אלף ומכסם ליהוה שנים
ושלשים נפש: מא ויתן משה את־
מכס תרומת יהוה לאלעזר הכהן
כאשר צוה יהוה את־משה: חמישי
מב וממחצית בני ישראל אשר
חצה משה מן־האנשים הצבאים:
מג ותהי מחצת העדה מן־הצאן
שלש־מאות אלף ושלשים אלף
שבעת אלפים וחמש מאות:
מד ובקר ששה ושלשים אלף:
מה וחמרים שלשים אלף וחמש
מאות: מו ונפש אדם ששה עשר
אלף: מז ויקח משה ממחצת בני־
ישראל את־האחז אחד מן־
החמשים מן־האדם ומן־הבהמה
ויתן אתם ללוים שמרי משמרת
משכן יהוה כאשר צוה יהוה את־

אונקלוס

שתא עשר אלפין
ונסיבהון קדם יי תלתין
ותרין נפשין: מא ויהב
משה ית נסיב אפרשותא
קדם יי לאלעזר כהנא
כמא די פקיד יי ית
משה: מב ומפלגות בני
ישראל די פליג משה
מן גובריא דנפקו
לחילא: מג והות
פלגות כנשתא מן
ענא תלת מאה
ותלתין ושבעא אלפין
וחמש מאה: מד ותורי
תלתין ושתא אלפין:
מה וחמרי תלתין אלפין
וחמש מאה: מו ונפשא
דאינשא שתא עשר
אלפין: מז ונסיב משה
מפלגות בני ישראל ית
דאתחד חד מן חמשין
מן אינשא ומן בעירא
ויהב יתהון לליואי נטרי
מטרת משכנא דיי כמא
די פקיד יי ית משה:

ה"א ותהי מחלת העדה. בתרא ג: ונפש אדם. יבמות סא כיבמות ו:

רש"י

לו ולא בא לכלל חלוקה מספר הלקן וגו': (מב) וממחצית בני ישראל אשר חצה משה. לעדה והוליאה להם מן האנשים הצובאים: (מג) ותהי מחצת העדה. כך

שפתי חכמים

קרא יתן אליו לאלו ואליו לאלו: ק ר"ל מ"ש בקרא אשר חלה משה מן האנשים הלובאים משמע שחלק גוף האנשים וכי אפשר זה וע"ק. למה לא מפרש הקרא למי נתן משה המלוקה, ועז"פ לעדה ר"ל שנתן לעדה והוליאה להם מן האנשים הלובאים ולא מגופן

פירוש לתורת אלהים

זעכצין טויזנט ומכסם ליי אונ עס איז געוועזן זייער צאל וואס זיי האבין גיגעבין צו גאט שנים ושלשים נפש צוויא אונ דרייסיג מענטשין: (מא) ויתן אונ משה האט גיגעבין די גאנצע אפשיידונג צו אלעזר הכהן כאשר אזויא וויא גאט האט גיבאטין צוא משה: (מב) וממחצית אונ פון דער העלפט וואס די קינדער ישראל האבין גינומען אשר חצה משה מן האנשים וואס משה האט האלב אפ גיטיילט פון די מענטשין וואס זענען גיוועזן אין דער מלחמה: (מג) ותהי מחצת העדה איז גיוועזן די העלפט וואס די עדה האט גינומען מן הצאן פון שאף דריי הונדערט זיבען אונ דרייסיג טויזנט אונ פינף הונדערט: (מד) ובקר אונ רינדער איז גיוועזן אויף זייער האלב ששה זעקס אונ דרייסיג טויזנט: (מה) וחמורים אונ אייזלען איז גיוועזן שלשים אלף דרייסיג טויזנט וחמש מאות אונ פינף הונדערט: (מו) ונפש אדם מענטשין איז גיוועזן ששה עשר זעכצין טויזענד: (מז) ויקח האט משה גינומען פון דער האלב וואס דיא קינדער ישראל האבין גינומען את האחז דאס בעסטע אחד איינס פון פופציג

מֹשֶׁה׃ מח וַיִּקְרְבוּ אֶל־מֹשֶׁה הַפְּקֻדִים
אֲשֶׁר לְאַלְפֵי הַצָּבָא שָׂרֵי הָאֲלָפִים
וְשָׂרֵי הַמֵּאוֹת׃ מט וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה
עֲבָדֶיךָ נָשְׂאוּ אֶת־רֹאשׁ אַנְשֵׁי
הַמִּלְחָמָה אֲשֶׁר בְּיָדֵנוּ וְלֹא־נִפְקַד
מִמֶּנּוּ אִישׁ׃ נ וַנַּקְרֵב אֶת־קָרְבַּן יְהוָה
אִישׁ אֲשֶׁר מָצָא כְלִי־זָהָב אֶצְעָדָה
וְצָמִיד טַבַּעַת עָגִיל וְכוּמָז לְכַפֵּר עַל־

אונקלוס

מח וְקָרִיבוּ לְוָת מֹשֶׁה דִמְמַנַן דִי לְאַלְפֵי חֵילָא רַבָּנֵי אַלְפִין וְרַבָּנֵי מָאוָתָא׃ מט וַאֲמָרוּ לְמֹשֶׁה עַבְדָךְ קַבִּילוּ יַת חוּשְׁבַּן גַבְרֵי מְגִיחֵי קְרָבָא דִי עִמָּנָא וְלָא שְׁנָא מִנָּנָא אֱנָשׁ׃ נ וְקָרֵיבְנָא יַת קוּרְבָּנָא דַיְיָ גְבַר דְאַשְׁכַּח מָאן דִדְהַב שִׁירִין וְשִׁבְּכִין עִזְקָן קָדָשִׁין וּמָחוֹךְ׃

ת"א ולא נפקד. שבת סד יבמות סא: ונקרב. שבת סד יומא סג זבחים קג תמידים ; יג :

רשב"ם

(מט) עבדיך נשאו את ראש וגו'. ולא נפקד ממנו איש במגפה. לפיכך. ונקרב את קרבן ה' לכפר על נפשותינו שנדרנו מלפני החשבון שנמנינו כדי שלא ייאלוט בנו נגף ולפיכך צוה הקב"ה לחתו על עבודת אהל מועד

רש"י

ר וכך: (מז) ויקח משה וגו': (מח) הפקידים. הממונים: (מט) ולא נפקד. ולא נחסר ותרגומו ולא שגא אף הוא בלשון ארמי חסרון כמו (בראשית לא) אנכי אחטנה תרגומו דהות שגיא ממניא וכן (שמואל א כ) כי יפקד

מושבך. יחסר מקום מושבך. איש הרגיל לישב שם. וכן (שם כ) ויפקד מקום דוד. נחסר מקומו ואין איש יושב שם:
(נ) אצעדה. אלו צמידים של רגל: וצמיד. של יד: עגיל. נזמי אוזן: וכומז. דפוס של בית הרחם לכפר על

שפתי חכמים

וכוי מקרא קלר: ר לא שבא להודיענו מספר המתים כמו הוא שזה ללמד שמהלים תוספי סמלחמה אלא סכ' כמשך עד ויקח משה וגו' שממהליתם לקח אחד מן סחמשים ונתן ללוים ועוד דאל"כ ומהלית מבע"ל דממהלים מורס סר"ל שממהלים לקח מס

נקמת ומלחמת מדין

(מט) עבדיך נשאו את ראש אנשי המלחמה אשר בידנו וגו'. עיין במפרשים פי' המקרא, ואפשר עוד לומר לפי שמן

ליקוטים על התורה

(מט) ויאמרו אל משה וגו'. די מענטשין וואס זענען גע־גאנגען אין דיא מלחמה פון מדין האבין גע־זאגט צוא משה מיר האבין גיהאט אין מדין צוויי מלחמות, איין מלחמה האט גיקערט צו די אנדערע, איין מלחמה האבין מיר געהאט מיט דעם יצר הרע מיר זאלין ניט זינדיגען מיט די טעכטער פון מדין דס איז גיוועזן אונזער מלחמה, די אנדערע מלחמה איז גיוועזן מיט די מענטשין פון מדין דאס איז גיוועזן אמלחמה צו הקב"ה נאר אויב דו ווילסט וויסן אויב מיר האבין איין גענומען דיא מלחמה מיט דעם יצר הרע דאס קענסטו וויסען פון די מלחמה וואס מיר האבין געהאט מיט די מדינים האבין די ידין אזוי גיזאגט צו משה מיר האבין געציילט די מענטשין וועלכע עס האבין גיהאט די מלחמה אשר בידנו, וואס אין אונזער האנט איז גיוועזן די מלחמה מיט דעם יצר הרע האבין מיר גיזעהן אז אלע האבין איינגענומען די מלחמה פון דעם יצר הרע עס האט קיינער געזינדיגט מיט די טעכטער פון מדין, ווארום ולא נפקד ממנו איש, עס פעלט דאך פון אונז קיין איין מענטש, ווי אזוי קען דאס זיין מיר זענען גיוועזן נאר צוועלף טויזענד דיא מדינים זענען גיוועזן אזוי פיל וויא זאמד האבין מיר געהרגעט די מדינים און פון אונז איז איינער ניט געפאלין איז דאך דאס אגרויסער נס, אז מיר וואלטין געזינדיגט וואלט דאך גאס ניט גישאהן מיט אונז אזוי א גרויסען נס, און די צירונג וואס מיר האבין געברייגגט זאלסטו ניט מיינען אז מיר האבין אראפ גענומען די צירונג פון דיא נקבות ח"ו מיר זענען ניט צו געשאנגען צו זיי און מיר האבין זיי ניט אנגערירט די צירונג האבין מיר געפונען אין זייערע שטובין און מיר ברענגען דיא צירונג פאר אקרבן צו הקב"ה אויף די עבירות וואס מיר האבין געטאהן ביז איצט :

דעת זקנים מבעלי התוספות

(נ) ונקרב את קרבן. פי"י כמס' שבת מייתי אם מידי עבירה יצאנו מידי הרהור לא יצאנו. והע"ג דיפה אמר מוסרת אף

פירוש לתורת אלהים

מן פון מענטשין און פון בהמות ויתן און האט עס גיגעבין צוא די לוים שומרי וואס זייא היטען דאס היטונג פון גאטס משכן כאשר אזוי וויא גאט האט גיבאטין צוא משה׃ (מח) ויקרבו און זייא האבין גיגעהנט צו משה הפקידים די עלצטע וואס האבין גיהאט צו שאפין איבער דעם וואפענונג פון דעם חיל שרי דיא הערין וואס איבער טויזענד און דיא הערין וואס איבער הונדערט׃ (מט) ויאמרו אל משה און זייא האבין גיזאגט צו משה׃ עבדיך מיר דיינע קנעכט נשאו האבין גיציילט את ראש דיא צאל פון די מענטשין וואס זענען גיווען מיט אונז אין דער מלחמה ולא נפקד ממנו איש און עס איז ניט געמי־נערט גיווארין פון אונז אפילו איין מענטש׃ (נ) ונקרב און מיר האבין גיגעהנט את קרבן יי דעם קרבן צו גאט איש איטליכער מענטש פון אונז וואס האט ביי זיך געפונען כלי זהב גילדענע כלים אצעדה איין ארעם באנד וצמיד און אהעפטיל טבעת איין רינג עגיל איין אויערינגיל וכומז און אמויל שלאס האבין מיר דאס אלין גיבראכט לכפר כדי מיר זאלין דורך דעם

נַפְשֹׁתֵינוּ לִפְנֵי יְהוָה: נא וַיִּקַּח מֹשֶׁה
וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת־הַזָּהָב מֵאִתָּם כֹּל
כְּלִי מַעֲשֶׂה: נב וַיְהִי ׀ כָּל־זְהַב
הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הֵרִימוּ לַיהוָה שִׁשָּׁה
עָשָׂר אֶלֶף שְׁבַע־מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים
שָׁקֶל מֵאֵת שָׂרֵי הָאֲלָפִים וּמֵאֵת
שָׂרֵי הַמֵּאוֹת: נג אַנְשֵׁי הַצָּבָא בָּזְזוּ
אִישׁ לוֹ: נד וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר
הַכֹּהֵן אֶת־הַזָּהָב מֵאֵת שָׂרֵי
הָאֲלָפִים וְהַמֵּאוֹת וַיָּבִאוּ אֹתוֹ אֶל־
אֹהֶל מוֹעֵד זִכָּרוֹן לִבְנֵי־יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי
יְהוָה: פ ששי שלישי כשהן מחוברין לב א וּמִקְנֶה ׀

אונקלוס

לְכַפָּרָא עַל נַפְשָׁתָנָא
קֳדָם יְיָ: נא וּנְסֵיב מֹשֶׁה
וְאֶלְעָזָר כַּהֲנָא יַת דַּהֲבָא
מִנְּהוֹן כָּל מָאן דְּעוֹבָדָא:
נב וַהֲוָה כָּל דְּהַב
אַפְרָשׁוּתָא דְּאַפְרָשׁוּ קֳדָם
יְיָ שִׁתָּא עֲשַׂר אַלְפִין
שְׁבַע מְאָה וְחַמְשִׁין סִלְעִין
מִן רַבָּנֵי אַלְפִין וּמִן רַבָּנֵי
מָאוָתָא: נג גֻּבְרֵי דְחֵילָא
בָּזוּ גְּבַר לְנַפְשֵׁיהּ:
נד וּנְסֵיב מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר
כַּהֲנָא יַת דַּהֲבָא מִן רַבָּנֵי
אַלְפִין וּמָאוָתָא וְאַיְתִיאוּ
יָתֵיהּ לְמַשְׁכַּן זִמְנָא
דָּכְרָנָא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
קֳדָם יְיָ: לב א וּבְעִיר

ת"א ומקנה רב. בכורות ד:

רשב"ם

שכן מצינו בכי תשא וגו'. ולא יהיה בהם נגף בפקוד אותם. ולקחת את כסף הכפורים מאת בני ישראל ונתת אותו על עבודת אהל מועד והיו לבני ישראל לזכרון וגו'. אף כאן ויביאו אותו אל אהל מועד לזכרון לפני ה'. מאבא מורי הרב רבי מאיר שמעתי שיטה זו ועיקר:

דעת זקנים מבעלי התוספות

בביאה, י"ל דהיינו דוקא בביאה ראשונה ואשה אחת בלבד, אבל שתים ואפי' אחת מביאה ראשונה ואילך אסורה אפי' בהרהור: (נג) אנשי הצבא בזזו איש לו. הבזה כגון הכלים והמטלטלים והבגדים את אלו לא חלקו משה לעדה אלא כל מה שבזזו כל איש ואיש היה לו: (א) ומקנה רב היה. לפי שהיו עשירים ביותר שרבו ממונם ובשביל חבוב ממונם פירשו מאחיהם וישבו להם חוץ לארץ ישראל ולפיכך גלו תחלה לכל השבטים שנא' ויגלם לראובני ולגדי ולחצי שבט המנשי וזש"ה כי לא ממוצא וממערב ולא ממדבר הרים כי אלהים שופט זה ישפיל וזה ירים כלומר כל מה שאדם עמל ויוצא במזרח והולך ממזרח למערב ודוחק את השעה להעשיר אינו נעשה עשיר בשביל זה ואפי' ילך במדבריות ואל ההרים משו ולא ממדבר הרים אמר ר' אבא כל הרים שבמקרא

נקמת ומלחמת מדין

התימה הגדולה למה קצף משה על פקודי החיל בקצף גדול כ"כ הלא אין זה מעות אשר אי אפשר לתקן, מה לי אם הרגו אותם היום או יהרגו אותם למחר, וכמו כן מצינו אצל שאול המלך שקצף עליו שמואל מדוע חמל על אגג ולא הרגו, ג"כ קשה מה כ"מ בדבר הא יוכל להרוג אותו היום. אך באמת מצינו לחז"ל שאמרו שבאותה הלילה בא אגג על אשתו ונתעברה ממנו ומזה נולד ממנו המן, ושמואל הנביא ראה זאת ברה"ק שעליו, לזאת קצף שמואל על שאול למאד. וא"כ יוכל היות כאן ג"כ אשר שמעו פקודי החיל שקצף עליהם משה מאד מאד, חשבו אולי הוא דבר אשר אי אפשר לתקנו עוד, כי אולי ברחו לנפשותם איזה שבוים ויצא מהם שורש פורה ראש ולענה, לזאת פקדו את השבוים וראו שלא נחסר מהם איש, לזה אמרו אל משה

פירוש לתורת אלהים

קָרְבָּן פַאר גֶעבִּין וֶוערִין אויף אוּנזֶערֶע לייבֶּער לִפְנֵי יְיָ פַאר גָאט. רש"י שְׁרַייבְּט זַייא הָאבִּין גִיזָאגְט וֶוען אֲפִילוּ מִיר הָאבִּין קַיין עֲבֵירָה גִיטָאהְן מִיט דִיא טֶעכְטֶער פוּן מִדְיָן טָאמֶער הָאבִּין מִיר עֶפֶּעס שְׁלֶעכְט גֶעטְרַאכְט דְרוּם בַּאדַארְפִין מִיר אויף דֶעם אויךְ הָאבִּין אַכַּפָּרָה: (נא) וַיִּקַּח מֹשֶׁה הָאט גֶענוּמֶען מֹשֶׁה אוּנ אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת הַזָּהָב מֵאִתָּם דָאס גָאלְד פוּן זַיי כָּל כְּלֵי מַעֲשֶׂה אַלֶע גֶעמַאכְטֶע כֵּלִים: (נב) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גִיוֶוען כָּל זְהַב הַתְּרוּמָה גָאר דָאס גָאלְד פוּן דֶער תְּרוּמָה אֲשֶׁר הֵרִימוּ לַיְיָ וָואס זַיי הָאבִּין אָפּ גִישַׁייד צוּ גָאט שִׁשָּׁה עָשָׂר אֶלֶף זֶעכְצִין טויזִינְד זִיבִּין הוּנְדֶערְט אוּנ פוּפְצִיג שְׁקָלִים אוּנ דָאס גָאלְד אִיז גִיוֶוען מֵאֵת שָׂרֵי הָאֲלָפִים פוּן דִי הֶערִין וָואס אִיבֶּער טויזֶענְד אוּנ פוּן דִי הֶערִין וָואס אִיבֶּער הוּנְדֶערְט: (נג) אַנְשֵׁי דִי מֶענְטְשִׁין וָואס זֶענֶען גִיוֶוען אִין חַיִל הָאבִּין אִיטְלִיכֶער זִיךְ גִירוֹיבְּט גָאלְד אוּנ זִילְבֶּער אוּנ כֵּלִים. הָאבִּין זַייא אָפּ גִישַׁיידְט דִי זֶעכְצִין טויזֶענְד אוּנ זִיבִּין הוּנְדֶערְט אוּנ פוּפְצִיג שְׁקָלִים פוּן גָאטְס וֶועגִין אַזוֹי וִוי פְרִיעֶר אִיז גֶעשְׁטַאנֶען: (נד) וַיִּקַּח אוּנ מֹשֶׁה מִיט אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן הָאבִּין גֶענוּמֶען אֶת הַזָּהָב דָאס גָאלְד מֵאֵת פוּן דִי הֶערִין וָואס זֶענֶען גִיוֶוען אִיבֶּער טויזֶענְט אוּנ פוּן דִי הֶערִין וָואס זֶענֶען גִיוֶוען אִיבֶּער הוּנְדֶערְט וַיָּבִיאוּ אוֹתוֹ אוּנ הָאבִּין גִיבְּרַאכְט דָס גָאלְד אֶל אוֹהֶל מוֹעֵד צוּם אוֹהֶל מוֹעֵד כְּדֵי דָאס זָאל זַיין זִכָּרוֹן אַאָנְדֵיינְקוּנְג צוּ דִי קִינְדֶער יִשְׂרָאֵל פַאר גָאט

רַב הָיָה לִבְנֵי רְאוּבֵן וְלִבְנֵי־גָד עָצוּם
מְאֹד וַיִּרְאוּ אֶת־אֶרֶץ יַעְזֵר וְאֶת־
אֶרֶץ גִּלְעָד וְהִנֵּה הַמָּקוֹם מְקוֹם
מִקְנֶה: ב וַיָּבֹאוּ בְנֵי־גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן
וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן
וְאֶל־נְשִׂיאֵי הָעֵדָה לֵאמֹר: ג עֲטָרֹת
וְדִיבֹן וְיַעְזֵר וְנִמְרָה וְחֶשְׁבּוֹן וְאֶלְעָלֵה

סַגִּי הֲוָה לִבְנֵי רְאוּבֵן וְלִבְנֵי גָד תַּקִּיף לַחֲדָא וַחֲזוֹ יָת אֲרַע יַעְזֵר וְיָת אֲרַע גִּלְעָד וְהָא אַתְרָא אֲתַר כְּשַׁר לְבֵית בְּעִיר:
ב וַאֲתוֹ בְנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן וַאֲמָרוּ לְמֹשֶׁה וּלְאֶלְעָזָר כָּהֲנָא וּלְרַבְרְבֵי כְנִשְׁתָּא לְמֵימַר:
ג מַכְלֶלְתָּא וּמַלְבֶּשְׁתָּא וְכוּמְרִין וּבֵית נִמְרִין וּבֵית חוּשְׁבָּנָא וּבְעֲלֵי דְבָבָא

ת"א עטרות ודיבון. ברכות ס:

בעל הטורים

דהכא עמהון דהתם: (א) ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד. כאן הקדים ראובן, ויאמר בני גד ובני ראובן הקדים גד אלא שמתחלה הקדים ראובן שהיה הגדול ואח"כ הקדים גד שהיו גבורים והרוגיהם ניכרים דכתיב וטרף זרוע אף קדקד. מ"ח הוזכרו בני גד ובני ראובן בפ' זו וזהו נחלה מבוהלת בראשונה ואחריתה לא תבורך מבוהלת כתיב בחי"ת כנגד ח"פ שהוזכרו על נחלתן ליקח בראשונה אחריתה לא תבורך שגלו ח' שנים קודם לשאר השבטים:

שפתי חכמים

שלקח: ש ול"מ והלא הותר להם יפת תואר. וי"ל דלא הותר להם אלא לאחר ז' שנים שכבשו וז' שנים שחלקו, וכן משמע בירושלמי דסוף מסכת ע"ז, מלאתי. ול"נ הא דהותר להם יפת תואר דוקא במלחמת הרשות אבל מלחמה זו היתה דומה למלחמת מצוה של לא תחיה כל נשמה וישראל לא ידעו זה מתחלה אלא אחר שלעגו משה עליהם שהמיתו כל נקבה ואח"כ באיסור היה להם

רש"י

הרהור הלב של בנות מדין: (ג) עטרות ודיבון וגו'.

נקמת ומלחמת מדין

עבדיך נשאו את ראש אנשי המלחמה אשר בידנו, הי' פקדנו את השבוים אשר נשלו בידנו ולא נפקד מהם איש. לא נרם מי מהם, ואח"כ לא היה עוות אשר לא יוכל לתקן, ומדוע הבאת עלינו ע"ז ובודאי עיקר הקפידא שלך אשר לא נתננו לב להבין את דבר ה', ואח"כ חטאנו רק במחשבה, לזאת נקריב את קרבן ה' לכפר על נפשותינו במה שחטאנו במחשבה שלא ניתן לב להבין את דבר ה' על נכון:

(א) ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד עצום מאד וגו'. ויש לתת טעם למה דוקא לשני שבטים אלו היה מקנה רב, ונראה דהיתה בזכר והמן כזרע גד, כזרע גד, ששבט גד חבבו את המן, ומחמת שהמן היה בזכותו של משה ושבט גד חבבו את משה ואת המן מיגד בזכותו, ע"כ זכה גד שמשה יקבר בחלקו, ומחמת שחבבו את המן לא היו אוכלים שום דברים אחרים ואפי' בשר לא היו אוכלים, ע"כ מקניהם היו להם בשלמותם, וכמשך הזמן פרו ורבו למעלה ראש עד מספר גדול רב הכמות, וביעקב אבינו כתיב ויהי לי צאן רבות וגו' וגמלים וחמורים ואמרו חז"ל מנין היה לו כל זאת, והלא אצל לבן היה רק רועה צאן לבד, אלא שמכר לאנו בדמים יקרים ובמעותם לקח עבדים ושפחות. ורבים מתמיהים על דברי המדרש דמנ"ל דמכרן בדמים יקרים דלמא מחמת שמכר צאן הרבה ע"כ הי' קונה בהם עבדים ושפחות וגמלים וחמורים, אלא הי' בגמ' ובמדרש שצאנו של יעקב היו פרים ורבים שלא כדרך הטבע ועי"ז מכרן בדמים יקרים, וכתיב בפ' ויגש גבי יעקב אבינו ויקחו את כל מקניהם ויבואו למצרים, וכשמת יעקב ובניו ירשו את כל הבהמות והצאן שלו נטל ראובן חלק בכורה שלו בבהמות של יעקב ע"כ היה לו צאן כפלים ככל שבט, ומחמת שהצאן היו פרים ורבים שלא כדרך הטבע ע"כ במשך הארבעים שנה נתרבו בהמותיו של ראובן מאד יותר מכל השבטים: (ג) עטרות ודיבון ויעזר וגו'. קשה למה

דעת זקנים מבעלי התוספות

הריח שמע חון מזה שהוא ל' הרעה כלומר שאין האדם מתרועע בזה כי אלהים שופט זה ישפיל וזה ירים נוטל נכסים מזה ונותנם לזה. ולמה נקרא שמם נכסים שהם נכסין מזה ונגלין לזה. ולמה נקרא שמם זוזים שהם זזין מזה והולכין לזה. ולמה נקרא שמם ממון כלומר למה אתה מונה אותה. ולמה נקרא שמם מעות שמעותין את המשפט. ומוד אמר ר' אבא אמרה חנה ה' מוריש ומעשיר משפיל אף מרומם כלו' אף שהוא מביא על זה מתרומם זה. וכן אתה מוצא בבני גד ובני ראובן מה כתיב למעלה אנשי חלכא כזוו איש לו מאף שהביא הקב"ה על מדין נתעשרו בני גד ובני ראובן. וכן מאף שהביא הקב"ה על מצרים נתעשרו ישראל. וכן אחז"ל שלש מתנות ברא הקב"ה בעולמו חכמה וגבורה ועושר. זכה לאחד מהם זכה לכלם, ואימתי בזמן שהם באים מכח הקב"ה וילאת כחם אבל במנין אחר אין גבורה ועושר האדם מועיל לו כלום. וכן אמר ירמיה אל יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל הגבור בגבורתו כי אם בזאת יתהלל המתהלל וגו'. וגם אני שמעתי על זה מה שאחז"ל במסכת נדה פרק כל היד שמלאך אחד ממונה על ההריון ונוטל טפה ומביא הטפה לפני הקב"ה ואומר טפה זו מה תהא עליה חכם או טפש גבור או חלש עני או עשיר אבל רשע וצדיק לא קאמר כי הדבר תלוי ברצונו של אדם כדאמרינן הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, וזהו שאמר הכי' אל יתהלל חכם בחכמתו שהרי נגזר עליו מיום הנולד כ"א בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי שזה לא נגזר עליו שהם בידו הוא. והשלשה הללו בזמן שאינן מאת הקב"ה סופן ליפסק ממנו. וכן שנו רז"ל שני חכמים והיו עשירים עמדו בעולם, אחד מישראל ואחד מאומות העולם, קרח והמן ושניהם נאבדו מן העולם. וכן אז"ל עושר שמור לבעליו לרעתו זה עשרו של קרח ושל המן וכל כך למה לפי שלא היתה מתנתן מאת הקב"ה אלא חטפו אותן להם:

פירוש לתורת אלהים

בְּלוֹמֶר גָאט בָּרוּךְ הוּא וֶועט דוּרְךְ דֶעם נִידֶערְקֶען דִי קִינְדֶער יִשְׂרָאֵל צוּ נוּטְס: (א) וּמִקְנֶה רַב אוּנ פִיל פִיה אִיז גִיוֶועֶן צוּא דִי קִינְדֶער רְאוּבֵן אוּנ צוּ דִיא קִינְדֶער פוּן גָד עָצוּם מְאֹד וַיִיעֶר שְׁטַארְק כְּלוֹמֶר עֶם אִיז גִיוֶועֶן נִייעֶר פִיל וַיִּרְאוּ הָאבִּין זַיי גִיזֶעהֶן דָאם לַאנְד יַעְזֵר אוּנ דָאם לַאנְד גִלְעָד וְהִנֵּה הַמָּקוֹם דָאם אָרְט אִיז אַיין אָרְט פַאר פִיה כְּלוֹמֶר דָארְטֶן אִיז דָא פִיל גְרָאז: (ב) וַיָּבֹאוּ זֶענֶען גִיקוּמֶען דִי קִינְדֶער פוּן גָד אוּנ פוּן רְאוּבֵן וַיֹּאמְרוּ אוּנ הָאבִּין גִיזָאגְט צוּא מֹשֶׁה אוּנ צוּ אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אוּנ צוּ דִי נְשִׂיאִים פוּן דֶער עֵדָה:

וסימא ובית קבורתא
דמשה ובעון: ד ארעא
די מחא יי' ית יתבהא
קדם כנשתא דישראל
ארעכשרא לבית בעיר
היא ולעבדך אית בעיר:
ה ואמרו אם אשכחנא
רחמין בעינך תתיהב
ית ארעא הדא לעבדיך
לאחסנא לא תעברננא
ית ירדנא: ו ואמר משה
לבני גד ולבני ראובן
האחיכון ייתון לקרבא
ואתון תתבון הכא:
ז ולמא תונון ית לבא
דבני ישראל מלמעבר
לארעא דיהב להון יי':
ח כדין עבדו אבהתכון
כד שלחית יתהון מרקם

ושבם ונבו ובען: ד הארץ אשר
הכה יהוה לפני עדת ישראל ארץ
מקנה הוא ולעבדיך מקנה: ס
ה ויאמרו אם־מצאנו חן בעיניך יתן
את־הארץ הזאת לעבדיך לאחזה
אל־תעברנו את־הירדן: ו ויאמר
משה לבני־גד ולבני ראובן
האחיכם יבאו למלחמה ואתם
תשבו פה: ז ולמה תנואון את־לב
בני ישראל מעבר אל־הארץ
אשר־נתן להם יהוה: ח כה עשו
אבתיכם בשלחי אתם מקדש

רש"י

מארץ סיחון ועוג היו: (ו) האחיכם. לשון תמיה הוא: (ז) ולמה תניאון. תסירו ותמניעו לבם מעבור שיהיו סבורים שאתם יראים לעבור מפני המלחמה וחוזק הערים והעם: (ח) מקדש ברנע. כך שמה א ושני קדש היו:

*תניאון קרי

שפתי חכמים

סרסור הלב של בנות מדין: ת מדכתיב אח"כ הארץ אשר הכה ה' וגו' דהיינו סיחון ועוג שישראל כבשו אותן וירשו את ארצם כמו שמפורש בפ' חקת. א"נ מדכתיב בסמוך ויתן להם משה לבני גד וגו' את ממלכת סיחון מלך האמורי ואת ממלכת עוג מלך הבשן וכתיב בתריה ויבנו בני גד את דיבון ואת עטרות וגו' ותושב כל הערים הכתובים הכא ש"מ דמארץ סיחון ועוג היו ולא מארי מדין הנכתב קודם לזה: א כלומר הא דכתיב קדש ברנע לא תאמר דקדש שמה ושם באלה ברנע כמו אלוני ממרא

מדוע ב"ג וב"ר רצו להשאר בעבר הירדן

הרמז כל המקומות האלה כמותם, אך ידוע הוא כי עיקר מחשבות שבט ראובן וגד היה לנחול ולהתיישב בעבר הירדן מזרחה היה מחמת שטעמו כי קבורת משה תהיה בעבר הירדן מזרחה, אמרו אשר שקבורת משה תהיה בין שבטו"ס, ולכתנו כלנו נעבור הירדן לארץ כנען, ואת משה נעזוב פה לבדו, כמאמר הכ' וירא ראשית לו כי שם חלקת מחוקק ספון, ר"ל גד ראה בראשונה כי בארץ מואב ישנו החלק כ"ל את ארץ אשר שם יהיה ספון ושמון המחוקק, משה רבינו, ע"כ חמדו להם להשאר ג"כ בארץ מואב, אך יראו להגיד זאת ליתר השבטים, כי אם יגלו מחשבתם הזאת והענין הזה לפני כל ישראל, כל ישראל לא ישבו ויכנסו לארץ, רק יאמרו שישארו פה עם קבורת משה, ע"כ אמרו לפני כל העדה אמתת כי מקנה רב להם והארץ הזאת יש מרעה הרבה ע"כ רצונם להשאר פה, ויראו פן ואולי אחר כך כאשר יראו ישראל שמקום קבורת משה הוא בחלקו יתרעמו עליו ויאמרו שלאחוז העיר הזאת מקום קבורתו יהיה שייך לכל ישראל, ע"כ פרשו העיר הזאת בפירוש, שכל ישראל ישכימו בהעיר הזאת היא עיר נבו נתונה היא לנחלה לשבט גד, ואם יבקשו בפירוש שיתנו לו העיר נבו יקשה לישראל מדוע אתם אומרים בפרש בעיר הזאת ויבינו ישראל שיש סוד בשום נבו וידרשו ויחקרו ולא יתכלו לזה, ע"כ פרשו גם שמות עירות אחרות ובכולהם חשבו גם את העיר נבו, ע"כ אמרו העירות ודיבון וגו' ונבו: (ה) אם מצאנו חן בעיניך וגו' אל תעבירנו

פירוש לתורת אלהים

(ד) הארץ דאס לאנד וואס גאט האט גישלאגין לפני
פאר דיא יודין ארץ מקנה איז דאס איין גוט לאנד
פאר פיה ולעבדיך מקנה אונ צו דיינע קנעכט איז דא
פיל פיה: (ה) ויאמרו אונ זייא האבין גיזאגט צו
משה אויב מיר האבין גיפונען חן אין דיינע אויגין
יתן לאז דאך דאס לאנד גיגעבין ווערין צוא אונז
דיינע קנעכט פאר איין ארבשאפט אל תעבירנו לאז
אונז ניט מאכין איבער פארען דעם ירדן מיר
זאלין דארטין נעמען אין ארץ ישראל פאר אונז
איין חלק נאר מיר ווילען דאס לאנד: (ו) ויאמר משה
האט משה גיזאגט צו די קינדער פון גד אונ פון
ראובן האחיכם זאלין דען אייערע ברידער קומען
מלחמה האלטין מיט אומות וואס וואהנען אין ארץ
כנען ואתם אונ איהר זאלט דא בלייבען זיצען:
(ז) ולמה אונ ווארום זאלט איהר אפ קערין אונ צו
ברעכין דאס הארץ פון דיא קינדער ישראל מעבור
פון איבער צו פארען צו דעם לאנד וואס גאט
האט זייא גיגעבען כלומר די ישראל ווערין זאגין
ווען איהר ווילט נעמען דאס לאנד פא־ איין ארב
נעווים האט איהר מורא איבער צוא פארען
מלחמה האלטין מיט דיא אומות פון כנען וועלין

בַּרְנֵעַ לִרְאוֹת אֶת־הָאָרֶץ׃ ט וַיַּעֲלוּ
עַד־נַחַל אֶשְׁכּוֹל וַיִּרְאוּ אֶת־הָאָרֶץ
וַיָּנִיאוּ אֶת־לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְבִלְתִּי־
בֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַן לָהֶם
יְהוָה׃ י וַיִּחַר־אַף יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא
וַיִּשָּׁבַע לֵאמֹר׃ יא אִם־יִרְאוּ הָאֲנָשִׁים
הָעֹלִים מִמִּצְרַיִם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה
וָמַעְלָה אֵת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי
לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב כִּי לֹא־
מִלְאוּ אַחֲרָי׃ יב בִּלְתִּי כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה
הַקְּנִזִּי וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן כִּי מִלְאוּ אַחֲרֵי
יְהוָה׃ יג וַיִּחַר־אַף יְהוָה בְּיִשְׂרָאֵל
וַיְנִעֵם בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה עַד־
תֹּם כָּל־הַדּוֹר הָעֹשֶׂה הָרַע בְּעֵינֵי

גִיאָה לְמֶחֱזֵי יָת אַרְעָא׃
ט וּסְלִיקוּ עַד נַחְלָא
דְאַתְכְּלָא וַחֲזוֹ יָת אַרְעָא
וְאוֹנִיאוּ יָת לִבָּא דִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל בְּדִיל דְּלָא לְמֵיעַל
לְאַרְעָא דִיהַב לְהוֹן יְיָ׃
י וּתְקֵיף רוּגְזָא דַיְיָ בְּיוֹמָא
הַהוּא וְקַיֵּים לְמֵימַר׃
יא אִם יֶחֱזוּן גֻּבְרַיָּא
דִסְלִיקוּ מִמִּצְרַיִם מִבַּר
עַשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵילָא יָת
אַרְעָא דִי קַיֵּמִית
לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב
אֲרֵי לָא אַשְׁלִימוּ בָּתַר
דַחַלְתִּי׃ יב אֱלָהֵן כָּלֵב
בַּר יְפֻנֶּה קְנִזָּאָה וִיהוֹשֻׁעַ
בַּר נוּן אֲרֵי אַשְׁלִימוּ
בָּתַר דַחַלְתָּא דַיְיָ׃
יג וּתְקֵיף רוּגְזָא דַיְיָ
בְּיִשְׂרָאֵל וְאַחְרִינוּן
בְּמַדְבְּרָא אַרְבְּעִין שְׁנִין
עַד דְּסַף כָּל דָּרָא דַעֲבֵיד

שפתי חכמים

דבעל הפיתור נקרא מדבר פארן ל"פ כן שמה קדש ברנע הכל שם המקום והא דקרי ליה במקום אחר קדש לחוד ע"ז פי' דב' קדש היו: ב כ"ל מ"ש כאן כלב בן יפנה הקנזי והא הוא בן יפנה לאו

רש"י

(יב) הקנזי. (סוטה יא) חורגו של קנז היה וילדה לו אמו של כלב את עתניאל: (יג) וינעם. ויטלטלם. מן נע ונד

תנאי משה עם ב"ר וב"נ

את הירדן. איתא במדרש שאמרו אין אנו כדאים לנסי ירדן ע"כ אל תעבירנו את הירדן, ויעלו אחר שבטי ישראל, ע"כ אמר להם משה ולמה תניאון וגו' כה עשו אבותיכם וגו', כיאיר דבריו שהוכה לדבריהם, דהנה כשבאו המרגלים מתור הארץ אמרו

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יב) בלתי כלב בן יפנה וגו'. תימה והלא יאיר בן מנשה נכנס לארץ כדדרשינן בסנהדרין ויכו מהם אנשי העי כשלשים וששה איש זה יאיר בן מנשה שהיה שקול כרובה של סנהדרין ואם היה לאחר מעשה דעכן. וי"ל הא אמרז"ל דלא נגזרה גזרה מרגלים

פירוש לתורת אלהים

זייא אויך ניט וועלין איבער פארין אונ וועלין אניך מורא האבין: (ח) כה עשו אזוי האבין אייערע עלטערען אויך גיטאהן בשלחי אז איך האב זייא גשיקט פון קדש ברנע לראות זייא זאלין אוים זעהן דאס לאנד כנען: (ט) ויעלו אונ זייא זענען אויף גינאנגען ביז נחל אשכול אונ האבין אוים גיזעהן דאס לאנד ויניאו אונ זיי האבין פאר וואנילט אדער צו בראכין דאס הארץ פון דיא קינדער ישראל לבלתי זייא זאלין ניט קומען צוא דעם לאנד וואס גאט האט זייא גינעבין: (י) ויחר אונ עס האט גער ברענט דר צארין פון גאט דעם זעלבינגען טאג וישבע אונ ער האט גישווארין אזוי צו זאגין: (יא) אם יראו אויב זיי וועלין זעהן די מענטשין וואס זענען אויף גינאנגען פון מצרים וואס זענען אלט צוואנציג יאר אונ ווייטער את האדמה דיא ערד אשר נשבעתי וואס איך האב געשווארין צו אברהם אונ צו יצחק אונ צו יעקב איך זאל דאס געבין צו זייערע קינדער וועלין זיי עס ניט זעהן כי ווארום זיי האבין זיך ניט געפאלגט: (יב) בלתי נאר כלב דער זוהן פון יפונה דער קניזי אונ יהושע דער זוהן פון נון די וועלין יוא צריין גיין אין ארץ ישראל כי מלאו ווארום זיי האבין דער פילט נאך גאט: (יג) ויחר האט גיברענט דער צארין פון גאט אויף דיא ישראל ויניעם אונ ער האט זייא געוואנילט אין דער מדבר ארבעים שנה פערציג יאהר עד תום ביז

דְּבִישׁ קֳדָם יְיָ׃ יד וְהָא
קַמְתּוּן חֲלָף אֲבָהָתְכוֹן
תַּלְמִידֵי גֻבְרַיָּא חַיָּבַיָּא
לְאוֹסָפָא עוֹד עַל תְּקוֹף
רוּגְזָא דַיְיָ לְיִשְׂרָאֵל׃
טו אֲרֵי תְתוּבוּן מִבָּתַר
דַּחְלְתֵיהּ וְיוֹסִיף עוֹד
לְאַחֲרוּתְהוֹן בְּמַדְבְּרָא
וּתְחַבְּלוּן לְכָל עַמָּא הָדֵין׃
טז וּקְרִיבוּ לְוָתֵיהּ וַאֲמַרוּ
חַטְרִין דְעָן נִבְנֵי לִבְעִירָנָא
הָכָא וְקִרְוִין לְטַפְלָנָא׃
יז וַאֲנַחְנָא נִזְדָּרֵז מְבָעִין
קֳדָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד
דְּנָעֵלִינוּן לְאַתְרְהוֹן
וְיִתְּבוּן טַפְלָנָא בְּקִרְוִין
כְּרִיכָן מִן קֳדָם יָתְבֵי
אַרְעָא׃ יח לָא נְתוּב

יְהוָה׃ יד וְהִנֵּה קַמְתֶּם תַּחַת
אֲבֹתֵיכֶם תַּרְבּוּת אֲנָשִׁים חַטָּאִים
לִסְפּוֹת עוֹד עַל חֲרוֹן אַף־יְהוָה אֶל־
יִשְׂרָאֵל׃ טו כִּי תְשׁוּבֻן מֵאַחֲרָיו וְיָסַף
עוֹד לְהַנִּיחוֹ בַּמִּדְבָּר וְשִׁחַתֶּם לְכָל־
הָעָם הַזֶּה׃ ס טז וַיִּגְּשׁוּ אֵלָיו וַיֹּאמְרוּ
גִּדְרֹת צֹאן נִבְנֶה לְמִקְנֵנוּ פֹּה וְעָרִים
לְטַפֵּנוּ׃ יז וַאֲנַחְנוּ נֵחָלֵץ חֻשִׁים לִפְנֵי
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד אֲשֶׁר אִם־הֲבִיאֹנֻם
אֶל־מְקוֹמָם וְיָשַׁב טַפֵּנוּ בְּעָרֵי
הַמִּבְצָר מִפְּנֵי יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ׃ יח לֹא

בעל הטורים

(יז) חשים. ג' במס' חתרי לישנא, הכא, ואידך וכני דן חשים.

רשב"ם

(יז) חשים. נמהרים (צ"ל) מהירים כמו החישה מפלט לי:

רש"י

[ס"א וטלטלם כנע וכד]: (יד) לספות. כמו (ישעיה כט) ספו שנה על שנה (ירמיה ז) עולותיכם ספו וגו' לשון תוספות: (טז) נבנה למקנינו פה. חסים היו על ממונם יותר מבניהם ובנותיהם שהקדימו מקניהם לטפם. אמר להם משה לא כן ג עשו העיקר עיקר והטפל טפל. בנו לכם תחלה ערים לטפכם ואחר כך גדרות לצאנכם: (יז) ואנחנו נחלץ חשים. נזדין מהירים כמו (ישעיה ח) מהר שלל חש בז (שם ה) ימהר יחישה: לפני בני ישראל. בראשי גייסות. מתוך שגבורים היו. שכן נאמר בגד (דברים לג) וטרף זרוע אף קדקד ואף משה חזר ופירש להם באלה הדברים (שם ג) ואצו אתכם בעת ההיא וגו' חלוצים תעברו לפני אחיכם בני ישראל כל בני חיל. וביריחו כתיב (יהושע ו) והחלוץ הולך לפניהם. זה ראובן וגד שקיימו תנאם: וישב טפנו. בעודנו ד אצל אחינו: בערי המבצר.

שפתי חכמים

בן קנז הוא ואם בן קנז הוא לאו בן יפנה הוא וגם במקום אחר לא כתיב אלא כלב בן יפנה, ומתרץ דפ"ה כאן בן יפנה הקנזי ס"פ אחר שמת יפנה אביו של כלב נשאת אמו של כלב לקנז וילדה לו את עתניאל וכלב נקרא בן יפנה אביו וקנזי בשם בעל אמו: ג כ"ל למה שינה מטה ואמר בנו לכם ערים לטפכם וגדרות לצאנכם, ומתרץ לפי שהם היו חסים כו': ד דאל"כ מה טעם

פירוש להורת אלהים

עָס הָאט זִיךְ אוּיס גִילָאזְט, בִּיז זַייא זֶענֶען אוּיס
גֶעשְׁטָארְבֶּין דָאס דוֹר װָאס הָאבִּין גִיטָאהן דָאס
בֵּייז אִין דִיא אוֹיגִין פוּן גָאט׃ (יד) וְהִנֵּה קַמְתֶּם אִיהר
זֶענְט אוֹיף גִישְׁטַאנֶען אוֹיף דֶעם אָרְט פוּן אֵייעֶרֶע
עֶלְטֶרִין תַּרְבּוּת טְערוּנְג פוּן זִינְדִיגֶע מֶענְטְשִׁין לִסְפּוֹת
נָאךְ צוּ מֶערִין אוֹיף נָאטְס צָארִין צוּ דִיא יִשְׂרָאֵל
כְּלוֹמַר אִיהר װִילְט הָאבִּין אַז גָאט זָאל נָאךְ מֶער
בְּרוֹגֶז זַיין אוֹיף דִיא יִשְׂרָאֵל׃ (טו) כִּי װָארוּם אַז אִיר
װֶעט אַײךְ אַװֶעק קֶערִין פוּן נָאךְ אִיהם כְּלוֹמַר
אַז אִיהר װֶעט זִינְדִיגֶען וְיָסַף װֶעט גָאט נָאךְ מֶערִין
צוּ לָאזִין זַייא אִין דֶער מִדְבָּר וְשִׁחַתֶּם װֶעט אִיהר
פַאר דַארְבִּין צוּ גָאר דֶעם דָאזִיגִין פָאלְק׃ (טז) וַיִּגְּשׁוּ
אֵלָיו אוּנ דִיא בְּנֵי רְאוּבֵן אוּנ דִיא בְּנֵי גָד הָאבִּין
גִינֶעהֶנְט צוּ מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ אוּנ הָאבִּין גֶעזָאגְט גִּדְרֹת
צֹאן שְׁטָאלִין פוּן דִיא שָׁאף װֶעגִין נִבְנֶה װֶעלִין מִיר
דָא בָּאהֶען פוּן אוּנְזֶערֶע שָׁאף װֶעגִין וְעָרִים אוּנ
שְׁטֶעט װֶעלִין מִיר בָּאהֶען פַאר אוּנְזֶערֶע קְלֵיינֶע
קִינְדֶער װֶעגִין׃ (יז) וַאֲנַחְנוּ נֵחָלֵץ אוּנ מִיר װֶעלִין
זִיךְ װָאפְּנֶען חֻשִׁים אֵיילֶענְדִיג לִפְנֵי פַאר דִיא
קִינְדֶער יִשְׂרָאֵל עַד אֲשֶׁר בִּיז װַאנֶען מִיר װֶעלִין זַייא
בְּרֵיינְגֶען צוּ זַייעֶר אָרְט כְּלוֹמַר װָאס דוּא זָאגְסְט
דְרוּם װִילֶען מִיר נֶעמֶען אוּנְזֶער חֵלֶק פוּן דֶער
זַייט אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל װַייל מִיר הָאבִּין מוֹרָא צוּ גֵיין
מִלְחָמָה הַאלְטִין מִיט דִיא כְּנַעֲנִים דְרוּם װֶעלִין
מִיר נָאךְ זַיין פְרַייעֶר פַאר אַלֶע יִשְׂרָאֵל צוּ דֶער
מִלְחָמָה פוּן דִיא כְּנַעֲנִים אוּנ מִיר װֶעלִין זִיךְ נִיט
אוּם קֶערִין אַהֵיים בִּיז מִיר װֶעלִין דִיא יִשְׂרָאֵל
בְּרֵיינְגֶען אוֹיף זַייעֶר אָרְט וְיָשַׁב נָאר לָאזִין דָא זִיצִין
אוּנְזֶערֶע קְלֵיינֶע קִינְדֶער אִין דִיא פֶעסְטֶע שְׁטֶעט

נשוב אל־בתינו עד התנחל בני
ישראל איש נחלתו: יט כי לא ננחל
אתם מעבר לירדן והלאה כי באה
נחלתנו אלינו מעבר הירדן מזרחה:
פ שביעי רביעי כשהן מחוברין כ ויאמר אליהם
משה אם־תעשון את־הדבר הזה
אם־תחלצו לפני יהוה למלחמה:
כא ועבר לכם כל־חלוץ את־הירדן
לפני יהוה עד הורישו את־איביו
מפניו: כב ונכבשה הארץ לפני יהוה
ואחר תשבו והייתם נקים מיהוה
ומישראל והיתה הארץ הזאת לכם

לביתנא עד דיתחסנון בני
ישראל גבר אחסנתיה:
יט ארי לא נחסין עמהון
מעברא לירדנא ולהלא
ארי קבילנא אחסנתנא
לנא מעברא דירדנא
מדנחא: כ ואמר להון
משה אם תעבדון ית
פתגמא הדין אם תזרזון
קדם עמא דיי לקרבא:
כא ויעבר לכון כל דמזרז
ית ירדנא קדם עמא דיי
עד דיתרך ית בעלי
דבבוהי מן קדמוהי:
כב ותתכבש ארעא קדם
עמא דיי ובתר כן
תתובון ותהון זכאין מן
קדם יי ומישראל ותהי
ארעא הדא לכון

ת"א ועבר לכם. סוטה ג: ונכבשה. שם: והייתם נקיים. פסחים יג שקלים ד יומא לח:

בעל הטורים

והיינו דאיתא בפ' מי שמת ודלמא כחושים של קנה פי' שרבה קנים יולאים משורש אחד ולמעלה נפרדים זה מזה וכך פי' נחלק מזמי' כמו חושים של קנה שנאחזים זה בזה כך נחלק במלחמה כי כן דרך הנלחמים להתקרב זה אל זה כדי שלא יפרידום האויבים: (כא) חלוץ. ב' במס', הכא, ואידך חלוץ הנעל. והיינו דאמרינן כל היוצא למלחמת בית דוד גט כריתות כותב לאשתו שלא תזקק

שפתי חכמים

אמרו זה למשה עם שיסיה: ח כי סבירים ככר נכבשו במלחמה: ו ר"ל שלא נחלוק עימהם גם בעבר הירדן ולמה אמרו כי לא ננחל וגו' ל"ה בעבר הירדן של מערבי ר"ל לא נטלו בעבר לצד מערב

רש"י

שנכנה ה עמנו: (יט) מעבר לירדן וגו'. בעבר המערבי: כי באה נחלתנו. ככר קבלנוה בעבר המזרחי:

תנאי משה עם ב"ר וב"ג

פוכה הסלק מאד מאד ווה פריה אשם כי אז תשם וגו', ר"ל דבמכה הסלק שמגה מאד וקשה לאדם לסבול אלך שמגה כזו

דעת זקנים מבעלי התוספות

על שחות מכן עשרים. וכן מוכח קלא דכתיב אם יראו האנשים העולים ממצרים מכן עשרים שנה ומעלה בלתי אם כלב בן יפנה:

פירוש לתורת אלהים

וואס מיר וועלין היינט דא באהעו טפנו פאר דיא זיצערס פון דעם לאנד כלומר דרום וועלין מיר זיי באהעו פעסטע שטעט ווארום מיר וועלין גיין אין ארץ ישראל מיט אונזערע ברידער דארט מלחמה האלטין האבין מיר מורא דער וויל וועלין קומען דיא אמורים אונ וועלין הרגנן אונזערע קינדער דרום וועלין מיר זייא באהעו פעסטע שטעט זייא זאלין זיצען אין דיא פעסטע שטעט וועלין זייא שוין קיין מורא האבין פאר די אמורים: (יח) לא נשוב מיר וועלין זיך ניט אום קערין צו אונזערע היינער אהיים עד התנחל ביז וואנען דיא קינדער ישראל וועלין ארבין איטליכער מענטש זיין נחלה: (יט) כי ווארום מיר וועלין מיט זייא ניט ארבען פון יענער זייט ירדן אונ ווייטער כלומר אין מערב זייט כי באה ווארום עס איז געקומען אונזער ארב צו אונז מעבר פון דער זייט ירדן אין מזרח זייט: (כ) ויאמר האט משה צו זייא געזאגט אם תעשון אויב איהר וועט טאהן דיא דאזיגע זאך אם תחלצו אז איהר וועט זיך וואפענען פאר גאטס פאלק למלחמה צוא דער מלחמה: (כא) ועבר אונ עס וועט איבער פארין צו אייך איטליכער גיוואפענטער דעם ירדן לפני יי פאר דעם פאלק פון גאט מלחמה צו האלטין מיט דיא כנענים עד הורישו ביז ער וועט פאר טרייבין זיינע פיינט פאר איהם כלומר ביז דיא ישראל וועלין אוים הרגנן זייערע פיינד: (כב) ונכבשה אונ עס וועט ווערין בצוואונגען דאס לאנד בגען פאר גאטס פאלק ואחר תשבו אונ דער נאך וועט איהר זיך אום קערין אהיים והייתם וועט

לַאֲחֻזָּה לִפְנֵי יְהוָה׃ כג וְאִם־לֹא
תַעֲשׂוּן כֵּן הִנֵּה חֲטָאתֶם לַיהוָה וּדְעוּ
חַטַּאתְכֶם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶתְכֶם׃
כד בְּנוּ־לָכֶם עָרִים לְטַפְּכֶם וּגְדֵרֹת
לְצֹנַאֲכֶם וְהַיֹּצֵא מִפִּיכֶם תַּעֲשׂוּ׃
כה וַיֹּאמֶר בְּנֵי־גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן אֶל־
מֹשֶׁה לֵאמֹר עֲבָדֶיךָ יַעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר
אֲדֹנִי מְצַוֶּה׃ כו טַפֵּנוּ נָשֵׁינוּ מִקְנֵנוּ
וְכָל־בְּהֶמְתֵּנוּ יִהְיוּ־שָׁם בְּעָרֵי
הַגִּלְעָד׃ כז וַעֲבָדֶיךָ יַעַבְרוּ כָּל־חֲלוּץ
צָבָא לִפְנֵי יְהוָה לַמִּלְחָמָה כַּאֲשֶׁר

לְאַחְסָנָא קֳדָם יְיָ׃
כג וְאִם לָא תַעְבְּדוּן כֵּן
הָא חַבְתּוּן קֳדָם יְיָ
וְתִדְעוּן חוֹבַתְכוֹן
דְּתַשְׁכַּח יָתְכוֹן׃ כד בְּנוֹ
לְכוֹן קִרְוִין לְטַפְלְכוֹן
וְחַטְרִין לְעָנְכוֹן וּדְיִפּוֹק
מִפּוּמְכוֹן תַּעְבְּדוּן׃
כה וַאֲמַרוּ בְּנֵי גָד וּבְנֵי
רְאוּבֵן לְמֹשֶׁה לְמֵימַר
עַבְדָּךְ יַעְבְּדוּן כְּמָא
דְּרִבּוֹנִי מְפַקֵּיד׃
כו טַפְלָנָא נְשָׁנָא גֵּיתָנָא
וְכָל בְּעִירָנָא יְהוֹן תַּמָּן
בְּקִרְוֵי גִלְעָד׃ כז וְעַבְדָּךְ
יַעְבְּרוּן כָּל מְזָרֵיז חֵילָא
קֳדָם עַמָּא דַּיְיָ לִקְרָבָא

בעל הטורים

גיכם ולא תצטרך לחלוץ את היכם ובשעין מכאן שגם משה עשה כן ומצינו למד דוד וזהו ועבר לכם כל חלוץ חלוץ הנגל: (כב) לפני ה'. בגימטריא ז"ם כנגד ז' שנים של כבוש: (כה) ויאמר בני גד.

רש"י

(כד) לצנאכם. תיבה זו מגזרת (תהלים ח) צנה ואלפים כלם. שאין בו אל"ף מפסיק בין נו"ן לצד"י ואל"ף שבא כאן אחר הנו"ן במקום ה"א של צנה הוא. מיסודו של ר' משה הדרשן למדתי כן: והיוצא מפיכם תעשו. לגבוה ח שקבלתם עליכם לעבור למלחמה עד כבוש וחלוק שמשה לא בקש מהם אלא ונכבשה ואחר תשובו והם קבלו עליהם עד התנחל הרי הוסיפו להתעכב שבע שחלקו וכן ט עשו: (כה) ויאמר בני גד. כולם כאיש י אחד:

שפתי חכמים

אלא בעבר של צד מזרח כדכתיב בתריה כי באה נחלתנו אלינו וגו': ז דק"ל למה נקוד הנו"ן בפת"ח והא בכל המקרא הוא נקוד בשו"א: ח ר"ל בזה למה כתיב והיוצא מפיכם תעשו שהוא ל' הכ' בנדר דכתיב ככל היוצא מפיו יעשה וגו': ט כלומר של תקפה מגלים שקבלו עליהם כן שהרי בס' יהושע כתיב שכן עשו שעכבו עד שנתחלק הארץ ש"מ שבכך קבלו עליהם: י ר"ל נאה

פירוש לתורה אלהים

אִיהר זַיין רַיין פַאר גָאט אוּנ פַאר דִיא יִשְׂרָאֵל
כְּלוֹמַר וֶועט אִיהר נִיט זִינְדִיגֶען אַקֶעגִין גָאט אוּנ
אִיהר וֶועט אוֹיךְ יוֹצֵא זַיין אַקֶעגִין דִיא יִשְׂרָאֵל
וְהָיְתָה וֶועט זַיין דָאס לַאנְד וָואס אִיהר וִוילְט פוּן
מִזְרָח זַייט יַרְדֵן צוּ אַייךְ פַאר אַיין אַרְב לִפְנֵי יְיָ פַאר
גָאט: (כג) וְאִם אוּנ אוֹיבּ אִיהר וֶועט נִיט אַזוֹי טָאהן
וִויא אִיהר זָאגְט אִיהר וֶועט נִיט אִיבֶּער פָארִין
פַאר דִי יִשְׂרָאֵל הִנֵּה חֲטָאתֶם לַיְיָ הָאט אִיר גֶעזִינְדִיגְט
צוּ גָאט וּדְעוּ אוּנ וְוייסְט חַטַּאתְכֶם אַייֶערֶע עֲבֵירוֹת
אֲשֶׁר וָואס וֶועט אַייךְ גְרֵייכִין כְּלוֹמַר אַז אִיהר וֶועט
נִיט מְקַיֵּים זַיין אַייֶערֶע רַייד זָאלְט אִיהר וִויסֶען
אַז עֶס וֶועט אַייךְ גֶעוִוים נִיט גוּט זַיין מַחֲמַת
דֶער עֲבֵירָה וָואס אִיהר וֶועט דֶער מִיט טָאהן
וָוארוּם אִיהר וֶועט דֶער שְׁרֶעקִין אַלֶע יִשְׂרָאֵל זֵיי
וֶועלִין זָאגִין מִן הַסְתָּם וֶוען אִיר הָאט מוֹרָא אִיבֶּער
צוּ פָארִין דֶעם יַרְדֵן זֶענֶען דִיא כְּנַעֲנִים בְּוַודַאי
גְרוֹיסֶע גִבּוֹרִים: (כד) בְּנוּ בּאהט אַייךְ שְׁטֶעט פַאר

אַייֶערֶע קְלֵיינֶע קִינְדֶער וֶועגִין וּגְדֵרֹת אוּנ שְׁטַאלִין
לְצֹנַאֲכֶם פוּן אַייֶערֶע שָׁאף וֶועגִין וְהַיֹּצֵא אוּנ דָאס
וָואס אִיז אַרוֹיס גִיגַאנְגֶען פוּן אַייֶער מוֹיל תַּעֲשׂוּ
זָאלְט אִיהר טָאהן, רש"י שְׁרַייבְּט וָוארוּם מֹשֶׁה הָאט
זֵייא נָאר גִיזָאגְט דָאס וָוארְט וְנִכְבְּשָׁה אִיז טַייטְשׁ
אַפּ נֶעמֶען אוּנ זָאלִין בַּאלְד פָארִין צוּרִיק אוּנ זֵייא
הָאבִּין אוֹיף זִיךְ מְקַבֵּל גִיוֶועֶן זֵיי זָאלִין נִיט אַוֶועק
פָארִין צוּרִיק בִּיז דִיא שְׁבָטִים וֶועלִין צוּ טֵיילִין
דָאס לַאנְד אוּנ הָאבִּין דָאס מְקַיֵּים גִיוֶועֶן:
(כה) וַיֹּאמֶר בְּנֵי גָד דִיא קִינְדֶער פוּן גָד אוּנ דִיא
קִינְדֶער פוּן רְאוּבֵן הָאבִּין גִיזָאגְט אֶל מֹשֶׁה צוּ מֹשֶׁה
לֵאמֹר אַזוֹי צוּ זָאגִין עֲבָדֶיךָ דַיינֶע קְנֶעכְט יַעֲשׂוּ וֶועלִין
טָאהן כַּאֲשֶׁר אַזוֹי וִויא מַיין הֶער טוּהט שַׁאפֶען:
(כו) טַפֵּנוּ אוּנְזֶערֶע קְלֵיינֶע קִינְדֶער נָשֵׁינוּ אוּנְזֶערֶע
ווייבֶּער מִקְנֵנוּ אוּנְזֶערֶע פִיה וְכָל בְּהֶמְתֵּנוּ אוּנ אַלֶע
אוּנְזֶערֶע בְּהֵמוֹת יִהְיוּ זֵייא וֶועלִין זַיין דָארְט אוֹיף
דֶעם פְּלַאץ פוּן גִלְעָד: (כז) וַעֲבָדֶיךָ אוּנ דַיינֶע קְנֶעכְט
וועלין

אֲדֹנִי דֹּבֵר׃ כח וַיְצַו לָהֶם מֹשֶׁה אֵת
אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֵת יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן
וְאֶת־רָאשֵׁי אֲבוֹת הַמַּטּוֹת לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל׃ כט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם
אִם־יַעַבְרוּ בְנֵי־גָד וּבְנֵי־רְאוּבֵן ׀
אִתְּכֶם אֶת־הַיַּרְדֵּן כָּל־חָלוּץ
לַמִּלְחָמָה לִפְנֵי יְהוָה וְנִכְבְּשָׁה
הָאָרֶץ לִפְנֵיכֶם וּנְתַתֶּם לָהֶם אֶת־
אֶרֶץ הַגִּלְעָד לַאֲחֻזָּה׃ ל וְאִם־לֹא
יַעַבְרוּ חֲלוּצִים אִתְּכֶם וְנֹאחֲזוּ
בְתֹכְכֶם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן׃ לא וַיַּעֲנוּ
בְנֵי־גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן לֵאמֹר אֵת
אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־עֲבָדֶיךָ כֵּן
נַעֲשֶׂה׃ לב נַחְנוּ נַעֲבֹר חֲלוּצִים לִפְנֵי

כְּמָא דְרִבּוֹנִי מְמַלֵּיל׃
כח וּפַקֵּיד לְהוֹן מֹשֶׁה יָת
אֶלְעָזָר כַּהֲנָא וְיָת יְהוֹשֻׁעַ
בַּר נוּן וְיָת רֵישֵׁי אֲבָהָת
שִׁבְטַיָּא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃
כט וַאֲמַר מֹשֶׁה לְהוֹן אִם
יַעְבְּרוּן בְּנֵי גָד וּבְנֵי
רְאוּבֵן עִמְּכוֹן יָת יַרְדְּנָא
כָּל דִּמְזָרֵיז לִקְרָבָא קֳדָם
עַמָּא דַּיְיָ וְתִתְכְּבֵישׁ
אַרְעָא קֳדָמֵיכוֹן וְתִתְּנוּן
לְהוֹן יָת אַרְעָא דְגִלְעָד
לְאַחְסָנָא׃ ל וְאִם לָא
יַעְבְּרוּן מְזָרְזִין עִמְּכוֹן
וְיַחְסְנוּן בֵּינֵיכוֹן בְּאַרְעָא
דִכְנָעַן׃ לא וַאֲתִיבוּ בְּנֵי
גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן לְמֵימַר
יָת דְּמַלֵּיל יְיָ לְעַבְדָּךְ כֵּן
נַעְבֵּיד׃ לב נַחְנָא נַעְבַּר
מְזָרְזִין קֳדָם עַמָּא דַּיְיָ

ת"א ויאמר משה. קידושין סא:
ואם לא יעברו חלוצים. שם:
ונאחזו. שם:

בעל הטורים

ב"ל ויאמרו אלא שגדול שבהם דבר בשביל כלם: (לב) נחנו נעבור חלוצים. הפסוק מתחיל בנו"ן ומסיים בנו"ן כלומר נעבור הירדן שהוא רחב נ' אמה. ויש בו י"ב תיבות לומר י"ב שבטים יעברו: נחנו. ג', נחנו נעבור, כלנו בני איש אחד נחנו, נחנו פשענו ומרינו. נחנו נעבור לפי כי כלנו בני איש אחד נחנו ואם לא נחנו פשענו

שפתי חכמים

כתיב ויאמר ל' יחיד ובני ל' רבים הוא: ב מפני שצווי זה הוא ל' מנוי כמ"ש אח"ז ואינו נופל בזה מלת להם אלא עליהם אמר

רש"י

(כח) ויצו להם. כמו עליהם ועל תנאם ב מינה את אלעזר ויהושע. כמו

תנאי משה עם ב"ר וב"ג

ולאכול פירות שמנים כמו אלה, רק השם היושב עליה עד סוף בשבטו ויכול לסבול ארץ שמנה כזו, אבל ישראל שהם כחם לא יוכלו לסבול ארץ שמנה כזו, ובאמת כלב לא הכחיש אותם רק אמר כחים הם כדבר זה כי הארץ שמנה, אך מה שאמרו כי ישראל לא יוכלו לשבת שם, היה ה' מקלל, ה' יעזרנו ע"פ נס ויוכל לסבול ארץ שמנה כזו, והמרגלים אמרו אין אנו כדאים לחיים תמיד ע"פ נס, והנה מאמרי ה' וקבעו בנים לדורות, וזה שאמר משה לבני גד ולבני ראובן אתם אומרים שאין לגוננס

פירוש לתורת אלהים

װעלין איבער פארין כל חלוץ אלע װאס זענען געװאפינט אין חיל לפני יי פאר גאט למלחמה אין דער מלחמה אריין כאשר אזוי װיא מיין האר טוט ביידין: (כח) ויצו האט משה גיבאטען צו זייא את אלעזר הכהן ואת אונ יהושע דער זוהן פון נון ואת ראשי אונ די עלצטע אבות המטות פון די שבטים: (כט) ויאמר האט גיזאגט משה צו זיי אם יעברו אז זיי װעלין איבער פארין בני גד די קינדער פון גד אונ פון ראובן אתכם מיט אייך את הירדן דעם ירדן כל חלוץ אלע גיװאפינטע צו דער מלחמה לפני יי פאר דעם פאלק פון גאט ונכבשה אונ עס װעט איין גינומען װערען דאס לאנד פאר אייך ונתתם זאלט איהר געבען צו זיי את ארץ דאס לאנד גלעד פאר איין ארב: (ל) ואם אונ אויב לא יעברו זיי װעלין ניט איבער פארין גיװאפינט אתכם מיט אייך ונאחזו זאלין זיי נעמען אחלק גלייך מיט אייך: (לא) ויענו האבין גיענטפערט דיא קינדער פון גד אונ ראובן את אשר דבר װאס גאט האט גירעט צו דיינע קנעכט כן נעשה אזוי װעלין מיר טאהן: (לב) נחנו נעבור מיר װעלין איבער פארין חלוצים גיװאפינט לפני יי פאר

יְהוָה אֶרֶץ כְּנָעַן וְאִתָּנוּ אֲחֻזַּת
נַחֲלָתֵנוּ מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן׃ לג וַיִּתֵּן לָהֶם ׀
מֹשֶׁה לִבְנֵי־גָד וְלִבְנֵי רְאוּבֵן וְלַחֲצִי ׀
שֵׁבֶט ׀ מְנַשֶּׁה בֶן־יוֹסֵף אֶת־מַמְלֶכֶת
סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי וְאֶת־מַמְלֶכֶת עוֹג
מֶלֶךְ הַבָּשָׁן הָאָרֶץ לְעָרֶיהָ בִּגְבֻלֹת
עָרֵי הָאָרֶץ סָבִיב׃ לד וַיִּבְנוּ בְנֵי־גָד
אֶת־דִּיבֹן וְאֶת־עֲטָרֹת וְאֵת עֲרֹעֵר׃
לה וְאֶת־עַטְרֹת שׁוֹפָן וְאֶת־יַעְזֵר
וְיָגְבְּהָה׃ לו וְאֶת־בֵּית נִמְרָה וְאֶת־
בֵּית הָרָן עָרֵי מִבְצָר וְגִדְרֹת צֹאן׃
לז וּבְנֵי רְאוּבֵן בָּנוּ אֶת־חֶשְׁבּוֹן וְאֶת־
אֶלְעָלֵא וְאֵת קִרְיָתָיִם׃ לח וְאֶת־נְבוֹ

לְאַרְעָא דִכְנַעַן וְעִמָּנָא
אֲחוּדַת אַחְסָנְתָּנָא
מֵעִבְרָא לְיַרְדְּנָא׃
לג וִיהַב לְהוֹן מֹשֶׁה לִבְנֵי
גָד וְלִבְנֵי רְאוּבֵן וּלְפַלְגוּת
שִׁבְטָא דִמְנַשֶּׁה בַּר יוֹסֵף
יָת מַלְכְוַת סִיחוֹן מַלְכָּא
דֶאֱמוֹרָאָה וְיָת מַלְכְוַת
עוֹג מַלְכָּא דְמַתְנָן אַרְעָא
לְקִרְוָהָא בִּתְחוּמִין קִרְוֵי
אַרְעָא סְחוֹר סְחוֹר׃
לד וּבְנוֹ בְנֵי גָד יָת דִּיבוֹן
וְיָת עֲטָרוֹת וְיָת עֲרוֹעֵר׃
לה וְיָת עַטְרוֹת שׁוֹפָן וְיָת
יַעְזֵר וְיָגְבְּהָה׃ לו וְיָת
בֵּית נִמְרָה וְיָת בֵּית הָרָן
קִרְוִין כְּרִיכָן וְחַטְרִין דְּעָן׃
לז וּבְנֵי רְאוּבֵן בְּנוֹ יָת
חֶשְׁבּוֹן וְיָת אֶלְעָלֵא וְיָת
קִרְיָתָיִם׃ לח וְיָת נְבוֹ וְיָת

ת"א ובני ראובן. סוטה יג: ואת נבו. שם:

רש"י

כמו (שמות יד) ה' ילחם לכם: (לב) ואתנו אחוזת נחלתנו. כלומר בידינו וברשותנו לי תהי אחוזת נחלתנו מעבר הזה: (לו) ערי מבצר וגדרות צאן. זה סוף הפסו' מוסב על תחלת הענין ויבנו בני גד את הערים הללו להיות ערי מבצר וגדרות צאן: (לח) ואת נבו ואת

שפתי חכמים

כמו עליהם ומפני שלא נאמנו רק על התנאים אמר ועל תנאם ואמר שעלינו מלת לכם כמו עליהם וכוא על ה' ילחם לכם שפירושו עליכם כלומר בעבורכם: ל ר"ל ע"פ ואתנו אחוזת נחלתנו מעבר לירדן מזרחה משמע שכתבו ההרקע אתה והיהך אשר זה וע"ק למה כתיב מעבר לירדן והלא כבר זה כתבו נחלתן לזה כתב רש"י מעבר הזה והוסיף מלת תהי מפני שאמרו בידינו וברשותינו אחוזת נחלתנו יסבול שהיה ברשותנו אחוזת נחלתנו לפיכך הוסיף מלת תהי שהרי עדיין לא זכו בנחלתן זו אלא אחרי קיום התנאים ופי' כי באה נחלתנו אלינו אחרי קיום התנאים כאלו אמר אחרי קיום התנאים לא נבקש עוד לנחול מעבר לירדן והלאה כי כבר קבלנו נחלתנו בעבר הירדן מזרחה למערב קודם שעברנו את הירדן כיון שכבר קיימנו תנאינו באחרונה אמר שהחזקנו בנחלתנו והיינו גדרות צאן למקננו וערים לטפינו וישבנו בתוכם: ם לא כפי' מבצר שמוכח שכל אלה הערים הנזכרים הן ערי מבצר וגדרות צאן דה"כ מאי ויבנו דקאמר הא כבר בנוים ועומדים:

תנאי משה עם ב"ד וב"ג

לעבור הירדן מחמת שאין אתם כדאים לנחול ירדן, זה מאמר היה חטא המרגלים, הם ג"כ אמרו כדברים הללו שאינם כדאים

פירוש לתורת אלהים

גאט אֶרֶץ כְּנָעַן צוא דֶעם לאַנד כְּנַעַן וְאִתָּנוּ אונ מיט
אונז וועט בְּלייבֶּען דאס אַרְב מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן פון דֶער
צייט יַרְדֵן: (לג) וַיִּתֵּן האט משה גיגֶעבֶּען לִבְנֵי גָד צו
דיא קִינְדֶער פון גד וְלִבְנֵי רְאוּבֵן אונ צו דיא קִינְדֶער
פון ראובן וְלַחֲצִי שֵׁבֶט אונ צום האלבֶּען שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה
דֶער זוהן פון יוסף אֶת סִיחוֹן דאס קִינִיגְרַייך פון
סיחון מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי דֶער קִינִיג פון אֱמוֹרִי וְאֶת מַמְלֶכֶת
אונ דאס קִינִיגְרַייך פון עוג דֶער קִינִיג פון בָּשָׁן
הָאָרֶץ דאס לאַנד מיט אירֶע שְׁטֶעט בִּגְבוּלוֹת מיט
אַלֶע גְרֶענְצֶען פון די שְׁטֶעט אַרוּם גִלְעָד: (לד) וַיִּבְנוּ
האבין דיא קִינְדֶער פון גד גיבּוֹיעט אֶת דִּיבוֹן דיא
שְׁטָאט וואס הייסט דיבון וְאֶת עֲטָרוֹת אונ די שְׁטָאט
עֲטָרוֹת מיט דער שְׁטָאט עֲרוֹעֵר: (לה) וְאֶת עַטְרוֹת
שׁוֹפָן אונ עַטְרוֹת שׁוֹפָן וְאֶת יַעְזֵר אונ יַעְזֵר מיט יָגְבְּהָה:
(לו) וְאֶת בֵּית נִמְרָה אונ די שְׁטָאט בֵּית נִמְרָה וְאֶת בֵּית
הָרָן אונ דיא שְׁטָאט בֵּית הָרָן עָרֵי מִבְצָר פֶעסְטֶע
שְׁטֶעט אונ שְׁטַאלֶען צו שָׁאף. רש"י שְׁרייבּט דֶער
סוף פָּסוּק זאָגט ווי האבין גיבּוֹיעט די שְׁטֶעט ווי
זאלין זיין מיט שְׁטַאלֶען פון שָׁאף ווענין: (לז) וּבְנֵי
רְאוּבֵן אונ די קִינְדֶער פון רְאוּבֵן בָּנוּ האבין גיבּוֹיעט
די שְׁטָאט חֶשְׁבּוֹן וְאֶת אֶלְעָלֵא אונ די שְׁטָאט אֶלְעָלֵא
מיט דער שְׁטָאט קִרְיָתָיִם: (לח) וְאֶת נְבוֹ אונ דיא

וְאֶת־בַּעַל מְעוֹן מוּסַבֹּת שֵׁם וְאֶת־שִׂבְמָה וַיִּקְרְאוּ בְשֵׁמֹת אֶת־שְׁמוֹת הֶעָרִים אֲשֶׁר בָּנוּ: מפטיר לט וַיֵּלְכוּ בְּנֵי מָכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה גִּלְעָדָה וַיִּלְכְּדֻהָ וַיּוֹרֶשׁ אֶת־הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר־בָּהּ: מ וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת־הַגִּלְעָד לְמָכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה וַיֵּשֶׁב בָּהּ: מא וְיָאִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה הָלַךְ וַיִּלְכֹּד אֶת־חַוֹּתֵיהֶם וַיִּקְרָא אֶתְהֶן חַוֹּת יָאִיר: מב וְנֹבַח הָלַךְ וַיִּלְכֹּד אֶת־קְנָת וְאֶת־בְּנֹתֶיהָ וַיִּקְרָא לָה

וּבְעֵל מְעוֹן מְקַפַּן שְׁמָהָן וְיָת שִׂבְמָה וּקְרוֹ בִשְׁמָהָן יָת שְׁמָהַת קִרְוַיָּא דִּי בְנוֹ: לט וַאֲזַלוּ בְּנֵי מָכִיר בַּר מְנַשֶּׁה לְגִלְעָד וְכַבְשׁוּהָ וְתָרִיךְ יָת אֱמוֹרָאָה דִּי בַהּ: מ וִיהַב מֹשֶׁה יָת גִּלְעָד לְמָכִיר בַּר מְנַשֶּׁה וִיתֵיב בַּהּ: מא וְיָאִיר בַּר מְנַשֶּׁה אֲזַל וּכְבַשׁ יָת כַּפְרָנֵיהוֹן וּקְרָא יָתְהֵן כַּפְרָנֵי יָאִיר: מב וְנֹבַח אֲזַל וּכְבַשׁ יָת קְנָת וְיָת כַּפְרָנָהָא וּקְרָא לַהּ נֹבַח

בעל הטורים

בדכתיב ודעו חטאתכם אשר תמצא אתכם: (מב) ויקרא לה נבח. לה ג' לא מפיק ה"א. ויקרא לה נבח בשמו שלא נתקיים לה זה השם. ויאמר אלי לבנות לה בית בארץ שנער שבקש לבנות ולא בנה. ויאמר לה בעז שלא דבר עמה סוף בעצמו אלא ע"י שליח, לה באו לה:

שפתי חכמים

נ כלומר שהסבו שמם קודם בנינם מחדש כדי שלא יזכר שם ע"א בפיהם כי נבו ובעל מעון היו שמות ע"א והיו נקראים הערים על שמם ובני ראובן הסבו את שמם כמו שאז"ל בית גליא בית כריא אבל שאר העיירות הסבו שמם אחר בנינם מחדש כשנכנס כל בוני עיר: ס ר"ל למה לא כללן הכ' בכלל אחד ואת נבו ואת בעל מעון ואת שבמה מוסבות שם, ומתרץ דדוקא נבו ובעל מעון מוסבות לשם אחר פי' קודם בנינם מחדש הסבו שמם כדי שלא יזכר שם ע"א בפיהם אבל שאר העיירות הסבו שמם אחר בנינם מחדש ויהיה שבמה דבוק למעלה כמו דלעיל ולא עם מוסבות שם ואמר אל תטעה שדבוק עם מוסבות שם שהרי שבה

רש"י

בעל מעון מוסבת שם. נבו ובעל מעון שמות ע"א הם והיו האמוריים קורים עריהם נ ע"ש ע"א שלהם ובני ראובן הסבו את שמם לשמות אחרים וזהו מוסבות שם נבו ובעל מעון מוסבות לשם אחר: ואת שבמה. בנו שבמה והיא שבם האמורה למעלה: (לט) ויורש. כתרגומו ותריך. שתיבת ירש משמשת שתי חלוקות ל' ירושה ולשון הורשה שהוא טירוד ותירוך: (מא) חותיהם. כפרניהון: ויקרא אתהן חות יאיר. לפי שלא היו לו בנים קראם בשמו לזכרון: (מב) ויקרא לה נבח. לה אינו מפיק ה"א וראיתי ביסודו של ר' משה הדרשן לפי שלא נתקיים לה שם זה לפיכך הוא רפה. משמע מדרשו כמו לא. ותמהני מה ידרוש בשתי

תנאי משה עם ב"ר וב"ג

לנסים ולא רצו ליכנס לארץ ישראל, וישמעו ישראל לדבריהם כאשר שמעו לדברי המרגלים, ויענשו כל ישראל פעם אחרת ונשאר במדבר כאשר היה עם אבותיכם:

דעת זקנים מבעלי התוספות

(לח) מוסבת שם. שבתחלה קראו ע"ש עמון ומואב ואחר כן של שם סיחון ולבסוף על שם ישראל:

פירוש לתורת אלהים

שטאט נבו ואת אונ בעל מעון. רש"י שרייבט די שטעט האבין גיהאט נעמען פון די עו"ג האבין די קינדער פון ראובן זייא גיגעבען אנדערע נעמען ואת אונ שבמה ויקראו אונ זיי האבין גירופען די נעמען פון די שטעט וואס זייא האבין גיבויעט מיט אנדערע נעמען: (לט) וילכו זענען גינאנגען די קינדער פון מכיר בן מנשה דער זוהן פון מנשה גלעדה אין גלעד וילכדה אונ זיי האבין בצוואונגען זיא ויורש אונ האט פאר טריבען דעם מלך אמורי אשר בה וואס דער אמורי איז גיוועזן אין דער שטאט גלעד: (מ) ויתן האט משה גיגעבען די שטאט גלעד למכיר בן מנשה צו מכיר דער זון פון מנשה וישב איז מכיר גיזעסען אין גלעד: (מא) ויאיר אונ יאיר דער זון פון מנשה הלך איז גיגאנגען אונ האט אפ גינומען את חותיהם די דערפער פון די שטעט ויקרא האט ער גירופען די נעמען פון די דערפער פון יאיר. רש"י שרייבט ווייל ער האט ניט גיהאט קיין קינדער דרום האט ער גירופען די דערפער מיט זיין נאמען פון איין זכרון ווענין זיין נאמען זאל ניט פארגעסין ווערין: (מב) ונבח אונ נובח הלך איז גינאנגען אונ האט אפ גינומען את קנת די שטאט קנת מיט אירע דערפער ויקרא לה נובח אונ האט איין נאמען גיגעבין ריא

בִּשְׁמַהּ: פ פ פ

נֹבַח בִּשְׁמוֹ: פ פ פ

ק"ב. בק"י יק"ב פוב"ל סימן: ומפטירין דברי ירמיה: בירמיה סימן א:

רש"י

תבות הדומות לה (רות ב) ויאמר לה בועז ע (זכריה ה) לבנות לה בית: חסלת פרשת מטות

שפתי חכמים

ובמקום שם אחד ה״א: ע פקפק הרמב״ן וכן אחר מפרשים אין לא רפה במדרש רות ואגבי לא מביא כאותם שהמוסיף א״ל מ״ו אין אחה מן המקומות אלא מן המעמות ודכוותה ונכח הלך וגו׳ ודכוותה ויאמר אלי לבנות לה בית באהרן שגפר מלמד שאין לשקר הטופס כו׳ ע״ש ול״נ דגם רש״י ידע המדרש אך מ״ש ומעמני כו׳ הוא לפי מה שהרש דבי מאה הדרשן אלא עמד הטעם של פ״ל בכן לכן כתיב לה רפה כאלו כתיב לא נכח שלא נתקיים זה השם אלא שם אחר וכן לריך לדרוש נמי בהאי דיוקא ויאמר לה בעז לא בועז אלא שליח וזה איגו וכן לבנות לה בית לא בית אלא אהל וזה איגו ולכן דקדק רש״י בדבריו ואמר מה ידרוש כלומר לפי שדרש מדרש פה יש לדרוש ג״כ שמם וזה איגו ובלעם לא נשתנה שם שאיר שקרא בשם נבח ואמ דכתיב לה רפה י״ל דנבח ואחרים קראו אם העיר בשם נבח אבל בגיו לא קראו אותה נבח כפ״ש הרמב״ם והביאו טור יו״ד (סי׳ ר״ם) היה שם אביו בשם אחרים ישנה את שמה ללומר שמה של אחרים, כן נראה לי ליישב דברי רש״י ז״ל:

פירוש לתורת אלהים

שְׁטָאט נוֹבַח אַזוֹיא וְויא עֶר הָאט גֶעהֵייסֶען, רש״י שְׁרֵייבְּט דִיא הֵא פוּן דֶעם וָוארְט לָהּ בָּארְף מֶען ביידין גְלַייךְ וְויא עֶס וָואלְט שְׁטֵיין לֹא מִיט אַיין אַלֶף צוּם סוֹף אִיז טַייטְשׁ נִיט וָוארוּם דֶער נָאמֶען פוּן דֶער שְׁטָאט אִיז נִיט גֶעבְּלִיבְּעֶן נֹבַח:

נבואת ירמיה

הפטרת מטות

ירמיה א

ואם מטות ומסעי מחוברין אז קורין דברי ירמיהו בפרשת פנחס וקורין שמעו בפ׳ מטות ומסעי ואפילו הוא ר״ח.

א דִּבְרֵי יִרְמְיָהוּ בֶּן־חִלְקִיָּהוּ מִן־הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר
בַּעֲנָתוֹת בְּאֶרֶץ בִּנְיָמִן׃ ב אֲשֶׁר הָיָה דְבַר־
יְהוָה אֵלָיו בִּימֵי יֹאשִׁיָּהוּ בֶן־אָמוֹן מֶלֶךְ יְהוּדָה
בִּשְׁלֹשׁ־עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְמָלְכוֹ׃ ג וַיְהִי בִּימֵי יְהוֹיָקִים
בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה עַד־תֹּם עַשְׁתֵּי־עֶשְׂרֵה שָׁנָה
לְצִדְקִיָּהוּ בֶן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה עַד־גְּלוֹת יְרוּשָׁלִַם
בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי׃ ד וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃
ה בְּטֶרֶם אֶצָּרְךָ בַבֶּטֶן יְדַעְתִּיךָ וּבְטֶרֶם תֵּצֵא מֵרֶחֶם
הִקְדַּשְׁתִּיךָ נָבִיא לַגּוֹיִם נְתַתִּיךָ׃ ו וָאֹמַר אֲהָהּ אֲדֹנָי
יְהוִה הִנֵּה לֹא־יָדַעְתִּי דַּבֵּר כִּי־נַעַר אָנֹכִי׃ ז וַיֹּאמֶר

(זה המאמר שייך לקמן לפסוק יג): מַקֵּל שָׁקֵד אֲנִי רוֹאֶה. הקב״ה הָאט גִיפְרֶעגְט בַּיי דֶם נָבִיא יִרְמְיָה וָואס זֶעהְסְטוּ, הָאט דֶר נָבִיא גִיעֶנְטְפֶערְט מַקֵּל שָׁקֵד אֲנִי רוֹאֶה אִיךְ זֶעה אַשְׁטֶעקִין פוּן שָׁקֵד (מַאנְדֶעל בּוֹים) דֶער וָוארְט שָׁקֵד אִיז דֶער טַייטְשׁ אַיילִין אוֹיךְ, דְרִיבֶּר הָאט אִים הקב״ה גִיעֶנְטְפֶערְט הֵיטַבְתָּ לִרְאוֹת דוּ הָאסְט גוּט גִיזֶעהִן כִּי שׁוֹקֵד אֲנִי עַל דְּבָרִי. אִיךְ אַייל אוֹיף מַיינֶע רֵייד אִיךְ זָאל זֵיי גֶעשְׁווִינְט מְקַיֵּים זַיין, אִיךְ זָאל גֶעשְׁווִינְט בְּרֵיינְגֶען דֶעם שְׁטְרָאף אוֹיף דִי יוּדִין, אִיז דָאךְ אַקַשְׁיָא אַז נָאט וִויל גֶעשְׁווִינְט בְּרֵיינְגֶען דֶעם שְׁטְרָאף אוֹיף דִיא יוּדִין, וָואס אִיז

יתיר ו

פירוש עברי טייטש

א) דִּבְרֵי יִרְמְיָהוּ דָאס זֶענֶען דִיא שְׁטְרָאף רֵייד פוּן יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא דֶער זוּהְן פוּן חִלְקִיָּהוּ עֶר אִיז גִיוֶוען אֵיינֶער פוּן דִי כֹּהֲנִים וָואס זֶענֶען גִיוֶוען אִין דֶער שְׁטָאט עֲנָתוֹת אִין לַאנְד פוּן בִּנְיָמִין. רש״י שְׁרֵייבְּט פַאר וָואס הָאט גָאט גְרַאדֶע גֶעשִׁיקְט דֶעם נָבִיא יִרְמְיָהוּ ווייל יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא אִיז גִיוֶוען פוּן רָחָב הַזּוֹנָה אוּנ אַלֵיין אִיז עֶר פַארְט גִיוֶוען אַצַדִּיק הָאט נָאט אִים גֶעשִׁיקְט שְׁטְרָאפִין דִי יוּדִין וָואס זַיי זֶענֶען גִיוֶוען פוּן גוּטֶע אָבוֹת אוּנ אַלֵיין זֶענֶען זֵיי נִיט גוּט גִיוֶוען; (ב) אֲשֶׁר הָיָה וָואס עֶס הָאט אָן גִיהוֹיבְּין דִיא שְׁכִינָה צוּא רוּהֶען אוֹיף יִרְמְיָהוּ אִין דִיא טֶעג פוּן יֹאשִׁיָּהוּ דֶער זוּהְן פוּן אָמוֹן דֶער קֵינִיג פוּן יְהוּדָה אִין דְרַייצִין יָאהְר נָאךְ דֶעם אַז יֹאשִׁיָּהוּ אִיז גִיוָוארִין אַמֶּלֶךְ: (ג) וַיְהִי בִּימֵי אוּנ עֶר אִיז גִיוֶוען אַיין נָבִיא אַלֶע אִיבֶּעריגֶע יָארִין פוּן יֹאשִׁיָּהוּ אוּנ אִין דִי יָארִין פוּן יְהוֹיָקִים זַיין זוּהְן בִּיז עֶס הָט זִיךְ אוֹיס גִילָאזְט עֶלְף יָאהְר צוּ צִדְקִיָּהוּ זַיין זוּהְן דָאס אִיז דָאס יָאהְר וָואס יְרוּשָׁלַיִם אִיז פַאר טְרִיבֶּען גִיוָוארִין אִין פִינְפְטֶען חֹדֶשׁ: (ד) וַיְהִי דְבַר ה׳ אִיז גִיוֶוען צוּ מִיר גָאטְס רֵייד אַזוֹי צוּ זָאגִין: (ה) בְּטֶרֶם אֶצָּרְךָ אֵייְדֶער אִיךְ הָאבּ דִיךְ בַּאשַׁאפִין אִין בּוֹיךְ הָאבּ אִיךְ דִיךְ דֶער קֶענְט נָאךְ פוּן אָדָם הָרִאשׁוֹן הָאט אִיהְם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא גֶעווִיזֶען דוֹר וָדוֹר וּנְבִיאָיו וּבְטֶרֶם תֵּצֵא אוּנ אֵייְדֶר דוּ בִּיזְט אַרוֹיס גִיגַאנְגֶען פוּן דַיין מוּטֶערְס טְרַאכְט הָאבּ אִיךְ דִיךְ אָנְגֶעגְרֵייט נָבִיא דוּא וָואלְסְט זַיין אַיין נָבִיא צוּ דִי פֶעלְקֶער הָאבּ אִיךְ דִיךְ גִיגֶעבִּין. רש״י שְׁרֵייבְּט בְּטֶרֶם תֵּצֵא אוֹיף דִיר הָאבּ אִיךְ גִיזָאגְט צוּ מֹשֶׁה אַיין נָבִיא וֶועל אִיךְ אוֹיף שְׁטֶעלִין צוּ זַייא גְלַייךְ וִוי דוּ הָאסְט זֵיי גִישְׁטְרָאפְט אוּנ עֶר וֶועט זֵיי אוֹיךְ שְׁטְרָאפִין דוּ הָאסְט נְבִיאוֹת גִיזָאגְט פֶערְצִיג יָאהְר אוּנ עֶר וֶועט אוֹיךְ נְבִיאוֹת זָאגִין פֶערְצִיג יָארְ: (ו) וָאֹמַר אוּנ אִיךְ יִרְמְיָהוּ הָאבּ גִיזָאגְט דַאמָאלְס צוּ גָאט הִנֵּה לֹא יָדַעְתִּי דַּבֵּר אִיךְ ווייס נִיט צוּ ביירֶען

יהוה אלי אל־תאמר נער אנכי כי על־כל־אשר
אשלחך תלך ואת כל־אשר אצוך תדבר׃ ח אל־
תירא מפניהם כי־אתך אני להצלך נאם־יהוה׃
ט וישלח יהוה את־ידו ויגע על־פי ויאמר יהוה
אלי הנה נתתי דברי בפיך׃ י ראה הפקדתיך ׀
היום הזה על־הגוים ועל־הממלכות לנתוש ולנתוץ
ולהאביד ולהרוס לבנות ולנטוע׃ יא ויהי דבר־
יהוה אלי לאמר מה־אתה ראה ירמיהו ואמר מקל
שקד אני ראה׃ יב ויאמר יהוה אלי היטבת לראות
כי־שקד אני על־דברי לעשתו׃ יג ויהי דבר־יהוה ׀
אלי שנית לאמר מה אתה ראה ואמר סיר נפוח
אני ראה ופניו מפני צפונה׃ יד ויאמר יהוה אלי
מצפון תפתח הרעה על כל־ישבי הארץ׃ טו כי ׀
הנני קרא לכל־משפחות ממלכות צפונה נאם־
יהוה ובאו ונתנו איש כסאו פתח ׀ שערי ירושלם
ועל כל־חומתיה סביב ועל כל־ערי יהודה׃
טז ודברתי משפטי אותם על כל־רעתם אשר

די גוטקייט וואס גאט האט גיזאגט צוא ירמיה דו האסט גום גיזעהן, דיא זאך וועלין מיר פארשטיין מיט אמשל בייא אגביר איז אמאהל גישטארבין זיין ווייב, אונ אין שטאט האט געוואהנט אאלמנה וואס איז גיוועזן אגרויסע חכמת אונ האט געהאט אגרויסען האנדיל, זיא איז אפילו ניט רייך גיוועזן, פון דעסטוועגין האט זיא געהאנדעלט מיט חכמה בעסער וויא איין אנדערער מיט געלט, זיא האט גענומען סחורה אויף בארג אונ האט געהאנדעלט, דיא אלמנה איז גיפעלין געוואהרין דעם נגיד, דער גביר האט גיזאגט צו איר איך ווייס אז דו האסט קיין געלט אונ וויל קיין געלד פון דיר, איך וויל נאר פאר די חתונה זאלסטו בצאהלין דיינע אלע חובות דו זאלסט איין גראשין ניט שולדיג זיין, איך זאל ניט דארפין נאך דיא חתונה פאר דיר חובות צו צאהלין, זיא האט אים דאס צו גיזאגט מען האט געשריבען תנאים, אונ ווען זי וועט האבין בצאהלט אלע חובות דאמאלס וועט זיין די חתונה, די אלמנה האט אבער ניט געקענט אזוי געשווינט פארטיג ווערין מיט איהרע בעלי חובות, ווייל זיא האט ניט גיוואלט בצאלין יעדערין ווי פיל אים קומט, איז גיוועזן דין תורות, דער נגיד האט גיזעהן אז ביז צו דיא חתונה וועט נאך לאנג דאערין, איז ער געגאנגען צו דיא בעלי חובות אין דערשטיל אונ האט זייא גיגעבין עצות ווי אזוי זייא זאלין געשווינט אפנעמען פון דיא אלמנה זייערע חובות, ווי די אלמנה האט גיזעהן אז די בעלי חובות האבין זייערע עצות געבין איר איז איר בעוואסט גיווארין אז דיא עצות האט איר חתן זייא גיגעבין, איז דיא אלמנה געקומען מיט כעס צו איהר חתן אונ האט

פירוש ע"ט

וואררום איך בין יונג משה רבינו האט צוא דיא ישראל פריער פיל נסים גיטאן איידער ער האט זייא גישטראפט איז ער חשוב גיוועזן אין זייערע אויגין אבער איך זאל זיי אין ערשטין מאהל באלד שטראפין וועלין זייא מיך ניט צו הערין: (ז) ויאמר יי' אלי האט גאט צוא מיר גיזאגט אל תאמר זאלסט ניט זאגין איך בין יונג נאר צוא אלעם ווא איך וועל דיך שיקין זאלסטו גיין אונ וואס איך וועל דיך געביטען זאלסטו ריידען: (ח) אל תירא דו זאלסט דיך ניט פארכטין פאר זייא וואררום איך בין מיט דיר צו באשערמען דיך אזוי רעט גאט: (ט) וישלח אונ גאט שיקט זיין נביאות אונ ער איז מסדר דיא רייד אין זיין מויל אונ גאט זאגט צוא מיר איך האב גיטאהן מיין נביאות אין דיין מויל: (י) ראה זעה איך האב דיך גיזעצט היינט דעם טאג איבער אלע היידין אונ זייער קיניגרייך אוים צורייסין אונ צוא שטויסין אונ צוא מאכין פאר לירען אונ צו ווארפן לבנות ולנטוע צו בויען אונ צו פלאנצען דיא ישראל: (יא) ויהי דבר יי' אלי לאמר אונ נאטם רייד וואר צוא מיר זאגין וואס זעהסטו דו ירמיהו ואומר דא זאג איך איין מאנדיל שטעקין זעה איך דאס מיינט מען איין מלך דער דא ווערט אייליז צו שלעבט מאן די ישראל: (יב) ויאמר יי' דא שפראך גאט צוא מיר דוא האסט רעכט גיזעהן כי שוקד איך טוא איילין אויף מיינע רייד צוא טאהן זייא אזוי וויא דער מאנדיל בוים הייבט אן צוא בליען פריער פון אלע בוימער אזוי וועל איך איילין צו שיקען איין מלך דער ווערט איילין צו שלעבט מאן די ישראל: (יג) ויהי אונ גאטס רייד וואר דאס אנדערע מאהל צו מיר צו זאגין מה וואס זעהסטו ואמר דא זאג איך ירמיהו איך זעה איין זידיגין טאפ ופניו מפני צפונה אונ זיין זידונג איז פון צפון זייט: (יד) ויאמר יי' אלי שפראך גאט צו מיר מצפון פון בבל וואס איז אין צפון פון ארץ ישראל וועט קומען דאס בייז אויף ארץ ישראל: (טו) כי הנני דען איך גאט רוף צו אלע משפחות די אין צפון זייט ועגען נאום יי' אזוי רעט גאט ובאו זייא וועלין קומען אונ שטעלין איטליכער זיין שטול בייא די טויערין פון ירושלים אונ ארום אויף אלע מויערין אונ אויף אלע שטעט פון לאנד יהודה: (טז) ודברתי אונ איך גאט

עזבוני ויקטרו לאלהים אחרים וישתחוו למעשי
ידיהם: יז ואתה תאזר מתניך וקמת ודברת אליהם
את כל־אשר אנכי אצוך אל־תחת מפניהם פן־
אחתך לפניהם: יח ואני הנה נתתיך היום לעיר
מבצר ולעמוד ברזל ולחמות נחשת על־כל־הארץ
למלכי יהודה לשריה לכהניה ולעם הארץ:
יט ונלחמו אליך ולא־יוכלו לך כי־אתך אני נאם־
יהוה להצילך: כ ויהי דבר־יהוה אלי לאמר:
כא הלך וקראת באזני ירושלם לאמר כה אמר
יהוה זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולתיך לכתך
אחרי במדבר בארץ לא זרועה: כב קדש ישראל
ליהוה ראשית תבואתה כל־אכליו יאשמו רעה
תבא אליהם נאם־יהוה:

גיזאגט צו אים אז דו טוהסט מיר אזוי שלעכטס היינט פאר די חתונה דאס וועט שוין זיין נאך די חתונה דאס דער גביר גיזאגט צו איר דו דאריפסט וויסען אז איך וויל ניט דיר שלעכטס טאהן, נאר גוטעס צוא טאהן, דאס האב איך אלץ גיטאהן וועגין מיין ליבשאפט צו דיר ווייל איך וויל דערנעהמין אונזער חתונה דו זאלסט ניט זיין אזוי בשעמטיגט אונ זאלסט ניט טראגין אויף זיך די משא פון דעם האנדיל מיט דיא בעלי חובות, זאלסט דאס אין מאהל אוועק ווארפין פון זיך, דס זעלביגע איז ביי הקב"ה מיט די יודין, ווען שלמה הט געבויעט דם בית המקדש הט הקב"ה גיוואלט דר בית המקדש זאל שטיין אייביג אונ די יודין זאלין אייביג זיצען אין ארץ ישראל מיט אלעם גוטען, וויא די יודין האבין געזינדיגט אונ האבין מטמא גיוועזן דם מקדש אונ די לאנד מיט זייערע עבירות, האט הקב"ה גיזעהן אז עס וועט לאנג דויערין ביז דיא יודין וועלין טאהן תשובה עס זאל נאך אמאל קענעו נעט בויעט ווערין אבית המקדש, דריבער האט הקב"ה געאיילט צו ברענגען אויף דיא יודין די שטראף, וועלין זייא געשווינט אפנעמען זייערע צרות פאר דיא עבירות וועט זיין געשווינדר זייער תשובה וואס זיי וועלין טאהן אויף זייערע עבירות וועט הקב"ה געשווינדער צוריק ברענגען די יודין אין ארץ ישראל אונ אויפבויען דם אנדערין בית המקדש, ירמיה הנביא האט ניט פארשטאנען דעם מיינונג פון הקב"ה פאר וואס ער איילט אזוי געשווינט די צרות צו ברענגען אויף די יודין דריבער האט אים הקב"ה גיזאגט היטבת לראות, דו האסט גוט גיזעהן, צוא גוטען האסטו גיזעהן וואס איך איל געשווינט צו ברענגן אויף די יודין די צרות, גישט דיא צרות איל איך, איך איל דס גוטע וואס וועט קומען נאך דיא צרות:

פירוש עברי טייטש

וועל ריידין מיין באווערונג מיט יהודה אונ מיט ירושלים אויף זייער בייז וואס זיי האבין מיך פאר לאזט פון צו דינען מיך אונ זיי דעמפפן צו פרעמדע אפ געטער אונ בוקין זיך צו די ווערק פון אירע הענט: (יז) ואתה אונ דו ירמיהו זאלסט אן גורטען דיינע לענדען כלומר דו זאלסט דיך שטעלין וויא איין גבור אונ דוא זאלסט אויף שטיין אונ זאלסט ריידען צו זייא אלע זאכין וואס איך וועל דיר געביטען דוא זאלסט ניט מורא האבין פאר זייא פיליכט וועל איך דיך צוא ברעכין פאר זייא: (יח) ואני אונ איך האב דיך גיגעבען היינטיגען טאג לעיר מבצר צוא זיין וויא אשטאט מיט אפעסטונג אונ צו אאייזערנע זייל אונ צו א קופערנע מויער על כל הארץ איין פלוך פעכער אן צו טרינקען דער מיט דאס גאנצע לאנד למלכי יהודה צו דיא קיניגין פון יהודה אונ צוא איהרע שרים אונ כהנים אונ צום פאלק פון לאנד: (יט) ונלחמו אליך אונ זיי וועלין שטרייטען אונ קריגען זיך מיט דיר צו ברעכין דיין נביאות אונ זיי וועלין ניט קאנען ביי קומען דיך ווארום איך בין מיט דיר אזוי רעט גאט צו בשערמען דיך: (כ) ויהי איז גיוועזן צו מיר גאטס רייד אזויא צו זאגין נביאות זייא אונ דוא זאלסט אוים רופען אין די אויערען פון דעם פאלק וואס זייא זענען אין ירושלים אזוי צו זאגין: (כא) כה אמר יי אזוי האט גאט גיזאגט זכרתי לך ווען איר ישראל זאלט פרום זיין דא וואלט איך מיך געדען דער בארמען איבער אייך דען איך גידענק דעם חסד פון דיינער יוגענד אונ דיא ליב שאפט וואס איך האב דיך אונטער דער חופה גפירט אונ דיין גאנג נאך מיר אין דער מדבר בארץ דוא ביזט אוועק גינאנגען אין אזוי אלאנד וואס מען זייעט גאר ניט אונ האסט מיט דיר ניט גינומען קיין עסין שפייז ווען דו האסט אין מיר גיגלייבט: (כב) קדש ישראל ליי די ישראל זענען הייליג פאר גאט אזוי ווי תרומה:

אחר קריאת פרשת השבוע שנים מקרא ואחד תרגום והפטרה ומזמור ה' מלך גאות לבש או מזמור שיר ליום השבת וה' מלך יגל"ח דברו משנה והלכה מסדר טהרות שהוא נגד היסוד בחינת היום:

כל [א] המטלטלין מביאין את הטומאה בעובי המרדע. אמר ר"ט אקפח את בני שזו הלכה מקופחת ששמע השומע וטעה שהאכר עובר והמרדע על כתפו והאהיל צדו אחד על הקבר וטמאוהו משום כלים המאהילים על המת. אמר רבי עקיבא אני אתקן שיהו דברי חכמים קיימים שיהו כל המטלטלים מביאין את הטומאה על אדם הנושאן בעובי המרדע ועל עצמן בכל שהן ועל שאר אדם וכלים בפותח טפח: ב כיצד כוש

כל המטלטלין מביאין את הטומאה. משום אהל שאם האהיל ראשו אחד על המת וראשו אחד על הכלים מביא להם הטומאה. בעובי המרדע. אפילו אין בו רוחב טפח אלא שיש בהקיפו טפח דחוש של טפח מקיפו דגזרו על הקיפו משום עוביו: אקפח את בני. אקברם קפוח לשון כריתה ומתוך שבועה היא אקפח את בני אם אין דבר זה אמת: שהלכה זו מקופחת קטועה ומחותכת דהא פותח טפח בעינן: ששמע השומע. כשנשאלה שאלה ע"י מעשה בבית המדרש ושמע שטמאוהו ולא ידע משום מה טמאוהו הם טמאו את המרדע משום כלים המאהילות על המת שהכלי עצמו המאהיל על המת טמא בכ"ש דלא בעינן פותח טפח אלא להביא את הטומאה תחת ראשו הב' (א) וטמאו את האיכר או מטעם חבורים (ב) או משום דהוה ליה כלים שנגעו במת ואדם בכלים וטמא טומאת שבעה (ג) והשומע טעה לומר דטמאוהו מטעם שהמרדע מביא עליו טומאה מדין אהל: שיהו דברי חכמים מקויימים. שאומרים דמרדע מביא טומאה: על האדם הנושאן. ומנין דאדם הנושאן אין עליו כי אם טומאת ערב שבגדו מפסיק בין כתיפו למרדע וה"ל דיקרב בדיקרב לדיקרב (ד) והרואה שמטמאים אותו טומאת ערב יטעה לומר משום אהל טמאוהו לפי שיש בהקיפו טפח ואתי למימר דטומאת אוהל אין בה כי אם טומאת ערב הלכך גזרו עליו בעובי המרדע לטמא טומאת שבעה מדבריהם משום אהל: ועל עצמן בכל שהן. דכלי המאהיל על המת טמא אפילו בכל שהוא: ועל שאר אדם וכלים. שתחת המרדע: בפותח טפח. כיון דאין להם טומאה כלל אין שייך לגזור על הקיפו משום עוביו: ב כוש. פלך שהנשים טוות בו אף על גב דפשוטי כלי

[א] המטלטלין. נקט מטלטלין משום שלא גזרו אלא על האדם הנושאן אבל בפ"ח אפי' מחוברין נמי כמו אילן המיסך ויסא דזרעים כו' אין מביאין משום דאין בה ממש דהוי כמו כסא הבכל כו', תוס': (א) להביא טומאה על אחרים, רע"ב: (ב) ומרדע בר קבולי טומאה ולא הוי כפשוטי כלי עץ דיש בו דרבן מלך אחד וברצאו הכ' יש בו מרזוב, הכ"מ. וזה לשיטת ר"מ דהרב ס"ם כהלל דוקא מתכות אבל שאר כלים דוקא בחבורין שבשעה שנגעו במת נגע בהן האדם. וכתב הכ"מ ותימה אי אמרינן הרב כו' לטמא באהל היה שהיכר ראוי ליטמא משום דמרדע מאהיל עליו רק דלישנא לא משמע הכי ועוד דאי משום אהל מאי קאמר ר"ע על האדם בעובי המרדע הא אפי' בכ"ש טמא מן הטורה דהרב ס"ם כהלל ומן המשנה את המתכות טמא כמתכות ואפשר דכאן לא היה בו דרבן ולא מרזוב ומרדע מקבל כלי עץ היא שהרבן מפלע ידרך להסירו, ותוי"ט: (ג) וזהו לשיטת הר"י (וכן פסק הר"ב בפ"ק מ"ב כהר"מ) דהרב כו' כ"ד כלי מתכות ומ"כ א"ל חיבורין אך קושית הכ"מ במקומה עומדת דה"ל לטמאו מטעם אהל וגם לר"ע ל"ל בעובי המרדע ומשום גזרה כו' כנ"ל הא בכ"ש סגי ול"ע: (ד) דמדאורייתא יקרב כדיקרב טמא ז' כדכתיב וכל אשר יגע בו הטמא יטמא

פרק טז א כל המטלטלין מביאין את הטומאה אלע זאכין וואס מען טראגט פון איין ארט צום אנדערין [הייסט מטלטלין] אויב איין עק פון זיי איז גיוועץ איבער א מת און איין עק איבער כלים אדער איבער א מענטש בעובי המרדע אויב די זאך איז גראב וויא דער אקער, אז מען וועט מעסטין דיא גרעב מיט א שנירול ארום און ארום, וועט זיין דער שנירול לאנג א טפח, ווערין דיא כלים אדער דער מענטש טמא אמר רבי טרפון האט רבי טרפון גיזאגט אקפח את בני איך זאל באגראבין מיינע קינדער אויב דיא זאך איז ניט אמת שזו הלכה מקופחת אז דאס איז א פארשניטענער דין ששמע השומע וטעה דער וואס האט גיהערט דעם דין אין בית המדרש האט גיהאט א טעות, ניט אזוי האט מען גיזאגט, די שאלה אין בית המדרש איז אזוי גיוועזן שהאכר עובר א אקער מאן איז גיגאנגען והמרדע על כתפו און דעם אקער האט ער גיטראגין אויף זיין אקסיל והאהיל צדו אחד על הקבר און איין זייט פון דעם אקער האט באדעקט אויף א קבר וטמאוהו האט מען גיזאגט אז דער אקער איז טמא משום כלים המאהילים על המת ווייל דער דין איז א כלי וואס בדעקט א מת אדער א קבר איז די כלי טמא אפילו זיא איז ניט ברייט א טפח, און דער אקערמאן איז טמא ווייל ער רירט אן דעם אקער, אבער אז דער אקער וואלט ניט גילעגין איהם אויף דעם אקסיל, ער וואלט איהם ניט אנגערירט, נאר דער אקער וואלט באדעקט איין זייט אויף א קבר און איין זייט אויף א מענטש, וואלט דער מענטש ניט טמא גיוועזן, ווייל דער אקער איז ניט ברייט א טפח, און דער וואס האט גיהערט האט גימיינט אז דער אקערמאן איז טמא ווייל דער אקער האט באדעקט אויף דעם קבר און אויף דעם אקערמאן, דריבער האט ער גיפסקנט אז אברעט וואס איז ניט ברייט א טפח נאר ארום איז זיא גראב א טפח וויא דער אקער איז] און דיא ברעט באדעקט אויף א מת און אויף א מענטש, איז דער מענטש טמא אפילו ער רירט ניט אן דיא ברעט, און עס איז ניט אזויא דער דין, נאר דיא ברעט מוז זיין ברייט א טפח אמר רבי עקיבא האט רבי עקיבא גיזאגט אני אתקן שיהו דברי חכמים קיימים איך וועל מאכין אז דיא רייד פון די חכמים זאלין בלייבין שיהו כל המטלטלין מביאין את הטומאה על אדם הנושאן בעובי המרדע אלע מטלטלין זאלין ברייניגען א טומאה אויף דעם מענטש וואס טראגט זייא, אפילו זיי זענען נאר גראב וויא דער אקער, דאס הייסט דיא גרעב ארום איז א טפח אפילו דיא ברייט איז ניט א טפח איז ער אויך טמא זיבין טאג [מדרבנן] ועל עצמן בכל שהן און דיא כלי אדער דיא ברעט וואס איז איבער דעם מת איז אליין טמא זיבין טאג אפילו זיא איז ניט ברייט א טפח און אויך ניט גראב א טפח ועל שאר אדם וכלים און אויף אנדערע

זסתמו ז' וכיינו במיבורין ויקרב כדיקרב לדיקרב שסיה ג' סיה
סמא טומאת ערב כדכתיב וכנסס סנוגעת תטמא עד הערב
וכרואה כו' לפי שאינו פסוס כ"כ טומאה במיבורין ויאמרו שכיא
מסוס אהל כיון שיש בסקיפס טפח אבל בפחות מכן לא יאמרו
שכיא מסוס אהל וישאלו ספסס וזהו ג"כ לשיטת ר"ת אבל לשיטת
הר"מ (וכוא שיטת הר"י
מסמפוניי"ם) כוא טמא מסוס
נוגע אפי' שלא במבורין וט"ס
דעת הר"ת ברפ"ק: [ב] לעלמו.
ולא לנוגע בו כדתנן סוף מ"ב
פ"ז: [ג] טמאים. דאדם המקבל
טומאה אינו חוצץ, מהר"ס:
(ס) דאל"ה מספיקא לא
מחזקינן טומאה, גמרא:
[ד] חדשות. שאין זמן רחוק
שלא היה כאן תל ואיכא למימר
אי נקבר שם מת מדכר לה,
דע"י ופתוי"ס: (ו) וכדרך.
סטמא כדאי' בגמ' דזמנין
דמתרמי כס"ס של ע"ס ומקרי וקברו כאן וכואיל והטעם
מסום לא סולכך לפרשו: [ס] באין כו'. אבל אם יש

שהוא תחוב בכותל בחצי זית מתחתיו וכחצי זית מעל גביו אע"פ שאינן מכוונין טמא נמצא מביא את הטומאה [ב] על עצמו בכל שהוא. הקדר שהוא עובר והסל על כתפו והאהיל צדו אחד על הקבר הכלים שבצד השני טהורים. אם יש בסל פותח טפח [ג] טמאים. התלוליות הקרובות בין לעיר בין לדרך אחד חדשות ואחד ישנות טמאות. הרחוקות [ד] חדשות טהורות וישנות טמאות. איזהו קרובה נ' אמה. וישנה ס' שנה. דברי ר"מ, רבי יהודה אומר קרובה [ה] שאין קרובה ממנה, וזכרה

עץ הוא מקבל טומאה משום לגורות של מתכת הקבוע בו: אף על פי שאינן מכוונין. שאין שני חצאי זיתים מכוונים זה כנגד זה: טמא. הכוש דמביא הטומאה על עלמו בכל שהוא: הקדר. מוכר הקדרות: והסל. המוט שנושא בו את הקדרות ובמסכת כלים קורהו אוסל דתנן התם האוסל שיש בו בית קבול מעות. ואם יש באוסל פותח טפח. מביא טומאה על הקדרות שתחתיו לצד השני שתלוים בו: התלוליות. לשון תל: הקרובות בין לעיר. הסמוכה לבית הקברות: בין לדרך. הסמוך לבית הקברות (ה): אחד חדשות ואחד ישנות טמאות. מפני שהנשים קוברות שם נפליהן דעד חמשים אמה אזנה אשה לאודה (ו) וקוברה שם הנפל שלה אבל רחוקות לא אזלה להודה לקבור בתל והואיל וצריכה לאיש שילך עמה הולכת לבית הקברות ואינה קוברה בתל והא דמטמאינן בישנות ואפי' רחוקות דחיישינן שמא קרובות היו מתחלתן וחרבה העיר ונשתכח הדבר: רבי יהודה אומר כו'. והלכה כרבי יהודה:

מענטשין אונ כלים וואס שטייען אונטער דיא ברעט אונ רירען ניט אן דיא ברעט, נאר דיא ברעט דעקט איבער זייא אונ איבער אמת, ווערין זייא אנדערש ניט טמא נאר בפותח טפח אויב דיא ברעט איז ברייט אטפח: ב כיצד וויא זייגט מען ועל עצמו בכל שהן כוש שהוא תחוב בכותל אשפינדול וואס טייבער שפינען, דאס איז אשטיקול האלץ אונ פון אויבין איז אשפיזול, אונ דער שפינדול שטעקט אין וואנט כחצי זית מתחתיו אונ אונטער דעם שפינדול ליגט אשטיקול פלייש פון אמת גרוים וויא אהאלבער איילבירט וכחצי זית מעל גביו אונ איבער דעם שפינדול ליגט אויך פלייש פון אמת גרוים ווי אהאלבער אייל־בירט אף על פי שאינן מכוונין אפילו די צווייא האלבע זיתים ליגען ניט גלייך איינער איבער דעם אנ־דערין טמא איז אויך דיא שפינדול טמא נמצא מביא את הטומאה לעצמו בכל שהוא ווערט געפונען אז אבלי ברייננט אטומאה אויף זיך אליין וויא גרוים זיא איז, אפילו זיא איז ניט ברייט אטפח הקדר דער וואס טראגט טעפ צו פאר קויפין שהוא עובר וואס ער איז געגאנגען והסל על כתפו אונ דער שטעקין וואס דיא טעפ איינגען אויף איהם, האט ער גיטראגין אויף זיין אקסיל והאהיל צדו אחת על הקבר אונ דיא זייט שטעקין וואס דארט איינגען ניט די טעפ הט איבר גידעקט אויף אקבר הכלים שבצד השני דיא כלים וואס איינגען אויף דיא אנדערע זייט שטעקין טהורים זענען טהור אם יש בסל פותח טפח אונ אויב דער שטעקין איז ברייט אטפח טמאים זענען דיא כלים טמא התלוליות דיא קליינע בערגלאך הקרובות בין לעיר ובין לדרך וואס זענען נאהנט סייא צו אשטאט וואס זיא איז נאהנט צו

אבית הקברות, אונ סייא דיא בערגלאך זענען נאהנט צו אוועג וואס דיא וועג איז נאנט צוא אבית הקברות אחת חדשות סיי די בערגלאך זענען נייע ואחת ישנות אונ סייא זייא זענען אלטע טמאות זענען דיא בערגלאך טמא, ווייל ווייבער האבין מורא צו גיין צום בית הקברות באגראבין זייא דיא קינדער וואס זייא זענען מפיל אין דיא בערגלאך הרחוקות דיא בערגלאך וואס זענען ווייט פון דיא שטאט אדער פון וועג חדשות טהורות נייע בערגלאך זענען טהור, ווייל דאס בערגיל איז ווייט פון שטאט אדער פון וועג וועט אאשה ניט גיין אליין אפילו צום בערגיל סיידין זיא זאל מיט נעמען נאך אמענטש, אונ אז זיא גייט שוין מיט נאך איינעם גייט זיא שוין צום בית הקברות וישנות טמאות אונ דיא אלטע בערגלאך זענען טמא אפילו זייא זענען ווייט פון שטאט אדער פון וועג, טאמער זענען זייא אמאהל נאנט געווען צום וועג, נאר דיא וועג איז איבער געמאכט געווארין אויף איין אנדער ארט, אדער זיא איז אמאהל נאנט געווען צום שטאט נאר אביסול הייזער פון שטאט זענען איין געפאלין אונ מען האט זייא ניט צוריק געבאהט איז דער בערגיל דער ווייטערט גיווארין פון שטאט, אונ מען געדיינקט ניט ווייל דאס איז שוין אלאנגע צייט איזו היא קרובה וועלכעס הייסט נאנט חמשים אמה ביז פופציג איילין וישנה אונ וועלכעס הייסט אלט ששים שנה זעכציג יאהר דברי רבי מאיר אזויא זאגט רבי מאיר, רבי יהודה זאגט קרובה נאנט הייסט שאין קרובה ממנה אז עס איז ניטא אנענטערר בערגיל פאר איהר וישנה אונ אלט הייסט שאין אדם זוכרה

ג המוצא מת בתחלה. שלא היה ידוע שהיה שם קבר והכי אמרינן בגמרא בנזיר המוצא ולא שהיה מלוי את פרק להרוג דהרוג אין לו תבוסה ואין לו שכונת קברות והכי גמירי לה: מושכב. ולא שהיה יושב: כדרכו. ולא שהיה ראשו מונח בין ירכותיו דכל הני חיישינן להו שמא עכו"ם הן שאין דרכן של ישראל לקבור מתים כך: נוטלו ואת תבוסתו. מותר לפנותו משם ולקברו במקום אחר וצריך שיטול מן העפר של הקבר עמו כדי תפיסה שהוא כל העפר תיחוח שתחתיו וחופר בקרקע בתולה ג' אצבעות דכתיב ונשאתני ממצרים וקברתני בקבורתם שלא הי' צריך לומר ממצרים אלא ה"ק מעפר של מצרים טול עמי ורמב"ם גרים תבוסתו העפר המעורב מדם וליחה של המת לשון מתבוססת בדמיך: מצא ג' אם יש בין זל"ז מארבע אמות ועד שמונה. כלומר מקבר ראשון עד שלישי אין פחות מארבע אמות ולא יותר על שמונה: ה"ז שכונת קברות. וניכר שלשם קבורה נתנום שם ואסור לפנותם דקנו מקומם ואפי' מת אחד אם ניכר שלשם קבורה נתנוהו שם אסור לפנותו אלא שבאחד או בשנים אנו תולים שלא נקברו שם אלא לפי שעה והיה דעתם לפנותם אבל בשלשה מוכח שזה מקום מיוחד לקברות ואורך המערה דרכה להיות ששה ורחבה ארבעה ואלכסונה עודף שני אמות דהיינו שמנה ומש"ה תנן מארבע' ועד שמנה: כמלוא מטה וקובריה. לא גרסי' לה הכא: בודק הימנה ולהלן כ' אמה. שהמערה ארבע אמות רוחב על שש אורך והחצר שהמערות כתוחים לו מכאן ומכאן ששה על ששה דהכי ס"ל לרבנן בב"ב בפ' המוכר פירות נמצא אורך ב' מערות וחצר שביניהן י"ה אמות ולפי שפעמים חופרים מערה א' באלכסונה ואלכסון של מערה עודף על רבוע ב' אמות נמצאו כ' אמה שמנה למערה ראשונה באלכסונה וששה לחצר שבין ב' המערות וששה למערה שניה דחד אלכסון אמרינן תרי אלכסוני לא אמרינן והיינו דקתני כ' ועוד צריך לבדוק מלמעלה ולמטה כ' אמה דהיינו מ' אמה דשמא זו היא מערה שבמזרח החצר ויש עדיין אחרת כנגדה במערב החצר או כמו זו היא שבמערב החצר ויש עדיין אחרת במזרח החצר: מצא. מת אחד בסוף כ' אמה: בודק הימנו ולהלן כ' אמה. דמי יומר דמבית הקברות זה הוא ההיא מערה שמא קבר אחר הוא וחצר אחרת של אדם אחר וצריך לעשות גם לשם כל בדיקות דלעיל דכמו שיש שם קבר כמו כן יש אחרים: שרגלים לדבר. אחרי שנמצא כבר בשדה זו שכונת קברות: שאלו מתחלה מצאו. לקבר זה קודם שמצא השלשה

וישנה שאין אדם זוכרה: ג המוצא מת (בתחלה) מושכב כדרכו נוטלו ואת תבוסתו. מצא שנים נוטלן ואת תבוסתן. מצא ג' אם יש בין זה לזה מד"א ועד שמנה כמלא מטה וקובריה ה"ז שכונת קברות ובודק ממנו ולהלן כ' [ו] אמה. מצא אחד בסוף כ' אמה בודק ממנו ולהלן כ' אמה שרגלים לדבר שאלו מתחלה מצאו נוטלו ואת תבוסתו:

קרובה היינה אפי' היא בתוך ג' שוי כרחוקה והדבר דפשוטה דאם איתא דהלכה כו' לא שבקה קרובה היינה ואזלא לכך. רע"ב: [ו] אמה. ג' פר"ע ופמות עם ביסיה בין קבר לקבר אמה אמה כו', ועיין תוי"ט:

אכרה אז איין מענטש גידיינקט ניט: ג המוצא מת בתחלה ווען איינער האט געפונען אמת בגראבין אין דער ערד ומען האט ניט געוואוסט פריער אז דא איז אקבר, אונ דער מת איז אנישטארבענער ניט נידהרג, אונ דאס איז דער ערשטער מת וואס מען האט דא גיפונען מושכב דער מת איז גילעגין, ניט גיזעסין כדרכו וויא דער שטייגער איז אמת זאל ליגען, אונ ניט דעם קאפ איינגעבויגין צווישין דיא פיס נוטלו מעג ער דעם מת צו נעמען פון דעם ארט אונ בגראבין איהם אין איין אנדער ארט, נאר ואת תבוסתו דיא ערד וואס איז צו מישט מיט דיא בלוט אונ פייכטקייט פון מת מוז ער אויך ארום גראבין אונ מיט נעמען מיט דעם מת נאדער אין דער משנה שטייט והתבוסתו מיט אפ'ו דאס מיינט מען ער זאל מיט נעמען דיא גאנצע ווייכע ערד פון קבר וואס ארום דעם מת, אונ זאל גראבין דרייא פינגער טיף אין דיא הארטע ערד אונ אויך מיט נעמען מיט דעם מת! מצא שנים אז ער האט גיפונען צוויי מתים נוטלן ואת תבוסתן נעמט ער דיא צוויי מתים ארויס פון קבר מיט דיא ערד וואס ארום זיי אונ באגראבט זייא אויף איין אנדער ארט מצא שלשה אז ער האט גיפונען דרייא מתים אם יש בין זה לזה אויב עס איז דא פון ערשטין קבר ביז צום דריטין קבר מארבע אמות ניט ווייניגער וויא פיר איילין עד שמונה ביז אכט איילין, ניט ווייטער ווי אכט איילין וויא ווערטער "כמלא מטה וקובריה" באדף דא ניט שטיין] הרי זו שכונת קברות איז דאס אבית הקברות, טאר מען ניט צו נעמען די מתים פון דעם ארט, אונ אפילו איין מת אדער צווייא אז מען ווייס גיוויס מען האט זייא דא בגראבין אויף אייביג, טאר מען זיי אויך ניט אויס גראבין, נאר ביי איינעם אדער ביי צוויי זאגין מיר עס קען זיין מען האט זיי דא באגראבין נאר צו דער צייט, אונ מען האט גימיינט ארויס צוא נעמען זייא אונ באגראבין אין אבית הקברות, דרום מעג מען זיי אויס גראבין, אבער דריי מתים צוזאמען איז גע־ווים דער ארט אבית הקברות אונ מען האט זייא דא בגראבין אויף אייביג, טאר מען זייא ניט אויס גראבין ובודק ממנו ולהלן עשרים אמה אונ ער זוכט פון דעם דריטין מת אונ ווייטער צוואנציג איילין ואונ פון דעם ערשטין מת צוריק ווייטער אויך צוואנציג איילין) מצא אחד בסוף עשרים אמה אז ער האט גיפונען איין מת אין ענדע פון די צוואנציג איילין, זאגין מיר אז דער מת איז אויך פון דעם זעלבינגן בית הקברות, טאר מען דעם מת ניט אויסגראבין בודק ממנו ולהלן עשרים אמה אונ מען זוכט פון דעם מת ווייטער ביז צוואנציג איילין שרגלים לדבר עס איז שוין אבאווייזונג צוא די זאך אז די מתים זענען באגראבין אין אבית הקברות שאילו מתחלה מצאו ווען מען וואלט דעם מת גיפונען פריער. איידער מען האט גיפונען די דרייא, וואלט מען גיזאגט אויף

הראשונים היה נוטלו ואת תבוסתו כדתנן ברישא המוצא מת בתחלה כו' נוטלו ואת תבוסתו: **ד הבודק**. הא דתנן ובודק הימנו ולהלן כ' אמה א"צ לחפור את כלן אלא חופר אמה על אמה: **ומניח אמה**. שאינו חופר ועושה כן עד שמגיע לסוף כ' ואותה אמה שהוא חופר צריך לחפור: **עד שמגיע לסלע או לבתולה**. שהיא קרקע שלא נחפרה מעולם: **המוציא את העפר ממקום הטומאה**. מאותם האמות שהוא חופר: **אוכל בדמעו**. אם כהן הוא אוכל בתרומתו לשון מלאתך ודמעך (ו) לא תאחר ואף על גב דאין כהנים רשאין לבדוק שהרי הן מוזהרין על הטומאה מ"מ אי אתרמי כהן (ח) ובדק אינו אסור לאכול בתרומה היכא דלא אתחזק שם טומאה: **המפקח את הגל**. של אבנים שנפל על האדם ומת. אם כהן הוא: **אינו אוכל בדמעו**. דכיון דהוחזקה שם טומאה חיישינן דלמא האהיל ואפי' ספק אי ספק מת חיישינן: **ה היה בודק**. להשלים עשרים אמה: **לנחל**. נהר: **לשלולית**. אמת המים שמתלקת שלל לאגפיה שאמות אחרות של מים שותות ממנה: **או לדרך הרבים**. שאין קוברין בה את המת: **מפסיק**. אינו בודק עוד להשלים עשרים אמה: **והכל טהור**. ואין להם תבוסה (ט) אלא מלקט העצמות בלבד ואינו צריך ליטול יותר: **רבי שמעון אומר כו'**. ואין הלכה כרבי שמעון:

ד הבודק בודק אמה על אמה. ומניח אמה עד שהוא מגיע לסלע או לבתולה. המוציא את העפר ממקום טומאה אוכל בדמעו. המפקח בגל אינו אוכל בדמעו: **ה היה** בודק הגיע לנחל או לשלולית או לדרך הרבים מפסיק. שדה שנהרגו בה הרוגי' מלקט עצם עצם והכל טהור [ז] והמפנה קברו מתוך שדהו מלקט עצם עצם והכל טהור. בור שמטילים לתוכו נפלים או הרוגים מלקט עצם עצם והכל טהור. ר' שמעון אומר אם התקינו לקבר מתחלה יש לו תבוסה:

(ו) כר"ע וכר"ס, אבל סר"א פי' תרומה שנתערבה בחולין ולא בתרומה ודאי: (ס) אי נמי בעבד או באשת כהן ובנות כהן דאוכלים ואין מוזהרים על הטומאה, מהר"ס: (ט) וכ"ע שאין לשם שכונת קברות ומעמא טוטל ולא נתקנה לקבר, ר"ע: [ז] והמפנה כו'. כתוספתא המפנה קברו לרה"ר יהלך לשם אדם מפנה עלם כו':

דעם ארט איז ניט מער דא נאר דער אייגער נטלו ואת תבוסתו וואלט מען גימעגט אוים גראבין דעם מת מיט די ערד וואס ארום אים, אונ באגראבין אים אויף איין אנדער ארט, נאר איצט אז מען האט גיפונען נאך דריי מתים, זאגין מיר אז דאס איז א בית הקברות, טאר מען ניט אוים גראבין דעם מת: ד הבודק אז ער זוכט אין די ערד צוואנציג איילין די לייננ טאמער וועט ער גפינען מתים, דארף ער ניט צו גראבין די גאנצע צוואנציג איילין בודק אמה על אמה נאר ער גראבט א אייל אויף א אייל ומניח אמה אונ לאזט א אייל וואס ער גראבט ניט, דער נאך גראבט ער ווייטער א אייל אויף א אייל, אונ לאזט ווייטער א אייל וואס ער גראבט ניט, אונ ער טוהט אזוי ביז סוף צוואנציג איילין, אונ דעם אייל וואס ער גראבט, זאל ער גראבין אין די טיף עד שהוא מגיע לסלע ביז ער קומט צו הארטע ערד או לבתולה אדער ער קומט צוא ערד וואס איז נאך קיין מאהל גיגראבין גיווארין המוציא את העפר ממקום טמאה דער וואס גראבט דיא ערד פון דיא צוואנציג איילין, אויב דער גרעבער איז א כהן אוכל בדמעו מעג ער עסין תרומה אונ ער איז ניט טמא המפקח בגל אויב עס איז ארויף גיפאלין א בארג שטיינער אויף א מענטש, אונ א כהן האט אפ גערומט די שטיינער, אונ מען האט גיפונען דעם מענטש טויט אונטער די שטיינער אינו אוכל בדמעו טאר ער ניט עסין תרומה: ה היה בודק ער האט גיזוכט מתים ביז צו צוואנציג איילין והגיע לנחל אונ ער איז גיקומען צוא א טייך או לשלולית אדער צוא א קוואל או לדרך הרבים אדער צוא א וועג וואס פיל מענטשין גייען דורך, אויף די ערטער בעגראבט מען קיין מת מפסיק הערט ער אויף צו זוכין ווייטער שדה שנהרגו בה הרוגים א פעלד וואס אין איהר זענען גיהרגעט גיווארין מענטשין מלקט עצם עצם קלויבט ער צו זאמען אלע ביינער והכל טהור אונ דיא גאנצע פעלד איז טהור אונ ער דארף ניט נעמען א ביסיל ערד המפנה קברו בתוך שדהו אז ער ראמט אוים א קבר פון זיין פעלד מלקט עצם עצם זאל ער אוים קלויבין אלע ביינער והכל טהור אונ די גאנצע פעלד איז טהור בור שמטילים לתוכו נפלים או הרוגים אז ער האט אין זיין פעלד א גרוב וואס מען האט אין איר אריין גיווארפין קינדער וואס זענען טויט גיבארין גיווארין, אדער מען האט אין איר אריין גיווארפין גערהרגעטע מענטשין מלקט עצם עצם זאל ער אוים קלויבין אלע ביינער והכל טהור וועט זיין אלין טהור, רבי שמעון זאגט אם התקינו לקבר מתחלה אויב אין אנהייב האט מען אנגיגרייט די גרוב דאס זאל זיין דער קבר פון די נפלים אדער פון די גיהרגעטע, דער נאך אז מען ראמט זייא ארוים פון דיא גריב יש לו תבוסה דארף מען ארוים גראבין די ווייכע ערד פון דיא גרוב ביז דרייא פינגער דיא טיף:

גמרא נדה דף כג ע"ב

ת"ר המפלת גוף אטום אין אמו טמאה לידה. ואיזהו גוף אטום רבי אומר כדי שינטל מן

תנו רבנן המפלת גוף אטום אין אמו טמאה לידה די רבנן האבין גילערינט אז א אשה איז מפיל א קערפער פון א קינד אונ פון דעם קערפער פעלט א שטיקיל איז דיא מוטער ניט טמא פון דעם געבורט ואיזהו גוף אטום וואס זאל פעלין פון דעם קינד אז דיא מוטער זאל זיין טהור רבי אומר כדי שינטל מן התוי ויטות רבי זאגט אז מען זאל צוא נעמען אזוי א שטיקיל

עד הארכובה. שנחתכו רגליה עד למעלה מן הארכובה שהיא טרפה וקסבר טרפה אינה חיה: **עד לנקביו.** ונקביו בכלל קסבר טרפה חיה הלכך עד לארכובה הוי ולד אבל עד לנקביו הוי נבלה כר' אלעזר דאמר ניטל הירך וחלל שלה נבלה ואפי' בחייה מטמאה הלכך לא חיה ובשחיטת חולין מפרש ה"ד חלל שלה כל סרכולה ונראית חסרה: **עד טבורו.** אבל עד נקביו לא דלית ליה דר"א ולאו משום טרפה קסבר טרפה חיה: **בין רבי ינאי לר' יוחנן איכא בינייהו דר"א.** ותרוייהו אית להו טרפה חיה: **מלמעלה,** שנחתך מגולגלתו: **אטומה.** חסרה: **כמין אפקתא דדקלא.** שהדקל למטה יחיד ומתפצל מלמעלה כך היו ידיו ורגליו על כתפו ולמטה הוא כלא גורה:

החי וימות. וכמה ינטל מן החי וימות רבי זכאי אומר עד הארכובה רבי ינאי אומר עד לנקביו ור' יוחנן אומר משום רבי יוסי בן יהושע עד מקום טבורו. בין רבי זכאי לרבי ינאי איכא בינייהו טרפה חיה. מר סבר טרפה חיה ומר סבר טרפה אינה חיה. בין רבי ינאי לר' יוחנן איכא בינייהו דר"א דאמר ר"א ניטל ירך וחלל שלה נבלה. אמר רב פפא מחלוקת מלמטה למעלה, אבל מלמעלה למטה אפילו כל דהו טהורה. וכן אמר רב גידל אמר רבי יוחנן המפלת את שגולגלתו אטומה אמו טהורה. ואמר רב גידל אמר ר' יוחנן המפלת כמין אפקתא דדקלא אמו טהורה:

עד הארכובה והארכובה בכלל דהיינו מן הארכובה ולמעלה ואין שייך לפרושה זה גבי כל שיעורי תלמוד לפעמים לענין עד ועד בכלל כאלו טרפות (דף נה) ופ"ג דחגיגה יד אמרינן בפרקין דעמא לידה היינו כשיכול שהשותל נבהה כשפי' א"כ כאן מיירי דניכל היטב שלא נכלה יותר כגון בנגים שהסרין יש עור נקלם:

וויא עס פעלט ביא דעם קינד) פון אלעבעדיגען מענטש וועט ער שטארבין, איז דיא מוטער ניט טמא וכמה ינטל מן החי וימות וויפיל זאל אראפגע־נומען ווערין פון אלעבעדיגען אונ ער זאל מוזען שטארבין רבי זכאי אומר עד הארכובה רבי זכאי זאגט אויב עס איז אפגענומען גיווארין דיא פיס ביז צו דיא קניה קען מען שוין ניט לעבין, אונ אז דאס קינד איז גיבארין גיווארין אן פיס ביז צו די קניה איז זיין מוטער ניט טמא פון דעם געבורט רבי ינאי אומר עד לנקביו רבי ינאי זאגט אז דיא פיס פעלין ביז צו די קניה קען מען לעבין סיידין עס פעלט נאך העכער ביז איבער דעם ארט פון שטוהל גאנג קען מען שוין ניט לעבין, אונ אז אקינד ווערט גיבארין אונ פון איהם פעלט ביז איבער דעם ארט פון שטוהל גאנג איז דיא מוטער ניט טמא פון זיין געבורט ורבי יוחנן אומר משום רבי יוסי בן יהושע עד מקום טבורו רבי יוחנן זאגט פון רבי יוסי בן יהושע'ס וועגין אויב עס פעלט ביז צום נאפיל קען מען ניט לעבין, אונ אז אקינד ווערט גיבארין אונ איהם פעלט ביז צום נאפיל איז דיא מוטער ניט טמא פון זיין געבורט בין רבי זכאי לרבי ינאי איכא בינייהו טרפה חיה צווישען רבי זכאי אונ רבי ינאי איז דער אונטערשייד אויב אטרפה קען לעבין אדער ניין ואז מען שניידט אפ פון אבהמה די פיס ביז צו די קניה איז די בהמה טרפה צום סימן מר סבר טרפה חיה רבי ינאי האלט אטרפה קען לעבין, דריבער איז די מוטער אנדערש ניט טהור סיידין עס פעלט פון דעם קינד ביז איבער דעם ארט פון שטוהל גאנג ומר סבר טרפה אינה חיה אונ רבי זכאי האלט אטרפה קען ניט לעבין, דריבער אפילו עס פעלט נאר פון דעם קינד ביז די קניה איז אויך די מוטער טהור פון זיין געבורט, ווארום ער וועט ניט לעבין בין רבי ינאי לרבי יוחנן איכא בינייהו דרבי אלעזר צווישען רבי ינאי אונ רבי יוחנן איז דער אונטער־שייד וואס רבי אלעזר האט גיזאגט דאמר רבי אלעזר

ווארום רבי אלעזר האט גיזאגט ניטל ירך וחלל שלה נבלה אויב עס איז צו גענומען גיווארין ביי אבהמה די זייט (די פאלקע ביז צום בויך) אונ אשטיקיל פון בויך אויך הייסט זיא שוין אנבלה, עס איז גלייך ווי זיא איז שוין געפיגערט. רבי ינאי וואס ער זאגט אז ביי דעם קינד פעלט ביז צו דעם ארט פון שטוהל גאנג איז דיא מוטער טהור פון זיין געבורט, האלט וויא רבי אלעזר אז עס פעלט נאר פון אינוועייניג איז שוין אנבלה, ווארום עס וועט גיוועס באלד ניט לעבין, אונ רבי יוחנן האלט ניט וויא רבי אלעזר. דריבער זאגט רבי יוחנן דיא מוטער פון דעם קינד איז אנדערש ניט טהור פון זיין געבורט סיידין עס פעלט פון דעם קינד ביז צום נאפיל, ווארום אז עס פעלט ווייניגער קען ער נאך לעבין אמר רב פפא מחלוקת מלמטה למעלה רב פפא זאגט ווען קריגען רבי זכאי אונ רבי ינאי אונ רבי יוחנן אז עס פעלט ביי דעם קינד פון אונטען אונ העכער אבל מלמעלה למטה אפילו כל דהוא טהורה אבער אז עס פעלט פון אויבין אראפ, פון קאפ, אפילו עס פעלט נאר עפעס איז שוין די מוטער טהור פון זיין געבורט ווייל ער וועט געוויס ניט לעבין וכן אמר רב גידל אמר רבי יוחנן אונ אזוי האט גיזאגט רב גידל פון רבי יוחנן'ס וועגין המפלת את שגולגלתו אטומה אמו טהורה אז אאשה איז מפיל אזוי אקינד וואס איהם פעלט אביסיל פון זיין קאפ איז די מוטער טהור פון זיין געבורט, ווייל דאס קינד וועט געוויס ניט לעבין ואמר רב גידל אמר רבי יוחנן נאך אדין האט גיזאגט רב גידל פון רבי יוחנן'ס וועגין המפלת כמין אפקתא דדקלא אמו טהורה אאשה וואס האט מפיל גיוועזן אקינד וואס עס זעהט אויס אזוי וויא אצווארציל פון אבוים אונטען איז ער איין שטיק אונ אויבין פון זיין אקסיל גייען ארויס דיא הענט אונ די פיס זיינע איז די מוטער טהור פון זיין געבורט ווייל עס וועט געוויס באלד שטארבין:

זוהר ויקהל דף רד ע"א

דהוא רוחא דנחית ואתוסף בבני עלמא כד נחית אסתחי בבוסמין דגנתא דעדן ונחית ושרא על עמא קדישא וכאין אינון כד האי רוחא אתער. בההוא שעתא דההוא רוחא נהית נחתין עמה לגו גנתא דעדן שתין רתיכין מתעטרין לשית סטרין . וכד מטי לגנתא דעדן כדין כל אינון רוחין ונשמתין דגנתא דעדן כלהו מתערי לההוא (מתעטרי בההוא) רוחא . כרוזי קרי ואמר זכאין אתון ישראל עמא קדישא דרעותא דמאריכון אתער לגבייכו רזא דרזין לידעי חכמתא זכאין אינון כד האי רוחא אתער . האי רוחא איהו אתפשטותא דהאי נקודה . ונפקא מינה ואתפשטא בעלמא וההוא הוי רזא דשבת דשרי לתתא ועל דא כתיב ביה שמירה ושמרו בנ"י את השבת והא אוקמוה . שבת לא כתיב אלא את השבת לאסגאה ההוא רוחא דשרי על כלא ואצטריך לנטרא ליה הואיל וקיימא עמיה דב"נ ועל דא כתיב כל שומר שבת מחללו :

מוסר — יוסף לחק — הלכה פסוקה

מספר חסידים סימן קטה.

פרנס אל יטיל אימה על הצבור שלא לשם שמים ולא ירדה ויגנוש ויכוף אותם בחזקה לכבוד עצמו כדי שיהיו יראים ומתפחדים ממנו שאם עשו כן כמה עונשם גדול כי הם נמנים עם אויבי ה' והמסורות מוסר ממון חבריהם בידי אחרים וכ"ש גופם והאפיקורסים והמבזים תלמידי חכמים ושכפרו בתחיית המתים הפורש מדרכי צבור אף על פי שלא חטא אלא נבדל מעדת ישראל ואינו עושה מצות בכללן ואינו נכנס בינהם בצרתם ולא

רמב"ם הלכות שבת פרק יט

(א) העושה שני בתי נירין חייב העושה נפה או כברה או סל או סבכה או שסרג מטה בחבלים ה"ז תולדות עושה נירין ומשיעשה ב' בתים באחד מכל אלו חייב וכן כל העושה שני בתי נירין בדבר שעושין אותו בתים בתים כגון אלו חייב:(ב)דרך האורגין שמותחין החוטין תחלה באורך היריעה וברחבה ושנים אוחזין זה מכאן וזה מכאן ואחד שובט בשבט על החוטין ומתקן אותן זה בצד זה עד שתעשה כולה שתי בלא ערב ומסיכת החוטין כדרך האורגין היא הנסכת המסכה וזה המותח נקרא מיסך וכשקופלין אותם ומתחיל להכנים השתי בערב נקרא אורג :

פרנס אל יטיל אימה על הצבור שלא לשם שמים דער מענטש וואס איז אאלצטער איבער דיא מענטשין פון שטאט זאל ער ניט ווארפין אויף זייא אמורא, אויב דיא מורא איז ניט פון גאט'ס וועגין ולא ירדה וינגוש ויכוף אותם בחזקה לכבוד עצמו כדי שיהיו יראים ומתפחדים ממנו אונ דער פרנס זאל ניט גיוועלטיגען אונ ניט צווינגען אונ נייטין דאס פאלק מיט שטארקייט פון וועגין זיין כבוד זייא זאלין פאר איהם מורא האבין אונ שרעקין שאם עשה כן כמה עונשו גדול אונ דער פרנס וואס טוהט אזוי וועט זיין שטראף זיין זייער גרויס כי הם נמנים עם אויבי ה' דיא מענטשין ווערין געציילט צו זאמען מיט דיא מענטשין וואס האבין פיינט גאט והמסירות מוסר ממון חבריהם בידי אחרים וכל שכן גופם אונ דיא מענטשין וואס מסרין אונ גיבען דאס געלט פון זייער חבר אין פרעמדע הענט, אונ דיא עבירה איז נאך גרעסער אויב זייא גיבען דעם מענטש אליין אין פרעמדע הענט והאפיקורסין והמבזים תלמידי חכמים ושכפרו בתחיית המתים אונ דיא אפיקורסים אונ דיא מענטשין וואס פארשעמען תלמידי חכמים אונ וואס לייקענען אין תחיית המתים הפורש מדרכי צבור אונ דער מענטש וואס שיידט זיך אפ פון דעם יודישען פירונג אף על פי שלא חטא אלא נבדל מעדת ישראל אפילו ער האט ניט געזינדיגט נאר ער האט זיך אפגעשיידט פון דיא יודישע פארזאמלונג אינו עושה מצות בכללן ער טוהט ניט מצות מיט זיי צו זאמען ואינו נכנס ביניהם בצרתם אונ ווען עס איז בייא די יודין אצרה מישען זייא

(א) העושה שתי בתי נירין חייב אז איינער ציהט ארויין צוויי פעדים אין דעם וועב האלץ אום שבת איז ער חייב העושה נפה או כברה או סל או סבכה או שסרג מטה בחבלים אויב איינער האט געמאכט אום שבת אדינגע זיפ אדער אנראבע זיפ אדער אקארב אדער אשאטקע אדער ער הט גיפלאכטין אבעט מיט שטריק הרי זה תולדות עושה נירין איז דאס גליך אזוי וויא ער וואלט געמאכט די נירין [פעדעם ארויין געצויגען אין וועב האלץ] ומשיעשה ב' בתים באחד מכל אלו חייב אויב ער מאכט אום שבת צוויי פלעכטונגען ביי איינע פון די זאכין איז ער חייב וכן כל העושה שני בתי נירין בדבר שעושין אותו בתים בתים כגון אלו חייב אונ דער מענטש וואס מאכט צוויי פלעכטונגען אום שבת ביי אזוי אזאך וואס ווערט גיפלאכטין אזוי וויא די זאכין וואס מען האט דא געציילט איז ער חייב : (ב) דרך האורגין שמותחין החוטין תחלה באורך היריעה וברחבה דער שטייגער איז בייא די וועבערס פריער ציהען זייא אין די פעדים אין די ליינג פון די פלאכטע אונ אין די ברייט ושנים אוחזין זה מכאן וזה מכאן אונ צוויי מענטשין האלטין די פלאכטע איינער פון דער זייט אונ איינער פון דער זייט ואחד שובט בשבט על החוטין ומתקן אותן אונ איינער קלאפט מיט ארוט אויף דיא פעדים אונ מאכט זיי גלייך זה בצד זה עס זאל זיין איין פאדים נעבין דעם אנדערין עד שתעשה כולה שתי בלא ערב ביז עס ווערט אין גאנצין לאנגע פעדים אין דיא פעדים וואס מען האט דורך געצויגין אין דיא ברייט ומסיכת החוטין כדרך האורגין היא הנסכת המסכה אונ דאס אנציהונג פון די פעדים וויא די וועבער טוהען דאס איז דיא ארבעט פון וועבין וזה המותח נקרא מיסך דיא פעדים אנציהען רופט מען מיסך וכשקופלין אותה ומתחיל להכנים השתי בערב נקרא אורג אונ אז מען טאפילט דיא פעדים אונ מען הייבט אן ארויין ברייגען דיא לאנגע פעדים אין דיא דורך וואָרף פעדים דאס רופט מען אורג. וועבין:

מתענה בתעניתם שלא מחמת אונס וחולי אלא הולך בדרכו כא' מעמי הארץ וכאלו לא היה מהם ושנתנו חתיתם בארץ החיים אלו שמטילים אימה על הצבור שלא לשם שמים יורדים לבאר שחת ואינם יוצאים משם לעולם גיהנם כלה והם אינם כלים שנאמר וצורם לבלות שאול אלא אש יוצא מעצמותיהם ונשרפים:

זיך ניט אַריין צו הֶעלְפִין זֵיי וְלֹא מִתְעַנֶה בְּתַעֲנִיתָם און ער פאסט ניט ווען זייא פאסטין שֶׁלֹא מֵחֲמַת אוֹנֶס וְחוֹלִי אֲפִילוּ ווען ער איז ניט קראנק און קיין אנדערע שטערונג פון דעסטוועגין פאסט ער ניט אֶלָּא הוֹלֵךְ בְּדַרְכּוֹ כְּאֶחָד מֵעַמֵּי הָאָרֶץ נאר ער גייט זיין בעזונדערין וועג וויא איינער פון אלע פעלקער פון לאנד וּכְאִילוּ לֹא הָיָה מֵהֶם גלייך וויא ער וואלט נאר ניט געוועזין פון יודין וְשֶׁנָּתְנוּ חִתִּיתָם בְּאֶרֶץ הַחַיִּים און דיא מענטשין וואס געבין זייער מורא אויף מענטשין וואס זענען אונטער זייא אֵלּוּ שֶׁמַּטִּילִים אֵימָה עַל הַצִּבּוּר שֶׁלֹּא לְשֵׁם שָׁמַיִם דאס זענען די מענטשין וואס ווארפין אמורא אויף די יודין ניט פון גאטס וועגין יוֹרְדִין לִבְאֵר שַׁחַת דיא אלע מענטשין וועלין אראפגידערין אין טיפען גרוב אין גיהנם וְאֵינָם יוֹצְאִים מִשָּׁם לְעוֹלָם און זייא וועלין קיין מאהל פון גיהנם ניט ארויס קומען גֵּיהִנָּם כָּלֶה וְהֵם אֵינָם כָּלִים דער גיהנם וועט זיך ענדיגען און זייערע יסורים וועלין זיך ניט ענדיגען שֶׁנֶּאֱמַר וְצוּרָם לְבַלּוֹת שְׁאוֹל וויא עס שטייט אין פסוק גאט האט זייא געשטארקט זייא זאלין איבערלעבין דעם גיהנם אֶלָּא אֵשׁ יוֹצֵא מֵעַצְמוֹתֵיהֶם וְנִשְׂרָפִים נאר עס גייט ארויס אפייער פון זייערע ביינער און עס פארברענט זייא:

אור צדיקים

(לג) יזהר האדם שלא יראה בפני הכועס בעת דברו עמו. ומי שקולו נמוך ומרבה בשתיקה נעשה מרכבה לשכינה:

(לד) מי שצריך להטיל כעס יראה כמו כועס ובאמת אינו כועס כי הכעס גורם שאינו מודה על האמת ולא יכנע לבבו הערל:

(לה) יזהר מאוד מכל דבר הנונע לחילול השם, דעל תלת מילי ישראל בגלותא בעוה״ר וכו׳:

(לו) יזהר מקלות ראש ח״ו כי מקלות יביא לחמורות:

(לז) יזהר שלא לכבד שום רשע ושלא יתן שלום לרשע, שלא לכבד שנאמר כי מנעך ה׳ מכבוד, ושלא יתן שלום לרשע דכתיב אין שלום אמר ה׳ לרשעים:

(לח) קודם שיעשה שום מצוה ידקדק שלא יהיה מצוה הבאה בעבירה כי אז טוב לו שלא לעשותה:

(לט) השירות של חשק וניבול פה מפריד הנשמה מצרור החיים ח״ו ועובר על עשה ודברת בם ולא בדברים בטלים:

(מ) לא ימלא פיו שחוק ומכש״כ שלא לשמוע זמר מיום שחרב ב״ה:

(מא) אסור לשמוח בתקלת חבירו או במיעוט ידיעתו בעבודת השי״ת כי כל ישראל ערבים זה לזה מכח נשמתם:

(מב) איסור גדול לצחק בקארטי״ן וכדומה, כי בשעת הצחוק אינו מכוין ביראת ה׳, וכש״כ אם ישחק בטיולים והולך בטל, אוי להם

למי שצוחקין במי שזהיר בעבודת הש"י, וגורמים ד' רעות, א' שמתלוצץ וכתיב כי דבר ה' בזה הכרת תכרת, ב' אולי ימנע הצדיק מצדקתו, ג' אנשים רבים שלא ניסו עדיין לילך בדרכי ה' ימנעו מתוך השחוק, ד' דומה ללסטים העומדים בפרשת דרכים ומקצצים רגלי המביאים דורונות למלך:

(מג) שלא להביא את עצמו לידי חשד והרחק מן הכיעור והדומה:

(מד) לא יסתכל בצלם אדם רשע:

(מה) השנאה הוא עון גדול לא תשנא את אחיך בלבבך, גם יזהר אדם מאוד מלדבר רכילות וגם שלא לקבל:

(מו) אסור לגלות סוד שאמר לו חבירו אא"כ אמר לו בפירוש אמור אז מותר לגלות:

(מז) אסור לספר בגנות של חבירו אפילו אמת כי כשאומר דבר שקר על רעהו נקרא מוציא שם רע:

(מח) אסור לומר שתקו מפלוני איני רוצה לדבר בגנותו כי גם זה הוי אבק לשון הרע, קשה מכולם מדת הנרגן הוא מי שדרכו להתלונן ולומר פלוני זה הלשין כך וכוון לביישני וכדומה ח"ו ועל זה נאמר נרגן מפריד אלוף כי אוהבו נהפך לשונא, הפוגם פיו בדברי נבלה מטמאין ותו ויבא לידי ש"ז לבטלה ואפילו גז"ד של ע' שנה לטובה נהפכין עליו לרעה ח"ו:

(מט) אסור לדבר עם אשתו על עסקי הש"יש כי יבא לידי הרהור ויחטיא ברית קודש להוציא שז"ל ר"ל וגדול עונו מנשוא ונידון במיתה עולמית ואין תפילתו נשמעת מ' יום ואין נשמתו עולה למעלה ובהיכל נוגה ז' מלכים עם רמ"ח כתות מנדים אותו:

(נ) לא יוציא דבר מגונה מפיו ואפילו שם הצואה בלשון אשכנז בכלל זה:

(נא) לא יכנע שם רע לחבירו שיתבייש ממנו, שיורד לגיהנם ואינו עולה:

(נב) ירחיק מאונאה ח"ו ומאונאת דברים ביותר כי ממון איתא בחזרה אבל דברים אינן בחזרה וכש"כ שיזהר באונאת אשתו, ולא יקלל לאשתו כי היא פלגא דגופא וה"ה לכל אדם דהוא חלק אלוה, ונמצא שמקלל אלהים ח"ו:

(נג) יזהר ליתן שלום לעני ולהשיב כי כל מי שלא נתן שלום ואינו משיב נקרא גזלן שנאמר גזלת העני בבתיכם:

(נד) לא יסתכל בבהמות ובעופות בשעה שנזקקים זה לזה:

(נה) אסור להסתכל בציור ע"ז ח"ו:

(נו) אסור להסתכל בכל דבר המביא לידי שמחה מיום שחרב בית המקדש:

(נז) אסור לגדל זכר ונקבה בביתו שלא יבא לידי הרהור על ידיהם :

(נח) אסור לשתוק בשמעו זילותא דת״ח ומי לנו גדול מר״א בר״ש כדאיתא בגמרא :

(נט) לא יהנת מריח ע״ז ומריח מאכלות אסורות ובגדי עמי הארץ כי מעורר לעצמו תאוה רעה :

ס) לא ידבר בפני מי שגדול ממנו בחכמה ובמנין :

(סא) לא יהיה נבהל להשיב משיב דבר בטרם ישמע וגו׳ :

(סב) לא יבוש מלומר על מה שלא שמע לא שמעתי :

(סג) יתרחק מליצנות אפילו על דבר קל שבקלים כי אינו זוכה לראות פני השכינה ח״ו כי אין לו הנאה במה שמתלוצץ לכן עונשו גדול :

(סד) יתרחק מלעמוד במקום הטינופת ובמקום המזיקים :

(סה) ירחיק מבתי ע״ז והבמות שלהם וכו׳ :

(סו) ירחיק מהזונה ומארבע אמותיה שלא יסתכל בה ויבא במחשבו שום הרהור ח״ו :

(סז) יתרחק מכשפים וקוסמים :

(סח) לא יהיה בעל קטטה ומריבה עם בני ביתו כי זה מביא להיות קטטה בין איש לאשתו. והמריבה בבית היולדת גורם סכנה לולד. וכן בבית החתן והכלה גורם רעה ח״ו :

(סט) לא יהיה מלוכלך בידיו ובבגדיו כי היא הקליפה הנקרא טינוף וטינופת ובשביל כן אמרו שאסור לקרא לתינוק טינוף ולתינוקת טינופת :

(ע) יגביר תמיד יד ימין על שמאל וע״ל בכוונת התפלה מה עניינו :

יזהר שלא

ומי שהולך מעת לעת בלי
תורה רע מאד והשם י"ת יצילנו מזאת שכל אדם חייב לעסוק
בתורה בכל עת ורגע שאפילו מי שעוסק במו"מ ואין לו זמן
עכ"פ יקבע עתים לתורה ובפרט שעכשיו בנמצא הספר **חק**
לישראל שבו כלול תנ"ך גמרא ואגדה משניות
וזוהר ואין צריך שהות רק חצי שעה ומה תירץ
יש על זה ומה יענה האדם כשידונו אותו ע"ד פוטר מים
ראשית מדון ומה תירוץ יהיה לו על זה למה לא קבעת עיתים
לתורה היה לך לקבוע עכ"פ איזה עת לתורה

קיצור שלחן ערוך קנא

ך הרוצה לשמור, א"ע מחטא זה, ישמור את פיו מניבול פה, משקרים, מרכילות ומלה"ר ומליצנות. וכן ישמור את אזנו משמוע דברים כאלו. גם יהא זהיר לקיים נדריו, ולא ירבה בדאגה, וגם יהא זהיר מהרהורים רעים. וקודם שהולך לישן (א) יעסוק בתורה, או יאמר ארבעה מזמורי תהלים הראשונים (עיין לעיל סימן קל"ב סעיף ה'). ויזהר שלא לישן בחדר יחידי:

לחם הפנים

הגהות מבעהמ"ח מסגרת השלחן

(א) יעסוק בתורה. איתא בספרים דלימוד משניות מסוגל לנשמה כדלעיל סי' א' ס"ה ועי' לעיל בסי' כ"ז סי"ג דטוב ללמוד בספר חק לישראל דבר יום ביומו. והנה עמדנו למנין בשיתא סדרי משנה ומצאנו כי משניות אלו חסרים בהספר חק. (סדר זרעים) מעשרות, מעשר שני, חלה, ערלה, בכורים: (סדר מועד) שקלים, יומא, ראש השנה, תענית, מגילה, מועד קטן, חגיגה: (סדר נשים) נדרים מן פרק ד' ולהלן, נזיר: (סדר נזיקין) מכות, עדיות, אבות, הוריות: (סדר קדשים) בכורות מן פרק ד' ולהלן, ערכין, תמורה, כריתות. מעילה, תמיד עד פרק ד': (סדר טהרות) כלים. נגעים מן פ"ק י"א ולהלן, טהרות, נדה, מכשירין, זבים, טבול יום, עוקצים: והם עולים בס"ה שני מאות פרקים. והנה עצה היעוצה לסיים בכל שנה לימוד שיתא סדרי משנה כשילמוד בספר חק לישראל דבר יום ביומו, ואם לא יהיה לו פנאי באיזה יום ישלים בלילה או ביום שאח"כ (גם ישלים בשנה שאינה מעוברת המשניות של הסדרות המחוברין הכתובים בחק). והשני מאות פרקים הנוספים הנ"ל ילמוד בכל שבוע ד' פרקים, היינו בכל לילה ילמוד חצי פרק משניות קודם השינה, ובש"ק ילמוד פרק אחד: וכתב בספר שערי הקדושה חלק א' שער ו' וזה לשונו ולמען יהיה שלחנך מזבח כפרה לכפר עונותיך בהמעיט מאכלך להחליש הקליפה השורה במזון שנפשך ניזונת בו תעסיק בתורה איזה משנה כו' ויכריזו עליך זה השלחן אשר לפני ה' ויחלש כח היצה"ר מעליך ויתחזק נפש השכלית שבך על ידי התורה שהיא מזון אל הנפש הזו גם היא עכ"ל. וכן כתבו בהרבה ספרים. ולכן טוב להשלים הד' פרקים הנ"ל שבכל שבוע בדרך זה, שילמוד בכל סעודה של ימות החול עכ"פ ב' משניות. ובלילה קודם השינה ג"כ עכ"פ ב' משניות, וממילא יושלמו הד' פרקים במשך השבוע, וזה יוכל להתחיל לנהוג גם באמצע השנה מתי שירצה, כי א"צ ללמוד המשניות כסדר דוקא. וכל אימת שיתחיל לנהוג יעשה בשנה הבאה בעת זה הסיום על המשניות כנ"ל, רק שצריך ליזהר להתנות בתחילה שאינו מקבל עליו כן בנדר, וגם יאמר שאין בדעתו לנהוג כן ללמוד באופן זה אלא בפעם ההיא, או בפעמים שירצה, ולא לעולם, וכמו שנתבאר לעיל סימן ס"ז סעיף ז' בכל מנהג של מצוה:

אוצר החיים

סדר היום

קכט. אחר תפלת מנחה למד רבינו בחדרו חק לישראל ושו"ע או"ח.

ילקט קכט יוסף

(ד"ח)

בשער המצוות פר' ואתחנן דף מ"ו ועתה נבאר סדר עסק התורה שיעסוק האדם בכל יום וכו', תחלה יקרא מקרא ואח"כ נביאים ואח"כ כתובים ואח"כ קבלה ואח"כ משנה ואח"כ תלמוד, וטוב שיקרא ג' בחינות שיש בתלמוד והם ברייתא ותוספתא ומימרא וכו' תחלה יקרא בתורה מפר' השבוע ההוא ביום א' יקרא ששה פסוקים ראשונים שבאותה פרשה וביום ב' יקרא ד' פסוקים שלאחריהם, וביום ג' ה' פסוקים שלאחריהם וביום ד' ו' פסוקים שלאחריהם וביום ה' ה' פסוקים שלאחריהם כללות כולם הם כ"ו פסוקים וכו' עיי"ש.